

დახაზი
2

91/9

შუქია აფრიდონიძე

ჩვენი ენა ქართული

დამტკიცებულია დამხმარე სახელმძღვანელოდ
საქართველოს განათლების სამინისტროს მიერ

გაერ სულაჰარის
გამომცემლობა

შუქია აფრიდონიძე
ჩვენი ენა ქართული

პირველი გამოცემა, 2002

© შ. აფრიდონიძე, 2002

რედაქტორი - პროფ. გურია კვარაცხელია
რეცენზენტები: ფილოლ. მეცნ. კანდ. ვიოლა კალანდაძე
ფილოლ. მეცნ. კანდ., დოც. ელენე კოშორიძე

„ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა“
დავით აღმაშენებლის 150ა, თბილისი

ISBN 99928-52-78-X

Shukia Afridonidze

Georgian In Use

© Shukia Afridonidze, 2002

Published by Bakur Sulakauri Publishing,

Tbilisi, Georgia

www.sulakauri.ge

ქართული ენის
სამეცნიერო ცენტრი

ს ა რ ჩ ე ვ ი

ბრძანდებით და გახლავართ	7
მადლობა მოუხადა თუ მადლობა გადაუხადა?	11
მაგალითი (ციტატა, ციფრები...) მოაქვს თუ მოჰყავს?	13
ცნება და შცნება	16
აღქმა და აღთქმა	18
კამპანია და კომპანია	20
სწორად და სწორედ	24
პირი და პიროვნება	26
მოთხოვნა და მოთხოვნილება	29
პლაგიატი და პლაგიატორი	31
ორი წლის უკან თუ ორი წლის წინ(ათ)?	34
ტყუილდაშია, ხმარებაშია, შეხებაშია, შეტევაშია?	37
2000 წელში თუ 2000 წელს?	39
ახლახანს თუ ახლახან?	41
დასასრულს და დასასრულ; ბოლო-ბოლო თუ ბოლოს და ბოლოს?	43
ერთჯერ და ერთხელ; პირველჯერ თუ პირველად?	45
ოთარი თუ ოთარ! თემური თუ თემურ!	47
ვერდმა თუ ვერდიმ? გარიბალდს თუ გარიბალდის?	49
მამაო არჩილი თუ მამა არჩილი მოვიდა? მამაო ზურაბ(!)	51
თუ მამა ზურაბ(!)?	54
ბარათაშვილი დაუთო და ბარათაშვილი დავით	56
და აღმაშენებელი და გ. ბრწყინვალე?	59
პროფესორი ბერიძის ბინა თუ პროფესორ ბერიძის ბინა?	59
ბატონ ზურაბის თუ ბატონი ზურაბის წიგნი?	59
იგავე კაცმა თუ იმავე კაცმა? ერთი და იგივე კაცმა	62
თუ ერთმა და იმავე კაცმა?	62

მათმა თქვეს (თქვან) თუ მათ თქვეს (თქვან)?	65
დასავლეთი ევროპა თუ დასავლეთი ევროპა?	67
ჯორჯიას შტატი თუ ჯორჯიის შტატი? სიდას,	
ხურჩას სკოლები თუ სიდის, ხურჩის სკოლები?	69
სასომხეთი თუ სომხეთი? მოლდოვა თუ მოლდავეთი?	71
ალექსანდრეს ბაღი თუ ალექსანდროვის ბაღი? მიხეილის	
საავადმყოფო თუ მიხაილოვის საავადმყოფო?	74
ბევრი წერილები თუ ბევრი წერილი?	76
ორივე იდგნენ თუ ორივე იდგა?	78
ისინი ზიან თუ სხედან? ბევრი აბია თუ ასხია?	79
შიშები, წნევები, შუქები, კენჭისყრები?	81
ბოდიშით თუ ბოდიში? კარგით თუ კარგი?	84
ყოველი ჩვენთაგანი (თქვენთაგანი) თუ ყოველი ჩვენგანი	
(თქვენგანი)?	87
დინამიური თუ დინამიკური? ლირიული თუ ლირიკული?	89
ეკონომიური და ეკონომიკური; მასიური, მასობრივი და მასური	92
ელემენტალური თუ ელემენტარული? ორდინალური	
თუ ორდინარული?	96
ვდგავარ თუ ვდგავარ? ვგვავარ თუ ვგავარ? ვყვავარ თუ ვყავარ?	98
მღერისარ თუ მღერი? ტყუისარ თუ ტყუი?	100
გასჩენიყო თუ გასჩენოდა? დაჰკარგვიყო თუ დაჰკარგოდა?	102
კრება შესდგა თუ შედგა? ბაღი ჰყვავის თუ ყვავის?	104
გავს, ყავს, თხოვს თუ შგავს, ჰყავს, სთხოვს?	107
ანვითარებს თუ ავითარებს? ანხეავენს თუ ახეავენს?	110
აღვნიშნავ თუ აღვნიშნავ? აღვწერ თუ აღწერ?	112
ეშეურაცხყოფ თუ შეურაცხყოფ? ეშუაგდებ თუ შუაგდებ?	113
ავადმყოფობ თუ ეავადმყოფობ? შუამდგომლობ	
თუ ეშუამდგომლობ?	116
ვაბავ თუ ვაბამ? ვარტყავ თუ ვარტყამ?	118
წყვიტავს თუ წყვეტს? დრიკავს თუ დრეკს?	120
უთქვია თუ უთქვამს? უნახია თუ უნახავს?	122
დავაწყე თუ დავაწყვე? შევიტყე თუ შევიტყვე?	124
აგებებს თუ აგებინებს? აჭრევიებს, აჭრეინებს თუ აჭრევინებს?	127

აკერინებს თუ აკერვინებს? ანახებს თუ ანახევებს?	129
ახლა თუ ახლა?	131
ესე თუ ასე? ესეთი თუ ასეთი?	132
აქით თუ აქეთ? იქეთ თუ იქით?	134
რამოდენიმე თუ რამდენიმე? წარმოჩინდა თუ წარმოჩნდა?	135
მომსახურეობა თუ მომსახურება? სამსახურეობრივი	
თუ სამსახურეობრივი?	137
მისსია თუ მისია? ანა თუ ანა?	140
კლინტონი, კლინტონი თუ კლინტონი? სერთიფიკატი	
თუ სერთიფიკატი?	142
რელიქვია თუ რელიკვია? რეკვიემი თუ რეკვიემი?	144
თანხმოდანთა უმართებულო ხმარებისათვის საერთაშორისო	
სიტყვებში	146
პლიაფი თუ პლაფი? პლიუსი თუ პლუსი?	148
მეტრა-ნახევარი, მეტრო-ნახევარი თუ მეტრ-ნახევარი?	150
ხმოდანთა უმართებულო ხმარებისათვის საერთაშორისო	
სიტყვებში	152
სამედიცინო ტერმინთა მართლწერის საკითხები	156
საჯარო მოვების სწორი პასუხები	159
ძირითადი ლიტერატურა	164
ბოლოთქმა	165

ეუძღვნი

ჩვენი სკოლის გოგო-ბიჭებს -
ყველა ანოსა და ეანოს - დედაუნის
მომავალ ქომაგებსა და გუზაგებს

1. ბრძანდებით და გახლავართ

(თავაზიანობის ფორმების სწორი ხმარებისათვის)

თუ დავსვამთ კითხვას იმის შესახებ, თუ რას ნიშნავს თავაზიანი მიმართვა და, საერთოდ, თავაზიანი მეტყველება, შევთანხმდებით, რომ აქ, უნინარეს ყოვლისა, იგულისხმება პატივისცემა მეორე პირისადმი, როგორც მიმართვის ადრესატისადმი. სააშისოდ გავიხსენოთ ე.წ. „თქვენობით“ მიმართვა, როგორც თავაზიანი მეტყველების ერთ-ერთი თვალსაჩინო გამოხატულება.

მაგრამ, გარდა „თქვენობით“ მიმართვისა (რომლის დროსაც ზმნას **-თ** დაბოლოება ერთვის), გვაქვს მთელი სერია ფორმულებისა, რომლებშიც ერთი და იგივე ცნება სხვადასხვა სიტყვით გამოიხატება თანამოსაუბრეთა მეტყველებაში. მაგალითად, მასპინძელი რომ სტუმარს სასმელ-საჭმელს შესთავაზებს, ეტყვის: **მიირთვი(თ)ო**. თანხმობის შემთხვევაში პასუხად მიიღებს: გმადლობ(თ), დიდი სიამოვნებით **გვახლები(თ)ო**, ხოლო უარის შემთხვევაში: გმადლობ(თ), უკვე **გვახელი(თ)ო**, თუმცა ზოგჯერ არის ცდა, **ე** და **ი** ხმოვნებით გაიმიჯნოს ამ ზმნის ფორმები შესაბამისად „მოსელისა“ (**გვახლებით, გვახელით**) და „ჭამის“ მნიშვნელობით (**გიახლებით, გიახელით**). ცხადია, ყველა ამგვარ შემთხვევაში მოსაუბრეთა შორის ოფიციალური ურთიერთობა იგულისხმება.

თუ ერთი კაცი მეორეს წიგნის ან სხვა ნივთის მიცემას სთხოვს, დაახლოებით ასე ეტყვის: ეს წიგნი **მიბოძეთო**. მეორე კი სთავაზობს: **ინებეთო**. ასეთივე წყვილებია: **ბრძანდები(თ)** = „ხარ(თ)“ და **გახლავართ** = „ვარ(თ)“, **ბრძანე(თ)** „თქვი(თ)“ და

მოგახსენე(თ) „გითხარი(თ)“, **მოპრძანდი(თ)** = „მოხვედი(თ)“ / „მოდი(თ)“ და **გეახელი(თ)** = „მოვედი თქვენთან“.

ამიტომ, ვთქვათ, ინტერვიუში ჟურნალისტის თხოვნაზე – გაცნაოთ მაყურებელს (ან მსმენელს), ვინ **ბრძანდებითო**, თავი ასე უნდა გავაცნოთ მე **გახლავართ** ესა და ეს პირი, და არა – როგორც არაერთხელ მოგვისმენია ტელევიზიითაც და რადიოთი: მე **ვბრძანდები** ესა და ეს პირიო.

ასევე, სრულიად შეუფერებელია მასპინძლის შეთავაზებაზე – გთხოვთ **მიირთვათ!** – მიუგოთ: გმადლობთ, უკვე **მივირთვი**, ანდა კითხვაზე – რა **გნებათ?** – ვუპასუხოთ: ჩაი **მნებავს**. მსგავსადვე, სრულიად შეუფერებელია საკუთარი შრომითი საქმიანობა, ნაცვლად სტილისტიკურად ნეიტრალური **მუშაობა** სიტყვისა, **მოღვაწეობით** დავახასიათოთ. ყველა ამ შემთხვევაში საკუთარი თავის ზაზგასმული პატივისცემა უფრო გამოგვივა, ვიდრე თანამოსაუბრისა.

ზოგჯერ ერთმანეთში ირევა ორი სხვადასხვა გამოთქმის მნიშვნელობა, როცა მათი შემადგენელი თითო სიტყვა არასწორად შეეხამება ერთმანეთს. ამის ნიმუშია სიტყვათშეხამება **ნება იბოძეთ**, ვთქვათ, ამგვარ კონტექსტში: **ნება იბოძეთ** და თქვენი გაფუჭებული საქმე თქვენვე გამოასწორეთ. აქ უნდა თქმულიყო **კეთილი ინებეთ** და თქვენი წამხდარი საქმე თქვენვე გამოასწორეთ.

მაშასადამე, თავაზიანი მიმართვისას მედამ ადრესატის პატივისცემის პრინციპით უნდა ვიხელმძღვანელოთ და სათანადოდ შევარჩიოთ თავაზიანობის სათანადო ფორმულები, სახელდობრ:

ყოფნა: (თქვენ) **ბრძანდებით** – (მე) **გახლავართ (გახლდით)**;

მოსვლა: **მოპრძანდი(თ)** – **გეახელით (გეახლებით)**;

ქამა-სმა: **მიირთვით** – **გეახელით (გეახლებით)**;

ალეზ-მიცემა: **ინებეთ** – **მიბოძეთ**;

თქმა: (მი)**ბრძანეთ** – **მოგახსენებთ**.

შენიშვნა: აქვე უნდა ითქვას, რომ „თქმასთან“ დაკავშირებული წყვილები – **ბრძანება** და **მოხსენება** – მეორე პირის მიმართ თავაზიანობის გამოსახატავად აღარ გამოდ-

გება, როდესაც პირველ პირს სოციალურ იერარქიაში მაღალი თანამდებობრივი ადგილი უჭირავს. ამ შემთხვევაში ეს ზმნები პირველი პირის უპირატესობის აღსანიშნავად იხმარება. შდრ. ხელქვეითთა მიმართ მაღალი თანამდებობის პირის რეზოლუციის ტექსტი: „საკითხი შეისწავლეთ და **მოგახსენეთ**“; ანდა, ვთქვათ, ქალაქის კომენდანტის ბრძანების ტექსტი: „...ქალაქში დაძაბული ვითარების შექმნასთან დაკავშირებით **ვბრძანებ**: გამოცხადდეს კომენდანტის საათი ქ. თბილისში საღამოს რვა საათიდან დილის 6 საათამდე“.

ამ წინადადებებში სიტყვები – **მოგახსენეთ** და **ვბრძანებ** სავსებით სწორადაა ნახმარი, რამდენადაც ორსავე კონტექსტში მათ ტერმინოლოგიური მნიშვნელობა აქვთ შეძენილი.

განხილულ თავაზიანობის სიტყვებს შორის შეწყვილეთა გარეშე რჩება სურვილის აღმნიშვნელი სიტყვის ფორმები: **გნებავს (გნებავთ)**, **გენება** და მისთ, მათი მნიშვნელობაა: გინდა(თ), გინდოდა(თ)... გვხვდება აგრეთვე მზა გამოთქმა **კეთილი ინებეთ**.

სურვილის, უფრო ზუსტად, ვინმესთვის რისამე სურვების მნიშვნელობასთან დაკავშირებით აქვე ერთ შეცდომაზედაც უნდა მივითითოთ: თანამედროვე ქართულ ზეპირ მეტყველებაში (ჩვეულებრივ, დასავლურ კილოებში) შეინიშნება **მო-** ზმნისწინიანი ფორმა – **მოვისურვებ(თ)**, რომელიც, ერთი მხრივ, **მოისურვებს** (თავისთვის) და, მეორე მხრივ, **გისურვებს(ს)** (ე.ი. ისურვებს შენთვის) ფორმების მექანიკური შეერთების შედეგია. ვინაიდან ერთდროულად სხვადასხვა პირი არ შეიძლება იყოს სურვილ-სურვების ადრესატი, სათანადო ზმნის ფორმებიც ენამ იმთავითვე გამოიღწა. გვაქვს, ერთი მხრივ:

მოვისურვებ (მე მას – ჩემთვის)

მოისურვებ (შენ მას – შენთვის)

მოისურვებს (ის მას – თავისთვის),

ხოლო, მეორე მხრივ:

გისურვებ (მე შენ მას)

მისურვებ (შენ მე მას)

ეუსურვებ (მე მას მას) და ა.შ.

მამასადაბე, როდესაც კეთილ სურვილებს გამოთქვამენ ვინმეს მიმართ და ეს **ვინმე** მეორე პირია, სწორი ფორმა იქნება არა **მოგისურვებ(თ)**, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ: **გისურვებ(თ)**.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზვასშულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ.

1. - დილა მშვიდობისა, ქალბატონო რუსუდან! როგორ ბრძანდები? - გმადლობთ, გაბლაგართ გვარიანად. 2. - ბატონო ოთარ! თუ შეიძლება, წარმოუდგინეთ თავი ჩვენს მსმენელებს: ვინ ბრძანდებით? - მე ებრძანდები ოთარ სულაძე, რაიონის კულტურის სახლის დირექტორი. 3. - ქალბატონო ნინო, ყავას ხომ არ მიირთმევთ? - გმადლობთ, სიამოვნებით გვახლებით. 4. - გთხოვთ მიირთვათ, რაც გენებოთ. ნუ მომერიდებით! - გმადლობთ, უკვე მივირთვი. 5. - ცოტა ხნით მაინც მოსვენებას ხომ არ ინებებთ? - არა, არ მნებავს, დიდი მადლობა. 6. - თუ შეიძლება, მიბოძეთ ეს წიგნი. - იბოძეთ, მე აღარ მჭირდება. 7. - კეთილი ინებეთ და თქვენ თვითონ მოაგვარეთ თქვენი ურთიერთობა. მე აღარ ჩავერევი. 8. - რადგან ასეა, ნება იბოძეთ და პასუხი აგეთ თქვენს ნამოქმედარზე. 9. - გუშინ თქვენ ხომ არ ბრძანდებოდით ჩემთან? სამწუხაროდ, ელარ მოგისწარი. - დიახ, მე გახლდით. 10. - მე უკვე მოგახსენეთ, რომ თქვენს საკითხს შემდეგ კვირას განვიხილავთ. - როდის მომახსენეთ? მე არაფერი გამიგონია. 11. - თაშრიკო, სად მუშაობ ამჟამად? - ეს ორი წელია ბიბლიოთეკაში ვმოღუწეობ - დაკომპლექტების განყოფილებაში. 12. - გაგიმარჯოთ, მოგისურვებთ დიდხანს სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას!

2. მადლობა მოუხადა თუ მადლობა გადაუხადა?

(ერთი მყარი გამოთქმის უმართებულო ხმარების შესახებ)

სულ რამდენიმე წელია, ქართულ ზეპირ მეტყველებას მოეძალა ერთი უმართებულო გამოთქმა, რომელიც განსაკუთრებით ხშირად გვესმის ტელე- და რადიოგადაცემებში, მეტადრე - ინტერვიუებში, რაც ძალზე სამწუხარო ფაქტია: აკი კარგადაა ცნობილი, რომ დიქტორებისა და ჟურნალისტების მეტყველებას გამომდები ძალა აქვს და თუნდაც უნებლიე მიბაძვის საფრთხეს ქმნის.

საკითხი ეხება ჩვენი ყოფითი ეტიკეტის ამსახველ, ყველასათვის კარგად ცნობილ მოარულ გამოთქმას - **მადლობის გადახდას**, რომელიც გაუთვითცნობიერებელ თუ დაუდევარ პირთა მეტყველებაში მაზინჯდება და ასეთ სახეს იღებს: მადლობას მოგიხდით, მადლობა მოუხადეს (უნდა მოგიხადოთ) და მისთ.

საერთოდ, ტრადიციული მყარი გამოთქმების დამაზინჯების მიზეზი ხშირ შემთხვევაში მარტივია: მას შინაარსობრივად ან გარეგნულად, ფორმადობით მსგავსი სიტყვა-თქმების არსებობა ინტუეს. კერძოდ, ქართულში გვაქვს ეტიკეტის ამსახველი სხვა გამოთქმაც - **ბოდიშის მოხდა (ბოდიში მოუხადა, ბოდიშს მოუხდის და სხვ.)**. ახლანდელ დროში ამ ორი სხვადასხვა გამოთქმას ზმნათა ფორმები ერთმანეთს ემთხვევა: **მადლობას გიხდით - ბოდიშს გიხდით**. ორივე სავსებით სწორი ფორმაა, რადგანაც ამ შემთხვევაში მათ წინ არ ერთვის ამ ზმნების განმასხვავებელი თავკიდური ელემენტები - ზმნისწინები, რომელთაც თავის დროზე ქართულში ენამ თავ-თავისი ადგილი მიუჩინა. ამას შედეგად მივიღეთ, ერთი მხრით, **ბოდიშის მოხდა**, მეორე მხრით კი - **მადლობის გადახდა**. ამ მხრივ ისტორიულად არაკეთილ აღრევასთან არა გვაქვს საქმე.

თი, სწორედ ამ ორი მართებული ტრადიციული გამოთქმის გაუთვითებელი „მეჯვარების“ გზით მივიღეთ უმართებულო „ბოდიში“ (საჯარი) - **მადლობის მოხდა**. არ არის გამორიცხული, რომ მის მექმნას ერთგვარად შეუწყო ხელი სიტყვა **მადლობა-**

სთან ხმარებულმა სიტყვამ – მოხსენებამ (მაგ.: მადლობას მოგახსენებთ). მოვიგონოთ აგრეთვე ფინალური სიტყვები ოპერა „აბესალომ და ეთერიდან“:

„ეთერო, მოპრძანებისთვის მადლი მომიხსენებია“.

ამგვარი უზნეო და ჟიკანო „ნაფვარი“, როგორც დასაბანი ნიშნში მშობლიური ენობრივი ტრადიციების უცოდინარობისა თუ ელემენტარული დაუდევრობისა (ან ორივესი ერთად), საკმაოდ გავრცელებულია ახალგაზრდა ჟურნალისტების წრეში და ამ სატიკვარს დროზევე უნდა მივხედოთ.

ისიც სათქმელია, რომ ამ სახის შეცდომას სხვა ენის გავლენას ვერ დავაბრალებთ. მიზეზი ჩვენშივეა და შეცდომა ქართული ენის ნიადაგზევეა მომხდარი. მაგრამ ამის გამო ქართული სალიტერატურო ენა უარს ვერ იტყვის, ხელს ვერ აიღებს მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციული, საერთო-სახალხო გამოთქმების ხმარებაზე.

აქედან გამომდინარე, სათანადო ანგარიში უნდა გავუწიოთ ენობრივ ტრადიციას და ამიერიდან მაინც სწორად ვიხმართ ზემოხსენებული გამოთქმები, ასე:

მადლობის გადახდა:

მადლობა გადაუხადა; მადლობას გადაუხდის;

მადლობა მინდა /უნდა გადაგიხადოთ;

მადლობის გადასახდელად;

მადლობის გადაუხდელად...

ამასთანავე, ცხადია, ძალაში რჩება სინონიმური გამოთქმები:

მადლობის მიძმა: მადლობა უთხრა; მადლობას ეტყვის;

მადლობა მინდა /უნდა გითხრათ;

მადლობის სათქმელად; მადლობის უთქმელად...

მადლობის მოხსენება: მადლობა მოახსენა;

მადლობა მინდა /უნდა მოგახსენოთ;

მადლობას მოგახსენებთ;

მადლობა მომიხსენებია;

მადლობის მოსახსენებლად...

მადლობის შენიშვნა:

(ღმერთს /უფალს) მადლობა შესწირა;

(ღმერთს...) მადლობა (გვინდა /უნდა) შევწიროთ;

(ღმერთს /უფალს) მადლობას შესწირავს;

(ღმერთსათვის /უფლისათვის) მადლობა შეუწირავს.

სამართალი: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. მადლობა მინდა მოგიხადოთ კონკურსში მონაწილეობისათვის.
2. სტუმრებმა მადლობა გადაუხადეს მასპინძელს.
3. მადლობა მოუხადე დეიდა ნატოს და ნავიდეთ.
4. ბოდიშისა და მადლობის მოხდა კარგად აღზრდილი ადამიანის ჩვევაა.
5. სუფრიდან რომ იდგები, მადლობის თქმა არ დაგავინწყდეს!
6. ბედნიერმა მამამ ღმერთს მადლობა შესწირა ვაჟის ჩუქებისათვის.
7. საზოგადოების სახელით მადლობას მოგახსენებთ ძვირფასი შემოწირულებებისათვის.
8. მადლობა გვინდა გადაგიხადოთ გულისხმიერებისათვის, თქვენ რომ გამოიჩინეთ ლტოლვილთა მიმართ.
9. ბოდიშს მოხდა არ შევლის ვალის გადაუხდელობას.
10. ყველას, ვინც ამ სამუშაოშილო საქმეს დაეხმარა, მადლობა ეთქმის.
11. ჟურნალისტმა მადლობა მოუხადა მსახიობს საინტერესო ინტერვიუსათვის.
12. კონცერტის დასასრულს მისმა ორგანიზატორებმა მადლობა გადაუხადეს კონცერტის ყველა მონაწილეს.
13. ახლა კი მადლობა უუთხრათ ჩვენს მასპინძლებს და გზას გავუდგეთ.

3. მაგალითი (ციტატა, ციფრები...)

მოაქვს თუ მოჰყავს?

(ერთი ფრაზეოლოგიური გამოთქმის შესახებ)

ენაში არსებულ მყარ გამოთქმებს შორის ზოგიერთი მათგანი თანამედროვე ქართულში გარკვეულ სიტყვებს გვიჩვენებს, თუ-

მცა ისტორიულად იგი ერთადერთი ფორმით იხმარებოდა. ერთ-ერთი ასეთი გამოთქმაა მეცნიერებასა და ჟურნალისტიკაში გავრცელებული სიტყვათშეხამება, როგორიცაა: **მაგალითი (ილუსტრაცია, აზრი, მასალა, ციტატა, ციფრები) მოჰყავს, მოყვანილი მაგალითი (ციტატა, ციფრები...), ზემოთ მოყვანილი სიტყვები** და მისთ.

ბოლო ხანებში **მოყვანა** ზმნას ამგვარ გამოთქმებში „მეტოქე“ გამოუჩნდა **მოტანა** ზმნის სახით. რაც მთავარია, გაჩნდა ცდები ამგვარი შენაცვლების თეორიული დასაბუთებისა: ვინაიდან **მოტანა** ზმნა ობიექტად უსულო საგანს გულისხმობს, ხოლო **მაგალითი, აზრი, სიტყვა, ციფრი, ციტატა** და მსგავსი სახელები უსულო სახელებია, ზემოდასახელებულ გამოთქმებში ტრადიციული **მოყვანის** ნაცვლად **მოტანა** უნდა იხმარებოდესო: მაგალითი (ციტატა, ციფრები) მოაქვს; ზემოთმოტანილი მაგალითი (აზრი, სიტყვა, ციტატა...). რაც შეეხება გამოთქმებს – **მაგალითი მოჰყავს, (ზემოთ) მოყვანილი სიტყვები** და მისთ., ზოგიერთ ჩვენგანს ისინი რუსული სათანადო გამოთქმების სიტყვასიტყვით თარგმანებად, ანუ კალკებად მიაჩნია (შდრ.: *привести пример /цитату...*).

ერთი შეხედვით მსჯელობა თითქოს თანამიმდევრული და ლოგიკური ჩანს, მაგრამ ფაქტობრივი ვითარება სხვაგვარია. საქმე ისაა, რომ უსულო და სულიერ ობიექტებზე მსჯელობა მყარ გამოთქმებთან დაკავშირებით ამ შემთხვევაში არ გამოგვადგება, ვინაიდან მყარი გამოთქმები ჩვეულებრივი ლოგიკის წესებს არ ემორჩილება, კერძოდ:

ერთი მხრივ, გვხვდება: **გვირაბი (სინათლე, არხი, წყალი...) გაიყვანა, ყველი ამოიყვანა, კაბა წელში გამოიყვანა, რიცხვი ხარისხში აიყვანა, ამოცანა (მაგალითი) გამოიყვანა, ნილადები ათნილადებში გადაიყვანა** და ა.შ.

მამასადამავე, უსულო საგნის აღმნიშვნელი სახელის შეხამება **ყვანა** ზმნასთან მყარ გამოთქმებში არათუ შესაძლებელია, არამედ – აუცილებელიც.

მეორე მხრივ, გვაქვს: **კაცი წერამ (ჯაფრმა, კანკალმა...) აიტანა, გოგონა შიშმა აიტანა, მანქანამ კაცი (ძაღლი, ქათამი...) გაიტანა** და ა.შ.

მამასადამავე, **ტანა** ზმნასთან სულიერი საგნის აღმნიშვნელი სახელის შეხამება მყარ გამოთქმებში ასევე ბუნებრივია.

ანორედ ასეთ მყარ, ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებს მიეკუთვნება **მაგალითის მოყვანა** და მსგავსი გამოთქმები. ამ ზმნასთან შეხამებული ყველა სახელი – **აზრი, ციტატა, მასალა, ციფრა, მაგალითი, ილუსტრაცია** და მისთ. – ფიზიკურად მოტანილ ობიექტებს კი არ გულისხმობს, არამედ დასადასტურებლად და დასაბუთებლად მოხმობილ, დამონმებულ ობიექტებს. დამონმება კი იგივეა, რაც მონმედ დადგომა. ამიტომ ამ სახელებით აღნიშნული ობიექტები ცოცხალი მონმეების როლს ასრულებენ. გავიხსენოთ ქართული ანდაზა: „მელამ თავისი კუდი მონმედ მოიყვანაო“.

მორს რომ არ წავიდეთ, სულხან-საბა ორბელიანის იგავ-არაკებში („სიბრძნე-სიცრუისა“) ხშირად გვხვდება ამგვარი ფრაზები: „ეს არაკი მისთვის მოვიყვანე, რომ...“; ხოლო „ქილილა და დამანაში“ **მოყვანა** ზმნა **არაკის** გარეშეც იხმარება: „მოყვანილათ (ანუ უღქვამთ, მოუყოლიათ), რომ...“ აკი დღესაც იხმარება **მოყოლა** ზმნა (იგივე ძველი **მოყვანა**) მეტყველების გასმული პროცესის, გრძელი ამბის გადმოსაცემად, მოსათხრობად. ანუ **მოსაყოლად**. ასე რომ, **მოყვანა** ზმნას ამგვარ გამოთქმებში გაცილებით ხანგრძლივი ისტორია აქვს, ვიდრე ეს რუსულ ენასთან რეგულარული კონტაქტებით ივარაუდება.

საგულისხმოა, რომ, გარდა ჩვენი დიდი კლასიკოსებისა – ალექსი, ვაჟასი, გოგებაშვილისა და ა.შ., ჩვენი დიდი მეცნიერებიც – ისტორიკოსი ივანე ჯავახიშვილი, ენათმეცნიერები აკაკი შანიძე, არნოლდ ჩიქობავა, გეოლოგი ალექსანდრე ჯანელიძე და სხვები, სწორედ საბასაგან ნაანდერძებ ფორმებს იყენებდნენ. ამასვე მიუთითებს ქართული ენის განმარტებითი და ორთოგრაფიული ლექსიკონების ჩვენებაც. ამდენად, რუსულიდან კალკიზებული ფორმების ხმარება აქ არაფერ შუაშია.

მაშასადამე, სიტყვათა სწორი შეხამების ნიმუშებია:

მოჰყავს/მოჰყავდა მაგალითი (ილუსტრაცია, ციტატა, აზრები, ციფრები, მასალა...);

მოიყვანა/მოიყვანათ (მოუყვანია, მოუყვანა) მაგალითი (ილუსტრაცია, ციტატა, აზრები, ციფრები, მასალა...);

ზემომოყვანილი/ზემოთ მოყვანილი მაგალითი (ციტატა, ილუსტრაცია, აზრი, ციფრები...).

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. თავისი დებულებების დასასაბუთებლად მეცნიერს მოაქვს და-
მაჯერებელი არგუმენტები. 2. რა საბუთი მოგვყავთ თქვენი სიმა-
რთლის დასამტკიცებლად? 3. მომხსენებელმა თეორიული მსჯე-
ლობის საილუსტრაციოდ დიდძალი მასალა მოიყვანა. 4. ზემოთ
მოყვანილი ციფრები გადასინჯვას მოითხოვს. 5. ქვემოთ მოგვა-
ქვს რამდენიმე უცხოელი სპეციალისტის მოსაზრებები ამ საკი-
თზე. 6. პროფესორმა თავისი სიტყვების დასადასტურებლად რა-
მდენიმე მაგალითი მოიტანა. 7. ზემოთ მოტანილი ილუსტრაციები
მხარს უჭერს სწორედ ჩემს მოსაზრებებს. 8. სანიმუშოდ გვინდა
მოიყვანოთ რამდენიმე მონაცემი ისტორიული წყაროებიდან.

4. ცნება და მცნება

(ბგერობრივად მსგავსი სახელების ერთი წყვილის შესახებ)

ყველა ენაში, მათ შორის ქართულშიც, არსებობს სიტყვათა
ისეთი წყვილები, რომლებსაც ბგერობრივი შედგენილობით მე-
ტად დაახლოებული სიტყვები ქმნიან. მათ მხოლოდ თითო ან
ორი ბგერა განასხვავებს და არცთუ იშვიათად ხდება მათი მნი-
შვნელობების აღრევა. ასეთი წყვილებია: **ცნება და მცნება,**
აღქმა და აღთქმა, კამპანია და კომპანია და მისთ.

გასციხილათ ერთ-ერთი ასეთი წყვილი – **ცნება და მცნება.**
ამ სიტყვებს ხშირად ურევენ ხოლმე ერთმანეთში, მაგრამ უფრო
მეტად **მცნება** იხმარება **ცნების** ნაცვლად, ვიდრე პირუკუ (მა-
გალითად: ინტელიგენტის **მცნება** მხოლოდ განათლებულ ადამი-
ანს როდი გულისხმობს; სამშობლოს **მცნება** თანაბრად ძვირფა-
ნი ყველა ჩვენგანისათვის...). ორსავე მაგალითში საუბარი ეხება
მხოლოდ ერთ სიტყვას, მის მნიშვნელობას (აქ: ინტელიგენტს,
სამშობლოს)...

ხშირად ვამბობთ ხოლმე: ესა თუ ის სიტყვა (ტერმინი) ამა
და ამ **ცნებას** გამოხატავსო, ე.ი. **სიტყვა** ან **ტერმინი** გარეგანი
მხარეა, „სამოსელია“, ხოლო შინაგან მხარეს, გამოსახატავ შინა-
არსს **ცნება** წარმოადგენს. სხვაგვარად: **სიტყვა** აღნიშნავს (იგი
აქმნიშვნელობა), ხოლო ის, რაც სიტყვით აღინიშნება (ანუ აღსა-
ნიშნავი), – **ცნებაა**. ვაჟას ეკუთვნის ცნობილი გამონათქვამი: „ენა
მადიდრება ახალი **სიტყვებით**, რომლებიც საჭიროა ახალ **ცნე-
ბათა** გამოსახატავად“.

რაც შეეხება **მცნებას**, მისი შინაარსი არ იფარგლება ერთი
სიტყვის მნიშვნელობით. ეს ტერმინი გულისხმობს არა ერთი სი-
ტყვის, არამედ მთელი წინადადების შინაარსს. მაშასადამე, საჭმე
გვქვს **აზროთან**, რომელსაც წინადადება გამოხატავს. ასეთი წი-
ნადადებებით ხშირად გამოიხატება შეგონებები, ზნეობრივი ხა-
სიათის გამონათქვამები. გავიხსენოთ ტრადიციული რელიგიური
გამოთქმა „ათი მცნება“, რომელიც წარმოადგენს შეგონებათა
ნაკრებს („არა კაც კლა“, „არა იმრუშო“ და ა.შ.). გავიხსენოთ
ფაფით ჯურამიშვილის სიტყვები:

„ისმინე, სწავლის მძებნელო,

მოაქვე დავითის **მცნებასა**“.

სტრიქონის დამამთავრებელ **მცნება** სიტყვას კი მოსდევს
ყოფთ მცნება, ანუ შეგონება:

„ჯერ მწარე ჭამე, კვლავ ტკბილი, თუ ეძებ გემოვნებასა“.

როგორც ვხედავთ, არსებითი განსხვავება გარეგნულად
მსგავს ამ ორ სიტყვას შორის ის არის, რომ **ცნება** ერთი სი-

ტყვის მნიშვნელობას გულისხმობს, **მცნება** კი – მთელი წინადადებისას. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში მორალური ხასიათის გამონათქვამთან – შეგონებასთან, აზრის გამომხატველ წინადადებასთან გვაქვს საქმე, რაც პრინციპულად ასხევეებს მას ცნების გამომხატველი სიტყვისაგან.

ამრიგად, „აღამიანი“, „თავისუფლება“, „სიყვარული“ **ცნებებია**, ხოლო „აღამიანს თავისუფლება უნდა უყვარდეს“, – **მცნება**.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. „ისმინე, სწავლის მძებნელო, მოჰყევ დავითის ცნებას: ჯერ მნარე სჭამე, კვლავ ტკბილი, თუ ეძებ გემოვნებასა“.
2. უნდა გაიმიჯნოს **ორი მცნება** – ნაციონალიზმი და პატრიოტიზმი.
3. პატარა ლამამ უკვე ზეპირად იცის „მამაო ჩვენო“ და „ათი მცნება“.
4. დედ-მამა, და-ძმა, ცოლ-ქმარი **ორცნებიანი** რთული სიტყვებია.
5. მეცნიერება **მცნებებით** აზროვნებას გულისხმობს, მხატვრული ლიტერატურა კი – სახეებით აზროვნებას.
6. **რამდენცნებიანი** რთული სიტყვებია: ქინძისთავო, თავისუფლება?
7. ყველა ქართველისათვის ძვირფასია „დედაენისა“ და „სამშობლოს“ **მცნებები**.
8. სად წერია **მცნებები**: „არა კაც კლა“ და „არა იმრუშო“?
9. დრო და სივრცე **ფილოსოფიური ცნებებია**.
10. **მცნება** გამოხატავს სწავლა-დარიგების ან მორალური შეგონების შემცველ აზრს.

5. აღქმა და აღთქმა

(საწყისური წარმოშობის ერთი პარონიმული წყვილისათვის)

ბგერობრივად მსგავს და შინაარსობრივად განსხვავებულ სიტყვათა წყვილებს შორის, რომლებიც ხშირად ერევათ ერთმანეთში, უნდა აღინიშნოს ორი ქართული სიტყვა: **აღქმა** და **აღთქმა**.

აღქმა ფსიქოლოგიაში ხმარებული ტერმინია, რომელიც აღნიშნავს გარკვეული ფაქტისა თუ მოვლენის გაცნობიერებას, გაგება-გააზრებას, ინტერპრეტაციას, განმარტებითი ლექსიკონის მოხდენით – ცნობიერებაში ობიექტური სინამდვილის ფაქტების ასახვას პროცესს. მაგ.: „დაღლილ კაცს უჭირს რისამე ნორმალურად **აღქმა**“; ანდა: „გოგონამ პოეტურად **აღიქვა** ნაწარმოები“ და მისთ.

რაც შეეხება სიტყვა **აღთქმას**, იგი იხმარება, პირველ ყოვლისა, ბიბლიური მნიშვნელობით და აღნიშნავს ნმინდა წიგნებს: ძველსა და ახალ აღთქმას (ანუ სახარებას), ხოლო სიტყვათმეხასა **აღთქმის დადება** – სიტყვის, ფიცის, პირობის მიცემას. ამ აზრითაც აღრე ეს გამოთქმა ისევ რელიგიური მნიშვნელობით იხმარებოდა (მაგალითად: ხატის წინაშე **დადო აღთქმა**), შემდეგ კი თანდათან გადატანითი, ხატოვანი მნიშვნელობა შეიძინა (მაგ.: სკოის მეგობრების წინაშე დადებული **აღთქმა** არ გაუტეხია), იქნებ ამ შემთხვევაში მსგავსი გამოთქმები მაღალი სტილის ნაბეჭდად ჩაითვლება.

აღთქმა სიტყვისაგან ნაწარმოებია **აღთქმული**, რომელიც გაჩვეულ სახელებთან შეხამებაში (**მინა, ქვეყანა**) „ისრაელს“ აღნიშნავს. კერძოდ, ცნობილი გამოთქმები – **აღთქმული მინა, აღთქმული ქვეყანა** – ისრაელის სინონიმებად იხმარება.

სიტყვები **აღქმა** და **აღთქმა** სხვა ფორმებითაც შეიძლება მოვოდეს ერთმანეთში: **აღიქვა** და **აღითქვა**, **აღქმული** და **აღთქმული**... ამის ნიმუშებს იძლევა არა მარტო ზეპირი მეტყველება, არამედ, რაც ძალზე სამნუხაროა, ჩვენი თანამედროვე პრესაც (იხმარება, მაგალითად: დადო აღქმა, პოეტური აღთქმა და მისთ.). შეცდომები, ცხადია, ყველა შემთხვევაში ეჩვენა დიდილით.

მაშასადამე, აღნიშნული სიტყვების სწორი ხმარების ნიმუშებია, ერთი მხრივ:

გაუნანეწრებელი მეტყველება **აღქმას** აძნელებს;
მარტივად ნათქვამი უკეთ **აღიქმება**.

მეორე მხრივ:

დავდოთ **აღთქმა**, რომ სატყვეყო საქმეს არ ეუღალატებთ;

ბევრი ებრაელი დაუბრუნდა თავის ისტორიულ სამშობლოს – **აღთქმულ ქვეყანას**.

საზარჯიმო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. თითოეულ მოვლენას თითოეული ინდივიდი თავისებურად აღიქვამს. 2. მეომრებმა დაიჩოქეს და უფლის წინაშე დადევს აღთქმა, რომ სამშობლოსათვის თავს დადებდნენ და მის ერთიანობას დაცავდნენ. 3. ამ წიგნში თავმოყრილია ძველი აღთქმა, აბალი აღთქმა და აგრეთვე ფსალმუნნი. 4. მეოცნებე გოგონამ უაღრესად რომანტიკულად აღიქვა მთაწერობის საწინააღმდეგო გამოცდები და თავდავიწყებას მისცა თავი. 5. 1970-იან წლებში დიდძალი ებრაელობა გავმგზავრა ისტორიულ სამშობლოში – ისრაელში, რომელსაც აღქმულ ქვეყანას უწოდებენ. 6. ნიჭიერმა სტუდენტმა ერთბაშად აღიოქვა რთული ფილოსოფიური აზრები. 7. ბატონმა თავის ერთგულ მსახურს ყოველგვარი დაბმარება აღუთქვა ავადმყოფი ცოლის სამკურნალოდ. 8. ტექსტი აღსათქმელად ადვილია, მუსიკას კი ჩემი ყური ჯერ კიდევ ვერ შესჩვევია. 9. ზოგი ჟურნალისტი ისე ცუდად მეტყველებს, რომ მის მიერ გადმოცემული ინფორმაცია ძნელი აღსაქმელია. 10. ძმებო! ღვთის წინაშე დაედოთ აღქმა, რომ სამშობლოს არასდროს ეუღალატებთ.

6. კამპანია და კომპანია

(ერთი არაქართული პარონიმული წყვილის შესახებ)

ეს ორი სიტყვა, რომლებსაც ერთადერთი ასო-ბგერა – (ა/ო) ხმოვანი განასხვავებს, ხშირად ერევთ ერთმანეთში. ორივე ნასესხებია ფრანგულიდან და ქართულში შემოსულია რუსულის

გზით. ამ სიტყვების აღრევის თვალსაჩინო მაგალითები არა მარტო ხშირად, შეიძლება ითქვას, სისტემატურადაც კი გვეხვას სკანდინავიურ, სასაუბრო მეტყველებაში. ამ ვითარებას ასახავს რადიო-ტელევიზიაც. მეტოც, რაც ყველაზე სახიფათოა შეცდომათა გაქრობის თვალსაზრისით, ისინი გვხვდება წერითს მეტყველებაშიც, კერძოდ – პრესაში.

კიდევ ერთხელ გავიაზროთ ამ სიტყვების მნიშვნელობა. სიტყვა **კომპანია** (ფრანგ. *compagnie*) არის საეაქრო, სამრეწველო, სატრანსპორტო ან სხვა სახის გაერთიანება, ამბანავობა (მაგ., ავიაკომპანია). მსგავსი სხვადასხვა სახის გაერთიანებებია: ფირმა, კარტელი, სინდიკატი, ტრესტი... (მაგ.: ამ ბოლო დროს თბილისში მრავალი ფირმა და **კომპანია** გაიხსნა).

მეც სიტყვა აღნიშნავს აგრეთვე მეგობარ-ამბანავობა ჯგუფს, საზოგადოებას და ერთად დროს ტარებას (მაგალითად: მხარული **კომპანია** მხოლოდ გვიან ღამით დაიშალა; თქვენს **კომპანიაში**, ანუ საზოგადოებაში თავს კარგად ვგრძნობ).

გარდა ამ სიტყვა **კომპანიის** ამოსავალი მნიშვნელობა მუდამ გულახტობს ერთად, ერთობლივად ყოფნა-მუშაობას, იგი დაედო საფუძვლად ზოგ სხვა ტერმინსაც. მათ შორისაა მუსიკალური ტერმინი **აკომპანემენტი**, რაც ნიშნავს მუსიკალურ თანხლებას. აქედანაა **აკომპანიატორიც** (ჩვეულებრივ – ფორტეპიანოს დაკრავილი მუსიკალურ ანსამბლებში).

რაც შეეხება სიტყვა **კამპანიას** (ფრანგ. *campagne*), იგი მასშტაბური საზოგადოებრივი ან სამხედრო-პოლიტიკური ხასიათის მიზანდასახულ კოლექტიურ და ორგანიზებულ ძალისხმევას აღნიშნავს. ჩვენს სინამდვილეში ამ სიტყვას ყველაზე ხშირად ივენებტენ არჩევნების ჩასატარებელ და, განსაკუთრებით, ამას თუ იმ პარტიის ან ჯგუფის მიერ ასარჩევი პირის სასარგებლოდ წარმართულ აუცილებელ ღონისძიებათა აღსანიშნავად, ნაკრთოდ, საარჩევნო მზადების აღსანიშნავად (მაგალითად: საარჩევნო **კამპანია** დროულად უნდა დაიწყოს).

უკანასკნელ ორ-სამ ათწლეულში ჩვენში ფართოდ გავრცე-

ლდა სხვა სიტყვათშეხამებებიც: **ხენა-თესვის კამპანია** (ალბათ, **ალოობის** საბჭოურ ეკვივალენტად) და **საგამოცდო კამპანია** (საქართველოში ამ მოვლენისათვის უპირატესი მნიშვნელობის მინიჭების კვალობაზე).

თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, როცა არცთუ იშვიათია პიროვნების შეურაცხყოფისა და საზოგადოებაში მისი დისკრედიტაციის მიზნით შედიის (მეტადრე ე.წ. „ვეითელი პრესის“) ორგანიზებული გამოყენება, ამ ქმედებას ასევე „**კამპანია**“ ეწოდება (სხვადასხვა მსაზღვრელით – უზნეო, ამორალური, ალვირაზსწილი და მისთ.), ხოლო მოქმედების ამგვარ ნებს – „**კამპანიური**“; აქედანვეა ნაწარმოები განყენებული სახელი „**კამპანიურობა**“.

დღეს უკვე მოძველებულად ითვლება სიტყვა **კამპანიის** სხვა მნიშვნელობით – ერთ საბრძოლო ასპარეზზე (როგორც არენაზე, სცენაზე) გაშლილ სამხედრო მოქმედებათა, შეტიც, „ომის წარმოების“ მნიშვნელობით ხმარება. ტრადიციულად ეს სიტყვა დასავლეთის ქვეყნებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი, დიდი ლაშქრობების აღსანიშნავად იხმარებოდა და, ჩვეულებრივ, იმ გეოგრაფიული პუნქტის სახელწოდებას ერწყმოდა, რომელშიც ან რომელთანაც ეს ბრძოლა უნდა გამართულიყო (მაგ., **ყირიმის კამპანია**, **ვატერლოოს კამპანია**).

რატომ ირევა, ან რა უნყოზს ხელს სხვადასხვა მნიშვნელობის მქონე ამ სიტყვების აღრევას?

შეცდომის ძირითადი წყარო ჩანს ამ ორივე სიტყვის ფრანგულიდან სესხებისას შუამავალი რუსული ენის წარმოთქმის თავისებურება. რუსული, მრავალი ენის მსგავსად, მახვილიანი ენაა და, მასში მოქმედი ნების მიხედვით, უმახვილო **ი** ზეპირ მეტყველებაში **ი**-დ წარმოითქმის. იმის გამო, რომ **კომპანიასაც** და **კამპანიასაც** რუსულში მახვილი შუა **ი**-ზე მოუდის, **კომპანიის** უმახვილო **ი** ხმოვანი **ი**-დ ისმის, რის გამოც ორივე ამ სიტყვის წარმოთქმა ერთმანეთს ემთხვევა. ამ თანხვედრამ რუსულთან ისტორიულად მჭიდროდ დაკავშირებულ ქართულ ენაზედაც მო-

ხდის გავლენა. ამიტომ, ბუნებრივია, რომ ნაკლებად გათვითმჯიშობიერებულ პირებს უჭირთ საკითხში გარკვევა.

და მაინც, სიძნელეს ვერსად წაფუვალთ და იგი უნდა დაიხსიოთ: არ შეიძლება განსხვავებული მნიშვნელობის მქონე სიტყვები არ განვასხვაოთ, მით უფრო, რომ ქართულში წერისა და წარმოთქმის თითქმის იდეალური შესაბამისობა გვაქვს; როგორც წარმოთქვამთ, ისევე ვწერთ და, პირუკუ: ნაწერი ადეკვატურად აღმოვბა.

თანამედროვე ქართულში სიტყვა **კომპანია**, ერთი მხრივ, ადამიანთა საქმიან (სავაჭრო, სანარმოო, სატრანსპორტო...) გაერთიანებას აღნიშნავს, მეორე მხრივ კი – თავშეყრილ მეგობარ-ამხანაგთა საზოგადოებას. ამდენად, ეს სიტყვა წმინდა საბედური ფორმისა და მნიშვნელობის მქონეა.

რაც შეეხება **კამპანიას**, იგი მიზანდასახულ ღონისძიებათა კოლექტიურად გატარებას, ადამიანთა დიდი თუ მცირე ჯგუფის ერთობლივ და ორგანიზებულ მოქმედებას აღნიშნავს. ამდენად, ეს სიტყვა თუმცა ფორმით საბედოა (რადგან იბრუნება), მაგრამ მოცულობა მას ზმნისა აქვს. ამ პარონიმების სწორი ხმარების წინაშე:

კომპანია: საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლას ბევრი ფორმისა და **კომპანიის** შექმნა მოჰყვა ჩვენს ქვეყანაში.

იტყვნს მხიარულ **კომპანიაში** ძნელია კაცმა მოიწყინოს.

კამპანია: საარჩევნო **კამპანია** გადამწყვეტ ფაზაში შედის. **კამპანიაში** დიდძალი ხალხი განყდა.

სამპაზი: ჩახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. **ვატერლოოს კომპანია** ერთ-ერთი უდიდესი სამხედრო ლაშქრობა იყო ევროპაში. 2. დიდძალი ხალხი დაიხოცა რუსეთ-თურქეთის ომში ე.წ. **ყირიმის კამპანიის დროს**. 3. მუდამ უხერხულობას ეგრძნობ უტიფარი ადამიანების **კამპანიაში**. 4. დიდ წვეთულობა, **ქორწილს** და მისთ. **კამპანია**ს უწოდებენ. 5. ამჟამად

ჩვენს დიდ ქალაქებში ბევრი უცხოური თუ ადგილობრივი ფირმა და კომპანიაა შექმნილი. 6. ასეთ კომპანიაში არც მუშაობა უნდა გინდოდეს და არც დროს ტარება. 7. ვინ არის, რა კაცია შენი კომპანიონი ოფისში? 8. გაიცანი, ეს ჩემი ყოფილი კლასელია, ეს კი - ახლანდელი კამპანიონი. 9. საარჩევნო კომპანია გადა-მწყვეტ ფაზაში შედის. 10. საარჩევნო კამპანიის წარმატებას მთლიანად ძლიერი დაფინანსება განსაზღვრავს.

7. სწორად და სწორედ

(ზმნისართული წარმოშობის პარონიმთა შესახებ)

სიტყვათა წყვილებს შორის, რომელთა მნიშვნელობებსაც თითო ასო-ბგერა განასხვავებს, არის აგრეთვე: **სწორად** და **სწორედ**.

ორივე ეს ფორმა, რომლებიც ერთი და იმავე ფუძისაგან არის ნაწარმოები, მართებულია და მათი ხმარებაც - კანონიერი, მაგრამ თავ-თავის ადგილას: ერთის ნაცვლად მეორეს ვერ ვი-ხმართ.

ჯერ განვიხილოთ სიტყვა **სწორად**. მისი ამოსავალია ზედსა-რთავი **სწორი**, რომელსაც დაესმის კითხვა: **როგორი?** თუკი და-ესვამთ კითხვას: **როგორ?** - პასუხი იქნება **სწორად** (ზუსტად ისევე, როგორც შეეფარდებიან ერთმანეთს: **კარგი** და **კარგად**, **ცუდი** და **ცუდად**...).

სწორად სიტყვას შეიძლება სამი მნიშვნელობა ჰქონდეს: 1. პირდაპირ (მაგ.: **სწორად** გაიარე, არ გადაუხვიო!); 2. მართებულად, უმეტდომოდ (მაგ.: მონაფემ მასწავლებლის დასმულ კი-თხვას **სწორად** უპასუხა) და 3. ტოლად, თანაბრად (ამ მნიშვნე-ლობისათვის მოვიგონოთ რუსთაველი: „ვარდთა და ნეხვთა ვი-ნათგან მზე **სწორად** მოეფინებო...“, ანდა ვაჟასეული: „ჩიჩქიც არ მინდა მე მეტი, გავინანილოთ **სწორად**“).

აქედან შემთხვევაში უნდა ვიხმაროთ **სწორად** (და არა **სწო-რედ**). მაგრამ, თუკი გვინდა ამა თუ იმ სიტყვის გამოყოფა, ხა-ზგასმა - აი, ეს (ასეთი), და არა ის (ისეთი), გამაძლიერებელი მნიშვნელობის ფუნქციით უნდა ვიხმაროთ სიტყვა **სწორედ**, რო-მლის მნიშვნელობაა: ზუსტად, სახელდობრ, ნამდვილად, მა-რად(ც). გავიხსენოთ ილიას „გლახის ნაამბობის“ ცნობილი და-საწყისი: „მე **სწორედ** ნადირობის ტრფიალს რომ იტყვიან, ისა ეარ; წიმუშები სასაუბრო მეტყველებიდან: **სწორედ** ამ ადგილას მატყდი პირველად; **სწორედ** ახლა გახსენეთ და მისთ.

სწორედ სიტყვის ამოსავალია დღეს კუთხურ, დიალექტურ ფორმად მიჩნეული **სწორე**, რომელიც უფრო ადრე იხმარებოდა ზედასართავი სახელის - **სწორის** ფუნქციითაც („**სწორე** და გრძელი ქუჩები“, - ი. ცაგარელი) და ზმნისართის, ანუ ზმნიზე-დის ფუნქციითაც („სწორის“, „მართლის“ მნიშვნელობით). განსა-კუთრებით ხშირად გვხვდება იგი „თქმის“ აღმნიშვნელ მყარ გა-მოსატყობში: **სწორე გითხრა**, **სწორე მოგახსენო(თ)**. მაგ.: **სწორე** მოგახსენოთ, მეც მისი დიდი იმედი მქონდა“ (აკაკი); აქვე „გლახის ნაამბობის“ ერთ-ერთი თავი სწორედ ასე იწყება: „მე, **სწორე მოგახსენოთ...**“ (= მართალი რომ გითხრათ). დი-ალექტური შეფერილობის მქონე ფორმა **სწორე** დღეს მოძველე-ბულია.

მაშასადამე, ერთი შეხედვით მოცილვე ფორმები **სწორად** და **სწორედ** მოცილვე კი არა, განხვავებული მნიშვნელობის მქონე სიტყვებია და თითოეული მათგანი დანიშნულებისამებრ უნდა ვიხმაროთ.

სწორად = ტოლად, თანაბრად; პირდაპირ; მართებულად, უმეტდომოდ. **სწორედ** = ზუსტად, სახელდობრ; ნამდვილად, მა-რად(ც).

საზრუნოვო ჩახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. მე თუ **სწორედ** გავიგე, თქვენ ამ საქმეში მონაწილეობას არ

მიიღებთ. ხომ ასეა? **2.** გთხოვთ *სწორად გამოყოფთ* მე პირადად თქვენი საინინალმდეგო არაფერი მაქვს. **3.** ძლევს არ ვიპოვნე *სწორედ ისეთი* ზომისა და ფერის ქოლვა, ამდენ ხანს რომ ვეძებდი. **4.** შოთა, რა კარგია, რომ მოხვედოი ახლა *სწორედ მენზე* ელაპარაკობდით. **5.** ეინც ამ კითხვას *სწორად უპასუხებ*, საბოლოო გამარჯვებულიც ის იქნება. **6.** თქვენ მე *სწორედ ვერ გამიგეთ* მე მხოლოდ გამოცდის ნიშნებს კი არ ვგულისხმობდი, არამედ ზოგადი განათლება მაინტერესებდა. **7.** არასწორედ დასმულ კითხვაზე ძნელია *სწორად უპასუხო*. **8.** *სწორედ ამ* ამბის შესატყობინებლად გირეკავდი გუშინ. **9.** ყასბის ხაცადმა ხელმა ხორცის ნაჭერი *სწორად და თანამართად* გაჭრა.

8. პირი და პიროვნება

(მარტივ და ნაწარმოებ პარონიმულ სახელთა შესახებ)

ქართულში გვაქვს სიტყვათა ისეთი წყვილები, რომელთა შემადგენელ ცალკეს საერთო ფუძე აქვთ, მაგრამ ერთი მათგანი მარტივია, მეორე კი – მისგან ინარმოება გარკვეული ბოლოსართით. ასეთი წყვილია **პირი** და **პიროვნება**. ორივე ამ სიტყვის განმარტება უახლოვდება, თუმცა არ ემთხვევა ერთმანეთს. **პირი**, ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, არის: „ცალკე ადამიანი, – პიროვნება, ინდივიდი“, ზოლო **პიროვნება** – „გარკვეულ თვისებათა მქონე ცალკეული ადამიანი, ადამიანის „მე“, – ინდივიდი“. (რუსულში მათი შესატყვისებია: პირი – *лицо*, პიროვნება კი – *личность*. მაშასადამე, რუსულშიც ამ ორი სიტყვის ძირი ერთი და იგივეა).

მოუხედავად ამ სიტყვების დაახლოებული განმარტებისა, ისინი სხვაობენ სემანტიკური ნიუანსით და, აქედან გამომდინარე, სიტყვახმარებითაც. **პირი** უფრო ფართო, ზოგადი მნიშვნელობის მქონე სიტყვაა და ამიტომ უფრო განუსაზღვრელიც.

მისი სინონიმებია: **ვინმე, მავანი**, აგრეთვე, ზოგიერთ შემთხვევაში – **კაცი, სული**. როგორც წესი, იგი მსაზღვრელის გარეშე არ იხმარება და ეს მსაზღვრელი ახასიათებს ამა თუ იმ ინდივიდს მისი სოციალური მდგომარეობისა თუ ოფიციალური სტატუსის მიხედვით. მაგალითად: **სამოქალაქო პირი, სამხედრო პირი, სასულიერო პირი, ისტორიული პირი, თანამდებობის პირი, ოფიციალური პირი, პასუხისმგებელი პირი, მოქმედი პირი** (= პერსონაჟი), **უცხო პირი, გარეშე პირი, ნდობით აღჭურვილი პირი** და მისთ.

რაც შეეხება **პიროვნებას**, მისი მნიშვნელობა უფრო ვიწროა და განსაზღვრული. თუ **პირი** შეიძლება გულისხმობდეს უცნობ, შემთხვევით, ნებისმიერ ვინმეს, **პიროვნება** არსებითად გულისხმობს ნაცნობ, უფრო ზუსტად, ცნობილ, გარკვეული ინდივიდუალობის მქონე ადამიანს გამორჩეული მორალური თუ ინტელექტუალური თვისებებით, მის „მე“-ს. ადამიანის ინდივიდუალობის სხვადასხვა მხარის გამოსავლენად სიტყვა **პიროვნებას** სხვადასხვა (ჩვეულებრივ, დადებითი შინაარსის ეპითეტი განსაზღვრავს. მაგალითად: **მთლიანი პიროვნება, საინტერესო პიროვნება, კარგი პიროვნება, იშვიათი პიროვნება, დიდებული პიროვნება, ძლიერი პიროვნება, მთლიანი პიროვნება, შესანიშნავი პიროვნება, გამორჩეული პიროვნება, არაჩვეულებრივი პიროვნება...**

ყველა ამ შემთხვევაში შეფასება ექსპრესიულია, და არა ნეიტრალური. საინტერესოა, რომ მსაზღვრელის გარეშე სიტყვა **პიროვნება** ფაქტობრივად მხოლოდ დადებით შეფასებას შეიცავს. მაგალითად: ყველა **თანამდებობის პირი** როდია **პიროვნება**.

პირსა და პიროვნებას შორის ამგვარი განსხვავების გამოა, რომ ნეიტრალური ინფორმაციის შემცველი სიტყვები – რიცხვითი სახელები, ნაცვალსახელები და მისთ. სიტყვათშეხამებებს ქმნიან სწორედ სიტყვა **პირთან**, და არა **პიროვნებასთან**. ამ უკანასკნელს, თავისი განსაზღვრულობის გამო, ამ სახის მსა-

ზღვრული არ სჭირდება. ამიტომ მისი ხმარება **პირის** ნაცვლად მაღალფარდოვნად თქმის სურვილით ჩანს შეპირობებული და იშკარად ორნამენტულია. აქედან გამომდინარე, მართებული სიტყვათმეხამებებია:

რამდენიმე პირი, ათი (ორი, ხუთი) პირი,

თითოეული პირი, ზოგიერთი პირი,

ესა თუ ის პირი, გარკვეული პირები და მისი.

როგორც ჩანს, მნიშვნელობით მონათესავე, ახლო მდგომ ამ სიტყვებს მოხმარების თავ-თავიანთი სფერო აქვთ და ამიტომ არ შეიძლება ერთი მეორეს ჩაენაცვლოს. შეინიშნება, რომ უფრო ხშირად **პიროვნება** იხმარება **პირის** ნაცვლად, და არა პირუკუ (მაგ.: „სასამართლომ განიხილა სულ **რვა პიროვნების** საქმე“; „დანესებულების მანქანას უნდა იყვნებდეს მხოლოდ **ის პიროვნება**, ვისზეც ტრანსპორტია მიმაგრებული“). ორსავე ამ შემთხვევაში სიტყვა **პიროვნების** აღგილას უნდა ყოფილიყო **პირი**.

მაშასადამე, აღნიშნული სიტყვების სწორი ხმარების მაგალითებია, ერთი მხრივ:

უცხო პირი, გარეშე პირი, მოქმედი პირი, სასულიერო პირი, სამოქალაქო პირი, სამხედრო პირი, ისტორიული პირი, ოფიციალური პირი,... **ესა თუ ის პირი, თითოეული პირი, ზოგიერთი პირი, არასასურველი პირი, ნდობით აღჭურვილი პირი...**

მეორე მხრივ:

კარგი პიროვნება, ცუდი პიროვნება, ძლიერი პიროვნება, მთლიანი პიროვნება, შესანიშნავი პიროვნება, გამორჩეული პიროვნება, საინტერესო პიროვნება, არაჩვეულებრივი პიროვნება...

საპარკიში: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ლაბორატორიაში უცხო პირთა შესვლა სასტიკად აკრძა-

ლულია. 2. ხალხს რამდენიმე პირი გამოეყო და სცენაზე ავიდა. 3. იოანე ბოლნელი X საუკუნის სასულიერო პიროვნება იყო. 4. ამ მისიის შესასრულებლად გაიგზავნა შესანიშნავი, ყველასაგან გამორჩეული პირი. 5. ხუთი პიროვნება გავიდეს ოთახიდან, ოთხი კი დარჩეს. 6. ქუჩებს უნდა დაერქვას იმ პიროვნებათა სახელები, რომლებიც რითიმე დაკავშირებულნი არიან ამ ქუჩებთან. 7. ეს შესანიშნავი ფეხბურთელი ცხოვრებაში ძალზე ცუდი პიროვნება აღმოჩნდა. 8. სამოქალაქო და სამხედრო პირები ხშირად ებრძვიან ერთმანეთს. 9. სერვანტესის „დონ კიხოტის“ მთავარი პერსონაჟი ისტორიული პირი არ არის. 10. დაისჯება თითოეული პიროვნება, რომელიც დანაშაულს ჩაიდენს.

9. მოთხოვნა და მოთხოვნილება

(წარმოშობით და მნიშვნელობით მსგავსი სიტყვები)

სიტყვები **მოთხოვნა** და **მოთხოვნილება** ნაწარმოებია ერთი და იმავე ზმნური ფუძისაგან (**თხოვ-**), დაერთვის ერთი და იგივე ზმნისწინი (**მო-**) და ამ ფორმით ორივე მათგანი სახელის ფუნქციას ასრულებს წინადადებაში. აგებულებითა და მნიშვნელობით მსგავსების გამო ზოგჯერ მათ ერთმანეთის მაგივრად ხმარობენ. მაგალითად:

1. **მოთხოვნილება** ნაცვლად **მოთხოვნისა**: „[მუშათა] **მოთხოვნილება** უნდა წარედგინოს ქარხნის ადმინისტრაციას“.

2. **მოთხოვნა** ნაცვლად **მოთხოვნილები**: „მრავალი სახელობის ნაწარმზე მოსახლეობის **მოთხოვნა** ვერ კმაყოფილდება“;

რატომ არ შეიძლება ამ წინადადებებში ერთი სიტყვის მაგივრად მეორე ვთქვათ და პირუკუ? რა განსხვავებაა ამ სიტყვათა მნიშვნელობებს შორის?

მოთხოვნილების ძირითადი მნიშვნელობაა „საჭიროება“ და, მაშასადამე, იგი ცოცხალი არსების (ან მათი ჯგუფის) შინაგან,

მისივე ორგანიზმის მიერ „ნაკარნახებ“ მდგომარეობას გამოხატავს. ამიტომ ეს სიტყვა შესაბამის სიტყვებთან შეხამებისას ქმნის არაერთ ბუნებრივ გამოთქმას: **ადამიანური მოთხოვნილება, სულიერი მოთხოვნილება, ფიზიოლოგიური მოთხოვნილება, შინაგანი მოთხოვნილება, მოსახლეობის მოთხოვნილება, სასიცოცხლო მოთხოვნილება, საქმლის (წყლის) მოთხოვნილება...**

მოთხოვნა ნიშნავს *ვარუდან*, სხვა პირისაგან (ან პირთაგან) მომდინარე ან თავსმოხვეული, სამართლიანი თუ უსამართლო პრეტენზიის წაყენებას მეორე პირისათვის. ბუნებრივია ამ სიტყვის მონანილეობით შედგენილი გამოთქმები: **კონსტიტუციის მოთხოვნა, კანონების მოთხოვნა, მოთხოვნა ნაუყენეს, მუშების მოთხოვნა** (ადმინისტრაციის მიმართ) და ა.შ.

როგორც ვხედავთ, **მოთხოვნისა** და **მოთხოვნილების** შნიშნელობები განსხვავებულია ერთმანეთისაგან იმის მიხედვით, ერთი და იმავე პირისაგან მომდინარე სურვილსა და მიხსნაფებას გულისხმობენ ისინი, თუ – სხვადასხვა პირისაგან მომდინარეს, შინაგან მდგომარეობას გამოხატავენ, თუ – გარეგანს.

მამასადამე, სწორი სიტყვათხმარების ნიმუშებია, ერთი მხრივ: **ადამიანი და ყველა სხვა ცოცხალი არსება ცდილობს დაიცვაყოფილოს თავისი სასიცოცხლო (შინაგანი) მოთხოვნილებები;** ექსპედიციისაში წავიდეთ **პირველი მოთხოვნილების საგნები...**;

მეორე მხრივ:

დისერტაცია აკმაყოფილებს ასეთი ნაშრომებისადმი **ნაყენებულ მოთხოვნებს;**

დირექტორმაც და მუშებმაც ერთმანეთს ულტიმატუმები და ნაირგვარი **მოთხოვნები ნაუყენეს...**

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში.

შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ხელისუფლება უნდა ეცადოს დააკმაყოფილოს მოსახლეობის

სასიცოცხლო მოთხოვნილებები. 2. წიგნი აკმაყოფილებს ამ ხასიათის ნაშრომებისათვის **ნაყენებულ მოთხოვნილებებს. 3.** გაფიცულთა ძირითადი მოთხოვნა ადმინისტრაციის მიმართ იყო ხელფასის მომატება. **4.** პაციენტი ველარ აბერხებდა და მოუჟიდებლად დაეკმაყოფილებინა ფიზიოლოგიური მოთხოვნები. **5.** კონკურსის მოთხოვნები ზოგი მონანილისათვის ძალზე ძნელი შესასრულებელი აღმოჩნდა. **6.** წიგნი, მუსიკა, თეატრი სავსებით საკმარისია ჩემი **სულიერი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. 7.** ჯერ ხელმძღვანელობამ ნაუყენა მოთხოვნები მუშებს, შემდეგ კი მუშებმა მოსთხოვეს მას საარსებო მოთხოვნათა დაკმაყოფილება. **8.** ჩემი მოთხოვნილება თქვენ მიმართ ასეთია: ან ღაიცავით კანონი და ჩვენი უფლებები, ანდა გადადექით! **9.** პროფესიული კავშირები მონოდებულნი არიან გაითვალისწინონ თავიანთი წევრების უკლებლივ ყველა სასიცოცხლო მოთხოვნა. **10.** – გაფრთხილებთ, – მიმართა დირექტორმა თანამშრომელებს, – თუ ჩემს მოთხოვნას შეასრულებთ, ხომ კარგი, თუ არა და, – დაგითხოვთ.

10. პლაგიატი და პლაგიატორი

(ერთი ნარმოშობის სიტყვების სინონიმებად ხმარების შესახებ)

ლიტერატურული შემოქმედების პრაქტიკაში, სამწუხაროდ, არცთუ იშვიათია სპეციფიკური დანაშაული, რომელსაც **პლაგიატი** ეწოდება. ეს ლათინური ნარმოშობის სიტყვაა (*plagio* – „ვიტაცებ“). ქართულში იგი რუსულის გზით არის შემოსული და ნიშნავს სხვისი ნაწარმოების მითვისებას, თავისად გასაღებას. სხვაგვარად, ეს არის ლიტერატურული, უფრო ზოგადად კი – გონებრივ-შემოქმედებითი ნამოღვანარის ქურდობა. როგორც ვხედავთ, ეს სიტყვა განყენებულ, აბსტრაქტულ ცნებას შეიცავს

და აღნიშნავს დანაშაულს, კრიმინალს; თვით პლაგიატის ჩამდენს კი, ანუ სხვისი ნაწარმოების მითვისებელს, **პლაგიატორი** ეწოდება. გავიხსენოთ ზეზარას მაქავეარიანის სტრიქონი:

„ქართველი კაცი ბუნებით არაა **პლაგიატორი**“.

მაშასადამე, სიტყვები **პლაგიატი** და **პლაგიატორი** ისე მივმართებიან ერთმანეთს, როგორც **დანაშაული** და **დამნაშავე**, **ქურდობა** და **ქურდი**. ამ წყვილებში პირველი წევრი მოქმედებას გამოხატავს, მეორე კი – ამ მოქმედების ჩამდენს, და ქართველს ამ ორი წყვილის შემადგენელი სიტყვები ერთმანეთში არ აერევა. მაგრამ იმავეს ვერ ეიტყუოთ შედარებით გვიან (არა უადრეს მე-19 საუკუნისა) ქართულში შემოსული უცხოური, გერძოდ, საერთაშორისო სიტყვის – **პლაგიატის** შესახებ. ამ სიტყვას საზოგადოების ერთი ნაწილი სწორად ხმარობს – ლიტერატურული ქურდობის, სხვისი ნაშრომის მითვისების მნიშვნელობით, მეორე ნაწილი კი მასში თვით პლაგიატის ჩამდენს, სხვისი ნაწარმოების მიმთვისებელს, თავისად გამსაღებელს გულისხმობს – შეცდომით, რა თქმა უნდა.

ამგვარი შეცდომები მხოლოდ ზეპირ მეტყველებას რომ ეხებოდეს, ეს კიდევ არაფერი. უფრო სამწუხარო ის არის, რომ ზეპირი მეტყველებიდან ამ შეცდომამ მწერლობაშიც შეიღწია. განსაკუთრებით ამ მხრივ სცოდავს პრესა. მაგ.: „ირონიითა და დაცივნით ლაპარაკობენ **პლაგიატზე**, კარიერისტსა და ყალბისმქნელზე“.

ამკარაა, რომ აქ ლაპარაკია ადამიანზე, და არა მის საქციელზე, ამიტომ ამ კონტექსტში სიტყვა **პლაგიატი** სრულიად უადგილოა. შეცდომის წყარო, ჩანს, ამ სიტყვის დაბოლოებაა, ვინაიდან **-ვატ/-იატ** დაბოლოებაზე თავდება ადამიანთა აღმნიშვნელი სიტყვები: **ლაურეატი, სტიპენდიატი...**

ერთმა შეცდომამ სხვა შეცდომაც მოიყოლა: ის, ვინც **პლაგიატს** ამ დანაშაულის ჩამდენი ადამიანის მნიშვნელობით ხმარობს, თვით ამგვარ მოქმედებას **პლაგიატობას** უწოდებს, ორიოდ ნიშნულში პრესიდან: „ზოგჯერ ავტორს **პლაგიატობასაც**

ვერ დავუშტკიცებთ“; „თანამშრომლებმა ერთმანეთს **პლაგიატობა** დასწამეს“.

აქ **პლაგიატორისათვის** დამახასიათებელ მოქმედებაზეა საუბარი, რის გამოც უნდა გვეხმარა ტერმინი **პლაგიატორობა**.

მაშასადამე, ამ ტერმინთა მნიშვნელობები ასე განაწილდება:

პლაგიატი – სხვისი ნაწარმოების მითვისება, თავისად გასაღება;

პლაგიატორი – პლაგიატის ჩამდენი, სხვისი ნაწარმოების მიმთვისებელი;

პლაგიატორობა – პლაგიატორისთვის დამახასიათებელი თვისება ან მოქმედება.

სამაჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში.

შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. **პლაგიატს** ბოლომდე არ შერჩება ეს მდამალი საქციელი: ბოლოს და ბოლოს ყველა გაიგებს მის სიგლახეს.
2. **ყალბისმქნელ პლაგიატორს** გასაქანი არ უნდა ჰქონდეს ნესიერ საზოგადოებაში.
3. **პლაგიატობა** მალე **შეგე** გადაექცა ჩვენს დიქტოს.
4. გოგის გიგომ **პლაგიატორობა** დასწამა, მოგვიანებით კი ცილისმწამებელი თავად აღმოჩნდა **პლაგიატი**.
5. ეს ვითომ შენი მეგობრის **ორიგინალური ნაწარმოებია?** ჩემი აზრით კი **პლაგიატია**.
6. **პლაგიატორობას** თავიდან არ უნდა მიეჩვიოს კაცი, თორემ ერთხელ თუ შეეჩვევი, ველარ გადაეჩვევი.
7. **პლაგიატი** ამა თუ იმ ნაშრომის **ქურდობაა**, **პლაგიატორი** კი – **ქურდი**.
8. ლიტერატურული და მუსიკალური **ქურდობა** – ორივე **პლაგიატია**.
9. რა ეწოდება **სხვისი ნაწარმოების მოპარვას** და თავისად გასაღებას? – **პლაგიატორობა**.
10. რა ჰქვია **სხვისი ნაწარმოების მითვისების ჩვევას**? – **პლაგიატობა**.

11. ორი წლის უკან თუ ორი წლის წინ / წინათ?

(თანდებულად გამოყენებული
წინ და უკან სიტყვებისათვის)

უკანასკნელ ხანებში ქართულ ზეპირ მეტყველებაში (და აქედან – წერიტშიც) თავი იჩინა და საკმაოდაც მოიკიდა ფეხი ერთი სახის უმართებულო გამოთქმამ, რომელმაც ლამის არის განდევნოს ტრადიციული სწორი გამოთქმა.

საქმე ეხება ადრინდელი, წინა ვითარების აღსანიშნავად ისეთი გამოთქმების ხმარებას, როგორიცაა: სამი წლის უკან, ხუთი დღის უკან და მისთ. ფრიად საჩოლოდო ვითარება შეიქმნა: ერთი და იმავე შინაარსის გამოსახატავად ჩვენი მოსახლეობის მეტყველებაში გვერდიგვერდ გამოიყენება სრულიად საპირისპირო მნიშვნელობის მქონე სიტყვები **წინ** და **უკან**. ერთნი ტრადიციისამებრ ამბობენ: ეს ამბავი ამ რამდენიმე **დღის წინ** (ან **წინათ**) მოხდაო, ხოლო მეორენი (რაოდენ უცნაურადაც უნდა მოგეჩვენოს), იმავე აზრს ასე გადმოგვცემენ: ეს ამბავი ამ რამდენიმე **დღის უკან** მოხდაო.

მაშასადამე, საქმე გვაქვს არა უბრალოდ სიტყვულესთან, არამედ ულოგიკო და დამაბნეველ სიტყვულესთან. ასეთ დროს ყველაზე საიმედო საყრდენს – ენობრივ ტრადიციას მივმართავთ ხოლმე. ქართული ენობრივი ტრადიცია კი ასეთია: მთელი ქართული მწერლობა, ძველიდან მოკიდებული დღევანდლამდე, და ქართული ენის კილოებიც იმას მოწმობს, რომ ადრინდელი, წინა ვითარების აღსანიშნავად მუდამ იხმარებოდა და ამჟამადაც იხმარება სიტყვა **წინ**. აკი ამ სიტყვისაგან მივიღეთ მსგავსივე დანიშნულების მქონე სხვა სიტყვებიც: **წინათ**, **უწინ**, **წინანდელი**, **უწინდელი**, **წინასწარ**, **გუშინწინ**, **პარპანწინ**, **წინარე** (**წინარეენა**, **წინარეისტორიული**, **წინარექრისტიანული**), **წინასახალწლო**, **წინასაარჩევნო** და სხვ.

რაც შეეხება **უკან** სიტყვას, ტრადიციულად იგი შემდგომი, მომდევნო, გვიანდელი ვითარების აღსანიშნავად გამოიყენებოდა.

ამაზე მეტყველებს მისგანვე მიღებული სიტყვა **უკანასკნელიც** (ე.ი. ყველაზე ბოლო). თვალსაჩინოებისათვის შევუდაროთ ერთ-მანეთს მყარი გამოთქმები – **ამას წინათ** და **მას უკან**. ყოველი ჩვენგანისათვის აშკარაა, რომ პირველი გამოთქმა (**ამას წინათ**) ადრინდელ ვითარებას მიუთითებს, ხოლო მეორე (**მას უკან**) იგივეა, რაც: **მას შემდეგ**.

ორიოდე მაგალითი მოვიხმოთ მხატვრული ლიტერატურიდანაც: „ლუარსაბი გადაბრუნდა და **პატარა ხანს უკან** (ე.ი. ცოტა ხნის შემდეგ) ერთი მადლიანი თავისებური ბერინვა ამოუშვა“; „**სადილს უკან** ლაზათიანად გამოიძინებდნენ ცოლ-ქმარნი“ (ილია); „ბაეშეს რამდენსამე **თვეს უკან** (ე.ი. შემდეგ) კბილები ამოსდის“ (ი.გოგებაშვილი); „**შუადღის უკან** უფრო ცხელა“ (თ. რაზიკაშვილი).

და ასეა მთელს ქართულ ლიტერატურაში და, როგორც აღინიშნა, კილოებშიც. **უკან** იგივეა, რაც: **შემდეგ**, **მერმე**.

მაშ, როგორღა ვახდა შესაძლებელი საპირისპირო მნიშვნელობის მქონე **წინ** და **უკან** სიტყვების ერთ სამსახურში ჩაყენება, მათთვის ერთი და იმავე ფუნქციის დაკისრება? რას უნდა შეენწყო ხელი ამ უცნაური და ყოველად ულოგიკო სიტყვების შექმნისათვის?

მიზეზი და შესაბამისი პასუხი ერთადერთია: შეცდომის ნყაროა სათანადო რუსული გამოთქმები: **два часа (тому) назад, три года (тому) назад** და სხვ. მართალია, ცალკე აღებული **назад** ქართულად ითარგმნება, როგორც **უკან**, მაგრამ ეს – მხოლოდ ადგილის მნიშვნელობით! დროის გაგებით კი ამგვარი გამოთქმები პირდაპირ, სიტყვასიტყვით არ ითარგმნება. რუსულს ერთი ტრადიცია აქვს, ქართულს კი – სხვა, და ყოველ მათგანს თავ-თავისი ადგილი უნდა მიეჩინოს სათანადო ენაში.

ერთმა შეცდომამ სხვაც მოიყოლა: არსებობს გამოთქმა – ძირითადად კანცელარიულ მეტყველებაში – ამა თუ იმ დოკუმენტის „**უკანა რიცხვით გაფორმება**“. ამ გამოთქმის ნყაროც ისევე და ისევე სათანადო რუსული გამოთქმაა: **задним числом**. ვი-

ნაიდან აქაც ქველი, ადრინდელი თარღი იცულისხმება, ეს აზრი სათანადოდ უნდა გამოიხატოს ქართულშიც: **წინა** (გასული, ადრინდელი) **რიცხვით** (თარიღით).

როგორც ვნახეთ, მსგავსი შეცდომები მოგვდის ახლო წარსულში რუსულ ენასთან უმჭიდროესი კონტაქტების დროს სიტყვასიტყვით თარგმნის შედეგად. ფიზიკად უნდა ეიყოს, რომ ანალოგიური შეცდომები არ მოგვიმრავლდეს ახალი ენობრივი რეალობის კვალობაზე – ამჯერად სხვა უცხო ენებთან ურთიერთობისას.

მაშასადამე, სწორი გამოთქმებია:

მრავალი საუკუნის წინ // წინათ;

ოთხი წლის წინ // წინათ;

ერთი თვის წინ // წინათ;

ორი კვირის წინ // წინათ;

რამდენიმე დღის წინ(ათ);

ნახევარი საათის წინ;

ხუთი წუთის წინ...;

შენიშვნა: რაც უფრო მცირეა დროის მონაკვეთი (საათი, წუთი, წამი), პარალელურ **წინ** და **წინათ** ფორმათაგან ქარბობს **წინ** ვარიანტი. **წინათ** უფრო ხანგრძლივ პერიოდს (საუკუნე, წელი,...) შეეფერება.

საქმიანი ქალაქების ენაში რეკომენდებულია ეიხმაროთ:

წინა (ან: გასული, ადრინდელი) რიცხვით // თარიღით.

საგარეოში ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. „ვეფხისტყაოსანი“ რვა საუკუნის უკან დაინერა. 2. სად გაქრა ნიკო? ხუთი წუთის წინ აქ იყო. 3. ორი საათის უკან ამხანაგმა დაგირეკა, მაგრამ გეძინა და აღარ გაგაღვიძე. 4. მას უკან მრავალმა წყალმა ჩაიარა. 5. დღეს ვიღას ახსოვს დიდი ხნის წინათ მომხდარი ამბავი! 6. პატარა ბანს უკან ლუარსაბმა გულბანი ხერინვა ამოუშვა. 7. ამას წინათ გაზეთში საინტერესო ცნობა ამოვიკითხე. 8. გამოთქმა „მას უკან“ იგივეა, რაც „მას შემდეგ“.

9. სამი წლის უკან რომ წიგნი გათხოვე, რატომ აღარ დამიბრუნე? 10. „ეს იყო წინათ, დიდი ხნის წინათ“.

12. გაყიდვაშია, ხმარებაშია, შეხებაშია, შეტევაშია?

(-ში თანდებულებიანი საწყისების შესახებ)

აღბათ ყოველ ჩვენგანს უნახავს (და საკმაოდ ხშირადაც) მაღაზიებში, აფთიაქებში, კიოსკებში წარწერა, რომელიც გვაუწყებს, რომ „გაყიდვაშია“ ესა თუ ის ნივთი, წამალი და მისთ. დიან, ყველას გვინახავს, ე.ი. ნაგვიკითხავს ეს წარწერა, თუმც ისიც უნდა ითქვას, რომ მოსმენით ნაკლებად მოგვისმენია, ყოველდღიურ ზეპირ მეტყველებაშიც ნაკლებ ვხმარობთ ამ ფორმას. მის ნაცვლად ვიტყვით ბუნებრივად: **იყიდება** ან **ყიდიან**. ამის ცოცხალი მაგალითია უახლოეს წარსულში გაზ. „ახალი ტალღის“ რეკლამა, რომელშიც წარწერას „გაყიდვაშია“ დიქტორი სწორად კითხულობდა: **იყიდება**.

ფორმა **გაყიდვაშია** არის რუსული გამოთქმის в продаже სიტყვასიტყვით გადმოღებული, ანუ კალკირებული თარგმანი. რუსულ ენაში ეს გამოთქმა სავსებით ბუნებრივად ჟღერს, რადგანაც სიტყვა **продажа** არსებით სახელადაა ქცეული, მსგავსად ანალოგიური გამოთქმების შემქმნელი სხვა სიტყვებისა: **употребление, атака, соприкосновение...** წინდებულ-თანდებული კი სწორედ სახელს ერთვის.

რაც შეეხება ქართულს, -ში ელემენტებიანი ფორმები ყურს მიიტომ გვეჩრის, რომ მათი ქართული შესატყვისები ნამდვილი სახელები კი არაა, მოქმედების სახელებია. ისინი ზოგი ფორმალური თვისებითაც და მნიშვნელობითაც უფრო ახლოს დგანან ზმნებთან. ამდენად, ნაკლებ ჰგუობენ თანდებულებს; ამიტომაც გვეხამუშება ქართულისათვის არაბუნებრივი ფორმები: **გაყიდვაშია, ხმარებაშია, შეხებაშია...**

უკანასკნელ ხანებში ფეხბურთის მსოფლიო ჩემპიონატის მატჩების რეპორტაჟის გადმოცემისას ჩვენი კომენტატორები დაუბრკოლებლად ხმარობდნენ -ში ელემენტური კონსტრუქციას - **შეტევაშია**, რომელიც კალკია რუსული ფორმისა *штык*. ამ შინაშენელობის გადმოსაცემად ჩვენი დაუდინებარ ეროსი მანჯგალობე - არა მარტო შესანიშნავი მსახიობი და კომენტატორი, არამედ ბრწყინვალე მოქართულეც - ხმარობდა: **უტავს** (მაგალითად: ახლა **უტავენ** თბილისის „დინამოელები“, ანდა, **შეტევაზე გადავიდნენ** ქართველი ფეხბურთელები). ასევე იქცეოდა და იქცევა კოტე მახარაძეც, სალიტერატურო ქართული ენის დაუღალავი პრობაგანდისტი. და ვერც ერთი ჩვენი გულშემატიკიერი ვერ გაიხსენებს, რომ ამ შესანიშნავ მსახიობებსა და კომენტატორებს თუნდაც ერთხელ მაინც ეთქვათ ფორმა „შეტევაშია“.

მაშ, ჩვენც მიუდით მათს კვალს და ნულარ ეიხმართ ზოგ ძველ თუ სულ ახლახან გაჩენილ შახინჯ ფორმებს, როგორცაა: გაყიდვაშია, ხმარებაშია, შეხებაშია, შეტევაშია და მისთ, მათ ნაცვლად უნდა ეთქვას და ვნეროთ ბუნებრივი ქართულით:

იყიდება; იხმარება; (შე)ეხება;

უტავს (ან: შეტევაზე გადავიდა / გადადის)...

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. კიდევ კარგი, რომ მთელი სათბილაშურო აღჭურვილობა დროზე ვიყიდე. დღეს იგი უკვე აღარაა გაყიდვაში. **2.** - ყურადღება! შეტევაშია თბილისის „დინამო“! **3.** უკაცრავად, ხევსურული ქუდები ხომ არა გაქვთ გაყიდვაში? **4.** დიდი ხანია, რაც აფთიაქებში სათბური არ გაყიდულა, ბაზრობაზე კი სულ იყიდება. **5.** ეს საკითხი თქვენთვის საინტერესო თემატთან უშუალო შეხებაშია. **6.** საქმე შეეხება ერთი შეხედვით მარტივი, სინამდვილეში კი ძალზე რთულ საკითხს. **7.** ეს არანაირ შეხებაში არ არის ჩვენს მთავარ სათქმელთან. **8.** ახლა შეტევაშია შოთა არველაძე. იგი დაჟინებით მიიწევს მეტოქის კარისაკენ.

13. 2000 წელში თუ 2000 წელს?

(წელ- სიტყვის თანდებულიანი და უთანდებულო ფორმები)

როცა მომხდარ ამბავსა თუ მოვლენას ვათარილებთ, ვამბობთ: ეს ამბავი ამა და ამ დროს - კერძოდ, ამა და ამ წელს, თვესა და რიცხვში, ამა და ამ დღეს მოხდაო (ეთქვათ, **1998 წელს, 2 დეკემბერს, პარასკევს**). დროის აღმნიშვნელი სახელები მუდამ ერთი და იმავე ფორმით გვხვდება - მიცემითის -ს დაბოლოებით. საერთოდ, ამგვარ სიტყვებთან -ს ნიშნიანი ფორმა იმდენად მყარია დროის გამოსახატავად, რომ იგი ახალ სიტყვებსაც ქმნის. მაგ.: **წელს** (მდრ. **შარშან** და **გაისად**), **დღეს** (მდრ. **გუშინ** და **ხვალ**) და მისთ.

მაგრამ ზოგჯერ სიმოკლისათვის ზეპირ მეტყველებაში თვით დროის მონაკვეთის აღმნიშვნელი სიტყვები გამოტოვებულია. რჩება მხოლოდ რიცხვის აღმნიშვნელი სიტყვა და ამ შემთხვევაში მას -ში თანდებულს ეურთავთ. მაგალითად, ნაცვლად იმისა, რომ ეთქვათ: **1905 წელს**, ვამბობთ და ვწერთ მოკლედ: **1905-ში** (ან: **905-ში**); ანდა, როცა ავადსახსენებელ **1937** წელს ეიგონებთ, მას კიდევ უფრო ვამოკლებთ - ორნიშნა რიცხვით ვიხსენიებთ: **37-ში**.

ასევე, იმისათვის, რომ მომხდარი ამბავი მეტი სიზუსტით - თვითა და რიცხვით დავათარილოთ, ვამბობთ, მაგალითად: **3 მაისს**, უფრო მოკლედ კი - **3-ში**. იგულისხმება, რომ დიალოგის მონაწილეთათვის ნათელია, რომელ თვეზეა საუბარი. თუკი რიცხვი არ გვაინტერესებს და თვის აღნიშვნაც საკმარისია, ცხადია, მხოლოდ თვის აღმნიშვნელი სიტყვა რჩება და მას -ში თანდებული დაემატება: **აპრილში, ივნისში** და სხვ. ზოგჯერ თვის სახელწოდებას ნათესაობით ბრუნვაში სვამენ, -ში ელემენტს კი ურთავენ თვის აღმნიშვნელ საზოგადო სახელს, ასე: **აპრილის თვეში, ივნისის თვეში** და მისთ. **თვეში** სიტყვის თქმის საჭიროება ხშირად არ არის, მაგრამ მის ხმარებას ამჯობინებენ უფრო ოფიციალურ მეტყველებაში - სამეურნეო ხასიათის მო-

ხსენებებში, ანგარიშებში და ა.შ. (ასეთ მასალაში, რასაკვირველია, არ ვგულისხმობთ პოეტიკის, კერძოდ, რიტმის ან რითმის საჭიროებით გამოწვეულ გამოწვევებს, როგორცაა, მაგალითად, ტიცვიან ტაბიძის ცნობილი სტრიქონი: „მე დავიბადე **აპრილის თვეში**“).

აქ ყველაფერი ნათელია და სადავოც არაფერია. მაგრამ შეცდომები მაინც გვხვდება და ისინი დაკავშირებულია სწორედ ზემოხსენებულ შემოკლებულ ხმარებასთან იმის გამო, რომ მხოლოდ რიცხვის ან თვის ხსენებისას **-ში** თანდებული ეხმარობთ, იგი შეცდომით გადაგვაქვს იქაც, სადაც მხოლოდ უთანდებულო ფორმები უნდა ვიხმაროთ, ასე მივიღეთ უმართებულო გამოთქმები: **1998 წელში, ამ (იმ) წელში** - უთუოდ რუსულის გავლენით (შდრ. в 1998 году, в этом году). საერთოდაც, ფორმა **წელში** მიუღებელია სალიტერატურო ქართულისათვის **-ში** თანდებული ერთვის მხოლოდ ამ სიტყვის სრულ სახეობას - **წელინადს**. მაგალითად: **წელინადში** 12 თვეა. ეგვეც სრული ფორმა გამოიყენება მოქმედების გზისობის (ჯერადობის) აღნიშვნისას. მაგალითად: **წელინადში** (და არა **წელში**) ერთხელ, ორჯერ და ა.შ.

მაშასადამე, სწორი ფორმებია არა: **2000 წელში, ამ (იმ) წელში, გასულ (მომავალ) წელში**, არამედ:

2000 წელს; ამ (იმ) წელს, გასულ (მომავალ) წელს.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. პირველი რევოლუცია რუსეთში მოხდა **1905 წელში**. **2.** **2000 წელს**, 31 დეკემბერს, დამთავრდება **XX საუკუნე**. **3.** **ამ წელინადში** მოსავალს კარგი პირი უჩანს. **4.** **გასულ წელში** არაფერი საინტერესო არ მომხდარა ჩემს ცხოვრებაში. **5.** შეავსეთ ანკეტა, სად და როგორ **წელში** დაიბადეთ. **6.** **მომავალ წელს** წინო მუსიკალურ სკოლას დაამთავრებს. **7.** სიტყვა „შარშან“ იგივეა, რაც **„გასულ /წარსულ წელში“**. **8.** **რომელ წელს** აშენდა ჩვენი

სკოლა? **9.** გამოთქმა „**მომავალ წელს**“ იგივეა, რაც „**გაისად**“. **10.** მალე ჩვენ, მეოთხეკურსელები, **მე-20 წელში** გადავდგებით. **11.** **ამ წელს** როგორმე იოლად გავიდეთ, გაისად კი ვნახოთ.

14. ახლახანს თუ ახლახან?

(ზოგიერთი ზმნიზედის მართებული ხმარებისათვის)

როცა ვსაუბრობთ სულ ცოტა ხნის წინ, ამასწინანდელ, უკანასკნელ ხანებში მომხდარ ამბებზე, ეამბობთ ხოლმე - ეს ამბავი **ახლახან** ან **სულ ახლახან** მოხდაო. დროის აღმნიშვნელი სიტყვა (**ახლახან**) ანდა მთელი გამოთქმა (**სულ ახლახან**) ტრადიციულად მუდამ აღნიშნული ფორმით იხმარებოდა და ამჟამინაც იხმარება, მაგრამ ზოგიერთი ჟურნალისტის ზეპირსა და თვით წერით მეტყველებაშიც კი ბოლო ხანებში თავი იჩინა ამ სიტყვის დამახინჯებულმა ფორმამ, რომელსაც ნამხედურობით დროდადრო სხვებიც იმეორებენ ხოლმე.

ამასთან დაკავშირებით მკითხველის ყურადღება ერთ საგულისხმო ფაქტს უნდა მივაპყროთ: როგორც ცნობილია, ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რედაქციული ასახავს არა მხოლოდ სწორ, ლიტერატურულ ფორმებს (რაც ძირითადად ორთოგრაფიული ლექსიკონის საქმეა), არამედ ხშირად უმართებულო ფორმებსაც შეიცავს, თუკი ისინი უხმარიად ჩვენს მწერლებს - უნებლიეთ თუ შეგნებულად, თუმცა იქვე მითითებულია სწორი ფორმებიც (საგანგებო მითითებათა სისტემის გამოყენებით).

არამცთუ 1950 წელს, როცა გამოიცა განმარტებითი ლექსიკონის I ტომი, არამედ 1986 წელსაც, როცა ამ ლექსიკონის ერთტომეული გამოვიდა, ფორმა **ახლახანს** არ არსებობდა: იგი არც მხატვრულ, არც სამეცნიერო ლიტერატურაში და არც პრესაში არ დადასტურებულა. მაშასადამე, ეს უმართებულო სანიანი ფორმა გვიანდელი „შენაძენია“ ენაში უკვე არსებული **დიდხანს, ერთხანს**

სიტყვების ანალოგიით. მაგრამ მიცემითის **ს-დართული** ფორმები გამართლებულია, როგორც გრამატიკული ცვალეების შედეგად მიღებული გაქვევებული ფორმები. აქი გვაქვს: **დიდი ხანი** (გაეიდა), **დიდმა ხანმა** (განვლო), **დიდ ხანს** (არ ვაუელია)... სწორედ ამ უკანასკნელ ფორმაშია გაქვევებული რთული შედგენილობის **დიდხანს**, რომელიც ამის გამო უკვე ერთ სიტყვად იწერება. მაგრამ ჯერ არ გაქვევებულა **კარგა** სიტყვასთან შეხამებული საზღვრული სახელი **ხანი**, რომელიც იბრუნვის: **კარგა ხანი** (გაეიდა), **კარგა ხანმა** (განვლო), **კარგა ხანს** (იჯდა)...

იმავეს ვერ ვიტყვით **ახლა** სიტყვაზე, ვინაიდან მისი პირველი შემადგენელი სიტყვა **ახლა**, განსხვავებით **დიდი**, **მეტი**, **ერთი** სახელური მსაზღვრელებისაგან, არ იცვლება. შესაბამისად უცვლელი რჩება - ყოველგვარი დამატებითი ნიშნის გარეშე - მეორე შემადგენელი სიტყვა **ხანიც**. შდრ. **ზოგჯერ** სიტყვის სინონიმი **ხანდახან**, რომელიც გაორკეცების შედეგადაა მიღებული.

ახლა სიტყვის ხმარებისას სხვა დარღვევაც შეინიშნება: თავიკიდური **ა** ხმოვნის ნაცვლად **ე** იხმარება ხოლმე, რაც შეცდომას რაოდენობას ერთიორად ზრდის: გვხვდება როგორც **ეხლა**, ისე **ეხლახანს** (ამოსავალ სიტყვებში **ა** და **ე** ხმოვნების ურთიერთობის შესახებ დანვრილებით იხ. **ეხლა** თუ **ახლა**?).

მაშასადამე, სალიტერატურო ქართულის თვალსაზრისით სწორი ფორმებია მხოლოდ და მხოლოდ: **ახლა** და **ახლა**.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში.

შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. **სულ ახლა** ხანს საგასტროლოდ გაემგზავრა ქართული ცეკვისა და სიმღერის ანსამბლი. 2. **ეხლა** ხან არ გითხარი? რამდენჯერ უნდა გაგაფრთხილო?! 3. **სულ ახლა** ხან დისპეტჩერის დაუდევრობით ვერტმფრენი ჩამოვარდა. 4. ეს ამბავი **ეხლა** ხანს მოხდა, ამ ორი დღის წინათ. 5. ყველა **ახლა** ხან მომხდარი ამბის შესახებ ლაპარაკობდა. 6. მთელი საზოგადოება შეანუხა **სულ ახლა** ხან ნიჭიერი ახალგაზრდა პოეტის დაღუპვამ. 7. სპორტულმა კომე-

ნტატორმა **სულ ეხლა** ხან სასიხარულო ამბავი გვაუწყა ქართველ მოჭადრაკე ქალთა წარმატების შესახებ. 8. **ახლა** ხან არ იყო, რომ ვილაპარაკეთ ამის თაობაზე? 9. ჩემი კალამი რა იქნა? **ეხლა** ხან აქ მედო. 10. **ახლა** ხან მომხდარი ეს პიკანტური ამბავი კიდევ დიდხანს იქნება ჭორაობის საგანი.

15. დასასრულს და დასასრულს; ბოლო-ბოლო თუ ბოლოს და ბოლოს?

(ზოგი სინონიმური მარტივი
ფორმისა და გამოთქმისათვის)

უკანასკნელი ხანების ზეპირ მეტყველებაში თავი იჩინა მსჯელობის ან საუბრის დამამთავრებელი, **ბოლო** და **დასასრულ-** ფუძეების შემცველი ორი უმართებულო სიტყვა-თქმის ხმარებამ.

დავინყოთ უფრო უბეში დარღვევის განხილვით. ეს არის **ბოლო** ფუძის უშუალო გაორმაგებით მიღებული რთული სიტყვა **ბოლო-ბოლო**. აშკარაა, რომ იგი სალიტერატურო **ბოლოს და ბოლოს** გამოთქმის დამახინჯებული სახეა. ამიტომ ბუნებრივია, რომ ახალშექმნილი კომპოზიტი არ შესულა არამცთუ განმარტებითი ლექსიკონის რედაქციულში, რომლის პირველი ტომიც 1950 წელს გამოვიდა, არამედ თვით 1986 წელს გამოცემულ ერთტომულშიც.

ასევე, ორთოგრაფიული ლექსიკონის 1968 წლის გამოცემა ამ დამახინჯებულ ვარიანტს ჯერ კიდევ არ იცნობს, თორემ იგი ლექსიკონში შევიდოდა თუნდაც აკრძალვის - [და არა] და [კი არა] სახით, რაც განხორციელდა კიდევ ამ ლექსიკონის ახალ, 1998 წლის გამოცემაში. აქ უკითხულობთ: [ბოლობოლო კი არა] **ბოლოს და ბოლოს** (ცალ-ცალკე!). სხვათა შორის, გვაქვს და კავშირით შეერთებული სხვა სიტყვებიც და გამოთქმებიც, მათ შორის - **მაინცდამაინც, მხოლოდ და მხოლოდ, არამც და**

არამც, თანდათან, ხანდახან, სხვადასხვა, განდაგან... ამა-
თვან ზოგი ცალ-ცალკე იწერება, ზოგიც – ერთად, მაგრამ
არსად მათი გამარტივება არ ხდება და ვაუჭირის გაუქმების ბა-
რჯზე. არ ითქმის: მაინც(-)მაინც, მხოლოდ(+)/მხოლოდ, თან(-)თან,
სხვა(-)სხვა... მაშასადამე, არავითარი გამართლება არა აქვს არც
ბოლობოლო ფორმას. იგი ეკონომიის მიზნით შემოკლებული
ჟარგონიზმია. სალიტერატურო ფორმა კი ერთადერთია: **ბოლოს**
და ბოლოს, რაც ნიშნავს: „სულ ბოლოს, საბოლოოდ“.

ახლა შევეხოთ **დასასრულ** და მის მოცილე **დასასრულს** ფორ-
მებს. ორივე ვარიანტი კანონზომიერია, ოღონდ სხვადასხვა შემ-
თხვევაში სხვადასხვა მნიშვნელობით: თუ ეს სიტყვა ცალკე
გვინდა ვიხმაროთ ზოგადად მოქმედების დამთავრების მნიშვნე-
ლობით, მაშინ იგი „შიშველი“ ფორმით უნდა ვიხმაროთ და მძი-
მითაც გამოვყოთ, მაგალითად, ასე: **დასასრულ**, უნდა შევეხოთ
კიდევ ერთ საკითხს.

მაგრამ, თუკი სიტყვა „**დასასრული**“ ნახმარია ამა თუ იმ
ლორწიძების ბოლო ნაწილის მნიშვნელობით, მაშინ მას მიეკუთ-
ნის **-ს** ნიშანი მიემატება. მაგალითად: სხდომის **დასასრულს**
(ე.ი. სხდომის ბოლოს) გაიმართა კონცერტი. აქ მძიმის დართვა
ალარ არის საჭირო. მაშასადამე, მართებულად გაფორმებული
გამოთქმებია, ერთი მხრივ:

ბოლოს და ბოლოს (სამ სიტყვად);

ხოლო, მეორე მხრივ:

დასასრულ, გაიმართა კონცერტი,

მაგრამ: **სხდომის დასასრულს** გაიმართა კონცერტი.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში.
შეცდომიანი წინადადებები ხნორად გადაწერეთ:

1. ბოლოს და ბოლოს რით გათავდა ეს ამბავი? 2. დიდი უაი-ვა-
გლახის შემდეგ, ბოლოსდაბოლოს, დაჭრილმა ფორთხვით მი-
აღწია სოფლამდე. 3. ფილმის დასასრულ რეჟისორი წარდგა მა-
ყურებლის წინაშე. 4. დასასრულს, მოკლედ შევაჯამოთ ზემო-

თქმული. 5. ქალბატონო ბოლო-ბოლო მაინც ვერ გავიგე, ვის
შემდეგ დგახართ. 6. ბოლოს და ბოლოს გეყოფათ ერთმანეთის
ლანძღვა-გინება და საქმეს მიხედეთ! 7. კონცერტის დასასრულს
ღვანულამოსილი ღირიჟორი მადლობით გამოემშვიდობა ყველა
ორკესტრანტს და სცენიდან ჩამოვიდა. 8. დასასრულ, კიდევ
ერთ საკითხზე უნდა გაემახვილოთ ყურადღება. 9. ალარ დამა-
ნებებ თავს ბოლოს და ბოლოს? 10. ვისაც შტკიცე ნებისყოფა
აქვს, ბოლო-ბოლო მაინც მიაღწევს მიზანს.

16. ერთჯერ და ერთხელ; პირველჯერ თუ პირველად? (გზისობა-ჯერობის მაჩვენებელი -ჯერ და -ხელ ნაწილაკები)

მოქმედება შეიძლება დაეახასიათოთ როგორც დროის, ადგი-
ლის, ვითარებისა და სხვა ნიშნების მიხედვით, აგრეთვე იმის მი-
ხედვითაც, თუ რამდენჯერ ან მეორამდენედ ხდება იგი. საამისოდ
ვიყენებთ რიცხვით სახელებს ან ზოგადი სიმრავლის აღმნი-
შვნელ სხვადასხვა სახელს -**ჯერ** ელემენტის დართვით: **ორჯერ**,
ათჯერ, **ასჯერ...** **ბევრჯერ**, **ზოგჯერ**, **რამდენჯერ...** ეს ნაწი-
ლაკი შეიძლება დაერთოს რიგითობის აღმნიშვნელ სიტყვებსაც:
პირველჯერ, **მეათეჯერ**, **მეასეჯერ**.

გამონაკლისს ქმნის **ერთი**, რომელიც ირთავს **-ხელ** ელემენტს
- **ერთხელ**. მისი მნიშვნელობაა აგრეთვე: „ოდესღაც“, „ერთ
დღეს“ (მოვიგონოთ ზღაპარი: „**ერთხელ** მეფემ დაიბარა შვი-
ლები“). -**ჯერ** /-**ხელ** ელემენტების განაწილება კარგად ჩანს ქა-
რთულ ანდაზაში: „**ასჯერ** გაზომე და **ერთხელ** გაჭერი“ (რუსუ-
ლში კი ამგვარი განაწილება არა გვაქვს - გამოიყენება მხო-
ლოდ **раз: один раз, два раза, пять (сто) раз...** გავიხსენოთ ბოშური
სიმღერის რუსული ტექსტი: „**Эх, раз, еще раз, еще много, много**

რას"). ერთადერთი შემთხვევა, როცა **ერთჯერ** სწორი ფორმაა, გვხვდება მათემატიკურ სიტყვახმარებაში, კერძოდ, გამრავლებებისას: **ერთჯერ ერთი**.

გარდა **ერთისა**, ქართულში გამონაკლისს ქმნის სათანადო რიგობითი სახელიც – **პირველი**. იგი ერთადერთი ფორმით წარმოდგება – **პირველად**, მაშინ როცა რიგობის აღმნიშვნელი სხვა სიტყვები პარალელურ წარმოებას გვიჩვენებს. შდრ.: **მეორეჯერ** და **მეორედ**, **მეათეჯერ** და **მეათედ**... ხოლო ახალ ზედსართავთა მისაღებად ყველა რიცხვითი სახელი ერთნაირ სურათს წარმოგვიდგენს: **ერთჯერადი** (ჩაი, შპრიცი), **სამჯერადი** (კვება), **მრავალჯერადი** (გამოყენება)...

მაგრამ **-ჯერ** და **-ხელ** ელემენტები მეტყველებაში ყოველთვის სწორად როდი იხმარება. ზოგჯერ ერთის ნაცვლად მეორეს ხმარობენ, ან – პირუკუ (ასე: ერთჯერ, ორხელ), ანდა აშახინებენ თვით **-ჯერ** ელემენტს (ორჯელ, სამჯელ). სალიტერატურო ენაში ფორმათა ამგვარი სიტყვლე და აღრევა შეუწყნარებელია.

მაშასადამე, გზისობა-ჯერობის შინაარსის გამოსახატავად გამოყენებული მართებული ფორმებია:

რაოდენობით რიცხვით სახელებსა და განუსაზღვრელი სიმრავლის აღმნიშვნელ სახელებთან:

ორჯერ, ოცჯერ, ასჯერ, ათასჯერ... ბევრჯერ, მრავალჯერ, ზოგჯერ, რამდენჯერ...

მაგრამ: **ერთხელ** (გამონაკლისია: **ერთჯერ ერთი**);

ბ) რიგობით რიცხვით სახელებთან:

მეორედ და მეორეჯერ, მეათედ და მეათეჯერ...

მაგრამ: **პირველად**.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ.

1. ეს წამალი დღეში მხოლოდ ერთხელ უნდა მიიღო ქამის წინ.
 2. აბა, ბავშვებო, ვინ მიპასუხებს, რამდენია ერთჯერ ერთი? 3.
- ეს კაცი დღეს უკვე მეორეხელ მოვიდა, შენ კი კვლავ არ დაბვე-

დრიხარ. 4. იცოდე, მესამედ ველარ მომატყუებ! 5. ნიკოს საგარეოში სამი შეცდომა მოუვიდა და მეორეჯერ მოუხდა გადანერა. 6. პატარა ია ოპერის თეატრში პირველჯერ იყო და ყველაფერს ინტერესით ათვალიერებდა. 7. იბსენის ეს პიესა პირველად 1900-იან წლებში დაიდგა თბილისში. 8. დღეს უკვე ორხელ გაგაფრთხილე და მესამეჯერ აღარ გამამეორებინო. 9. რამდენჯერ გითხარი, კაკო რომ დარეკავს, ჩემზე ჰკითხე-მეთქი. 10. მერამდენედ უყურებ ამ ფილმს? – მერამდენედ და მეხუთეჯერ.

17. ოთარი! თუ ოთარ! თემური! თუ თემურ!

(თანხმოვანფუძიან საკუთარ

სახელთა მიმართვის ფორმები)

დღე ისე არ გაივლის, ერთმანეთს არ მივმართოთ საკუთარი სახელებით. მაგრამ არცთუ იშვიათად შეცდომები მოგვდის მათი ხმარებისას სწორედ მიმართვის ფორმებში. მაგალითად, ზოგიერთი ჩვენგანი ალბათ თავის ნათესავსა თუ ამხანაგს ამ ფორმებით მიმართავს: **ოთარი! თამაზი! ნოდარი! ჯემალი! უახტანგი! თემური! ეთერი!** და ა.შ. ესენი უმართებულო ფორმებია, მაგრამ მოსახლეობის ერთ ნაწილს ეს სათანადოდ გაცნობიერებული არა აქვს და კვლავ და კვლავ იყენებს მათ. რა ქმნის სიძნელეს?

ჯერ გავიხსენოთ, რა ვიციტ პირთა სახელების შესახებ. ისინი იყოფა ორ დიდ ჯგუფად: ერთ ჯგუფს ფუძე ხმოვანზე უთავდება (**ნანა, ზაზა, ელენე, პეტრე, ნინო, სოსო, ნუნუ, ძუკუ...**), მეორეს კი – თანხმოვანზე (**თენგიზ, ლევან, ასმათ, რუსუდანი...**).

ამ ორ ჯგუფს ის აერთიანებს, რომ მიმართვის ფორმებში „შიშველი“ ფუძეები გვაქვს (შდრ.: **ნინო! – თამარ! ლამა! – დავით!**). მაგრამ მათ შორის განსხვავებაცაა: ხმოვანზე ფუძეგათა-

ვებულ სახელთა მიმართვის ფორმები ემთხვევა სახელობითს (შდრ.: **ნინო** მოდის და: **ნინო**, აქ მოდი!). თანხმობაზე ფუძეგათავებულ სახელებში კი მიმართვის ფორმებს სახელობითისაგან განასხვავებს მისი **ი** ნიშანი (შდრ.: **დავით-ი** ხატავს და: **დავით**, დახატე!).

ხმოვანზე ფუძეგათავებულ სახელთა შორის გვაქვს აგრეთვე **ი-ზე** დაბოლოებული სახელები: **დალი**, **ლალი**, **ნანული**, **მერი**, **ფატი...**; **გიორგი**, **გივი**, **ირაკლი**, **აკაკი**, **ალექსი**, **ევგენი**, **იური...**

ვინაიდან მათი ბოლოკიდური **ი** ხმოვანი ფუძეს არის შეზრდილი, სახელობითში ეს სახელები გარეგნულად ემთხვევა თანხმობაზე ფუძეგათავებულ სახელებს, რომელთაც, სახელობითში ერთვის **-ი** ნიშანი. შდრ.: **გიორგი** და **ვახტანგ-ი**, **რატი** და **ბაგრატ-ი**, **გიზი** და **თენგიზ-ი**, **ნაზი** და **ვულნაზ-ი**, **მარი** და **თამარ-ი** და მისთ. სხვაობა მაშინვე ნათელი გახდება, როგორც კი ამ სახელებს მიმართვის ფორმაში ჩაესვამთ. შდრ.: **გიორგი!** - **ვახტანგ!** **რატი!** - **ბაგრატ!** **გიზი!** - **თენგიზ!** **ნაზი!** - **ვულნაზ!** **მარი!** - **თამარ!**..

რაკი ხმოვანზე ფუძეგათავებულ სახელთა მიმართვისა და სახელობითის ფორმები ერთმანეთს ემთხვევა, ამ ნებს ზოგიერთი ჩვენგანი თანხმობაზე ფუძეგათავებულ სახელებზედაც ავრცელებს, რაც შეცდომაა: თანხმობაზე ფუძეგათავებულ სახელთა მიმართვის ფორმებში ფუძეს სახელობითის **-ი** ნიშანი უნდა მოვაცილოთ. მაშასადამე, გვექნება: **არჩილ!** **თამაზ!** **აპოლონ!** **ნესტან!** **რუსუდანი!**..

მიმართვის ფორმების სწორად ხმარება გამოსადეგია სხვა ფორმების სანარმოებლადაც. ვინც მიმართვის ფორმის მისაღებად მხოლოდ ფუძეს იყენებს, ის სხვა ფორმებსაც სწორად იხმარს, ასე:

ეთერ! - **ეთერ-მა**, **ეთერ-ს**; **ოთარ!** - **ოთარ-მა**, **ოთარ-ს**;
როდამ! - **როდამ-მა**, **როდამ-ს**; **აღამ!** - **აღამ-მა**, **აღამ-ს**;
უშანგ! - **უშანგ-მა**, **უშანგ-ს** და ა.შ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ოთარი! ჩაქუჩი მომანოდე, შენს გაზრდას! **2. გუშინ თამაზი** სატელევიზიო კინოვიქტორინის ყველა კითხვას უპასუხა და გაიმარჯვა. **3. ჯემალის** უთხარი, კეირას აუცილებლად მოდი, გელოდები-თქო! **4. ნოდარი!** სადა ხარ, კაცო? არ გესმის, ზმა გამეცი! **5. ბატონმა დიმიტრიმ** რომ გკითხათ, იმის შესახებ რას იტყვით? **6. თამაზმა** მეტოქესთან ვერაფერი გააწყო და დანებდა. **7. თუ** შეიძლება, **უშანგის** გადაეცით, რომ უსათუოდ დამირეკოს. **8. ეს** ამბავი **ვახტანგმა** და **თემურიმ** გვიამბეს. **9. გურამის** რომ ჰკითხო, მასზე ჭკვიანი სხვა არ დადის ამ ქვეყანაზე. **10. კარგი, თემურ,** თანახმა ვარ, ოღონდ ერთი პირობით. **11. ყველას** სცოდნია მეგობრის ავადმყოფობის ამბავი: **ზურაბსაც, მერაბსაც, ირაკლისაც და გენადისაც.** **12. გადაეცით ბატონ ევგენს,** რომ პრეზიდენტის სხდომა შედგება! საათზე.

18. ვერდმა თუ **ვერდიმ?** **გარიბალდს** თუ **გარიბალდის?**

(**ი-ზე** ფუძეგათავებული უცხოური გვარების ბრუნებისათვის)

ქართულ ენციკლოპედიურ, დარგობრივ-ტერმინოლოგიურ თუ სხვა სახის ლექსიკონებში, მათ შორის - საკუთარ სახელთა ორთოგრაფიულ ლექსიკონში აღნუსხულია მრავალი ქართველი თუ უცხოელი საზოგადო მოღვაწის, მეცნიერის, მწერლის, მხატვრის, კომპოზიტორისა თუ სხვა გამოჩენილი პირის გვარები. მათგან უმეტესობას, რომელსაც ფუძე თანხმობაზე უთავდება, სახელობითში დაერთვის ბრუნვის ნიშანი **-ი**. ამის მიხედვით გვაქვს: **აინშტაინი**, **ბაირონი**, **გოგოლი**, **დიკენსი**, **ედისონი**, **ვიიონი**, **მანი**, **პრუსტი**, **პუშკინი**, **სერვანტესი**, **ფლობერი**, **შექსპირი**, **ჩეხოვი**, **პომეროსი...**

მაგრამ, ამასთანავე, გვაქვს ისეთი გვარებიც, რომელთა ბოლოკიდური -ი ფუძისეულია, და არა სახელობითი ბრუნვის ნიშანი. ესენია უმეტესად იტალიური და, ნაწილობრივ, ბერძნული გვარები: **ვერდი, ბელინი, ვივალდი, ჩელინი, პუჩინი, როსინი, დონიცეტი, გარიბალდი, შაძინი, ფელინი, ანტონიონი, მასტროიანი, ვიტი, მანიანი, როსი...**; **დიმიტრიადი, ჩაკალიდი, ასლანიდი** და სხვ.

როგორც ვხედავთ, სახელობითში ერთმანეთს ემთხვევა თანხმოვანსა და ი ხმოვანზე ფუძეგათავებული გვარები. განსხვავებას ქმნის ამ ორი სახის გვარების სხვა ბრუნვათა ფორმები (გარდა ნათესაობითისა და მოქმედებითისა), შევადაროთ, მაგალითად, მოთხრობითისა და მიცემითის ფორმები:

პუშკინმა და პუჩინიმ (პუშკინს და პუჩინის), რასინმა და როსინიმ (რასინს და როსინის), მიტჩელმა და ბოტიჩელიმ (მიტჩელს და ბოტიჩელის), ბუნიამა და ბელინიმ (ბუნიანს და ბელინის), რიდმა და დიმიტრიადიმ (რიდს და დიმიტრიადის), დარტანიანმა და მასტროიანიმ (დარტანიანს და მასტროიანის)...

მაშასადამე, ი-ზე ფუძეგათავებული იტალიური და, ნაწილობრივ, ბერძნული და სხვ. გვარები ზოგ ბრუნვაში გვიჩვენებს ასეთ ფორმებს:

ვერდიმ, ვერდის (მიც.); ვივალდიმ, ვივალდის (მიც.);

გარიბალდიმ, გარიბალდის (მიც.);

დიმიტრიადიმ, დიმიტრიადის (მიც.);

ბელინიმ, ბელინის (მიც.); როსინიმ, როსინის (მიც.);

მასტროიანიმ, მასტროიანის (მიც.);

ფოლიო-კიურიმ, ფოლიო-კიურის (მიც.) და სხვ.

ამავე წესის მიხედვით იბრუნვის ი-ზე ფუძეგათავებული ადამიანის საკუთარი სახელებიც (**მერი, ლილი, ფატი, გივი, გიორგი, აკაკი...**), საზოგადო სახელებიც (**ლობი, ვიური, ტაქსი, პოზი, ფოკი, შარაკირი...**) და გეოგრაფიული სახელებიც (**დელი, ესენტუკი, პელსინკი...**). მაშასადამე, გვეჩვენა:

მერი - მერი-მ, მერი-ს (მდრ. ქალაქისთავი: მერ-მა, მერ-ს...);
ლალი - ლალი-მ, ლალი-ს (მდრ. თვალი: ლალ-მა, ლალ-ს...);
აკაკი - აკაკი-მ, აკაკი-ს (მდრ. ხე: აკაკ-მა, აკაკ-ს...);
ნუკრი - ნუკრი-მ, ნუკრი-ს (მდრ. შელის ნუკრ-მა, ნუკრ-ს...).

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში.

შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ

1. ილია ქაფჯავაძემ თავისი ლექსი „მესმის, მესმის“ იტალიელთა ეროვნულ გმირს - **ჯუზეპე გარიბალდის** მიუძღვნა. **2.** თავის დროზე ფლობერს „მადამ ბოვარმა“ დიდი პოპულარობა მოუპოვა მკითხველთა შორის. **3.** **ვერდიმ, დონიცეტმა, როსინიმ, ბელინიმ, პუჩინიმ, ვივალდმა** კლასიკურ მუსიკას ნამდვილი შედეგები მესძინეს. **4.** როგორც გადმოცემით ვიცით, თურმანიძეების წინაპარმა თავისი მალამოთი უმკურნალა **გარიბალდს**. **5.** **ტაქსს** მგზავრი მიჰყავს გმირთა მოედნიდან რკინიგზის ვაგზალზე. **6.** რომელი ოპერები დაწერა რუსმა კომპოზიტორმა **ჩაიკოვსკმა**? **7.** გამოსათხროვარ კონცერტზე **ოდისეი დიმიტრიადმა** და მისმა ორკესტრმა უდიდესი სიაშოვნება მოჰგვარეს მსმენელს. **8.** - **ტაქსი!** **ტაქსი!** - დაუძახეს ტაქსისტს რესტორანში მიმავალმა ბიჭებმა. **9.** ცნობილი ნახატი „ვენერას დაბადება“ ეკუთვნის **ბოტიჩელს**. **10.** **დოსტოევსკიმ** დაწერა რომანი „დანაშაული და სასჯელი“.

19. მამაო არჩილი მოვიდა თუ მამა არჩილი მოვიდა?

მამაო ზურაბ! თუ მამა ზურაბ!

(სულიერ მამათა მოხსენიებისა და მიმართვის ფორმები)

დღეს, როცა რელიგია ჩვენში, ღვთით, აღარ იკრძალება, ეკლესიაც აღორძინების გზაზეა და საზოგადოებაც ხელახლა ეჩვევა დავინყებულ საეკლესიო ტერმინოლოგია-ფრაზეოლოგიას.

ყურადღებას იქცევს სულიერი მამების მოხსენიებისა თუ მიმართვის ფორმათა დამახინჯების ფართოდ გავრცელებული შემთხვევები.

ცნობილია, რომ ნათესაური ურთიერთობის აღმნიშვნელი სიტყვა **მამა** რელიგიური მნიშვნელობით ხმარებისას აღნიშნავს როგორც ღმერთს (**მამა ღმერთი, მამაზეციერი**), ისე მის ამტვეყნიურ განმასახიერებელს – სასულიერო პირს, მიმართვისას ეს სიტყვა, ჩვეულებრივი მშობლისგან განსახვევებლად, დამკვიდრებულია სპეციფიკური **მამაო!** ფორმით, რომელიც განმარტებით ლექსიკონში განისაზღვრება, როგორც: „სასულიერო პირისადმი მიმართვის ფორმა“. ამავე ლექსიკონის მიხედვით, ცნობილი გამოთქმა **„მამაო ჩვენო“** არის ლოცვისას ღმერთისადმი მიმართვის ფორმა, რომელიც შემდგომ იქცა თვით იმ ლოცვის სახელწოდებად, ამ სიტყვებით რომ იწყება.

ყველა ამ გამოთქმაში **მამა** წინამავალი სიტყვაა. იგი, როგორც ხმოვანზე დამთავრებული სიტყვა, საკუთარ სახელთან შეხამებისას უცვლელია, იცვლება მხოლოდ მომდევნო საკუთარი სახელი. მდრ.: **წმიდა გიორგი – მამა გიორგი, წმიდა გიორგი-მ – მამა გიორგი-მ, წმიდა გიორგი-ს – მამა გიორგი-ს** და ასე ბოლომდე. მიმართვისას: **წმიდა გიორგი! – მამა გიორგი!** ამ უკანასკნელ შემთხვევაში გვაქვს გარკვეული ტრადიცია **მამაო** ფორმის ხმარებისა: **მამაო გიორგი! მამაო ალექსი!** (მიმართვის ასეთი ფორმები გვხვდება ეპისტოლარულ ლიტერატურაში) და ისინი დასაშვებ ფორმებადაა მიჩნეული.

მაგრამ სრულიად შეუწყნარებელია **მამაო** ფორმის გამოყენება იქ, სადაც მიმართვის კონტექსტი არა გვაქვს. დღეს კი საკმაოდ ხშირად გვესმის და ვკითხულობთ: „მამაო ამბობს“, „მამაო მთქვა“, „მამაოს უთქვამს“... ასევე, საკუთარ სახელთან ერთად: „მამაო არჩილი მოვიდა“, „მამაო არჩილმა ბრძანა“, „მამაო არჩილს მოვახსენე“... ეს იგივეა, რომ გვეთქვას: ბატონო არჩილი მოვიდა, ბატონო არჩილმა ბრძანა და ა.შ. კიდევ კარგი, საქმე აქამდე ჯერ არ მისულა.

მამასადამე, სასულიერო პირის მიმართ **მამაო** ფორმის ხმარება გამართლებულია მხოლოდ მიმართვის ფორმებში – ისიც, მაშინ, როცა ეს საზოგადო სახელი დამოუკიდებლად გამოიყენება; გამონაკლისის სახით დასაშვებია აგრეთვე ამ ფორმის ხმარება საკუთარ სახელთან ერთად მხოლოდ მიმართვისას, ეინაიდან ამის კულტურული ტრადიცია უკვე არსებობს (**მამაო ალექსი!**). ყველა სხვა ფორმაში სიტყვა **მამა** უცვლელი დარჩება, შეიცვლება მხოლოდ საკუთარი სახელი:

მამა შიო, მამა შიომ, მამა შიოს... მამა(ო) შიო!

იგივე წესი გვექნება, თუ **მამას** შეენაცვლება **მეუფე**:

მეუფე დავით-ი, მეუფე დავით-მა, მეუფე დავით-ს... მიმართვის ფორმა იქნება: **მეუფე დავით!**

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. მამაო გიორგიმ თქვა, რომ აღსარების სათქმელად და ზიარების მისაღებად საგანგებო ლოცვები უნდა წავიკითხოთ. **2. მამა ზურაბი** რომ მოვა, ის უკეთ აგვიხსნის ყველაფერს მარხვის საქმეების შესახებ. **3. მამა არჩილმა** მოსკოვში დაამთავრა სასულიერო აკადემია? **4. ამ რამდენიმე დღის წინათ მამაო დავითი** ლიერო აკადემია? **5. ამ რამდენიმე დღის წინათ მამაო დავითი** ლიერო აკადემია? **6. მამაო** დავითი ლიერო აკადემია? **7. მამაო** დავითი ლიერო აკადემია? **8. მამაო** დავითი ლიერო აკადემია? **9. მამაო** დავითი ლიერო აკადემია? **10. მამაო** დავითი ლიერო აკადემია?

20. ბარათაშვილი დავითი და ბარათაშვილი დავითი (სახელ-გვარის შებრუნებული წყობით ხმარების შესახებ)

ქართულში სახელი და გვარი ორი წყობით გვხვდება: გაბმულ მეტყველებაში ბუნებრივია ჯერ სახელი და შემდეგ – გვარი: **გრიგოლ ორბელიანი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ილია ჭავჭავაძე...** წინამდებელი სახელი აქ ფუძის სახითაა წარმოდგენილი და იბრუნვის მხოლოდ მომდევნო გვარი: **დავით გურამიშვილმა, დავით გურამიშვილს, დავით გურამიშვილის** და ა.შ.

გაბმულ მეტყველებაში შებრუნებული წყობა, როგორც წესი, მოულოდნელია და იგი მხოლოდ სპეციფიკურ ხელოვნურ კონტექსტებში გვხვდება. მაგ., სკოლის მასწავლებელმა შეიძლება ასე გამოიძახოს მოსწავლე: **იაშვილი რუსუდანი** გამოვიდეს დაფასთან, თუმცა ასეთი ხელოვნური ფრაზები რეალურად ძალზე იშვიათია.

ჩვეულებრივ, გვარ-სახელებს შებრუნებული წყობით უნერტ ანბანურ სიებში, რეესტრებში, დათურებში, ენციკლოპედიურ ან საკუთარ სახელთა ლექსიკონებში, ვინაიდან ასეთი რთული შედგენილობის საკუთარ სახელთა დალაგება ამგვარ სიებში მოძებნის გასაადვილებლად მოსახერხებელია სწორედ გვარების მიხედვით.

მხოლოდ ამ შემთხვევაში, ე.ი. მხოლოდ *პირთა ანბანური სიების შესადგენად*, უკეთ, გვარების ანბანურად დასალაგებლად ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების სახელმწიფო კომისიას დადგენილი აქვს, რომ გვარის მომდევნოდ სახელები ისევ *ფუძის სახით* იხმარებოდეს. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მხოლოდ პროფილაქტიკური საშუალებაა და მისი მიზანია დააბრკოლოს სახელობითი ბრუნვის -ი ნიშნის შეზრდა ფუძესთან სახელისა და გვარის ბუნებრივი, პირდაპირი წყობით ხმარებისას.

მაშასადამე, ანბანურ სიებში გვარის მომდევნო სახელი ისევ ფუძის სახით გვექნება:

აბაშიძე გურამ	დოლიძე ჯემალ
ბერიძე ნოდარ	ელიავა ზურაბ
გაბაშვილი რუსუდან	ვარნაძე მარიამ...

მაგრამ წინადადებაში იგივე სახელი სათანადო ბრუნვაში დადგება. მაგალითად: **განთავისუფლდეს თანამდებობიდან აბაშიძე გურამი პირადი განცხადების საფუძველზე.**

თუკი სახელს მამის სახელიც ახლავს, იგი მუდამ მომდევნო იქნება – იმისდა მიუხედავად, სახელი წინ უძღვის გვარს, თუ მოსდევს. ორსავე შემთხვევაში სახელი ფუძის სახით იქნება წარმოდგენილი; ხოლო მამის სახელი და მისი მომდევნო **ქე** ან **ასული** დეფისის გარეშე, ცალკე სიტყვებად დაინერგება. შევაღაროთ:

თამაზ სიმონის ქე მესხი და: **მესხი თამაზ სიმონის ქე;**
ასმათ შიოს ასული კიკნაძე და: **კიკნაძე ასმათ შიოს ასული.**

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. გთხოვთ სიწმესი დღეს *ხელს ანერენ* ხელაძე *ჯიმშერი* და *იაშვილი ფატმანი*. **2.** შვილები *გულქანი, ელიზბარ დოლიძეები* იუნჯებიან მამის – *ალექსი დოლიძის* გარდაცვალებას. **3.** რამინ და ეისი „ვისრამიანის“ მთავარი პერსონაჟები არიან. **4.** ძმები არეცლაძეებიდან რომელია უკეთესი ფეხბურთელი – *არჩილ, რევაზ თუ მოთა*? **5.** დღეს მაყურებლის წინაშე პირველად წარდგებიან ახალგაზრდა მსახიობები – *კასრაძე ქეთევან* და *გადილია მერაბი*. **6.** მეუღლე დავით მაღრაძე, ძმები ლევან და გიორგი რუხაძეები იუნჯებიან მეუღლისა და დის – *ასმათი რუხაძის* გარდაცვალებას. **7.** ახლა კი გთხოვთ სცენაზე გამოვიდეს მექორწილეთა ახალი წყვილი – *გაგნიძე ჯემალ* და *მესხი თამარ*. **8.** ქართული მწერლობის ცნობარში ქართველი მწერლების გვარ-სახელები დალაგებულია გვარების ანბანური რიგის მიხედვით: *აბაშიძე გრიგოლი, ბარათაშვილი ნიკოლოზ, გოგებაშვილი იაკობი, დუშაძე ნოდარი, ერისთავი რაფიელ* და ა.შ. **9.** მიკროფო-

ნთან ვინვეთ მამა-შვილს – მურმანი და უშანგი სადრაძეებს.
10. მთაფრობის ორდენებითა და მედლებით დაჯილდოვდნენ რე-
ჟისორები *სტურუა რობერტი, ჩხეიძე თემურ*, მსახიობები *კობე-
რიძე ოთარ, ეგუტია მარლენი, თავაძე მერაბ*.

21. დ. აღმაშენებელი და გ. ბრწყინვალე?

(სახელისა და ზედწოდების წერილობითი გაფორმება)

საბჭოეთის დაშლა და მასთან კანონზომიერად გადაჯაჭვული მრავალსახოვანი ეროვნული მოძრაობა თავისებურად აისახა ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების გეოგრაფიულ სახელებში. ერთბაშად შეიცვალა ისეთი „იდეოლოგიური“ სტერეოტიპული სახელწოდებები, როგორიცაა: **გამარჯება, ვანათლება, ვანახლება, შრომა, სიანათლე, ნითელწყარო** და მისთ. ქართველ, რუს და ზოგი სხვა ეროვნების რევოლუციონერთა გეარების მიხედვით შერქმეულმა სახელებმა გზა დაუთმო ძველ, ისტორიულ სახელებს. დასახლებული პუნქტების ადრინდელ სახელთა აღდგენის პროცესს მოჰყვა ქალაქის ქუჩებისა და მოედნების, სხვადასხვა კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დაწესებულების სახელების გადარქმევის პროცესი.

ამავე დროს მსგავსი ობიექტების სახელწოდებებში ბუნებრივად მომრავლდა ქართველ მეფეთა და ძველი საქართველოს ცნობილ მოღვაწეთა სახელები: **დავით აღმაშენებელი, გიორგი ბრწყინვალე, თამარ მეფე, დიმიტრი თავდადებული, ზაზა ფანასკერტელი, ქეთევან წამებული, თეოდორე მღვდელი, ცოტნე დადიანი** და სხვ. ბუნებრივია, ეს სახელები გაჩნდა სათანადო ქუჩების ტრაფარეტებზედაც – სამისამართო ფირფიტებზე, მაგრამ ბევრი მათგანი ვერ არის სასურველ დონეზე შესრულებული.

რა გვაქვს მხედველობაში? საქმე ეხება ინიციალების საკითხს.

ცნობილია, რომ ამა თუ იმ პირის სახელ-გვარის ხმარებისას ქუჩის სამისამართო ტრაფარეტებზე სახელი ხშირად ინიციალით ფორმდება და ეს ბუნებრივია. ამა თუ იმ მოღვაწის გვარი სახელის სრულად გაფორმების გარეშეც ასრულებს თავის პირდაპირ, უშუალო დანიშნულებას, ანუ სამისამართო ფუნქციას. მაგრამ, როცა საკითხი ეხება მეფეებისა და ძველი მოღვაწეების სახელებს, მათ გვარის ნაცვლად, ჩვეულებრივ, ზედწოდება მოსდევს, რომელიც ამა თუ იმ პირის ნოდებას, ზელობას, წარმომავლობას ან სხვა ნიშან-თვისებას მიუთითებს. მაგ.: ვახტანგ **გორგასალი** (= „მგლის თავი“), იაკობ **ცურტაველი** (იაკობ ხუცესი), აბო **თბილელი**, დავით **აღმაშენებელი**, თამარ **მეფე**, შოთა **რუსთაველი**, დიმიტრი **თავდადებული**, ქეთევან **წამებული**, გიორგი **ბრწყინვალე**, ზაზა **ფანასკერტელი** (ციციშვილი), თეოდორე **მღვდელი** და სხვ. ამასთან, სახელსა და ზედწოდებას თანაბარი დამოკიდებულება აქვთ ერთმანეთთან. ამიტომ გაუშობრთლებელია ამ შემთხვევაში წინამდებარე სახელის ინიციალით გაფორმება, ვთქვათ, ასე: **დ. აღმაშენებლის** გამზირი, **გ. ბრწყინვალის** ქუჩა, **ზ. ფანასკერტელის** ქუჩა, **ქ. წამებულის** ქუჩა, **დ. თავდადებულის** ქუჩა...

კიდევ უფრო დიდი გაუგებრობაა ამა თუ იმ პირის ინიციალისა და ზედწოდების ჩართვა აბრევიატურაში. ასეთია, მაგალითად, შემოკლება **სდასუ**, რომელიც იმიჯდება როგორც: **„საქართველოს დ. (ასეა!) აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი“**. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ადრე სტალინის სახელობისა იყო, ახლა კი – ივანე ჯავახიშვილისა, მაგრამ ამ პირთა არც სახელი, არც გვარი (და არც ფსევდონიმი) არასდროს შესულა უნივერსიტეტის სახელწოდების ქართულ ან რუსულ შემოკლებაში (**თსუ, ТГУ**), ისევე როგორც პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სათანადო აბრევიატურებში (**სპი, ГПИ**).

ზოგ შემთხვევაში უხერხულობას ზრდის სახელთა ინიციალების დაშლაც. ამის გამო ერთდროულად **თამარ მეფისა** და **თეიმურაზ მეფის** სახელობის ქუჩების სახელწოდებათა გაფო-

რმება ინიციალური წესით (თ. მეფის ქუჩა) აზრს კარგავს. ერთი წუთით წარმოვიდგინოთ, რომ რუსეთში გვექონოდა ამგვარად გაფორმებული მეფეთა სახელები: **უღ. II. (= Петра) Великого, II. (= Ивана) Грозного**, ანდა ევროპულ ენებზე ასეთი შემოკლებები გვექონოდა: **რ. (=რიჩარდ) ლომგული, პ. (=პიპინ) მოკლე** და მისთ. აქ რეალური სახელი ფაქტობრივ დაგვეკარგებოდა და ხელთ შეგვრჩებოდა მხოლოდ ზედწოდება.

როგორც ვხედავთ, ზედწოდება გვარი არ არის. ამიტომ ზედწოდების წინამავალი სახელი სრული სახით უნდა იქნეს ვიზმაროთ. ინიციალით მისი გაფორმების პრაქტიკა უნდა აღიქვეთოს ნებისმიერ საინფორმაციო წყაროში: ცნობარებში, რუკებზე, ტრაფარეტებზე და სხვ.

მაშასადამე, სახელები და ზედწოდებები ასე უნდა გაფორმდეს:

თამარ მეფე, ქეთევან დედოფალი (წამებული), ანტონ კათალიკოსი, გაბრიელ ეპისკოპოსი, იაკობ ხუცესი...

დავით აღმაშენებელი, გიორგი ბრწყინვალე, ივანე მრისხანე, რიჩარდ ლომგული, კარლოს დიდი...

მოსე ხონელი, შოთა რუსთაველი, ლეონტი მროველი, ბექა ოპიზარი, ერაზმ როტერდამელი...

პეტრე პირველი, ერეკლე მეორე, ვახტანგ მეექვსე, ლუი მეთოთხმეტე...

ერთადერთი შემთხვევა, როცა ამგვარი რთული შედგენილობის საკუთარი სახელი შეიძლება შემოკლდეს, ითვალისწინებს რიცხვითი სახელის რომაული რიცხვით გამოხატვას, ასე: **პეტრე I, თეიმურაზ II, ვახტანგ VI, ლუი XIV...** ამ შემთხვევაში, თუ რიგობით სახელს რომაული რიცხვით გამოვხატავთ, ბრუნვის ნიშანი (გარდა სახელობითისა) ან თანდებული დეფისით გაფორმდება, ასე:

მეფე ერეკლე II-ის, მეფე სოლომონ I-თან და ა.შ.

თუკი საკუთარ სახელს ახლავს ერთდროულად ხელობის, წოდების ან თანამდებობის აღმნიშვნელი საზოგადო სახელიცა და

ზედწოდებაც, მაშინ თანამიმდევრობა ასეთი იქნება: საზოგადო სახელი + საკუთარი სახელი + ზედწოდება, იქნება ის ეპითეტის გამომხატველი ზედსართავი, წარმომავლობის სახელი თუ დინასტიის მაჩვენებელი რიცხვითი სახელი. მაგალითად:

მეფე ივანე მრისხანე; მეფე დიმიტრი თავდადებული; მეფე პეტრე პირველი, იმპერატორი ეკატერინე მეორე, დედოფალი ანა ავსტრიელი...

საპარაჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში. შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. დ. აღმაშენებელს დანერგილი აქვს შესანიშნავი ლიტერატურული ძეგლი „გალობანი სინანულისანი“.
2. პუშკინის თქმით, პეტრე პირველმა რუსეთს ევროპისაკენ სარკმელი გაუჭრა.
3. ქ. წამებულის ქუჩა თბილისის აეროპორტისაკენ მიმავალ გზაზეა.
4. შოთა რუსთაველი მსოფლიოს გენიალურ პოეტთა რიცხვს ეკუთვნის.
5. მეფე დ. თავდადებული მონღოლთა ბატონობის დროს მეფობდა.
6. თეოდორე მღვდელს თავდადება სიცოცხლის ფასად დაუჯდა.
7. აღ. ნეველი და დიმიტრი დონელი მეფის რუსეთის დიდი მხედართმთავრები იყვნენ.
8. ი. ხუცესი იაკობ ცურტაველის სინონიმად იხმარება.
9. გიორგი მერჩულმა გრ. ხანძელის ცხოვრება აღწერა.
10. ლ. მროველი XI საუკუნის ქართველი მემკვიდრეა.

22. პროფესორი ბერიძის თუ პროფესორ ბერიძის ბინა? ბატონ ზურაბის თუ ბატონი ზურაბის ნიგნი?

(წოდება-თანამდებობისა და ხელობა-პროფესიის სახელთა ბრუნება საკუთარ სახელებთან ერთად)

აღამიანის გვარს შეიძლება მსაზღვრელად ახლდეს წოდების, თანამდებობის ან ხელობისა თუ პროფესიის აღმნიშვნელი საზოგადო სახელები, როგორიცაა: **ექიმი, ადვოკატი, პოეტი, მწე-**

რალი, პროფესორი, დოცენტი, თავადი, აზნაური,... ლორდი, გრაფი, გენერალი, ოფიცერი, კაპიტანი,... მოქალაქე, ამხანაგი, ბატონი, ქალბატონი... უკანასკნელ სამს შვიძლება ახლდეს როგორც გვარი, ისე სახელიც: **ამხანაგი სტალინი, ამხანაგი სერგო; ბატონი ბუში, ქალბატონი კენედი, ბატონი გიორგი; ქალბატონი მერი...**

ეს საზოგადო სახელები ამჟამად, როგორც ნესი, წინ უძღვის საკუთარს: **ექიმი გამრეველი, პროფესორი შანიძე, გენერალი ლესელიძე.** ძველ ქართულში კი ამ სახის მსაზღვრელი სახელები მოსდევდა საკუთარს, ე.ი. დღევანდელის შებრუნებული წყობა გვექონდა და ბრუნებაც ძალზე მარტივი იყო: იბრუნებოდა მხოლოდ მომდევნო საზოგადო სახელი, წინამავალი საკუთარი სახელი კი ფუძის სახით იყო წარმოდგენილი და არ იბრუნებოდა. ამაში დასაბუთებლად საკმარისია გავიხსენოთ ისეთი სიტყვათმეხამებები, როგორიცაა: **იაკობ ხუცესი, აბო თბილელი, თამარ მეფე, თევდორე მღვდელი, ანტონ კათალიკოსი** და მისთ., რომლებშიც პირველი წევრი უცვლელია, მეორე კი – ცვალებადი.

ზოგჯერ, მეტადრე სოფლად, დღესაც ამავე წყობით ხმარობენ საკუთარ სახელებს ისეთ საზოგადო სახელებთან, როგორიცაა **ექიმი** და **მასწავლებელი: თინა ექიმი, ნინო მასწავლებელი.** ასეთი მეხამებები სასაუბრო მეტყველებაში მიმართვის საჭიროებას უნდა წარმოეშვა (**თინა ექიმო! ნინო მასწავლებლო!**).

მაგრამ თანამედროვე სალიტერატურო ენაში ამგვარმა სახელებმა კარგა ხანია საკუთარი სახელის წინ გადმოინაცვლა და ამის კვალობაზე შეიცვალა ბრუნების წესიც: მომდევნო საკუთარი სახელი ცვალებადი გახდა, – იგი იბრუნვის, საზოგადო სახელს კი მისთვის უწევთ ადგილას რამდენადმე შეეზღუდა ბრუნების უნარი. გარკვეულმა ლიტერატურულმა გამოცდილებამ თანდითანობით ჩამოაყალიბა ნორმა. კერძოდ, ყველა ამგვარი საზოგადო სახელი, თუ მას ფუძე ხმოვანზე უთავდება, უცვლელია. მაგალითად: **მოქალაქე ჯაფარიძე, მოქალაქე ჯაფარიძე, მოქალაქე ჯაფარიძეს** და ა.შ.

თუკი ამ სახელთა ფუძე თანხმოვანზე თავდება, ეს სახელები ეთანხმება საზღვრულ საკუთარ სახელს ან გვარს სამ ფორმაში: სახელობითში, მოთხრობითსა და მიმართვის ფორმაში, ანუ ნოდებში: **ექიმი გამრეველი, ექიმმა გამრეველმა, ექიმო გამრეველო!** სხვა ფორმებში, მათ შორის, ნათესაობითსა და მოქმედებითში ეს საზოგადო სახელები შიშველი ფუძის სახითაა წარმოდგენილი: **ექიმ გამრეველის, ექიმ გამრეველით...**

მსგავსავე სურათს გვიჩვენებს ანალოგიური დანიშნულების სხვა საზოგადო სახელებიც.

რამდენადმე განსხვავებული ეითარება გვაქვს **ბატონ-** და **ქალბატონ-** სიტყვებთან, რომლებიც დღეს წინ უძღვის გვარს, უბირატესად კი – სახელს. ეს ორი სიტყვა ისევე იბრუნვის, როგორც ნებისმიერი თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი, ე.ი. ნათესაობითსა და მოქმედებითში ისინი ი დაბოლოებას დაირთავენ, ასე:

ბატონი ინაურის, ბატონი ინაურით;
ქალბატონი რუსუდანის, ქალბატონი რუსუდანი.

რაც შეეხება **ბატონისა** და **ქალბატონის** ევროპულ შესატყვისებს (**სერ, მისტერ, მისის, სინიორ, სინიორა, მადამ, მესიე, დონ, დონა, პერ, ფრაუ, პან, პანი** და მისთ.), იბრუნვის მხოლოდ მომდევნო საკუთარი სახელი – პირის სახელი ან გვარი, ასე:

პან ტადეუში, პან ტადეუშმა,... პან ტადეუში!

სერ ჯეფრი, სერ ჯეფრიმ,... სერ ჯეფრი!

ლედი ჯეინი, ლედი ჯეინმა,... ლედი ჯეინ!

მისტერ პიგინსი, მისტერ პიგინსმა,... მისტერ პიგინს!

მამასადამე, საზოგადო სახელები **ბატონი** და **ქალბატონი** საკუთარ სახელებთან ერთად ბრუნებისას, ხელობა-წოდებისა და თანამდებობის სხვა სახელებსაგან განსხვავებით, ინარჩუნებენ -ი ნიშანს ნათესაობითსა და მოქმედებით ბრუნებებში, ასე:

ბატონი ივანე, ბატონმა ივანემ, ბატონ ივანეს, ბატონ ივანედ, ბატონო ივანე!

მაგრამ:

ბატონი სიმონის / ქალბატონი ქეთევანის (ლექცია);

ბატონი სიმონით / ქალბატონი ქეთევანით (ვაშაყობთ).

შეუდაროთ:

პროფესორ ახვლედიანის (ლექცია);

პროფესორ ახვლედიანით (ვაშაყობთ).

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზგასმულ სიტყვებში.

შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. პროფესორ შანიძის გრამატიკა ყველა ქართულ სკოლაში ისწავლება. 2. პრეზიდენტი შევარდნაძის გამოსვლა რადიოთი ორშაბათობით გადაიცემა. 3. გუშინ ბატონ გიორგიმ დაშირეკა და თავისი შვილის გამოფენის გახსნაზე მიმინვია. 4. კონკურსის ფიურში ბატონ ელდარ შენგელაიაც მონაწილეობს. 5. ექიმმა გამრეკელმა დიაგნოზიც სწორი დამისვა და სწორადაც მიმკურნალა. 6. ქალბატონ რუსუდანი თელი ფაქულტეტი ამოყობს. 7. კომპოზიტორი ზაქარია ფალიაშვილის ოპერებიდან „აბესალომ და ეთერი“ ყველას სჯობია. 8. ჟურნალისტი გრიგოლიამ გუშინ ორი პარლამენტარი მიიწვია ენერგოკრიზისზე სასაუბროდ. 9. ქალბატონ დარეჯანი გთხოვთ სასწრაფოდ მაცნობოთ თქვენი ბინის მისამართი. 10. დირიჟორ დიმიტრიადის ინიციატივით მონყობილმა კონცერტმა ტრიუმფით ჩაიარა.

23. იგივე კაცმა თუ იმავე კაცმა?

ერთი და იგივე კაცმა თუ ერთმა და იმავე კაცმა?

(ნაცვალსახელი იგივე და მისი შემცველი გამოთქმა

ერთი და იგივე მსაზღვრელად ხმარებისას)

ერთ-ერთი ყველაზე ხშირი და ტიპობრივი დარღვევის მაგალითია ნაცვალსახელ **იგივე**-ს ხმარება მის მიერ განსაზღვრულ სახელთან, როცა ამ სახელს ვცვლით ბრუნვების მიხედვით.

რისგან შედგება სიტყვა **იგივე**? ეს არის პირის ნაცვალსახელი **იგი**, რომელსაც დაერთვის **-ვე** ნაწილაკი. ამ ნაწილაკის გარეშე იგი თანამედროვე ქართულში ჯერ გამოდგება ამა თუ იმ სახელის მსაზღვრელად. მხოლოდ ამ ნაწილაკის დართვით ვიღებთ **იგი** სიტყვისაგან მსაზღვრელს. მაგრამ სირთულეებიც სწორედ აქედან იწყება. **იგივე** სიტყვის შეთანხმება სახელთან მუდმივი შეცდომის წყაროა სახელობითისაგან განსხვავებულ ბრუნვებში.

რა ქმნის სიძნელეს? როგორც ცნობილია, ერთადერთი სიტყვა, რომელიც სხვადასხვა ფუძეს იყენებს სახელობითსა და ყველა სხვა ბრუნვაში, მესამე პირის ნაცვალსახელია: **იგი** – **მან**, **მას**, **მის**, **მით...**; **ის** – **იმან**, **იმას...**; **ეს** – **ამან**, **ამას...**; **ვ** – **მაგან**, **მაგას...** ყველა ამ ნაცვალსახელს, გარდა სახელობითისა, სხვა დანარჩენ ფორმებში ფუძედ **მა-** ფუძე აქვს.

ეს ვითარება უცვლელი რჩება **იგი** სიტყვაზე **-ვე** ნაწილაკის დართვის დროსაც: მოთბრობითიდან მოყოლებული, მომდევნო ბრუნვებში ყველგან **მა-** ფუძე გვექნება: **იმავემ**, **იმავეს** // **იმა-სვე** და ა.შ. მას ჩვეულებისამებრ ვცვლება ფუძე და, ამრიგად, **იმავე** გვექნება ყველა ბრუნვაში, გარდა სახელობითისა:

სახ.	იგივე საკითხი
მოთხრ.	იმავე საკითხმა
მიც.	იმავე საკითხს
ვით.	იმავე საკითხად
ნათ.	იმავე საკითხის
მოქმ.	იმავე საკითხით.

როგორც ვხედავთ, ნაცვალსახელს სულ ორი ფორმა სჭირდება: ერთი – სახელობითში, მეორე კი – ყველა დანარჩენ ბრუნვაში.

ამას გარდა, სიტყვა **იგივე** შედის გამოთქმაში **ერთი და იგივე**, რომელიც სამ სიტყვად იწერება. ეს გამოთქმა შეიძლება სახელის მსაზღვრელადაც გამოვიყენოთ. ამ შემთხვევაშიც შეიცვლება ორივე შემადგენელი ნაწილი – **ერთიც** და **იგივეც**.

ოღონდ **ერთი**, როგორც თავისი განსასაზღვრე სიტყვისაგან უფრო დაშორებული სიტყვა, ყველა ბრუნვაში სრულად შევთანხმება საზღვრულს, ფორმა **იმავე** კი სახელობითის შემდგომი ყველა ბრუნვის გამაერთიანებელია.

თვალსაჩინოებისათვის ეაბრუნოთ მსაზღვრელ-საზღვრული: სახ. **ერთი და იგივე საკითხი**

მოთხრ. **ერთმა და იმავე საკითხმა**

მიც. **ერთ(სა) და იმავე საკითხს**

ვით. **ერთ(სა) და იმავე საკითხად**

ნათ. **ერთი(სა) და იმავე საკითხის**

მოქმ. **ერთი(სა) და იმავე საკითხით.**

ამასთან, ორ-ორ ბრუნვაში საერთო ფორმები გვაქვს (ვრცელი და მოკლე): მიცემითსა და ვითარებითში: **ერთსა და იმავე // ერთ და იმავე** საკითხს; **ერთსა და იმავე // ერთ და იმავე** საკითხად, ნათესაობითსა და მოქმედებითში: **ერთისა და იმავე // ერთი და იმავე** საკითხის; **ერთისა და იმავე // ერთი და იმავე** საკითხით.

რაც შეეხება მხოლოდ **იგივე** ნაცვალსახელს, იგი ისევ ძველებურად - მხოლოდ ორი ფორმით იბრუნვის: **იგივე** (სახელობითში) და **იმავე** (სხვა დანარჩენ ფორმებში).

წოდებითი, ანუ მიმართვის ფორმა არც ერთს - არც **იგივე** სიტყვას ცალკე და არც მის შემცველ მთელ გამოთქმას - არ გააჩნია.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. დაუდეთ თუ არა ყურმილი, **იგივე** წუთს ტელეფონმა ისევ და-რეკა. 2. **ეგვე** საკითხზე სხვა აზრიც არსებობს. 3. ილია და აკაკი **ერთი და იგივე** დროს მოღვაწეობდნენ. 4. საკაპათო არა-ფერი გვაქვს: სინამდვილეში **ერთსა და იმავეს** ვამტკიცებთ. 5. ყოველდღე **ერთი და იმავე** კაცს ვხედები **ერთი და იმავე** ადგილზე. 6. ეინც ეს შემატყობინა, **იგივე** კაცმა მიაგზო **ერთი** სა-

ინტერესო ამბავიც. 7. ორივე ძალიან გაგვიტაცა **ერთი და იმავე** ქალიშვილმა. 8. რამდენჯერ ვიმეორებ ხოლმე **ერთსა და იგივეს**. აღარ უნდა შეისმინო? 9. ბატონს ჯერ სიტყვა არ დაემთავრე-ბინა, რომ მსახური **იმავე** წუთში დატრიალდა მისი სურვილის შესასრულებლად. 10. უკაცრავად, მაგრამ მე კვლავ **იმავე** საკითხზე უნდა შეგანუხოთ.

24. მათმა თქვეს (თქვან) თუ მათ თქვეს (თქვან)?

(მეორე სერიის გარდამავალ ზმნასთან მესამე პირის ნაცვალსახელთა სწორი შეწყობისათვის)

ზეპირი შეტყველება, როგორც გაუკონტროლებელი შეტყველება, ყოველდღიურად ახალ-ახალ სიურპრიზებს გვთავაზობს. ალბათ, ბევრ ჩვენგანს გაუგონია ისეთი ფრაზები, როგორიცაა: **მათმა (ან იმათმა) მიიხრეს, ამათმა იფიქრეს, მაგათმა გადაწყვიტეს** და მისთ.

მართალია, ასეთი ფრაზები ჯერჯერობით მხოლოდ ზეპირ შეტყველებაში გვხვდება, წერის დროს კი, როგორც წესი, სწორი ფორმები იხმარება: **მათ / იმათ თქვეს, ამათ / მაგათ იფიქრეს...** მაგრამ ზეპირი შეტყველების გავლენით შეცდომები წერაშიც ვრცელდება. ამიტომ ისინი დროზევე უნდა აღმოიფხვრას.

მაინც, რატომ არის ეს ფორმები მართებული, ხოლო მანამდე ჩამოთვლილი კი - უმართებულო, ანდა როგორ უნდა გავმო-ჯნოთ სწორი ფორმები მცდარისაგან? უწინარეს ყოვლისა, კითხვის დასმით:

სიტყვათშემახმეებში - **მათ (მაგათ) თქვეს**, ანდა **ამათ (იმათ) გადაწყვიტეს** და ა.შ., - ნაცვალსახელები **მათ, იმათ, ამათ, მაგათ** მოქმედ პირს აღნიშნავენ, მთლიანად ამ ფრაზებს კი დაესმით კითხვა: **ვინ თქვა? ვინ გადაწყვიტა?** და ა.შ., ხოლო ფორმები **მათმა, იმათმა, ამათმა, მაგათმა** კუთვნილე-

ბას გამოხატავენ და დაესმით კითხვა: **ვისმა?** ამ კითხვას კი ჩამოთვლილ ზმნებს ვერაფრით ვერ მივუსადაგებთ, კერძოდ, ვერ ვიტყვით: ვისმა თქვა? ვისმა გადაწყვიტა?

მსგავსადვე, მესამე პირი I ან II პირით რომ შეგვეცვალა, ვერ ვიტყვით: ჩვენმა თქვა, თქვენმა გადაწყვიტა და მისთ. *კუთვნილებითი ნაცვალსახელები – მათმა, თქვენმა, ჩვენმა...* – შეეხამება მხოლოდ *სახელებს*, რომელთაც ისინი განსაზღვრავენ (და არა ზმნას), ასე: **ჩვენმა მეგობარმა თქვა, თქვენმა ნაცნობმა გადაწყვიტა** და ა.შ. ასევე იქნება მესამე პირშიც: ეს **მათმა შვილმა ჩაიდინა**.

ესენი სწორად ატებული ფრაზებია. მაშ, რა დროს მოგვდის შეცდომა, ან რა მიზეზით? თავიდათავე ის არის, რომ ყველა ეს ზმნა ნამყო სრულშია, ე.ი. II სერიაში დგას და სახელისაგან მოთხრობით ბრუნვის ფორმას მოითხოვს. მრავლობითში დასმულ მესამე პირის ნაცვალსახელებს კი მოთხრობითსა და მიცემითში საზიარო ფორმები აქვთ: **ვინ თქვა – მათ (კაცებმა) თქვეს; ვის უთხრეს? მათ (კაცებს) უთხრეს**. როგორც ჩანს, ამ დამთხვევის თავიდან ასაცილებლად გაჩნდა მოთხოვნილება დამატებით აღნიშნულიყო მოთხრობითი ბრუნვა. ამიტომ საზიარო ფორმებს დაურთეს სათანადო **-მა** ნიშანი, – შეცდომით, რა თქმა უნდა.

მოქმედების აღმნიშვნელ სიტყვებთან – *ზმნებთან* მხოლოდ პირის ნაცვალსახელები – **მათ, ამათ, იმათ, მაგათ** – უნდა ვიხმაროთ, ასე:

მათ თქვეს; ამათ გადაწყვიტეს; იმათ იფიქრეს;

მაგათ ჩაიდინეს...

ამავე ფორმებში უნდა ვიხმაროთ ეს ნაცვალსახელები ე.წ. მეორე კავშირებითში: **მათ თქვან, ამათ გადაწყვიტონ** და ა.შ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. მათმა პროექტმა ამ კონკურსში ვერ გაიმარჯვა. **2. რაც იმ**

დღეს **მათმა თქვეს**, ყველაფერი გამართლდა. **3. ბოლოს და ბოლოს მათ გადაწყვიტეს** ქაშვეთში დაენერათ ჯვარი. **4. მათმა მშობლებმა** ყველაფერი გააკეთეს იმისათვის, რომ შესაფერისი განათლება მიეცათ შვილებისათვის. **5. მათ მიერ** შედგენილ დოკუმენტებს შემონმება აღარ დასჭირვებია. **6. ჩვენმა** მოჭადრაკეებმა და **მათმა მწვრთნელებმა** უმაღლესი შეფასება დაიმსახურეს. **7. ამათმა** მხოლოდ ის გაიმეორეს, რასაც მთელი ქალაქი ამბობს. **8. იმათ იფიქრეს**, მაინც ვერ დავგინახავენო, და სიფრთხილე მოადუნეს. **9. მაგათმა მზეში** თორემ რითიმე გჯობიან შენ და შენს ამხანაგებს! **10. ამათ უკვე იციან**, რომ ყველა საბუთი მზადაა გასაგზავნად. **11. ეს ქორი იმათმა გვითხრეს**, ჩვენ არაფერი მოგვიგონია. **12. ამათმა გაუთავებელმა თავის ქებამ** და სხვისმა ლანძღვამ ყველას გული შეგვიღონა.

25. დასავლეთ ევროპა თუ დასავლეთი ევროპა?

(მხარეთა, ქვეყნის ნაწილთა აღმნიშვნელი სახელები გეოგრაფიულ სახელთა მსაზღვრელებად)

მრავალი სხვა ენისაგან განსხვავებით, თანამედროვე ქართულში მხარეთა აღმნიშვნელი სახელები ერთი და იმავე **-ეთ** ელემენტით იწარმოება: **აღმოსავლეთი, დასავლეთი, ჩრდილოეთი, სამხრეთი**. ეს სიტყვები შეიძლება გამოიყენებოდეს დამოუკიდებელ სახელებად, მაგალითად: **სამხრეთში** ცხელა; არქტიკა **ჩრდილოეთშია**; ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებს ერთობლივად **დასავლეთს** უწოდებენ; აღმოსავლეთმცოდნეობა ეწოდება **აღმოსავლეთის** ქვეყნების ისტორიის, ენებისა და კულტურის შემსწავლელ მეცნიერებას. გავიხსენოთ ასევე დიდ რეგიონთა სახელები: **ახლო აღმოსავლეთი, შორეული აღმოსავლეთი**, რომლებიც ითარგმნება სხვა ენებზე.

მაგრამ ეს სიტყვები შეიძლება მსაზღვრელებადაც ახლდეს გე-

ოგრაფიულ სახელებს. მაგ.: **დასავლეთი ციმბირი, სამხრეთი კორეა, ჩრდილოეთი ირლანდია**. სწორედ ამ ფუნქციით ხმარებისას იჩენს თავს სიჭრელე მხარეთა აღმნიშვნელი სახელების ფორმებში გვხვდება ხან **დასავლეთ საქართველო, სამხრეთ კორეა, ხანაც - დასავლეთი საქართველო, სამხრეთი კორეა** და სხვ.

რომელია ფორმებია სწორი? გავიხსენოთ ორი გარემოება: ჯერ ერთი, ამ მსაზღვრელ სიტყვებს ფუძე თანხმოვანზე უთაუდებათ, მეორეც: აღნიშნული სიტყვები ისეთივე მსაზღვრელებია, როგორც საკუთარი სახელების განმსაზღვრელი ბელობათანამდებობის აღმნიშვნელი სახელები. მაგალითად: **ექიმი** თურმანიძე, **პროფესორი** მელიქიშვილი... ამიტომ მხარეთა აღმნიშვნელი სახელებიც ისევე იცვლება ტოპონიმებთან ერთად ბრუნებისას, როგორც ბელობათანამდებობის აღმნიშვნელი სახელები მომდევნო გვარ-სახელთა განსაზღვრისას. კერძოდ, ისინი უთანხმებთან სახელ-გვარებს მხოლოდ პირველ ორ ბრუნვაში (სახელობითსა და მოთხრობითში): **დასავლეთი ევროპა, დასავლეთმა ევროპამ**. მომდევნო ბრუნვებში კი მსაზღვრელი სიტყვა ფუძის სახით წარმოდგება: **დასავლეთ ევროპას, დასავლეთ ევროპის, დასავლეთ ევროპით, დასავლეთ ევროპად**. ნოდებითის, ანუ მიმართვის ფორმაში შეთანხმება ფორმალურად კი გვექნება (**დასავლეთო ევროპაჲ**!), მაგრამ ამ კონტექსტში მიმართვა არარეალურია, პრაქტიკულად ძნელი წარმოსადგენია.

მაგრამ, თუკი საუბარი ეხება წყლებს, კერძოდ, მდინარეებს, რომელთა მსაზღვრელიც ამა თუ იმ მხარის აღმნიშვნელი სახელია, იგი *ნათესაობითში* იხმარება. შევადაროთ: **Западная Сибирь - დასავლეთი ციმბირი**, მაგრამ მდინარე **Западная Двина** გადმოიცემა როგორც **დასავლეთის დვინა**, ხოლო **Северная Двина** - როგორც **ჩრდილოეთის დვინა**, ვინაიდან ხაზი ესმება მდინარის მომდინარეობას ამა თუ იმ მხარიდან. მაშასადამე, სწორი ფორმებია:

სამხრეთი საქართველო, დასავლეთი ციმბირი, მაგრამ: დასავლეთის დვინა, ჩრდილოეთის დვინა.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველო იმიჯნება ლიხის, ანუ სურამის ქედით. **2.** ჩრდილოეთი ოსეთის ავტონომიური რესპუბლიკის დედაქალაქია ვლადიკავკაზი. **3.** დასავლეთ ციმბირის უდიდესი მდინარეებია ობი, ლენა და ენისეი. **4.** ინდონეზია და კორეა სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზიის ქვეყნებია. **5.** სამხრეთ აფრიკის კაფშირი რამდენიმე ქვეყნისაგან შედგება. **6.** ჩრდილოეთი დვინა და დასავლეთი დვინა ამ მდინარეებს ეწოდება მათი წარმომავლობა-მომდინარეობის ადგილის მიხედვით. **7.** დასავლეთი ევროპის ქვეყნების უმრავლესობა რომელ ენას იყენებს საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურული შეხვედრების ენად? **8.** აღასკა ჩრდილო-დასავლეთი ამერიკის ნახევარკუნძულია. **9.** აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნებს შორის უნგრეთს ცხოვრების ყველაზე მაღალი დონე აქვს. **10.** ჩრდილო-აღმოსავლეთ საქართველოს მხარეებია: თუშეთი, ჟმავი, ხევსურეთი, ხევი და მთიულეთ-გუდამაყარი.

26. ჯორჯიას შტატი თუ ჯორჯიის შტატი?
სიდას, ხურჩას თუ სიდის, ხურჩის მოსახლეობა?
(ა-დაბოლოებიანი გეოგრაფიული სახელების შესახებ)

ქართულში გვაქვს საზოგადო სახელთა ბრუნების ასეთი წესი: თუ სახელი თავდება **ა** ხმოვანზე, მაშინ ორ ბრუნვაში, რომელთა ნიშნებიც ხმოვნით იწყება, ეს **ა** დაბოლოება იკარგება. მაგ.: **ცა - ცის, ცით; შინა - შინის, შინით** და მისთ. ამავე წესს ემორჩილება უკლებლივ ყველა - დიდი თუ პატარა გეოგრაფიული ობიექტის სახელი, დანყებული კონტინენტებიდან და დამთავრებული პატარა სოფლებისა თუ მათი უბნების სახელებით: **ევროპა - ევროპის, ევროპით; იბერია - იბერიის, იბერიით; რაჭა - რა-**

ჭის, რაჭით; მცხეთა - მცხეთის, მცხეთით; ორთაჭალა - ორთაჭალის, ორთაჭალით... ცხადია, ასევე იქნება სათანადო თანდებულების დართვის დროსაც: **ევროპისკენ, ევროპიდან; კუბისკენ, კუბიდან; იბერიისკენ, იბერიიდან; რაჭისკენ, რაჭიდან; მცხეთისკენ, მცხეთიდან; ორთაჭალისკენ, ორთაჭალიდან...** გავიხსენოთ გალაკტიონის „ნამყე ბეთანიისაკენ“, ანდა ტიციან ტაბიძის ერთი ლექსის ალიტერაციული სტრიქონი: „ამ დროს ბრუნდებოდა გრიგოლ ორბელიანი **ორთაჭალიდან**“.

ბოლო ხანებში მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში - პრესაში, რადიო- და ტელეგზადაცემებში - ეს საყოველთაო ტრადიციული წესი ირღვევა ხოლმე და სათანადო ფორმები დამახინჯებული სახით გვხვდება. განსაკუთრებით ხშირია ამგვარი დარღვევები ჟურნალისტიკისათვის უცნობი ან ნაკლებად ცნობილი სახელების ხმარებისას. ეს გეოგრაფიული სახელებია, ერთი მხრივ, დასავლეთ საქართველოს, კერძოდ - აფხაზეთისა და სამეგრელოს ზოგიერთი სოფლისა თუ ხეობის სახელები (**ორსანტია, ფიშორა, სიდა, ხურჩა, ვაგიდა, ოტობაია, კოხორა, ლათა...**), ხოლო, მეორე მხრივ - ამერიკის რამდენიმე შტატის სახელები (**ალაბამა, არიზონა, ინდიანა, მინესოტა, იუტა, ჯორჯია**), ასევე უცხოეთის ზოგი ქალაქის სახელები (**შავანა, ბარსელონა, სევილია...**).

გვესმის და ვკითხულობთ: **ალაბამას, არიზონას, ინდიანას (მინესოტას, იუტას, ჯორჯიას) შტატები; ორსანტიას, ოტობაიას, სიდას (კოხორას, ხურჩას, ვაგიდას, ფიშორას...)** მოსახლეობა; **ლათას** ხეობა; **შავანადან, ბარსელონადან**; „სარეისო ავტობუსი სოფ. **ბანძადან** გადის 8 საათზე“ (მორბენალი სტრიქონიდან)...

ასეთი ფორმები ქართულში მიუღებელია. უნდა დავიცვათ ტრადიციული წესი: **ა-ზე** დაბოლოებული გეოგრაფიულ სახელთა ბრუნებისას მხოლოდ **ა-მოკვეცილი** ფორმები უნდა ვიხმაროთ:

ორსანტიის (ოტობაიის, სიდის, კოხორის, ხურჩის, ვაგიდის, ფიშორის...) მოსახლეობა, **ლათის** ხეობა...; **ჯორჯიის (ალა-**

ბამის, ინდიანის, არიზონის, მინესოტის, იუტის) შტატები; ბარსელონის ფესტივალი და მისთ. ასევე, შესაბამისად: **ბანძიდან, ორსანტიიდან... ბარსელონიდან, ჯორჯიიდან** და ა.შ.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადანერეთ:

1. ამას წინათ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები ამერიკაში იყვნენ საქართველოს რესპუბლიკასა და ჯორჯიას შტატს შორის სტუდენტთა გაცვლის ხაზით. **2.** ბარსელონას ფესტივალზე ორი ქართველი ვოკალისტი დაჯილდოვდა მეორე და მესამე პრემიებით. **3.** პრეზიდენტობის ერთ კანდიდატს მეტი ხმა მისცეს არიზონას და ალაბამის ამომრჩეველმა, მეორეს კი - კოლუმბიის, ოკლაჰომასა და იუტას ამომრჩეველმა. **4.** როგორც გადამთიელთა, ისე ადგილობრივმა ბანდებმა გაძარცვეს და დაარბიეს სოფლების - ხურჩის, ოტობაიას, სიდას და ვაგიდას მოსახლეობა. **5.** დღეს მეცნიერებათა აკადემიაში ლექციას კითხულობს ინდიანას უნივერსიტეტის პროფესორი ეთნოგრაფიის დარგში. **6.** სამურზაყანოს მოსახლეობის ნაწილს შეადგენს ოტობაიის, კოხორას, გუდავას, აჩიგვარისა და ზოგი სხვა სოფლის მოსახლეობა. **7.** სამურზაყანო მდინარე ლალიძგას მარცხენა და ენგურის მარჯვენა ნაპირებს შორის მდებარეობს. **8.** ეს უბედური შემთხვევა მოხდა ლათას ხეობაში. **9.** - რა ენოდება ნიკარაგუას დედაქალაქს? - ნიკარაგუის დედაქალაქია მანაგუა.

27. სასომხეთი თუ სომხეთი?

მოლდოვა თუ მოლდავეთი?

(ზოგიერთი ქვეყნის ქართული სახელწოდებებისათვის)

როგორც ცნობილია, საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად ნაწილობრივ არაერთი სუვერენული რესპუბლიკა და მათთან ერთად

შეიცვალა ზოგი საკუთარი სახელიც. კერძოდ, ისინი განიძარცვა ტრადიციული მსაზღვრელებისაგან „საბჭოთა სოციალისტური“ და ნარმოგვიდგა მხოლოდ წმინდა გეოგრაფიული სახელებით.

მოხდა ისე, რომ რუსულ საინფორმაციო წყაროებში და აქედან ჩვენშიც ზოგი ეს სახელი გავრცელდა დედნის ენაზე მათი ნარმოცქმის შიბაძვით. ასე მივიღეთ: **მოლდოვა, ბელარუსი** (ეს უკანასკნელი ამის გამო თითქმის დაემთხვა ხალხის აღმნიშვნელ სახელს – **ბელორუსს**), **თათარსტანი, ყაზახსტანი, ყირგიზსტანი**, თუმცა ასეთი ენობრივი „რეფორმა“ ბოლომდე თანამიმდევრულად არ გატარებულა. მაგ., ქართულში **რუსეთი** არ შეუცვლია „როსიას“, ისევე როგორც რუსულში **Руссия** – **Самарталия**-ს ან **სომხეთი** – სომხურ თვითწოდებას – „ჰაიასტანს“, და საესებოთ სამართლიანადაც! თუმცაღა საყოველთაოდ მიღებული და მართებული **სომხეთის** ნაცვლად ახალი თაობის ნარმოშადგენელ დიქტორთაგან (და არა მარტო მათგან) არცთუ იშვიათად გაიგონებთ უმართებულო ფორმას – „სასომხეთს“.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ყოველ ხალხს (და აქედან – სათანადო ქვეყანასაც) აქვს თვითწოდებაც, ე.ი. სახელი, რომელსაც ესა თუ ის ხალხი **ი რ ქ მ ე ვ ს**, და გარეწოდებაც, ე.ი. სახელი (ან სახელები), რომელსაც მას სხვა ხალხი **ა რ ქ მ ე ვ ს**. მაგალითად, **საქართველო** თვითწოდებაა, სხვა ხალხების ენებში კი ეს გეოგრაფიული სახელი ნარმოითქმება (და სათანადო ენების ასოებით იწერება), როგორც: **ვრუზია, ჯორჯია, გურჯისტან, ვრასტან** და მისთ. **საქართველო** კი მხოლოდ ქართულ სიტყვათხმარებაში გვაქვს და ასევე უნდა დარჩეს. ტრადიციულ ფორმებადვე დარჩება **-ეთ** ბოლოსართით ნარმოვები სხვა ქვეყნების ქართული სახელწოდებებიც: **მოლდავეთი, ყაზახეთი, ყირგიზეთი** და სხვ., ავტონომიური რესპუბლიკების სახელები: **თათრეთი, მორდვეთი, ჩუვაშეთი** და მისთ., ჩრდილოეთ კავკასიისა და სამხრეთ ვოლგისპირეთის ავტონომიური რესპუბლიკების სახელწოდებები – **ყარაჩაეთ-ჩერქეზეთი** (და არა: **ყარაჩაი-ჩერქეზეთი**) და **ყალმუზეთი** (და

არა: **კალმიკია**). სწორედ ამ ფორმებითაა ეს სახელები შესული ქართულ ენციკლოპედიასა და მის საფუძველზე – საბჭოთა კავშირის გეოგრაფიული სახელების ორთოგრაფიულ ლექსიკონში (თბ., 1987).

მამასადაშე, ნაცვლად უკვე აღნიშნული და ბოლო ხანებში მეტ-ნაკლებად გავრცელებული გეოგრაფიული სახელების მცდარი ფორმებისა (**სასომხეთი, მოლდოვა, ბელარუსია, თათარსტანი, ყაზახსტანი, ყირგიზსტანი, კალმიკია** და მისთ.), უნდა ვიხმაროთ ლიტერატურული ტრადიციით განმტკიცებული ქართული ფორმები:

სომხეთი, მოლდავეთი, ბელორუსია, ყირგიზეთი, თათრეთი, ყაზახეთი, ყალმუზეთი, ყარაჩაეთ-ჩერქეზეთი...

საპარჯიშო ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. საქართველოსა და სომხეთს ქრისტიანობა მიღებული აქვთ მეოთხე საუკუნეში. **2.** რუმინეთისა და მოლდოვის რესპუბლიკების ხალხებს, როგორც ახლო მონათესავე ხალხებს, ესმით ერთმანეთის ლაპარაკი. **3.** რუსეთში, უკრაინასა და ბელარუსში სლავური მოდგმის ხალხები ცხოვრობენ – რუსები, უკრაინელები და ბელორუსები. **4.** თათარსტანი რუსეთის ფედერაციაში შემავალი ავტონომიური რესპუბლიკაა. **5.** ამიერკავკასიის დამოუკიდებელი სახელმწიფოებია: საქართველო, აზერბაიჯანი და სასომხეთი. **6.** ბელორუსიის დედაქალაქია მინსკი. **7.** შუა აზიის რესპუბლიკებია: ყაზახსტანი, ყირგიზსტანი, უზბეკეთი და ტაჯიკეთი. **8.** კაბარდინო-ბალყარეთის დედაქალაქია ნალჩიკი. **9.** კავკასიის ერთ-ერთი უმესაონიშნავესი კურორტი თებერდა ყარაჩაეთ-ჩერქეზეთშია. **10.** კალმიკიის ავტონომიური ოლქი ჩრდილო კავკასიაშია. **11.** ყაბარდო-ბალყარეთი რუსეთის ერთ-ერთი ავტონომიური რესპუბლიკაა ჩრდილოეთ კავკასიაში. **12.** ყარაჩაეთ-ჩერქეზეთის დედაქალაქია ჩერქესკი, და არა თებერდა. **13.** ყალმუზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა სტავროპოლის მხარეშია, სამხრეთ ვოლგისპირეთში.

28. ალექსანდრეს ბალი თუ ალექსანდროვის ბალი? მიხეილის თუ მიხაილოვის საავადმყოფო?

ქუჩებს, შესახვევებს, მოედნებსა და მსგავს ობიექტებს, ხატოვანი გამოთქმა რომ ვიხმაროთ, ქალაქის სასიცოცხლო ნერვებს უნოდებენ. მათი სახელდება სხვადასხვა ნიშნით ხდება. მაგალითად, ახლო წარსულში თბილისის ქუჩებს ერქვა: **სადგურის ქუჩა, ვერცხლის ქუჩა, ღვინის აღმართი, ჰამბის რიგი, პურის მოედანი, ფეიქართა ქუჩა** და მისთ.

მაგრამ ჩვენს დღევანდელ სინამდვილეში, თუნდაც ჩვენი ქვეყნის დედაქალაქი რომ ავიღოთ, უმეტესწილად ქუჩები სახელწოდებას იღებენ ამა თუ იმ ცნობილი პირის სახელების მიხედვით. საბჭოურ პერიოდში მთელს საბჭოთა კავშირში ქალაქების ცენტრალურ ქუჩებსა და მოედნებს პროლეტარიატის ბელადების (**მარქსის, ენგელსის, ლენინის, სტალინის**), ანდა ცნობილი კომუნისტებისა თუ ბოლშევიკ-რევოლუციონერების (კამოს, მახარაძის, წულუკიძისა და სხვ.) სახელებს არქმევდნენ. რევოლუციამდელ ეპოქაში კი, როცა საქართველო რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში შედიოდა, დიდი ქალაქების ქუჩები იმპერატორების, მათი ოჯახის წევრების, აგრეთვე იმპერიის მხედართმთავართა სახელებს ატარებდა. კერძოდ, თბილისში იყო **პეტრე პირველის, ელისაბედის, ალექსანდრეს, ოლგას, სოფიოს, გოლოვინის, ყორღანოვისა** და სხვათა სახელობის ქუჩები. მაგ., დღევანდელი **კოსტავას ქუჩა** (ყოფილი **ლენინის ქუჩა**) იმავე ეპოქაში **ოლგას** ქუჩად იწოდებოდა, **მარქსის** მოედანს წინ უსწრებდა მეფისნაცვლის **ვორონცოვის** მოედანი...

ამ სახელწოდებათა რუსულმა წარმოებამ მოგვცა ასეთი ფორმები: **ოლგინსკაია, სოფინსკაია, ქსენიევსკაია** და მისთ. სწორედ ამ წარმოების გამოა, რომ დღესაც ბევრი თბილისელი (და არა მარტო ისინი) დღევანდელ დავით აღმაშენებლის გამზირზე მდებარე საავადმყოფოს **მიხაილოვის** ან **მიხაილოვსკის საავადმყოფოს** უწოდებს - ნაცვლად **მიხეილის საავადმყოფოსი**,

ხოლო რუსთაველის გამზირსა და ათონელის ქუჩებს შორის მდებარე ბაღს - **ალექსანდროვის ბაღს** - ნაცვლად **ალექსანდრეს ბაღისა**.

ამავე ეპოქის სახელწოდებებს მიეკუთვნება დღევანდელი **თავისუფლების მოედნის** ადრინდელი სახელწოდება - **პასკევიჩ-ერევნელის მოედანი** (მისსავე სახელს ატარებდა ერთ-ერთი ძირითადი ქუჩა სოლოლაკის უბანში). რუსულად ეს სახელწოდება გადმოიწემოდა როგორც: **Паскевича-Эриванского**, დროთა განმავლობაში რუსული სახელწოდება გაცვდა, მას მოაკლდა თვით გვარი გენერლისა, დანარჩენმა ნაწილებმა კი ერთმანეთს გაუცვალეს ადგილები და მცირე გრამატიკული სახეცელით მივიღეთ **Ерванская площадь**, რომელიც ქართულად „გადმოითარგმნა“ არა ერევნელის, არამედ **ერევნის მოედნად**. ამ სახელწოდების წარმოქმნას ხელი შეუწყო კავკასიის სხვა დიდი ქალაქის - **ბაქოს ქუჩის** არსებობამ თბილისში.

მაშასადამე, თბილისის ხსენებული ბაღისა და საავადმყოფოს თავდაპირველი სწორი ფორმებია:

ალექსანდრეს ბაღი; მიხეილის საავადმყოფო.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ჩემი მეგობარი თინა მიხაილოვის საავადმყოფოში წავიდა მამიდის მოსანახულებლად. 2. მიხეილის საავადმყოფო დავით აღმაშენებლის გამზირზეა. 3. ამერიკის შეერთებული შტატების საელჩო ალექსანდრეს ბაღის ქვედა მხარესაა. 4. ვისაც სახლის ბინის შოვნა უნდა, მაკლერებს მიაკითხოს ალექსანდროვის ბაღში. 5. 1889 წლიდან ყოველ 9 აპრილს გოლოვინის პროსპექტი ხალხითაა გაჭედილი. 6. ახლანდელ თავისუფლების მოედანს ადრე ერევნის მოედანი ერქვა. 7. ერევნელის მოედანი დღევანდელ თავისუფლების მოედანს ეწოდა რუსეთ-თურქეთის ომში ქ. ერევნის აღების გამო გენერალ პასკევიჩისათვის შესრულებული ზედწოდების მიხედვით. 8. თბილისში დღევანდელ რუსთაველის გამზირს რევოლუციამდე გოლოვინსკის პროსპექტი ერქვა.

29. ბევრი წერილები თუ ბევრი წერილი?

(სიმრავლის აღმნიშვნელ მსაზღვრელებთან საზღვრული სახელის რიცხვის შესახებ)

აღბათ ბევრ ჩვენგანს უსიამოვნოდ ახსოვს ბოლო წლების ერთი ტელერეკლამა შაქარლამა „რაფაელის“ შესახებ, როცა ბალერინის გრიმიორი ნაშოიძახებდა: „ოჰ, **ამდენი ყვავილები!**“

რატომ გვჭრის ყურს და გვეხამუშება ამგვარი ფრაზები? იმიტომ, რომ ქართველები მიჩვეულნი ვართ სიმრავლის აღმნიშვნელ მსაზღვრელებთან სახელების მხოლოობითი ხმარებას. რუსულში, ინგლისურსა და სხვა ევროპულ ენებში მსგავს შემთხვევებში მრავლობითი რიცხვის ფორმები იხმარება. შევადაროთ, მაგ.: **ბევრი წერილი** – много писем, **რამდენიმე წიგნი** – несколько книг და სხვ.

ასე იმიტომ ხდება, რომ ქართული, შეიძლება ითქვას, მხოლოობითი რიცხვის ენაა. ცხადია, ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ ქართულს უჭირს მრავლობითი რიცხვის ფორმათა წარმოება. სრულიადაც არა. მაგრამ აქ იგულისხმება ქართული ენის ზოგი თავისებურება ევროპულ ენებთან შედარებით მრავლობითის გამოხატვის თვალსაზრისით. გავიხსენოთ, რომ ევროპულ ენებში (და მათ შორის რუსულშიც) შეწყვეილებული ფორმის მქონე საგანთა სახელებს მრავლობითში ვსვამთ, ქართულში კი მათ მხოლოობითში ვხმარობთ. შევადაროთ: **ножнышы – მაკრატელი, нрюки – შარვალი, очки – სათვალე, часы – საათი...** ანდა დავუყვირდეთ ჩვენს ხატოვან თქმებს: **ცხრა მთას იქით, ცხრა მთა გადაიარა, ათი მცნება, ბევრი საქმე, ათასი წერილმანი...** ანდაზები: „**ას ძმას ახი ცხვარი ბევრი ეგონაო**“, „**ბევრი ხელის ჭირიმე და ცოტა პირისაო**“ და სხვ.

ყოველივე ეს ენამ თვითონ დააკანონა. ჩვენ *ორივე ხელს*, ე.ი. *ბელეს* ვიბანთ, მაგრამ ვამბობთ: **ხელი** დავიბანეთ; ანდა, სინამდვილეში *ორივე ფეხით*, ანუ *ფეხებით* დაედევართ, მაგრამ ვამბობთ: **ფეხით** დაედევართ... რუსულსა და ქართულ ენებს ერთი და იგივე გამოთქმები სხვადასხვაგვარად გადმოაქვთ სა-

ერთო ამოსავალი სათარგმნელი ენიდან. მაგალითად, სახარები-სეულ გამოთქმაში **ხელის დაბანა** (პილატეს ცნობილი ეპიზოდი-დან) სახელი ქართულში მხოლოობითი რიცხვის ფორმით გადმო-დის, მაშინ როცა რუსულში სიტყვა **ხელი** მრავლობითში იხმა-რება. მაგალითად: ამ საქმეზე **ხელი დამიბანია**“ (მდრ.: **руки мои**). გავიხსენოთ აქაკი: „და **დავიბანე** პილატეზ **ხელი**, რომ ავიცილო თავიდან ბრალი“.

პოეტურ მეტყველებაში ხმარებული მრავლობითის ძველი ფორმები, რომლებშიც რიცხვის ნიშნები მეორდება (მაგ., „გუშინ **მეიდნი გურჯანელნი**“), იშვიათი გამოწკიცებისა და საერთო ნესს ისინი არ არღვევენ.

მასასადავს, სიმრავლის აღმნიშვნელ მსაზღვრელებთან სახე-ლები მხოლოობით რიცხვში უნდა ვიხმაროთ, ასე:

ბევრი წერილი, მრავალი მნახველი, ზოგი ექიმი, რამდენიმე ბავშვი, სხვადასხვა ქალაქი, უამრავი სტუმარი, ამდენი ყვავილი...

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ამოცანა გვეკითხება: **რამდენი აგური აზიდა მუშამ ერთი დღის გან- მავლობაში?** 2. **ამდენი ყვავილები** ერთად ჩემს სიცოცხლეში არ მინახავს. 3. **მრავალი ჟურნალისტი** მხოლოდ სენსაციური და სკანდალური ცნობების მოპოვებაზე ნადირობს. 4. რედაქციაში **უა- მრავი წერილები** მოდის. გვეკითხებიან, რა ბედი ეწიათ მოტაცე- ბულ პატარებს. 5. **ბევრმა მოქალაქეებმა** არც კი იციან თავიანთი უფლებები. 6. **რამდენიმე საკითხი** ისეთი მნიშვნელოვანია, რომ სა- სწრაფო გადაწყვეტას მოითხოვს. 7. **ზოგიერთი სტუდენტები** თეი- თონაც არ **სწავლობენ** და სხვასაც **ხელს უშლიან** სწავლაში. 8. ქა- ლაქში გრიპი მძინევარება და სკოლაში იმ დღეს ძალიან **ცოტა ბავშვები** მივიდნენ. 9. **ზოგ სოფელში** სხვადასხვა გვარების მქონე მოსახლეობა ცხოვრობს, **ზოგშიც კი** – მხოლოდ ერთი გვარისა. 10. კრების დაწყებამდე **ხალხი** **სხვადასხვა თემაზე** საუბრობდა.

30. ორივე იდგნენ თუ ორივე იდგა?

(-ვე ნაწილაკიანი რიცხვითი სახელებისა და ზმნების რიცხვში შეთანხმებისათვის)

ცნობილია, რომ რიცხვით სახელს ბოლოში შეიძლება დაერთოს **-ვე** ნაწილაკი და მთელი ეს სიტყვა ან მომდევნო სახელის მსაზღვრელი იქნება (**ორივე, სამივე, ათივე** კაცი) ან დამოუკიდებლად გამოიყენება. თუ ასეთი სახელი სუბიექტს, მოქმედს აღნიშნავს, მაშინ მას ზმნა მხოლოდობითში შეეწყობა. შევადაროთ:

ორივე კაცი იდგა და: **ორივე იდგა;**

ათივე მოსწავლე დარჩა და: **ათივე დარჩა.**

მაგრამ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგი ჩვენგანი ამგვარ რიცხვით სახელებთან ზმნას შეცდომით მრავლობითში ხმარობს, კერძოდ: **ორივე იდგნენ, ათივე დარჩნენ** და სხვ.

ქართულ ენაში მოქმედი წესის მიხედვით, ასეთ შემთხვევებში ზმნა მრავლობითში მხოლოდ მაშინ დადგება, თუ **-ვე** ნაწილაკიან რიცხვით სახელებს **-ნ/-თ**-იან მრავლობითში ვიხმართ, ასე:

ორივენი იდგნენ, ათივენი დარჩნენ და სხვ.

აქაც ზუსტად ისეთივე სურათი გვაქვს, როგორიც ნაცვალსახელ **ყველას** შემთხვევაში. შევადაროთ:

ყველა მოვიდა და: **ყველანი მოვიდნენ.**

რიცხვში შეთანხმება გვაქვს თითოეული სიტყვათშეხამების შიგნით: ნაცვალსახელი **ყველა** ითანხმებს ზმნას მხოლოდობითში, **ნართანიან** მრავლობითში დასმული **ყველანი** კი ზმნისგანაც მრავლობითის ფორმას მოითხოვს.

მამასადამე, ზემოაღნიშნული სახის რიცხვითსახელებიანი მართებული შეხამებები იქნება:

ორივე იდგა (იყო), ათივე დარჩა (ნავიდა).

მაგრამ:

ორივენი იდგნენ (იყვნენ), ათივენი დარჩნენ (ნავიდნენ)

და ა.შ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ორივენი ბედურული საქართველოს შვილები იყვნენ.
2. დაძახების-თანავე თვალის დახამხამებაზე ზუთივე იქ გარჩნდა.
3. ორივე სტუდენტი კარგად სწავლობდნენ.
4. სამივე ერთსა და იმავე სოფელში გადასახლებულა.
5. არ შეიძლება ოცივე მონაფე ერთნაირად აზროვნებდეს.
6. ორივეს გულიანად ეცინებოდათ ამ ანეკდოტების მოსმენისას.
7. ნინოს და გიორგის ოთხი შვილი ჰყავდათ, ოთხივე მშობლებთან ცხოვრობდნენ.
8. კრუხს თორმეტი წინილა ეჯდა საბუდარში და თორმეტივე სხვადასხვა ხმაზე წიოდა.
9. ვიას სამი და ჰყავდა, სამივე – გაუთხოვრები.
10. ორივე იქ იდგა, სადაც დავტოვე.

31. ისინი ზიან თუ სხედან? ბევრი აბია თუ ასხია?

(რიცხვმონაცვლე ზმნების შესახებ)

ერთ-ერთი პირველი ლექსი, ქართველი პაევეი რომ სწავლობს, არის ილიას „გაზაფხული“. იგი ასე იწყება: „ტყემ მოისხა ფოთოლი...“

ფორმა **ფოთოლი** აქ მრავლის გაგებითაა ნახმარი (ისევე როგორც ფრაზაში – „ზამთრობით ცხვარი მთიდან ბარად ჩამოდის“ – ბევრ ცხვარზე, მთელს ფარაზეა ლაპარაკი). ილიასეულ სტრიქონში კი სწორედ იმიტომ, რომ **ფოთოლი** აქ მრავალს გულისხმობს, პოეტმა სათანადო **მოისხა** ზმნა იხმარა, ხოლო ერთი რომ ეგულისხმა, მაშინ **(გა)მოიხა** ფორმას იხმარდა. შევადაროთ: ამ ხეს კარგად (ე.ი. ბევრი) ასხია და: ამ ხეს ერთი ვაშლი აბია.

გავიხსენოთ აგრეთვე ბიბლიური (საბარებისეული) ფორმულაც: „რომელსა ასხენ ყურნი სმენად, ისმინენ“.

უკვე ამ შედარებიდანაც ეხედავთ, რომ ქართული, გარდა

იმისა, რომ ერთზე მეტის მოქმედებას გარკვეული დაბოლოებით ასხვავებს (ვნერ – ვნერთ, ნერს – ნერენ), მრავლობითობას ზოგჯერ ორმაგად გამოხატავს: ფუძითაც და დაბოლოებითაც. სწორედ ასეთი შეფარდებაა **აბია** და **ასხია** ზმნებს შორის: **აბია** ერთს გულისხმობს, **ასხია** – მრავალს; **გამოიბა** ერთზე ითქმის, **გამოიხა** – მრავალზე.

მსგავსადვეა: **ზის**, **ჯდება** ის – **სხედან**, **სხდებიან** ისინი. ხშირად კი ამ შეფარდებას არღვევენ და შეცდომით ამბობენ: **ზიან** ან **ჯდებიან**. გავიხსენოთ, რომ სიტყვა **სხდომაც** რამდენიმე კაცის მოსათათბირებელ ჯდომას, შეკრებას აღნიშნავს და დღეს მას უკვე ტერმინის მნიშვნელობაც აქვს შეძენილი. თუ ამავე მნიშვნელობის მქონე ზმნა ობიექტს გაიჩენს, **ზის**, **ჯდება** ზმნებს ფუძემონაცვლე **(და)სვამს** ზმნა დაუპირისპირდება, რომელიც ობიექტის მრავლობითობას **(და)სხამს** ზმნით გამოხატავს (შდრ.: მან **კრუხი** კვერცხებზე **დასვა**, ხოლო **კრუხები** **დასხა**). მაგრამ „თქვენობით“ მიმართვისას **ზიხართ** ფორმის ხმარება მხოლოდობითის გაგებითაც შეიძლება. მაგ.: ქალბატონო, თქვენ შეღებილ სკამზე **ზიხართ!**

ასევეა ზოგ სხვა ზმნასთანაც: **კაცი მოკვდა**, **კაცები დაიხოცნენ**; ან: **კაცი მოკლა**, **კაცები დახოცეს**; **ერთი (საგანი) გდია (დაავდეს)**, **მრავალი ყრია (დაყარეს)**; **ჭიქა გატყდა (გატყხა)**, **ჭიქები დაიშტვრა (დააშტვრია)**; **ყაჩალი შევარდა**, **ყაჩაღები შეცვივდნენ**; **ნიგნი დადო**, **ნიგნები დააწყო...**

მრავლობითის ფორმები იხმარება მაშინაც, როცა სახელი ნაცვთიერებას აღნიშნავს ან მას კრებითი შინაარსი აქვს. მაგ.: გზაზე **ხრები ყრია (მხ. ვდია)**; **ჭურჭელი დამემტვრა (მხ. გაშიტყდა)**; **ნავავი გადაუყარე (მხ. გადაუავდე)**; **ხალხი დაიხოცა (მხ. მოკვდა)**; **ნიგნები დააწყვე!** (მხ. დადვე!) და სხვა.

მაშასადამე: თუ სახელი – სუბიექტი ან ობიექტი – ფორმით ან მნიშვნელობით მრავალს გულისხმობს, ზემოჩამოთვლილ ზმნებთან შეხამებისას უნდა ვიხმაროთ მრავლობითის ფუძის მქონე ფორმები:

(და)სხდომა, (და)ხოცვა, (და)ცვენა, (შე)ცვივნა, (და)სხმა, (და)ყრა, (და)შტვრევა, (და)წყობა...

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი ნინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. გუშინ *მე* და გოგი დიდხანს *ვიჯექით* კაფეში, ლეინოს ვნრუ-პაუდით და მშვიდად ვსაუბრობდით. 2. ბავშვებო, რატომ ზი-ბართ ამ სიცივეში? აქ მოდით, ზუხარს *შემოუსხედით* და გა-თბით. 3. ქუთაისიდან თბილისში მომავალ ვზაზე მკვდარი ან დასახიჩრებული *ცხოველები* ეგდო. 4. *ყაჩაღები* შინ *მოუცვი-ედნენ* მოსამართლეს და დაარბიეს. 5. ქუჩიდან ხმაურის გაგონე-ბაზე *მოსწავლეები* ფანჯრებს *მივარდნენ*. 6. რად გინდა ეს *კე-ნჭები*, რატომ იწახავ? აიღე, ჯერ კალათში ჩააგდე და მერე – ბუნკერში. 7. პაპამ გვერდით დაისვა *შვილიშვილები* და ზღაპრის მოყოლა დაიწყო. 8. გუშინ რუსთაველის თეატრში ცაგარლის კომედია „ხანუმაზე“ *მაცურებლები* *სიცილით* მოკედნენ. 9. ჩიტმა თავისი ბარტყები ამოსხა ბუდიდან და დააფრინა. 10. ეს *ნიგნები* სანერ მაგიდაზე დადევით და მოდი სუფრასთან. 11. საკლასო ოთახის მერხებზე *მჯდომ მოსწავლეებს* წინ *ნიგნები* და რე-ულები ეწყო.

32. შიშები, ნწევები, შუქები, კენჭისყრები?

(აბსტრაქტული სახელებისა და საწყისების მრავლობითის ფორმათა ხმარების შესახებ)

ზემოთ უკვე განვიხილეთ მრავლობითი რიცხვის ფორმათა ხმარებასთან დაკავშირებული დარღვევის შემთხვევები მსა-ზღვრელ-საზღვრულის შემცველ გამოთქმებში (ბევრი წერილები, მრავალი წარმატებები, ზოგიერთი მოქალაქეები, აშდენი ყვავი-ლები და სხვ.). კერძოდ, ირღვევა ხოლმე ის წესი, რომ ერთზე

მეტის აღმნიშვნელ მსაზღვრელთან საზღვრული სახელი მხოლო-
ობითში უნდა იყოს.

რაც შეეხება საკუთრივ კონკრეტული საგნების აღმნიშვნელ
სახელთა ცალკე ხმარებას, მათი მრავლობითის ფორმათა ნა-
რმოების საკითხი არაერთარ სირთულეს არ ქმნის. მაგრამ აშჯე-
რად ჩვენ სხვა შემთხვევებს შევეხებით.

ბოლო ათი წლის მანძილზე ჩვენს ქვეყანაში საომარი მოქმე-
დებითა და მასთან დაკავშირებული დესტაბილიზაციით გამოწვე-
ულმა შიმშიმ და პანიკამ მოიცვა მთელი მოსახლეობა, რაც ენა-
შიც აისახა – არაუშუალოდ, ირიბად, მაგრამ ბპეციფიკურად. ეს
სპეციფიკა გამოვლინდა ზემოაღნიშნულ მოვლენათა გამომხა-
ტველი სიტყვების – აბსტრაქტული სახელებისა და მოქმედების
სახელების, ანუ სანყისების (მასდარების) მრავლობით რიცხვში
დასმით, რაც ამგვარ სიტყვებს საერთოდ ძალიან უჭირთ. ძნელი
წარმოსადგენია ვინმემ იხმაროს: სიყვარულები, სიხარულები, სი-
ცილები, ძილები, კეთებები, ხატვები და სხვ. ამიტომაც, რომ
ენობრივ დარღვევებად უნდა მივიჩნიოთ ამ ბოლო წლებში გა-
ვრცელებული მრავლობითის ფორმები: **შიშები, წნევები, შუ-
ქები, სროლები, გამორთვები ან გამოთიშვები** (სინათლისა,
წყლისა და მისთ.).

მოტივი მრავლობითის ფორმების ამგვარი ხმარებისა გასაგე-
ბია – მას მრავალგზისობის, მოქმედების მრავალჯერადი განმე-
ორების, სიბშირე-რეგულარობის გამოხატვის სურვილი განაბი-
რობებს. მაგრამ ეკონომიური მეტყველება ყოველთვის არ
იძლევა სასურველ ეფექტს, მეტადრე მაშინ, როცა იგი მნიერი და
მდარე მეტყველების ნიმუშებს გვთავაზობს. განა გამოთქმა –
„ამ ბოლო დროს შიშები (წნევები) მაქვს“ – უკეთესად გამოხა-
ტავს სათქმელს, ვიდრე, მაგალითად: ამ ბოლო დროს **შიში და-
მეუფლა, წნევა დამჩნვდა?**

ზემოაღნიშნულმა მაგნე პრაქტიკამ გზა გაუკაფა ანალოგი-
ური წარმოების ზოგიერთ სხვა სიტყვასაც, რომლებიც ყოვე-
ლთვის ზემოხსენებულ ქაოსურ სიტუაციას არ უკავშირდება.

უკანასკნელ ხანებში ფეხმოკიდებულ **მუსიკებს, პრაქტიკებს**
მოჰყვა სულ ახლახან გაჩენილი **კენჭისყრები**, რაც ზოგი ჩვენი
პარლამენტარის მეტყველების დასაანან ფაქტად უნდა დავადა-
სტუროთ.

ყოველივე ის, რაც აქ ითქვა, ეხება ძირითადად ყოვე-
ლდღიურ, ყოფითს მეტყველებაში გავრცელებულ უმართებულო
ფორმებს. ცხადია, მათგან გაიმიჯნება სამეცნიერო ლიტერატუ-
რაში ტერმინოლოგიური ფუნქციით გამოყენებული მრავლობი-
თის ფორმები (თუმცა იქაც – გარკვეული შეზღუდვით).

მაშასადამე, აღნიშნული აბსტრაქტული სახელები და მოქმე-
დების სახელები, ანუ სანყისები – **შიში, წნევა, შუქი, მუსიკა,
პრაქტიკა, კენჭისყრა, გამორთვა, გამოთიშვა** და მისთ. –
მხოლოდ და მხოლოდ მხოლოდობით რიცხვში უნდა ვიხმაროთ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში
და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ზამთარი რომ დადგება, დაიწყება გაუთავებელი *შუქის* გამო-
რთვები. **2.** ექიმმა ყურადღებით მოისმინა *პაციენტის* ჩივილები
და ყველაფერი ანკეტაში ჩაწერა. **3.** სამედიცინო ინსტიტუტის
მესამეკურსელებს *პრაქტიკები* აქვთ კლინიკებში. **4.** კაცი ბი
წელს რომ გადააბიჯებს, *წნევები* დასჩემდება და ეს აღარ უნდა
გაუკვირდეს. **5.** *შიშები* ისევ განუხებს თუ ვაგიარა? **6.** ისეთი
სანერვიულო სამსახური მაქვს, რომ *გულის* შეტევები ზმირად
მემართება. **7.** თიკომ და ანამ თამუნასთან თანამედროვე *ბა-
ესტრადო მუსიკები* მოისმინეს. **8.** ექიმო, არ ვიცი, რისი ბრა-
ლია, მაგრამ ამ ბოლო დროს რაღაც გაურკვეველი *შიშები* არ
მაძინებს. **9.** ჩემს ამბავს თუ იკითხავ, *წნევებს* თუ არ ჩავთვლ-
ით, არა მიშავს. **10.** გუშინ ისეთი *მუსიკები* მოვისმინე, რომ ვერ
აგინერ. **11.** აუტანელმა *კბილის ტკივილებმა* რომ შემანუხა, ექი-
მთან წავედი.

33. ბოდიშით თუ ბოდიში? კარგით თუ კარგი?

(მრავლობითის ნიშნის შეუფერებელი ხმარებისათვის)

ცნობილია, რომ ზმნებს პირველი და მეორე პირის მრავლობითში ან „თქვენობით“ მიმართვისას ერთვის -თ დაბოლოება: **ვნერ, ნერ - ვნერთ, ნერთ**. ეგვევ დაბოლოება, უპირატესად -თა სახით, ზოგჯერ სახელებსაც დაერთვის **ნართანიანი** მრავლობითის სამ პრუნვაში (მოთხრობითში, მიცემითსა და ნათესობითში), მაგრამ სახელობითსა და ნოდებითში - არასოდეს (მწეადაროთ: **მთანი მაღალნი, მთანი მაღალნი**, მაგრამ: **მთათა მაღალთა**). სხვაგან -თ ნიშანი სახელებში არ იხმარება.

ისიც კარგად ვიცით, რომ ეტიკეტის გამომხატველი მრავალრიცხოვან ფორმულები, როგორიცაა: **გამარჯობა, სალაშო, ბოდიში, კარგი, კეთილი** და სხვ., დიალოგში ფართოდ იხმარება მეორე პირისადმი მიმართვისას. მაგრამ ვინაიდან არც ერთი მათგანი ზმნა არ არის, -თ ნიშანი მათ არ სჭირდებათ არც ნამდვილ მრავლობითში და არც თქვენობით, პატივისცემით მიმართვისას.

ამიტომ შეცდომაა, როცა მავანი იტყვის **ბოდიშით** და ჰგონია, რომ ამით პატიუსა სცემს მეორე პირს. უნებლიე შეცდომაა, მაგრამ უსიამოვნოც, ვინაიდან მდაბიური მეტყველება არსად ისე თვალნათლივ არ იჩენს თავს, როგორც ეტიკეტის ფორმულებში. ალბათ ყველას ახსოვს XIX საუკუნის რუსული ლიტერატურიდან, რომ მსახურთა მეტყველებაში ფრაზა -**ე** ნაწილაკით თავდება (**да-е, нет-е**), რომელიც მომდევნო **сударя** (=ბატონო) სიტყვის ნაშთია, ქართულში კი -თ ნიშანს არავითარი გამართლება არა აქვს სახელებში. ეს შეცდომები ფსიქოლოგიურად გასაგებია: **ბოდიშით** ნაწარმოებია **მაპატიეთ** ან **მომიტყევთ** ზმნების ანალოგიით, ანდა გამოთქმის - **ბოდიშს გიხდით** - თავისებური შემჭიდროებით. მაგრამ ნიგნის გზით შეძენილი ენის ცოდნა, ნიგნიერებას რომ ვუნოდებთ, იმიტომაცაა საჭირო, რომ შეცდომებს, თუნდაც ფსიქოლოგიურად გასაგებს, გზა გადაუღობოს.

იგივე ითქმის **კარგით** ფორმის შესახებაც. მასაც შეცდომით ხმარობენ ეთოლმდა პატივისცემი პირთან შეთანხმება-დათანხმებისას. მაგრამ **კარგი** ხომ ამ მნიშვნელობით იგივეა, რაც **კეთილი**?! განა ვინმე იტყვის ოდესმე: **კეთილით**? მაშ, **კარგი-მ** რაღა დააშავა?

მსგავსივე შეუსაბამობაა გამოთქმა **თქვენი ჭირიშეთ**. ცნობილია, რომ სწორი ფორმებია **შენი ჭირიშე** და **თქვენი ჭირიშე**. ეს გამოთქმები წარმოშობით სამსიტყვიანია: **შენი / თქვენი ჭირი შე**. ბოლო ნეერი ამ გამოთქმისა პირველი პირის ნაცვა-ლსახელის მხოლოდობითი რიცხვის ფორმაა - **შე**. ამ სიტყვას კი მრავლობითი რიცხვის არანაირი ნიშანი არც დაერთვის და არც შეიძლება დაერთოს. საფიქრებელია, რომ ამ გამოთქმის მრავლობითის ფორმა ნაწარმოებია ზმნური წარმოშობის მსგავსი სააღერსო ფორმულის - **გენაცვალე**-ს (იგრეთვე **დაგენაცვალე**-ს) კანონიერად ნაწარმოები მრავლობითის ფორმის ანალოგიით (**გენაცვალები**).

აქვე უნდა შევეხოთ ერთ-ერთი მისასაღმებელი სიტყვის მრავლობითის ფორმას - **გამარჯობათ**. როგორც ცნობილია, **გამარჯობა** მომდინარეობს **გამარჯვება** სიტყვისაგან. ნებისამებრ, ამ სიტყვასაც, როგორც სახელს, -თ ნიშანი სახელობითში არ სჭირდება და პრაქტიკულადაც თანაინი ფორმები ადრინდელ ქართულ ლიტერატურაში არც გვხვდება (ისინი ახალი შენაძენია ჩვენს მეტყველებაში): **გამარჯობა** უნივერსალური მისაღმებაა ნებისმიერი პირისადმი ორსავე რიცხვში.

ამასთანავე, ორი გარემოებაა გასათვალისწინებელი:

1. **გამარჯობის** პასუხად ჩვენ ამავე სიტყვას ვიმეორებთ ან ვუ-ნაცვლებთ **გაგიმარჯოს / გაგიმარჯოთ** ზმნას; 2. როცა **გამარჯობით** მიმართავდნენ ერთზე მეტს, უმატებდნენ სიტყვას **თქვენი**, ასე: **გამარჯობა თქვენი**. ამ ნაცვალსახელს მხოლოდობითშიც ურთავდნენ და ახლაც ურთავენ ხოლმე საუბარში: **გამარჯობა შენი** (გავიხსენოთ დალოცვის ფორმულა: **შენი / თქვენი გამარჯვებისა იგოს!**). ქართულში გვაქვს მომდევნო

სიტყვის პირველი ასოს წინამავალ სიტყვასთან შერწყმის ნიშნუ-
შები. მაგ., სიტყვა **ღმერთმანი** მიღებულია გამოთქმისაგან **ღმე-
რთან იცის**; ასევე, ა. შანიძის აზრით, **დიახ** მიღებულია **დია
ღმერთო**-სგან: **დიაღ >** (გაყრუებით) **დიახ**, - ისევე როგორც
კარგია < კარგი არის (შდრ. რუს. *хорошо*, რომლის ამოსავა-
ლია *хорошо, даже!*). მხოლოდ ამის გამო თუ შეიძლება გამოናკლი-
სის სახით დასაშვებად იქნეს მიჩნეული **გამარჯობათ**, მით
უფრო, რომ ამჟამად ერთზე მეტ მოსაუბრეს ან პაციენტსაცემ
პირს ფაქტობრივ თითქმის აღარავენ მიმართავს ამ სიტყვით -**თ**
ელემენტის გარეშე (მართალია, თანხანი ფორმა განმარტებითი
ლექსიკონის რეატომიულობაც დასტურდება, მაგრამ - ილუსტრა-
ციის გარეშე).

ორიოდე სიტყვა უნდა ითქვას ზმნური წარმოშობის **მოდი** სი-
ტყვაზე, რომელსაც იყენებენ ხოლმე ამა თუ იმ მოქმედებისკენ
მოწოდებისას ისე, რომ ივარაუდება ამ მოქმედებაში პირველი
პირის მონაწილეობაც. მაგ.: **მოდი წავიდეთ!** ანდა ავიღოთ ზა-
ღი: **„მოდი ვნახოთ ვენახი“**. აქ ზმნური ფორმა **მოდი** ფა-
ქტობრივ გაქვევებულია და ნაწილაკადაა ქცეული, ნაწილაკი კი
უცვლელ სიტყვადაა მიჩნეული.

ცნობილია ზმნისგან მიღებული მრავალი სხვა ასეთი ნაწილა-
კიც (**ლამის, ვინძლო, იქნებ, თუნდ, დაე...**). არც ერთი მა-
თვანი მრავლობითს არ აწარმოებს. მაშ, გამონაკლისი არც **მო-
დი** უნდა იყოს.

დასასრულ, მრავლობითის -**თ** ნიშნის კიდევ ერთი გაუმა-
რთლებელი ხმარების ფაქტსაც უნდა შევხვით. საკითხი ეხება
ხალხო მიმართვის ფორმებზე -**თ** ნიშნის გაუმართლებელ და-
რთვას (**ხალხთ**). უკვე აღინიშნა, რომ სახელებში -**თ** სულ სამ
ბრუნვაში გვხვდება, მაგრამ არა სახელობითსა და ნოდებითში.
ეს ზოგადი და უგამონაკლისო წესია და ჩვენც ეს მყარი წესი
ზედმინიწივით უნდა დავიცვათ. მაშასადამე, სწორი ფორმებია:

გამარჯობა (ორსავე რიცხვში); **გაგიმარჯოს, გაგიმარჯოთ;**

თქვენობით მიმართვისას, რეალური ვითარების გათვალისწინე-

ბით, დასაშვებია აგრეთვე თანხანი ფორმა - **გამარჯობათ.
ბოდიში; კარგი; შენი ჭირიშე; თქვენი ჭირიშე;
მოდით დავწეროთ (ვითამაშოთ...).**

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში
და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. - თუ უკვე მზადა ხართ, დავინწყოთ, კარგი? - კარგი, დავი-
წყოთ. 2. - ბოდიშით, შეიძლება შემოვიდე? - შემოვრძანდით,
ბატონო. 3. - დიდი ბოდიში, ხომ ვერ შეტყვით, გივი იმნაძე რო-
მელ ოთახში მუშაობს? 4. - გუშინაც გახლდით, გუშინინიც,
თქვენ არც ერთხელ არ დაშხედრიხართ. - ბოდიშით, ბატონო,
ხან მთავრობაში ვიყავი გამოცახებული, ხანაც ავადმყოფი მყა-
ვდა ოჯახში. მომიტყევთ! 5. - ზიჭებო, მოდით მამუკასთან წავი-
დეთ, დიდი ხანია გვეპატიჟება. 6. - აბა, ბავშვებო, მოდი ერთად
ვთქვათ „თხა და ვენახი“! 7. - თქვენი ჭირიშეთ, გაგიგიათ ჩვე-
ნში ამისთანა ამბის ატეხა სამასი გრამის გულისთვის?! 8. - ყო-
ჩაღ, ზიჭებო, თქვენი ჭირიშე, თქვენი! 9. - ხალხოთ, ადამიანები
არა ხართ? მომამორეთ ეს აშარი დედაკაცი! 10. - დღეს ნანა-
სთან ერთად წავიდეთ, კარგი? - კეთილი, დიდი სიამოვნებით.

34. ყოველი ჩვენთაგანი (თქვენთაგანი) თუ

ყოველი ჩვენგანი (თქვენგანი)?

(ნაცვალსახელთა მრავლობითის ფორმების
შემცველი -გან თანდებულიანი მსახლვრელები)

ხალხური მედიცინის მოყვარულნი უთუოდ მიაქცევდნენ ყუ-
რადლებას ერთ ტელერეკლამას, რომელშიც ერთ-ერთი ფორმა
მომხმარებელს - „ყოველ თქვენთაგანს“ - სთავაზობს კოლხურ
მალამოს...

და არა მარტო რეკლამებში, არამედ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე

– კერძო საუბარში, ქუჩაში, პრესაში, რადიო-ტელევიზიით, ოფიციალურ გამოსვლებში – არცთუ იშვიათად გვხვდება გამოთქმები: თითოეული ჩვენთაგანი /თქვენთაგანი, ყოველი ჩვენთაგანი /თქვენთაგანი, არც ერთი ჩვენთაგანი /თქვენთაგანი... თვალისა და ყურიც უკვე ისე გვაქვს მიჩვეული მათთვის, რომ თითქოს აღარც კი გვეხამუშება: სწორი ფორმები გვგონია... დიახ, გვგონია, მაგრამ ვცდებით.

კარგად დავუვიწყრდეთ ამ გამოთქმებს, მათში საუბარია ბევრისგან, მრავლისაგან ერთის გამოყოფაზე. იგივე ფრაზები სხვანაირადაც შეიძლება ავაგოთ. ვთქვათ, გვევითხებიან: **თქვენგან რომელმა** იცის ნინოს მისამართი? სრული (უარყოფითი) პასუხი იქნებოდა: **ჩვენგან არც ერთმა** არ იცის მისი მისამართი. სიტყვების გადასმით და თანდებულებიან ფუძეზე ბრუნვის ნიშნის დართვით მივიღებთ: **რომელმა თქვენგანმა** იცის ნინოს მისამართი? ერთ-ერთი საეარაუდო პასუხი იქნებოდა: **არც ერთმა ჩვენგანმა** არ იცის მისი მისამართი.

მაშ, საიდანღა მივიღეთ ფორმები **ჩვენთაგანი** და **თქვენთაგანი**? რა დანიშნულებისაა -თა ელემენტი?

საქმე ის არის, რომ ქართულში გვაქვს მსგავსი გამოთქმები მესამე პირთან დაკავშირებით: **მათგან ერთი**, ანუ **ერთი მათგანი**, ასევე: **ყოველი მათგანი, თითოეული მათგანი** და ა.შ. **მათგან** მრავლობითია, მხოლოდობითი იქნება **მისგან**. -თ აქ მრავლობითის ნიშანია და აქ იგი აუცილებელია. მაგრამ პირველი და მეორე პირის აღმნიშვნელი სიტყვები (ნაცვალსახელები) – **ჩვენ** და **თქვენ** – თავად გამოხატავენ სიმრავლეს საგანგებო ნიშნის გარეშე. ამიტომ ამ სიტყვებზე -გან თანდებულის დართვისას მრავლობითის -თა ნიშნის დართვა სრულიად ზედმეტია. მას მხოლოდ სიტყვა **მათგანის** მიბადვით, მისი ანალოგიით, გაუაზრებლად ურთავენ ხოლმე **ჩვენ** და **თქვენ** სიტყვებს (ჩვენთაგან-, თქვენთაგან-) ყოველგვარი საჭიროების გარეშე.

მაშასადამე, სწორი გამოთქმები იქნება:

ყოველი ჩვენგანი, თითოეული ჩვენგანი;

ყოველი თქვენგანი, თითოეული თქვენგანი;
ზოგიერთი ჩვენგანი, ზოგიერთი თქვენგანი...

საპარპიში: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ნაზვასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. **თითოეულმა თქვენთაგანმა** თითო მაგალითი დაასახელოს. 2. **მასწავლებელმა ყოველ ჩვენთაგანს** პირობა ჩამოართვა, რომ ხშირად ვინახულებდით. 3. **ვერც ერთი თქვენგანი** ფებს ვერ გადაგამს სახლიდან! 4. ამ სიტყვების გაგონებაზე **არც ერთ ჩვენგანს** ხმა არ ამოუღია. 5. შეკრებილ სტუდენტებს **ბუთი მათთაგანი** გამოეყო შიმართვის ტექსტის შესადგენად. 6. საქმე თუ გაფუჭდა, ეს **ყოველი ჩვენგანის** ბრალი იქნება. 7. **ვერც ერთი ჩვენთაგანი** ვერ დაიკვებნის, რომ ყველაფერი იცის. 8. **მერხზე** რომ ორი რვეულია, **ერთი მათგანი** შენია, მეორე – ჩემი. 9. **ნურც ერთი თქვენთაგანი** ნუ იფიქრებს, რომ უცოდინარობით ფონს გავა. 10. **ყოველი თქვენგანი** რომ იმას აკეთებდეს, რაც შეუძლია, თქვენი საქმე წინ წავიდოდა.

35. დინამიური თუ დინამიკური? ლირიული თუ ლირიკული?

(-ურ/-ულ ბოლოსართით ზედსართავ
სახელთა წარმოებისათვის)

ქართულში საგნის თვისების აღსანიშნავად რამდენიმე დაბოლოება იხმარება, რომელთა შორის ყველაზე ხშირია -ურ. მაგ., **კაცი – კაცური, ქალი – ქალური, ბავშვი – ბავშვური** და ა.შ. იგივე დაბოლოება გვაქვს წარმომავლობის მისანიშნებლადაც. მაგ.: **კახური** ღვინო, **თუშური** ცხვარი და ა.შ. თუ თვით სიტყვის ფუძეში რ თანხმოვანი ურევია, მაშინ -ურ დაბოლოების ნაცვლად გვექნება -ული: **მეგრული** ცხენი, **იმერული** ან **აჭარული** ხაჭაპური და მისთ.

ქარგად დაფუკვირდეთ, რას ერთვის -ურ/-ულ დაბოლოება? **კაც-ი - კაც-ურ-ი, რუს-ი - რუს-ულ-ი.** მაშასადამე, დაბოლოება წმინდა ფუძეს ერთვის, ბრუნვის ნიშანი კი სულ ბოლოს გადანიშნავს.

მაგრამ გვაქვს ხმოვანზე დამთავრებული სახელებიც, რომლებსაც ეს დაბოლოება ერთვის. თუ ეს ქართული სიტყვებია და ისინი **ა-სა** და **ე-ზე** მთავრდება, **-ურ/-ულ** დაბოლოების დართვისას ეს ხმოვნები იკარგება (**ცა - ციური, მზე - მზიური**), - ისევე როგორც ხმოვნით დანწყებული ნებისმიერი სხვა დაბოლოების დართვისას (**ც-ის, ც-ით; მზ-ის, მზ-ით; მზ-იან-ი...**).

რაც შეეხება უცხოურ სიტყვებს, ისინი ხშირ შემთხვევაში **-ია** ან **-იკა-ზე** თავდება და მათზე **-ურ/-ულ** დაბოლოების დართვისას ყოველ მათგანს ბოლოკიდური **ა** ეკარგება: **ქიშია - ქიშიური, ფიზიკა - ფიზიკური**, ე. ი. ისევე, როგორც იკარგება იგი ხმოვნით დანწყებული ნებისმიერი სხვა ნიშნის დართვისას (**ქიში-ის, ფიზიკ-ის** და სხვ.). ეს საერთო წესია და ყველანი ამ წესს ვიცავთ - შეგნებულად თუ ალღოთი; არავითარი სიჭრელე აქ არა გვაქვს.

მაგრამ არის შემთხვევები, როცა ერთსა და იმავე **-ურ/-ულ** დაბოლოებიან სიტყვებს ერთნი **-იურ/-იულ** დაბოლოებით აწარმოებენ, სხვანი კი - **-იკურ/-იკულ** დაბოლოებით, ასე: **დინამიური** და **დინამიკური**, **ლირიული** და **ლირიკული**, **სპეციფიური** და **სპეციფიკური**, **ფსიქიური** და **ფსიქიკური**, **ესთეტიური** და **ესთეტიკური**, **პათეტიური** და **პათეტიკური**, **რომანტიული** და **რომანტიკული** და სხვ.

როგორ გავიგოთ, რომელია სწორი? სულ მარტივად: ვნახოთ, რა არის ამოსავალი, რისგან, რომელი სახელისაგან იწარმოება სათანადო თვისება-წარმომავლობის აღმნიშვნელი სიტყვები. თუ სახელი **-ია-ზე** თავდება, დაბოლოებად **-იურ/-იულ** გვექნება: **ბიოლოგია - ბიოლოგიური, ისტორია - ისტორიული**; თუკი სახელი **-იკა-ზე** თავდება, მაშინ დაბოლოებად **-იკურ/-იკულ** გვექნება: **ეპიკა - ეპიკური, ესთეტიკა - ესთეტიკური, ლი-**

რიკა - ლირიკული, რომანტიკა - რომანტიკული... (და არა: ეპიური, ესთეტიური, ლირიული, რომანტიული, და მისთ.). ეს კ თანხმოვანი შენარჩუნებულია მაშინაც, როცა ამა თუ იმ დარგის ან მიმართულების მიმდევრობა აღინიშნება: **ლირიკოსი, ეპიკოსი, რომანტიკოსი, ესთეტიკოსი** და სხვ., ისევე როგორც პროფესიის აღნიშვნისას (**ფიზიკოსი, მათემატიკოსი, ბოტანიკოსი...**).

სხვათა შორის, ზედსართავ სახელთა სწორი წარმოების თვალსაზრისით ყურადღებას იქცევს აგრეთვე მოცილე ფორმების კიდევ ორი ნყვილი: **ტიპიური - ტიპობრივი** და **ფაქტიური - ფაქტობრივი**. ნათელია, რომ **-იურ** ბოლოსართი აქ მხოლოდ მაშინ გამოდგებოდა, თუკი ზემოაღნიშნული წესის მიხედვით, ამოსავალ ფუძეებად ***ტიპია** და ***ფაქტია** გვექნებოდა. მაგრამ რაკი ასეთი სიტყვები არა გვაქვს და ამოსავალი ფუძეებია **ტიპ-** და **ფაქტ-**, რეკომენდებულია **-ურ-**თან ერთად **-ობრივ** ბოლოსართი (**ტიპობრივი // ტიპური, ფაქტობრივი**), რომელმაც უკვე მტკიცედ მოიკიდა ფეხი სალიტერატურო ქართულში, განსაკუთრებით კი - სამეცნიერო ლიტერატურასა და პრესაში.

დასასრულ, ზემოთქმულს რომ დავუბრუნდეთ, **-იკა** ფორმანტიან არსებით სახელთაგან ზედსართავეების მისაღებად - **იკურ/-იკულ** ბოლოსართი უნდა ვიხმაროთ (ნაცვლად **-იურ/-იულ** დაბოლოებისა).

მაშასადამე, სწორი ფორმებია:

-ურ: დინამიკური, ესთეტიკური, ფსიქიკური, ეპიკური, სპეციფიკური, პლასტიკური, ელასტიკური...

-ულ: ლირიკული, რომანტიკული...

თუ **-იკა** დაბოლოებიანი სახელები **რ** თანხმოვანს ვარდა მომდევნო **ლ** თანხმოვანსაც შეიცავს, მაშინ ისევე **-ურ** ბოლოსართი აღდგება. მაგალითად:

პროფილაქტიკა - პროფილაქტიკური;

შენიშნა: ტიპი, ფაქტი სიტყვებისაგან სწორად ნაწარმოები ზედსართავი სახელების ნიშნებია:

ტიპი - ტიპური, ტიპობრივი;

ფაქტი - ფაქტობრივი.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. საოცარი დინამიურობით გამოირჩევა მხატვრის ახალი სურათი. 2. კონცერტმა ნამდვილი ესთეტიკური სიამოვნება მოჰგვარა მსმენელს. 3. პოეტის ადრეული შემოქმედებისათვის უფრო ლირიკული განწყობილება იყო დამახასიათებელი. 4. ქალიშვილი ყველაფერს რომანტიულად აღიქვამდა, რაც მას ხელს უშლიდა მოვლენების რეალისტურ შეფასებაში. 5. მის გამოცემაში ჭარბობდა არაფრის მთქმელი, ყალბი პათეტიური ფრაზები. 6. ფიზიკურ სისუსტეს ფსიქიური აშლილობაც დაემატა, რის გამოც საჭირო შეიქნა გადაუდებელი ფსიქიატრიული ჩარევა. 7. ვენების გაგანიერებისას რეკომენდებულია ელასტიური წინდების ან სპეციალური სახვევების ხმარება. 8. მდგომარეობის გამოსასწორებლად საჭიროა სასწრაფოდ გატარდეს პროფილაქტიკური ღონისძიებები. 9. ქართულ ზმნას აქვს სტატიური და დინამიკური ფორმები. 10. ლიტერატურის კრიტიკოსები მალალ შეფასებას აძლევენ ვაჟასეულ პლასტიკურ ხატებს.

36. ეკონომიური და ეკონომიკური

მასიური, მასობრივი და მასური

(საერთო ფუძის მქონე ნაწარმოები სიტყვების შესახებ)

საგნის თვისების ან წარმომავლობის მიმართებული **-ურ/-ულ** დაბოლოების საკითხის განხილვისას გაიკვია, თუ რა კანონზომიერება უდევს საფუძვლად მის ხმარებას; აღმოჩნდა, რომ ამოსავალია სიტყვის ფუძე: თუ სახელი **-ია**-ზე თავდება, მისგან თვისება-წარმომავლობის აღმნიშვნელ სიტყვას **-იურ/-იულ** და-

ბოლოება ექნება (**ქიშია - ქიმიური, ისტორია - ისტორიული**); თუკი სახელი **-იკა**-ზე თავდება, შესაბამის ზედსართავს **-იკურ/-იკულ** დაბოლოება ექნება (**ლირიკა - ლირიკული, დინამიკა - დინამიკური**). არავითარი სიჭრელე თუ ორაზროვნება აქ არ წარმოიქმნება, ვინაიდან ამოსავალი სიტყვები მხოლოდ თითო ვარიანტის მქონეა: გვაქვს მხოლოდ **ლირიკა** (და არა ლირია), **ფსიქიკა** (და არა ფსიქია), **დინამიკა** (და არა დინამია)...

მაგრამ იშვიათად გვხვდება ისეთი ვითარებაც, როცა ერთი და იმავე ძირიდან ორი სხვადასხვა სიტყვა მოიღება სხვადასხვა დაბოლოებით. კერძოდ, გვაქვს როგორც **ეკონომია**, ისე **ეკონომიკა**.

ამ სიტყვათაგან ზედსართავი სახელების სანარმოებლად რომელ დაბოლოებას უნდა მიეცეს უპირატესობა - **-იურ** თუ **-იკურ** დაბოლოებას? **ეკონომიური** უნდა ვიხმაროთ თუ **ეკონომიკური**?

ამგვარ შემთხვევებში, ე.ი. როცა ამოსავალი ფუძეები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, თუნდაც უმნიშვნელოდ, ეს იმას ნიშნავს, რომ მათი მნიშვნელობებიც განსხვავებულია: **ეკონომიკა** აღნიშნავს სახალხო მეურნეობის დარგსაც, სანარმოო ურთიერთობათა ერთობლიობასა და სამეცნიერო დისციპლინასაც; ბოლო **ეკონომია** აღნიშნავს: მომჭირნეობას, ყაირათიანობას. ამ სიტყვათა განსხვავებული ფორმების მიხედვით გაფორმდა ზედსართავი ტერმინებიც: **ეკონომია - ეკონომიური; ეკონომიკა - ეკონომიკური**.

დაახლოებით ამ მეოთხედი საუკუნის წინათ ეკონომიკის სპეციალისტთა შორის დიდი დავა იყო ატეხილი სწორედ ამ საკითხთან დაკავშირებით. საკითხს ერთგვარად ართულებდა იმხანად აქტუალური სამეცნიერო დარგის - **პოლიტეკონომიის** არსებობა. ეს საკითხი ენათმეცნიერებმა მარტივად გადაუწყვიტეს ეკონომისტებს: **ეკონომიურიც** დაუშვეს და **ეკონომიკურიც**, ოღონდ თითოეული მათგანი - თავ-თავის ადგილას. შესაბამისად გადაწყდა **პოლიტეკონომიის** საკითხიც: სათანადო მსა-

ზღვრელად შეირჩა პოლიტეკონომიური.

მამასადამე, კონტექსტები ასე ნაწილდება:

ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობა;

ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება;

ეკონომიკური საკითხები (პრობლემები)...

მაგრამ:

ფულის ეკონომიურად (მომჭირნედ, ყაირათიანად) ხარჯვა;

ეკონომიურად ცხოვრება.

იგივე უნდა ითქვას ერთი და იმავე მასა ფუძისაგან მიღებული რამდენიმე ზედსართავის – მასიურის, მასობრივისა და მასურის შესახებ. ამოსავალ ფუძეს შეიძლება დაერთოს რამდენიმე დაბოლოება, რომლებიც ამ სიტყვას მნიშვნელობას უცვლიან, კერძოდ:

1. თუ საუბარი ეხება ნივთიერების წონას, ფუძე მასა-ს დაერთვის -ურ ბოლოსართი და გვექნება მასური (და არა: მასიური); მასური წონა.

2. თუკი ლაპარაკია ვისიმე ან რისამე, ჩვეულებრივ, ბევრი ხალხის მიერ ან მის მიმართ საყოველთაო და ერთობლივ ნაშოქმედარზე, ამავე მასა ფუძეს დაერთვის -ობრივ დაბოლოება და მიიღება მასობრივი. აქ განირჩევა ორი შემთხვევა, როცა:

ა) საქმე ეხება ვისიმე ნაშოქმედარს. მაგ.: მასობრივი არეულობა ლოს-ანჯელესში. აქ ლაპარაკია მასზე, ვინც აწყობს არეულობას;

ბ) საქმე ეხება მოქმედებას ვისიმე მიმართ. მაგ.: მასობრივი რეპრესიები (გადასახლება). ლაპარაკია მასზე, ვისაც უწყობენ რეპრესიებს...

3. თუკი ამოსავალია ფიზიკურად დიდი ობიექტის ან ობიექტთა ჯგუფის, მათი ერთობლიობის აღმნიშვნელი სიტყვა მასივი, მაშინ მისგან მიიღება მსაზღვრელი სიტყვა მასიური (მომდინარე მასიურიდან, რომელშიც უ თანხმოვანი უ ზმოვნის წინ იკარგება).

„თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებში“

სამივე წარმოება გვაქვს: მასური, მასიური და მასობრივი, ასეთი შენიშვნით: მასივ-ი მასი-ურ-ი (массив-ный), მაგრამ: მასა: მას-ობრივ-ი, სა-მას-ო, მას-ურ-ი (массовый). ასევეა ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონშიც.

მამასადამე, იმის მიხედვით, თუ რომელი ფუძისაგან (მისი რომელი მნიშვნელობისაგან) ვაწარმოებთ მსაზღვრელებს, გვექნება:

მასა (=ხალხი): მასობრივი;

მასა (=წონა): მასური.

მასივი: მასიური.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. სახელმწიფოს პოლიტიკური ვითარება დიდად არის დამოკიდებული ეკონომიურ მდგომარეობაზე. 2. მინისტრთა კაბინეტის შემდეგი სხდომა მიეძღვნება ეკონომიკურ საკითხებს. 3. კარგი დიასახლისი მუდამ ცდილობს, რომ ეკონომიურად ივაჭროს. 4. თუ გინდა, რომ ფული შევაგროვოთ საზღვარგარეთ წასასვლელად, ცოტა ეკონომიურად უნდა ეხარჯოთ. 5. ჩემი ამხანაგი მდიდარ კაცზე გათხოვდა და ეკონომიკური პრობლემები აღარ აწუხებს. 6. თუ ცოტა ეკონომიურად ვიცხოვრებთ, წიგნის, სიგარეტისა და თეატრის ფულსაც გადავარჩენთ. 7. ბოლოს და ბოლოს თავი დააღწიო ეკონომიკურ სიძნელეებს და სული მოითქვა. 8. „ყაირათიანი“, „მომჭირნე“ და „ეკონომიკური“ სინონიმური სიტყვებია. 9. მამა ნიკოლოზი ეკონომიურად შეძლებული და სულმომოქმედი ოჯახიდან იყო გამოსული. 10. ვახტანგი მეტისმეტად ხელგაშლით ცხოვრობდა, ეკონომიკურად ცხოვრება მას არ შეეძლო. 11. პოეტის კაბინეტი განუყოფელი იყო მძიმე, მასიური აქუჯით და სანერ მაგიდაზედაც ძველებური მასიური სამეღნე იდგა. 12. სიტყვა „მასივისგან“ მიღებულია ზედსართავი სახელი „მასიურად“. 13. ახლა გამოვიანგარიშეთ ამ ქიმიური ნაერთის მასური წონა. 14. მთავრობა ყველა ქვეყანაში უფრთხის მასიურ

არეულობას. 15. ქუჩაში გახშირდა უკმაყოფილო მოსახლეობის მასობრივი გამოსვლები. 16. ბესტსელერად აღიარებული წიგნი მუხუთეფერაც მასიური ტირაჟით გამოვიდა. 17. ახალ დასახლებაში რამდენიმე მასიური სახლი აშენდა. 18. ჰიტლერის რეჟიმის დროს მასიური რეპრესიები ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა. 19. სტალინს არაერთხელ მოუწვია მასობრივი გადასახლება ყაზახეთსა და რუსეთის შორეულ მხარეებში. 20. ავტობუსის გაჩერებიდან რომ წამოხვალ, ერთი დიდი, მასიური სახლი შეგხედება, რომლის პირდაპირ დგას ჩემი სახლი. 21. ყველაზე პოპულარული ჟურნალ-გაზეთები მასობრივი ტირაჟით გამოდის.

37. ელემენტალური თუ ელემენტარული?

ორდინალური თუ ორდინარული?

(-ურ/-ულ ბოლოსართებიანი

ზოგიერთი ზედსართავის შესახებ)

როგორც ცნობილია, არსებითი სახელისაგან სადაურობის ან თვისების მანარმოებელ -ურ ბოლოსართს ენაცვლება -ულ, როდესაც ფუძე რ თანხმოვანს შეიცავს. ეს ნესი ეხება საერთაშორისო სიტყვებსაც, მაგალითად: ინგლისური, იტალიური, შვედური, მაგრამ: გერმანული, რუსული, ფრანგული; დინამიკური, ესთეტიკური, ფსიქიკური, მაგრამ: ლირიკული, რომანტიკული, კულტურული... თუკი რ თანხმოვანს მოსდევს ლ, მაშინ ზედსართავ სახელს კვლავ -ურ ბოლოსართი ანარმოებს. მაგალითად: პორტუგალიური, ბრაზილიური, ავსტრალიური; კრიმინალური, ტრივიალური, პროფილაქტიკური...

მაგრამ არცთუ იშვიათად უცხოური წარმოშობის სახელთაგან ზედსართავების წარმოებისას -ურ (-ულ) ბოლოსართი დაერთვის არა უშუალოდ არსებითი სახელის ფუძეს, არამედ ისევ უცხოური ბოლოსართით ნანარმოებ ზედსართავს. ვიღებთ ორმაგ ნა-

რმოებას - უცხოურსა და ქართულს. ორმაგი წარმოების ნიმუშებია, მაგალითად: ფუნდამენტალური, პარადოქსალური, ტერიტორიალური და სხვ. ამ მაგალითებში -ალ ბოლოსართი სრულიად ზედმეტია და სათანადო ზედსართავი ფორმებიც შეცდომებად უნდა შეფასდეს. მართებული ფორმებია: ფუნდამენტური, პარადოქსული, ტერიტორიული...

ამასთან, ზოგ შემთხვევაში, განსაკუთრებით, მოკლე სიტყვებში ორმაგმა წარმოებამ ბუნებრივად მოიკიდა ფეხი. თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ფართოდ გავრცელებული ფორმებია: ცენტრალური, თეატრალური, ზონალური, ნორმალური და მისთ.

მაგრამ არის შემთხვევები, როცა საერთაშორისო სიტყვათა დაბოლოებებში გვაქვს არა უცხოური -al ბოლოსართი, არამედ -ar(y), რის გამოც, ზემოაღნიშნული ნესის მიხედვით, ქართულში ზედსართავ ფორმებს -ულ (და არა -ურ) ბოლოსართი ანარმოებს, ასე: სტაციონარი (ლათ. stationarius) - სტაციონარული, ორდინარი (ლათ. ordinarius) - ორდინარული, ექსტრაორდინარული და სხვ.

ამავე წარმოებას მიჰყვებიან სხვა სახელთაგან ნანარმოები ზედსართავებიც. შდრ.: ლეგენდა - ლეგენდარული (ინგლ. legendary), ელემენტი - ელემენტარული (ინგლ. elementary) და მისთ.

იმის გამო, რომ -ar(y) ბოლოსართის შემცველი ზედსართავების რაოდენობა დიდად სჭარბობს -al ბოლოსართიანი ზედსართავი სახელებისას, -ალ-ურ დაბოლოებიანი წარმოება ზოგჯერ შეცდომით იხმარება -არ-ულ დაბოლოების ნაცვლად, ასე: ელემენტალური, სტაციონალური, ორდინალური, ექსტრაორდინალური, ლეგენდალური...

მაშასადამე, მართებული ფორმებია მხოლოდ:

**სტაციონარული; ლეგენდარული; ელემენტარული;
ორდინარული, ექსტრაორდინარული...**

საპარაჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ამ პიროვნებაში *პარადოქსალურადაა* შერწყმული თავმდაბლობა და სიამაყე.
2. *ფუნდამენტურ* მეცნიერებებს განეკუთვნება მათემატიკა, ფიზიკა, ბიოლოგია და ზოგიერთი სხვა მეცნიერება.
3. ახალი *ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული* დაყოფის „მიხედვით“, ზოგიერთი ყოფილი დაბა ამჟამად ქალაქია.
4. ზოგჯერ ისეთი რთული და *პარადოქსული* სიტუაციები იქმნება, რომ მათში ძნელია გარკვევა.
5. ამ ინსტიტუტში სტუდენტი *ფუნდამენტალურ* ცოდნას შეიძენს თავის სპეციალობაში.
6. სიტყვა *ორდინალური* ნიშნავს „ჩვეულებრივს“, „ტრივიალურს“.
7. დიდი ფილოსოფია არ სჭირდება ამის გაგებას: ეს *ელემენტალური* ჭეშმარიტებაა.
8. ამ ავადმყოფს მხოლოდ ამბულატორიული მკურნალობა ვერას უშველის, მას *სტაციონარული* მკურნალობა სჭირდება.
9. მისმა *ექსტრაორდინარულმა* საქციელმა მთელი საზოგადოების ყურადღება მიიპყრო.
10. რობინ პუდი ინგლისელი ხალხის *ლუგენდარი* გმირი იყო.
11. ადრე საინგილო *ტერიტორიალურად* საქართველოს ეკუთვნოდა, ამჟამად კი იგი აზერბაიჯანშია.
12. ამ ამბავში *ლუგენდარული* არაფერია, ყველაფერი ნამდვილად მოხდა.

38. ვდგავარ თუ ვდგავარ? ვგვარ თუ ვგვარ? ვყვარ თუ ვყავარ?

(დგას, პგავს, პყავს ზმნების პირველი და მეორე პირის ანშყოს ფორმების მართლწერა)

ქართულში გვაქვს ერთი წყება მდგომარეობის აღმნიშვნელი ზმნებისა, რომლებიც ახლანდელი დროის პირველი და მეორე პირის ფორმებში ირთავენ **ვარ, ხარ** მეშველ ზმნებს. გვაქვს: **ვდგავარ, დგახარ; ვყავარ, გყავარ, მყავხარ, პყავხარ; ვგა-**

ვარ, გგავარ, მგავხარ, პგავხარ. მესამე პირში კი მარტივი ფორმები გვაქვს: **დგას, პყავს, პგავს;** მრავლობითში: **დგანან, პყვანან, პგვანან.**

როგორც ვხედავთ, ჩამოთვლილ ზმნებს ფუძეში **ა** ხმოვანი აქვთ სამსაფე პირში და აქ ყველაფერი ნათელია: – ამ ფორმების სისწორეში ეჭვის შეტანის საფუძველი არ არსებობს. მიუხედავად ამისა, სიტყვებს ქმნის სწორედ რთული შედგენილობის **ვარ/ხარ** მეშველზმნიანი პირველი და მეორე პირის ფორმები: ზემოაღნიშნულ სწორ ფორმათა გვერდით აქა-იქ ვანყდებით ფუძეში ხმოვანშეცვლილ უმართებულო ფორმებს: **ვდგავარ, დგახარ; ვყვარ, პყევხარ; ვგვარ, პგევხარ...**

ისმის კითხვა: საიდან მივიღეთ ეს უმართებულო ფორმები?

საქმე ისაა, რომ მდგომარეობის აღმნიშვნელ ზმნათაგან, გარდა ფუძეში **ა**-ხმოვნიანი ზმნებისა, გვაქვს ორიოდ **ე**-ხმოვნიანი ზმნებიც: **წევს, დევს, ძევს.** მათ შორის პირველი და მეორე პირის ფორმები მხოლოდ **წევს** ზმნას აქვს: **წწევარ, წწევხარ.** სამივე პირის ფორმა კანონიერია, მაგრამ სწორედ მათი ანალოგიით მივიღეთ ზემოაღნიშნული ზმნების უმართებულო ხმოვანშეცვლილი ფორმები.

მაშ, როგორღა გავარჩიოთ სწორი ფორმები არასწორისაგან? სულ მარტივად – მესამე პირის ფორმის ხმოვნის (ფაქტობრივ – ფუძისეული ხმოვნის) მიხედვით, კერძოდ: თუ მესამე პირის ფორმაში **ე** ხმოვანი გვაქვს, პირველ-მეორე პირშიც **ე** გვექნება; თუკი მესამე პირის ფორმაში **ა** ხმოვანი გვაქვს, პირველ-მეორე პირშიც **ა** გვექნება.

მაშასადამე, პირველი და მეორე პირის სწორი ფორმებია:

დგას – ვდგავარ, დგახარ;

პყავს – ვყავარ, გყავარ, მყავხარ, პყავხარ;

პგავს – ვგავარ, გგავარ, მგავხარ, პგავხარ.

საპარაჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. — ჩაიხედე სარკეში, რას გეგზარ, ერთიანად მტვერში ხარ ამოგანგლული. 2. — ხომ კარგი შეილი გყვარ, მამილო? — ნამდვილად კარგი შეილი მყავხარ, ცოტა ტრაბახა რომ არ იყო. 3. გთხოვთ დაიხსოვოთ, რომ ამ ქალბატონის შემდეგ ედგაყარ. 4. მანდ ნუ დგებარ, გაცივდები! 5. — მაშ, მტკიცედ დგახარ შენს სიტყვაზე? — მტკიცედ ედგეყარ და ჩემს ნათქვამს ვერავინ გადამათქმევინებს. 6. დედა! ვის უფრო გგვარ — შენ თუ მამას? ნაკეთებით მამას მგეგზარ, ფერებით კი თითქოს მე მგავხარ. 7. ჩვენს გვარში არავინ ყოფილა ჯიუტი. შენ ვის გეგზარ ასეთი უჯიათი? 8. ჩემს მშობლებს ორი შვილი ეყავართ — მე და ჩემი უმცროსი ძმა. 9. მადლობელი ვარ, რომ მუდამ მხარში მიდგებარ. 10. ერთ სურათში მასწავლებელს გვერდით ეუდგაყარ, სხვაგან კი არსად ედგეყარ მის გვერდით.

39. მღერიხარ თუ მღერი? ტყუიხარ თუ ტყუი?

(ი-დაბოლოებიანი ზმნების პირველი და მეორე პირის ანწყოს ფორმების მართლწერა)

უკვე შევეჩხეთ რამდენიმე ისეთ ზმნას, რომლებსაც ახლანდელი დროის პირველ და მეორე პირში ერთვის მეშველი ზმნები ვარ და ხარ. მაგრამ მათი რაოდენობა გაცილებით მეტია. ესენია, ერთი მხრით, მდგომარეობის აღმნიშვნელი სიტყვები: ედგავარ, დგახარ; ვზივარ, ზიხარ; ვწევარ, წევხარ, მეორე მხრით კი — მოძრაობა-გადაადგილების აღმნიშვნელი სიტყვები: მივდივარ, მიდიხარ; მივრბივარ, მირბიხარ; ვხტივარ, ხტიხარ და მისთ. მესამე პირის ფორმები მარტივია და მოკლე: მიდის, მირბის, ხტის; მრავლობითში: მიდიან, მირბიან, ხტიან...

სწორედ ამ დაბოლოებებით ემსგავსება ზემოთმოყვანილ ზმნებს ხმანობის, ხმის გამოცემის აღმნიშვნელი ზმნების III პი-

რის ფორმები: მღერის — მღერიან, ყვირის — ყვირიან, კივის — კივიან, ტყუის — ტყუიან და მისთ. ჩანს, ამ მსგავსების საფუძველზე მათ I-II პირის ფორმებიც ადრე ჩამოთვლილი ზმნების მიბაძვით ანარმოვეს მეშველი ყოფნა ზმნის საშუალებით. ასე მივიღეთ უმართებულო ფორმები: ვმღერივარ, მღერიხარ; ვტირივარ, ტირიხარ; ვყვირივარ, ყვირიხარ; ვტყუივარ, ტყუიხარ... სწორი ფორმები კი არის: ვმღერი, მღერი; ვყვირი, ყვირი; ვტირი, ტირი; ვტყუი, ტყუი... გავიხსენოთ აკაკის „თავო ჩემოს“ ცნობილი სტრიქონი:

„მაგრამ მაინც სულ ვიციანი, არ ვტირი“.

როგორ გაემიჯნოთ ის შემთხვევები, როცა ვარ, ხარ მეშველი ზმნები საჭიროა, იმ შემთხვევებისგან, როცა ისინი ზედმეტია?

უფრო ადვილად დასახსოვებლად იქნებ გამოდგეს ასეთი „შინაურული“ რეცეპტი: მდგომარეობისა და მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნებთან ვარ და ხარ I-II პირში აუცილებელია (ედგავარ, ვზივარ, ვწევარ; მივდივარ, მივრბივარ, ვხტივარ); თუკი ხმანობის აღმნიშვნელი ზმნები გვაქვს, მაშინ მეშველი ზმნის დართვა ზედმეტია. ცხადია, პოეზიაში ან სიმღერებში რითმისა თუ რიტმის საჭიროებისათვის ხმარებული არასწორი ფორმები მხედველობაში არ მიიღება (გავიხსენოთ უმართებულო ფორმა ვმღერივარ კინოფილმ „მიმინოდან“, ბუბა კიკაბიძის პერსონაჟის სიმღერაში). ამგვარი გამოწკლისები საერთოო ნებს არ არღვევს. მაშასადამე, უნდა ვთქვათ და ვწეროთ:

ვმღერი, მღერი; ნუ მღერი!

ვტირი, ტირი, ნუ ტირი!

ვკივი, კივი, ნუ კივი!

ვტყუი, ტყუი, ნუ ტყუი! და მისთ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. რას გვირიხარ, რომ მიყვირი? ტყუში ხომ არა ხარ? 2. ყოჩაღ,

რა კარგად მღერისა? აქამდე არც კი ვიცოდი, რომ მღერი. 3. ნუ ტირი, გენაცვალე. გაიცინე და აღარ გეტკინება, აი, ასე! 4. რას იცინისა? ვინ არის შენი დასაცინი? 5. ამ წიგნს რომ ვკითხულობ, მუდამ გულიანად ვიცინი. 6. ნუ კივიზარ, თორემ არ მოგისმენ. 7. - რას უჩივით? - პკითხა ექიმმა ავადმყოფს. 8. რა ნაცნობი მულოდიაა, გამახსენე, რას მღერისა? 9. ბავშვობის მერე ძალიან იშვიათად ეტირიუარ - მხოლოდ ახლობლის სიკვდილის ამბავს თუ გაუიგებ, მაშინ. 10. - ვინ ყვირის? - მე ყვეირო.

40. გასჩენიყო თუ გასჩენოდა?

დაპკარგვიყო თუ დაპკარგოდა?

(ორპირიანი გარდაუვალი ზმნების მეორე თურმეობითის ფორმების მართლწერა)

ძნელი წარმოსადგენია, რომ საქართველოში ვინმემ არ იცოდეს აკაკის პოპულარული ლექსი „სულიყო“. მისი თითქმის ყველა სტროფი თავდება ამ სასათაურო სიტყვით, რომელსაც ერთიმემა ყოველი სტროფის მეორე სტრიქონის ბოლო სიტყვა - სხვადასხვა ზმნა ერთი და იმავე ფორმით: **დაკარგულიყო, ამოსულიყო, განაბულიყო...**

თითოეული აღნიშნული ზმნა გარდაუვალი და, ამასთან, ერთპირიანია, ე.ი. შეეწყობა ერთი პირი, რომელიც მოქმედია, სუბიექტია და იგი სახელობითში დგას (ის **დაკარგულიყო, ის ამოსულიყო...**); ზმნა კი გამოხატავს უკვე მომხდარ მოქმედებას, რომელიც შედეგის სახით დახვდა მოსაუბრეს ისე, რომ თვითონ მოქმედების პროცესს ვერ შეესწრო. ამგვარ მოქმედებას დაესმის კითხვა: **რა ექნა?** ამავე ფორმამ შეიძლება გამოხატოს წარსულში შესასრულებელი ან სასურველი მოქმედება (რა უნდა, უნდოდა ან შეეძლო ექნა?). როგორც ვხედავთ, ეს ზმნები რთული შედგენილობისაა და მეშველი **-იყო** ზმნით ფორმდება.

მაგრამ, თუკი ზმნას ერთის ნაცვლად ორი პირი შეეწყობა, კერძოდ, ისეთი პირი დაემატება, რომელიც მუდამ ერთ ჭორმაში - მიცემითში დგას, მაშინ ზემოთ ნახსენები მნიშვნელობის მქონე ზმნა ისევ **-იყო**-თი კი არ დაბოლოვდება, როგორც „სულიყო“ ზემოჩამოთვლილი ერთპირიანი ზმნები, არამედ **-ოდა** დაბოლოვებით, ასე: **ამოსვლოდა** (ბიჭს უღვაშები), **გასჩენოდა** (ქალს შვილი), **მოპკედომოდა** (პატრონს ძაღლი), **გასწითლებოდა** (ბავშვს ლოყები) და მისთ. (და არა: ამოსვლიყო, გასჩენიყო, მოპკედომიყო, გასწითლებიყო...). თუ მიცემითში დასმული სახელების ნაცვლად პირველი ან მეორე პირის ნაცვალსახელი გვექნება, ზმნას თავში შესაბამისად **მ-** (მრავლობითში **გვ-**) ან **გ-** ნიშანი დაერთვის: **გა-მ-ჩენოდა** მე (**გა-გვ-ჩენოდა** ჩვენ), **გა-გ-ჩენოდა(თ)** შენ (თქვენ); **გა-მ-წითლებოდა, გა-გ-წითლებოდა...**

ცალკე უნდა შევჩერდეთ იმ ზმნებზე, რომელთა გარდაშავალი ფორმებიც **-ავ** დაბოლოვებიანია (**კარგავს, მალავს** და მისთ.). სათანადო გარდაუვალ ზმნებს **-ოდა** ელემენტის წინ ეკარგებათ **ვ** ბგერა: **დაპკარგვია - დაპკარგოდა, დამალვია - დამალოდა...**

მაშასადამე, მართებული ფორმებია:

გასჩენოდა ის მას (**გაგჩენოდა** შენ, **გამჩენოდა** მე);

მოპკედომოდა ის მას (**მოგკედომოდა** შენ, **მომკედომოდა** მე);

ამოსვლოდა ის მას (**ამოგვსვლოდა** შენ, **ამომსვლოდა** მე);

დაპკარგოდა ის მას (**დაგკარგოდა** შენ, **დამკარგოდა** მე);

გაპკანროდა ის მას (**გაგკანროდა** შენ, **გამკანროდა** მე)...

სავარჯიშო ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. არავის უთქვამს, მაგდას რომ მამა **მოპკედომიყო**. 2. მე რომ **მნდომოდა**, თვითონ მივწერდი წერილს. 3. იმ ზაფხულს ნანას პიონერთა ბანაკში ტილები **გასჩენიყო** და ძლივს გაუნმინდეს თავი. 4. ფული რომ **გამჩენოდა**, მაშინვე გაგისტუმრებდი, მა-

გრამ რომ არ გამოჩნდა? **5.** პოლიციელი უცვბუ ნამოსდგომიყო თავზე ყაჩაღს, რომელსაც ნაპარაღის გადამალვა ვერ მოეწონო. **6.** უდღეური ბავშვი რომ არ გასჩენიყო და არ მოჰყვდომოდა, ახლა ოთხი შვილი ეყოლებოდა. **7.** გადავწყვიტე, რაღაც უნდა დამეჯდომოდა, იმ დღესვე მომემთავრებინა დანყებული საქმე. **8.** შინ რომ მივედი, ჩემს ლოდინში დედას მაგიდასთან დასძინებოდა. **9.** რა იქნებოდა, რომ ბაბუაშენი მოსწრებოდა შენს დავა-უკაცუბას! **10.** ნიგნის კითხვას ისე გაეტაცა, რომ ვერ იგრძნო, ისე დასთენებოდა თავზე.

41. კრება შესდგა თუ შედგა?

ბალი ჰყვავის თუ ყვავის?

(მესამე ობიექტური პირის თავსართების ხმარებისათვის)

ქართულ ენას აქვს შესანიშნავი თვისება, პირთა შორის და-მოკიდებულება ერთი სიტყვით, ერთი ზმნით გამოხატოს. ამ ერთადერთი სიტყვის წარმოთქმისთანავე ჩვენთვის უკვე ცნო-ბილი ხდება, რამდენ და რომელ პირზე ან პირებზეა საუბარი.

აგიღოთ ზმნის ფორმა **ვ-წერ**. იგი სახელების შეუწყობლადაც გვამცნობს, რომ დამწერი პირველი პირია, დასაწერი კი – მე-სამე; ხოლო **მ-წერს** ზმნა გულისხმობს, რომ დამწერი და დასა-წერი მესამე პირები არიან (ის მას), ადრესატი კი – პირველი პირი (მე). თუ ადრესატი მეორე პირია, გვექნება: **ვ-წერს** (ის შენ მას), ხოლო, თუ ადრესატი მესამე პირია, მაშინ გვექნება: **ს-წერს**. შეუდაროთ ერთმანეთს ფორმები **წერს** და **ს-წერს**. მათ ასხვავებს **ს-** თავსართი, ორპირიან ზმნას (**წერს** ის მას) სამპი-რიანად რომ აქცევს (**ს-წერს** ის მას მას).

იგივე შეფარდებაა ამ წინადადებებს შორის: სპორტსმენმა შუბი **ტყორცნა** და: „მზემ ფანჯარას სხივი **ს-ტყორცნა**“ (ირ. ევდოშვილი).

ამავე დანიშნულებისაა **მ-** თავსართიც. შევედაროთ ერთმა-ნეთს: დიასახლისი სარეცხს **ფენს** და: მზე არემარეს შუქს **მ-ფენს** (შდრ. წარსულ დროში: დიასახლისმა სარეცხი **გაფინა** და: მზემ არემარეს შუქი **მო-მ-ფინა**). როგორც ვხედავთ, **ს-** და **მ-** თავსართები მიემართება ზმნასთან შეწყობილ მესამე პირს, რომლის გამოხატველი სახელიც მუდამ მიცემითში დგას.

ამის აღნიშვნა იმიტომ გახდა საჭირო, რომ დღეს არცთუ იშვიათად ჩვენს პრესაშიც და მხატვრულ ლიტერატურაშიც ეს თავსართები ერთპირიან ზმნებთან გვხვდება, მაშასადამე, უფუ-ნქციოდ იხმარება. მაგალითად: არაფერი **სჩანს**, სიზმარი **გა-ჰქრა**, მატარებელი **მიჰქრის** (ან **მოჰქრის**, დაჰქრის), ბალი **ჰყვა-ვის**. სხვათა შორის, ზოგნი (მათ შორის, ასე გასინჯეთ, ზოგი მწერალიც) ამ უკანასკნელ ფორმას შეგნებულადაც კი ხმარობს, – აქაოდა, ფრინველ **ყვავში** არ აირიოსო. მაგრამ ასეთი და-მთხვევა ხომ მხოლოდ ახლანდელი დროში ხდება, ისიც – მესამე პირის მხოლოდობითში (შევედაროთ წარსული დროის ფორმები: **ყვაოდა**, **აყვავდა**; მომავალი: **აყვავდება**).

გვხვდება ხოლმე მსგავსი შეცდომის შემცველი ასეთი წინადა-დებებიც: **აღსდგა** ძველი ტრადიცია; ღიური ხუთი კაცისაგან **შე-სდგებოდა**; კრება (სხდომა) **შესდგა**. მაგრამ თუ **დეგ** ზმნა ორპი-რიანია (ერთი კაცი მეორეს ფეხით **შესდგა**; ცოლი **მოსდგა** ქმარს და საყვედურებით აავსო), მაშინ **ს-** თავსართი საჭიროა.

მაგრამ ასევე მკაცრად ვერ ვიმსჯელებთ ძველი ქართულიდან მომდინარე ტრადიციულ ქრისტიანულ ფორმულაზე „ქრისტე **აღსდგა**“, რომელიც გამონაკლისის სახით შეიძლება უცვლელი დარჩეს, თუმცა თანამედროვე მეტყველებაში **ს-** თავსართი ამ ერთპირიან ზმნაში სრულიად ზედმეტია (ტრადიცია **აღდგა**, და არა: **აღსდგა**).

ასევე გამონაკლისად უნდა ჩაითვალოს ნორმის დარღვევა პოეტიკური მიზნებით. იგულისხმება ისეთი ფორმები, როგორი-ცაა, მაგ., **ჰქრის** და **მიჰქრიან** ზმნები გალაკტიონის არაჩვე-ულბრივად მუსიკალურ ლექსში „ქარი ჰქრის“, რომლის ზგერნე-

რულ სისტემაში ისინი ორგანულადაა ჩაქსოვილი. ამგვარი გამო-
ნაკლისები საერთო წესს, რა თქმა უნდა, ვერ არღვევს.

მაშასადამე, სწორი, მართებული ფორმებია:

ჩანს, მოჩანს (ჩანდა, მოჩანდა);

აღდგა (აღდგება);

ყვავის (ყვაოდა);

ქრება (გაქრება, გაქრა);

ქრის (ქროდა); დაქრის (დაქროდა);

მიქრის (მიქროდა), მოქრის (მოქროდა).

შესაბამისად უნდა ეთქვათ და ეწეროთ:

ტრადიცია **აღდგა;**

ქიური **შედგება** ხუთი წევრისაგან;

კრება **შედგა.**

მაგრამ: გამარჯვებული დამარცხებულს ფეხით **შესდგა.**

ან: ბევრს ეცადა: იქით **მიდგა**, აქეთ **მოდგა**, მაინც ვერა-
ფერი გააწყო.

მაგრამ: ცოლი **მოსდგა** მთვრალ ქმარს და კარგად გაჯოჯა.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში
და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადანერეთ:

1. გაზაფხულზე ბუნება იღვიძებს და ირგვლივ ყველაფერი **ჰყვავი-
ს**. **2.** აქედან არაფერი **სჩანს**, ცოტა იქით გავინიოთ. **3.** ამჯე-
რად ოპონენტი **სდგომს**: ახალი შენიშვნის მიცემას არ ჩქარობს. **4.**
იმედია, ეს კარგი ტრადიცია კვლავ **აღსდგება**. **5.** გამოაცხა-
დეს, რომ **კრება შესდგა** დაგეგმილზე ორი საათით გვიან. **6.**
როგორც **ჩანს**, რეჟისორი გადაიღალა და კარგი დასვენება სჭი-
რდება. **7.** რატომ **დუმხარ**? არაფერი გაქვს სათქმელი? **8.** ყვე-
ლაფერი მოგვარდა, ქალი კი მაინც **ვაჰკიოდა**. **9.** რას **დაჰქრი-
ბარ** ნინ და უკან! თვალები აგვიჭრელდა. **10.** შემოდგომის მინუ-
რულს **ხიდან ფოთოლი სცვივა**.

42. გავს, ყავს, თხოვს თუ ჰგავს, ჰყავს, სთხოვს?

(ჰ- და ს- პირის თავსართების ხმარების შესახებ)

უკვე განვიხილეთ ერთპირიან ზმნებში პირის ნიშანთა **ს-** და **ჰ-** თავსართების ქარბი ბმარების მაგალითები. აქ კი იმ შე-
მოხვევებს შევხებით, რომლებშიც ეს ნიშნები ზმნებს აკლია,
რის შედეგადაც გადმოსაცემი აზრი შეიძლება დამახინჯდეს. და
თუნდაც არ დამახინჯდეს, მათი მრავალსაუკუნოვანი ტრადიცი-
ული ხმარების გამო დარღვევის შემთხვევები თვალსა და ყურს
ჭრის. აი, რამდენიმე ნიმუშიც:

ცივა, თბილა, ცხელა, გრილა ზმნები აღნიშნავს ამინდს ზო-
გადად. მაგრამ, თუ გვინდა ვთქვათ, რომ მავანს (მესამე პირს)
აქვს სიცივისა თუ სიცხის შეგრძნება, ზმნას უნდა დაემატოს **ს-**
ან **ჰ-** თავსართი: **ს-ცივა, ს-თბილა, ს-ცხელა, ჰ-გრილა** მას
(პირიანი ზმნის მნიშვნელობით ვერ ვიტყვი: ნას **ცივა, ცხელა,
თბილა ან გრილა**).

ამავე ნიშნებით გაიმიჯნება ზმნათა შემდეგი წყვილები:

ცივა და ს-ცივა. შდრ.: **ცივა** ხიდან ფოთოლი და: ხეს
ფოთოლი **სცივა**. პირველი ზმნა ერთპირიანია, მეორე – ორპი-
რიანი.

ჭრის და ს-ჭრის. შდრ.: ეს დანა კარგად **ჭრის**, ბიჭი პურს
ჭრის და: კაცი ხეს ტოტს **სჭრის**, ნამყო სრულში გვეუწებოდა:
ბიჭმა პური **დაჭრა**, მაგრამ: კაცმა ხეს ტოტი **მოსჭრა**.

წერს და ს-წერს. შდრ.: მონაფე **წერს** დავალებას (ზმნა
ორპირიანია) და: მონაფე **სწერს** მეგობარს წერილს (ზმნა სამპი-
რიანია).

კრავს და ჰ-კრავს. შდრ.: ქალი **კრავს** ბარგს და **ჰკრავს**
ბიჭი მუჯლუგუნს ამხანაგს (ან: ვირი ნიზლს პატრონს).

ყველა აქ განხილულ მაგალითში მენუევილუ ზმნები კარგად
განიჩრევა **ს-** და **ჰ-** თავსართებით პირთა რაოდენობის მიზე-
დვით.

მაგრამ ხშირად ამ ნიშნებს პირთა რაოდენობის განმასხვავე-

ბელი ფუნქცია არა აქვთ; უბრალოდ, მათ ხმარებას დიდი ტრადიცია მოსდგამს და მათ გარეშე ხმარებული ზმნები ძალიან გვება-მუშება. ესენია: მიცა, თხოვა, ყავს, მიყავს, გავს, ქვია, ქონდა, მი-ქონდა, ძინავს, ძულს, წყურია, ცალია, მოწონს, ჭირდება...

კულტურულად შეტყვევლი იტყვის: **მისცა, სთხოვა, ყყავს, მიყყავს, ჰგავს, ჰქვია, ჰქონდა, სძინავს, სძულს, სწყურია, სცალია, მოსწონს, სჭირდება...**

მაინც როდის უნდა ვიხმაროთ ეს თავსართები? მხოლოდ მა-შინ, როცა ზმნას შეეხამება მუდამ მიცემითში მდგომი სახელი ან მესამე პირის ნაცვალსახელი (**მას /მათ**). ეს აუცილებელი, თუმცა არა საკმაო პირობაა. საკმაო პირობა კი არის **ს-** ნიშნის დართვა 9 თანხმოვნის (**დ თ ტ ძ ც ნ ჯ ზ ქ**) წინ, ხოლო **ჰ-** ნი-შნისა – 7 თანხმოვნის (**ბ ფ ვ გ ქ ყ**) წინ.

ზოგი რამ უნდა ითქვას მეორე პირის **გ-** თავსართის შესახე-ბაც: ბოლო ხანებში, შეტადრე ინტერვიუებში, გახშირდა ჟურნა-ლისტის მიერ რესპონდენტისათვის მადლობის გამოხატვისას მე-ორე პირის **გ-** თავსართის უგულვებელყოფის შემთხვევები: სწორი **გმადლობთ** ფორმის ნაცვლად იხმარება ხოლმე **მა-დლობთ**. მაგრამ ეს ზმნა ხომ ორი პირის ურთიერთობას გამო-ხატავს: **გმადლობ** მე შენ, **გმადლობთ** მე თქვენ ან ჩვენ შენ. ცხადია, გვაქვს სახელიც **მადლობა**, რომელსაც, ჩვეულებრივ, წინ უძღვის მსაზღვრელი **დიდი: დიდი მადლობა!** მაგრამ ეს სხვა საქმეა. ზმნური ფორმა კი **გ-** ნიშნის გარეშე არ იხმარება. უნდა ვთქვათ მხოლოდ **გმადლობ(თ)!**

მაშასადამე, სწორი ფორმებია:

ჰგონია, ჰგონებია...; ჰგავს, ჰგავდა...;

ჰყავს, ჰყავდა, ჰყოლია; მიჰყავს, მოჰყავს, დაჰყავს...;

ჰქონდა, ჰქონია; მიჰქონდა, მოჰქონდა, დაჰქონდა...;

ჰქვია; ჰყვარებია; გაჰკვირვებია;

სცემს, სცემა, სცემობს...; მისცემს, მისცა, მისცეს...;

სთხოვს, სთხოვა, სთხოვოს, სთხოვე(თ)!

მოსთხოვს, მოსთხოვა, მოსთხოვოს, მოსთხოვე(თ)!

სცალია, მოსცლია; სძინავს, სძინებია...;

სძულს, შესძულდება, შესძულდა, შესძულებია...;

სწყურია, სწყუროდა, მოსწყურდება, მოსწყურდა...;

მოსწონს, მოსწონდა, მოსწონებია...;

სჭირს, სჭირდა, გასჭირვებია...;

დასჭირდება, დასჭირდა, დასჭირებია...

ამასთან, გასამიჯნავეთა ზოგი ზმნა პირთა რაოდენობის მიხე-დვით:

ცივა და სცივა (მას);

ცხელა და სცხელა (მას);

თბილა და სთბილა (მას);

გრილა და ჰგრილა (მას);

ცვივა და სცვივა (მას);

წერს (ის მას) და სწერს (ის მას მას);

ჭრის (ის მას) და სჭრის (ის მას მას);

კრავს (ის მას) და ჰკრავს (ის მას მას).

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ბეჭანმა ხელი თხოვა ელენეს, ისიც ორი თვის ფიქრის შემდეგ დათანხმდა შეყვარებულ ქაბუკს. **2.** სრული რეაბილიტაციისა-თვის ავადმყოფს ახლა კარგი მკურნალობა და დასვენება ჭი-რდება. **3.** რას გავს ეს? შენ თვითონ მოგწონს შენი საქციელი? **4.** თავისი თვალთ დაინახა, როგორ მიყავდათ ტერორისტებს მძევლები, მაგრამ ახლოს მისვლა ვერ გაუბედა. **5.** ავადმყოფს უცბად მიცვიფდნენ ექიმები, მაგრამ უკვე გვიან იყო. **6.** ვაჟას წიგნის საყიდლად ფული თან არ ქონდა და ამხანაგს სთხოვა. **7.** გივის დიდი ხანია მოწონს ინგა, მაგრამ გრძნობის გამხელა ვერა და ვერ გადაეწყვიტა. **8.** არავის გაკვირვებია მისი უცნა-ური საქციელი. **9.** ზარმაც კაცს თავის ხელ-ფეხი ნათხოვარი ჰგონიაო. **10.** გაგიგე, ჩემს ბიძაშვილს შენი მეზობელი მოსწონე-ბია და თვედავინყებით შეყვარებია კიდევ, შენც გაიგე?

43. ანეთარებს თუ ავითარებს?

ანსხვავებს თუ ასხვავებს?

(გან- ზმნისწინის ხმარებასთან
დაკავშირებული დარღვევები)

ზოგიერთი ზმნისწინის ფორმათა შედგენილობა ძველი და ახალი ქართულის ერთ-ერთი განმასხვავებელი ნიშანია. იქ, სადაც დღეს გვაქვს **ა-**, **გა-**, **ნა-** ზმნისწინები (**ავიდა**, **გავიდა**, **ნავიდა**), ძველ ქართულში გვქონდა **აღ-**, **გან-** და **ნარ-** (**აღვიდა**, **განვიდა**, **ნარვიდა**). როგორც ვხედავთ, ეს სამი ზმნისწინი ძველ ქართულში სხვადასხვა თანხმოვანზე თავდება.

თანამედროვე ქართულში ეს ელემენტები უმეტესწილად გამარტივებული სახით იხმარება, მეტადრე – მოძრაობის მიმართულების საჩვენებლად, მაგრამ სხვა მნიშვნელობის მქონე ზოგიერთ ზმნაში ძველი ზმნისწინები კვლავაც დარჩა. მაგალითად: **განვითარება**, **განსახიერება**, **განსხვავება**, **განზოგადება**, **განთავისუფლება**, **განზორციელება**... **აღზრდა**, **აღნიშვნა**, **აღწერა**... **ნარ(მო)დგენა**...

როდესაც ზმნისწინები მოქმედების გეზს, მიმართულებას მიუთითებს, მათ ზმნის ყველა ფორმაში ვხმარობთ, ხოლო სხვა დანიშნულებით გამოყენებისას ეს ზმნისწინები ანმცოს წრის ფორმებში არ იხმარება (**განავითარებს**, **განაზორციელებს** და სხვ. მომავალი დროა, ხოლო **ავითარებს**, **აზორციელებს** და სხვ. – ახალანდელი). ანმცოს წრის ყველა ფორმის სანარმოებლად ზმნისწინი სცილდება ზმნის ფუძეს. ეს საზოგადო წესია ქართულ ზმნაში.

მაგრამ ამ წესს ყოველთვის როდი ვიცავთ: ზოგჯერ ანმცოს ფორმებში ძველი ზმნისწინების სწორედ ბოლო – თანხმოვნით ნაწილს ვტოვებთ ზმნაში, რის შედეგადაც ანმცოს წრის ფორმებში ნაცვლად სწორი **ავითარებს**, **ათავისუფლებს** და სხვ. ფორმებისა, ზოგიერთი ჩვენი შეცდომით ამბობს: **ანეთარებს**, **ანთავისუფლებს** და სხვ. გავიხსენოთ „ვეფხისტყაოსანი“: „მიეც გლახაკთა საჭურჭლე, ათავისუფლე მონები“. ასევე ვამახი-

ნჯებთ ენას, როცა ნარმოვთქვამთ **ანზოგადებს**, **ანზორციელებს**, **ანსახიერებს**, **ანსხვავებს**... ე.ი. **ნ** თანხმოვანი წინამავალი **გა-**ს გარეშე არაფრის მაქნისია.

ზმნისწინის ამგვარი გათიშვა და ზმნური ფორმის სანახევროდ ნარმოება დაუშვებელია. ზმნისწინი ან მთლიანი სახით უნდა ვიხმაროთ ზმნის ფუძესთან, ანდა მთლიანადვე უნდა მოვაცილოთ მას. ჩვეულებრივ, უზმნისწინო ფორმები ანმცოს წრეს განეკუთვნება:

ავითარებს, ავითარებდა... (მდრ.: **განავითარებს**);

ასხვავებს, ასხვავებდა... (მდრ.: **განასხვავებს**);

ასახიერებს, ასახიერებდა... (მდრ.: **განასახიერებს**)...

ამ ტიპის ზმნების უპირო ფორმებს კი ზმნისწინი ერთვის:

განვითარება, განვითარებული, განმავითარებელი...;

განზოგადება, განზოგადებული, განმანზოგადებელი...;

განსახიერება, განსახიერებული, განმასახიერებელი...

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. სტუდენტმა სთხოვა დეკანს, რომ ორი დღით გაენთავისუფლებინა ლექციებიდან.
2. ეს მსახიობი შესანიშნავად ასახიერებს მთავარ როლს.
3. დღეს თანამედროვე ცივილიზებული საზოგადოება უფლებრივად არ განასხვავებს რასებს, ეროვნებებსა და კონფესიებს.
4. როგორც კი განთავისუფლდები, მაშინვე დამირეკე!
5. ამ პროგრამას აზორციელებს პარლამენტის შესაბამისი კომიტეტი.
6. თუ განცხადებას ნებით არ დაწერო, ძალით გაგანთავისუფლებთ, – დამუქრა დირექტორი გაფიცულ მუშებს.
7. ნუ ანზოგადებ შემთხვევით მომხდარ კერძო ფაქტებს.
8. ჩვენი მასწავლებელი გვანცვიფრებდა და გვაინტერესებდა უცნაური ამბების მოყოლით.
9. ბავშვთა ნახატების გამოფენამ მნახველები განაცვიფრა და გააოცა.
10. მსახიობმა რამდენიმე როლი ითამაშა და გაანცვიფრა მაყურებელი გარდასახვის უნარით.
11. დალტონიკები კარგად ვერ ანსხვავებენ ფერებს.

44. ავლნიშნავ თუ ალვნიშნავ? ავლნერ თუ ალვნერ?

(ალ ზმნისწინიანი ზმნების პირველი პირის ფორმებისათვის)

ჩვენ უკვე განვიხილეთ ე.წ. ზმნისწინების, ანუ ზმნის თავში დართულ საგანგებო ელემენტების მართლწერა. ეს ელემენტები, ჩვეულებრივ, მიმართულებას უცვლის მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნებს (**მივდივარ, მოვდივარ, შევდივარ, გავდივარ...**).

ქართულში მიღებული წესის მიხედვით, ზმნის ფორმებზე დართულ სხვადასხვა ნიშანს შორის ყველაზე ნინ სწორედ ზმნისწინი დაისმის (აქედან მოდის მისი სახელწოდებაც). მას მოსდევს პირის ნიშნები, შემდეგ კი – სხვა დანარჩენი (მაგალითად: **მი-ვ-უ-ახლოვდი, და-მ-ი-რეკა**). ეს ზოგადი წესია და ყველა ზმნისწინი მას ემორჩილება.

მაგრამ ერთ-ერთი ზმნისწინის, კერძოდ, **ალ-** ზმნისწინის ხმაურებისას პირველი პირის ზმნებში ეს ორი ასო ზოგიერთი ჩვენგანის მეტყველებაში ითიშება და მათ შორის პირველი პირის **ვ-** ნიშანი ჩაისმის, ასე: **ავლნიშნავ, ავლნუსხავ, ავლნერ, ავლზრდი...** ყველა ეს ფორმა შეცდომით არის ნახმარი. მათ ნაცვლად უნდა იყოს: **ალვნიშნავ, ალვნუსხავ, ალვნერ, ალვზრდი**.

ერთადერთი გამონაკლისი, სადაც ახალ ქართულში დიდი ხანია დამკვიდრებულია უკუწყობა, ე.ი. ჯერ პირველი პირის **ვ-** ნიშანი გვაქვს, შემდეგ კი – **ალ-** ზმნისწინი, არის **ვალღარებ** ზმნა. ძველ ქართულში პირიქით იყო: I პირის **ვ-** ნიშანი მოსდევდა **ალ-** ზმნისწინს და გვქონდა **ალღარებ** (ამ ფორმით ხმარობდა კიდევ მას კ. გამსახურდია თავის ისტორიულ რომანებში კოლორიტის შესაქმნელად). დღეს ეს ფორმა ანაქრონიზმადაა ქცეული და ერთადერთი სწორი ფორმაა **ვალღარებ** (**ვალღარე**).

ყველა დანარჩენი **ალ-** ზმნისწინიანი ზმნის პირველი პირის სწორი ფორმებია:

ალვნიშნავ;	ალვნუსხავ;
ალვნერ;	ალვზრდი...

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ.

1. როცა საზოგადოება ვერ იცლის მოზარდის აღსაზრდელად, მას ქუჩა და ბრბო ღებდის. 2. ეკა, გამოდი დაფასთან და ინგლისურად აგვიღწერე საკლასო ოთახი! 3. წარმოვიდგენთ სადისერტაციო ნაშრომს მსვლელობის მისაცემად. 4. გამეღელემა პოლიციას გაქცეული ქურდის გარეგნობა ალუნერეს//ალუნერეს. 5. გვინდა ავლნიშნოთ, რომ ატენის სიონი ცნობილია თავისი მრავალენოვანი წარწერებით და ამ მხრივ მას საქართველოში ბადალი არა ჰყავს. 6. ყველანი უნდა ვეცადოთ სამშობლოს ღირსეული შეილები აღუზარდოთ. 7. ინვენტარიზაციის დროს ავღრიცხავთ ყოველ ნივთს, რომელიც სარეგისტრაციო ჟურნალშია გატარებული. 8. ამ სამსახურო შემთხვევამ დაგვარწმუნა, რომ ცუდად აგვიღბრდია შეილები, რადგან უსწავლენი დარჩნენ. 9. როგორც უკვე ალვნიშნეთ, ქართული ლიტერატურის უძველესი ძეგლები სასულიერო ხასიათისაა. 10. მოკლედ ავლნეროთ და დავახასიათოთ ჩვენი ქვეყნის თანამედროვე პოლიტიკური და ეკონომიკური ვითარება. 11. საიმოვნებით ავლნიშნავთ, რომ ჩვენმა სპორტსმენებმა უკანასკნელ ოლიმპიურ თამაშებზე ექვსი მედალი მოიპოვეს.

45. ვშურაცხყოფ თუ შეურაცხყოფ?

ვუუუაგდებ თუ უუუაგდებ?

(პირის თავსართების ადგილისათვის რთულ ზმნებში)

ქართულში მოგვეპოვება რთული შედგენილობის ზმნები, რომელთა პირველ ნაწილს წარმოადგენს სახელი ან ზმნასთან აზრობრივად და გრამატიკულად დაკავშირებული სხვა სიტყვა, მეორე ნაწილს კი – პირიანი ზმნა. ამგვარი რთული ზმნები ძველი ქართულიდან მომდინარეობს. მათი სახელური ნაწილი ძი-

რითადად ფუძის სახით დასტურდება, ხოლო ზმნურ ნაწილად უმრავლეს შემთხვევაში გარდაშავალი ყოფ ზმნა გვევლინება.

ეს რთული ზმნებია: **სრულყოფს, ხელყოფს, ცხადყოფს, უარყოფს, ღირსყოფს, ნათელყოფს, იავარყოფს, უვნებელყოფს, შეურაცხყოფს, უზრუნველყოფს, უგულუბელყოფს...**

ჩამოთვლილ ზმნებში როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის თავსართებს თანამედროვე ქართულში მერყევი ადგილი უჭირავს: ხან თავში ერთვის რთულ ზმნას, ხანაც – შუაში, ზმნური შემადგენელი ნაწილის წინ და, ამრიგად, გვაქვს პარალელური ფორმები:

ვ-შეურაცხყოფ და შეურაცხ-ვ-ყოფ, ვ-შეურაცხყავი და შეურაცხ-ვ-ყავი, მ-შეურაცხყოფ-ს და შეურაცხ-მ-ყოფს, მ-შეურაცხო და შეურაცხ-მ-ყო და ა.შ.

ანალოგიურ სურათს გვიჩვენებს თითო-ორი სხვა შემადგენელი ზმნაც: **აგდებს და უ-გრძნობს**, აგრეთვე ძველი ქართულიდან შემორჩენილი **უ-ძს და ე-ნიფება**. მათი მონაწილეობით შედგენილი რთული ზმნებია: **უკუაგდებს, თანაუგრძნობს** (თანამიგრძნობს, თანაგრიგრძნობს...), **ძალუძს** (ძალმიძს, ძალგიძს...), **ხელენიფება** (ხელმენიფება, ხელგენიფება...). ამ ზმნებსაც გაუჩნდა პარალელური ფორმები: **ვ-უ-თანაგრძნობ და თანა-ვ-უ-გრძნობ, ვ-უ-თანაგრძნე და თანა-ვ-უ-გრძენი, მ-ი-თანა-გრძნობს და თანა-მ-ი-გრძნობს, მ-ი-თანაგრძნო და თანა-მ-ი-გრძნო და ა.შ.**

იმის გამო, რომ აღნიშნულ რთულ ზმნებში პირველი ნაწილი უცვლელია – ფუძის სახითაა წარმოდგენილი, ხოლო მეორე, ზმნური ნაწილი (**ყოფ**) იცვლის ფორმას, ე.ი. იცვლება პირისა და რიცხვის მიხედვით, პირის თავსართული ნიშნები (სუბიექტურიცა და ობიექტურიც) მხოლოდ ზმნურ ნაწილს დაერთვის (**ვ-ყოფ, ვ-ყავი, მ-ი-ყვია...**). ასე იცვლებოდა იგი ძველ ქართულშიც და ეს წარმოება ხანგრძლივი ტრადიციებით არის განმტკიცებული.

აღნიშნული ფორმაცვალება რომ ერთადერთი მართებული ნა-

რმოებაა, ამას ის ფაქტიც ადასტურებს, რომ ამ ზმნების მესამე სერიის ფორმებს პარალელური წარმოება არა აქვთ (კერძოდ, შეუძლებელი ფორმები იქნებოდა: მოუკუგდია, მოუარყვია და მისთ.).

მაშასადამე, აღნიშნული სახის რთული ზმნების სწორი წარმოების ნიშნუები მხოლოდ და მხოლოდ ის ფორმები იქნება, რომელთაც პირის თავსართები (პრეფიქსები) ზმნური ნაწილის წინ დაერთვის, ასე:

სრულ-ვ-ყოფ, სრულ-ვ-ყავი, სრულ-მ-ი-ყვია...;

უარ-ვ-ყოფ, უარ-ვ-ყავი, უარ-მ-ი-ყვია...;

ნათელ-ვ-ყოფ, ნათელ-ვ-ყავი, ნათელ-მ-ი-ყვია...;

შეურაცხ-ვ-ყოფ, შეურაცხ-ვ-ყავი, შეურაცხ-მ-ი-ყვია...;

უზრუნველ-ვ-ყოფ, უზრუნველ-ვ-ყავი, უზრუნველ-მ-ი-ყვია...;

უგულუბელ-ვ-ყოფ, უგულუბელ-ვ-ყავი, უგულუბელ-მ-ი-ყვია...

ამავე წესის მიხედვით იწარმოება ზოგი სხვა ზმნის შემცველი რთული ზმნებიც, სახელდობრ:

თანა-ვ-უ-გრძნობ, თანა-ვ-უ-გრძენი, თანა-მ-ი-გრძნია...;

უკუ-ვა-აგდებ, უკუ-ვა-აგდე, უკუ-მ-ი-გდია...;

ძალ-მ-ი-ძს (ძალ-გ-ი-ძს, ძალ-უ-ძს), ძალ-მ-ე-დვა (ძალ-გ-ე-დვა)...;

ხელ-მ-ე-ნიფება (ხელ-გ-ე-ნიფება, ხელ-ე-ნიფება)...

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ამ სიტყვებით ჩვენ არავის *შეურაცხყოფთ*. მხოლოდ ფაქტს აღვნიშნავთ. **2.** სასამართლოზე მოპასუხემ ვერ შეიკავა თავი და თვითონ ჰკითხა მოსარჩელეს: – მე თქვენ *გშეურაცხყავით*? ცხოვრებაში ჯერ არავინ *შეურაცხმევია*? **3.** *ვუთანაგრძნობთ* ჩვენს კოლეგას მისი შეუღლის გარდაცვალების გამო. **4.** ქალბატონმა დარეჯანმა ისეთი ფორმით *თანაუგრძნო* მზიას, რომ მას გული აუჩვილდა და ცრემლი მოერიო. **5.** ჩვენ სრულიადაც არ გვინდა *ეხელყოთ* ჩვენი მოქალაქეების ღირსება. **6.** რამდენიმე

საათის ბრძოლის შემდეგ, როგორც იქნა, მტერი უკუეკედეთ და იერიშზე გადავედით. **7.** მეზობელმა მილიციელმა თქვა, ნახევარ საათში ყაჩაღების მთელი ბანდა უწნებელყოფითო. **8.** – რატომ უგულუბელყოფი ამისთანა არგუმენტები? – ვინ გითხრა, რომ ეუ-გულუბელყოფი? შე არ უგულუბელყოფი. **9.** გუშინ ერთად ვიყავით პანაშვიდზე და ვუთანაგრძნეთ ჭირისუფალს. **10.** მეტი სიცხადისათვის საჭირო გახდა ნათელმეყო ჩემი ნათქვამი.

46. ავადმყოფობა თუ ვავადმყოფობ?

შუამდგომლობა თუ ვშუამდგომლობ?

(პირველი პირის ვ- თავსართის სწორი ხმარებისათვის რთულ სახელთაგან ნაწარმოებ ზმნებში)

თანამედროვე ქართულში ორი სახის რთული შედგენილობის ზმნები გვაქვს: ერთ წყებას ზემოთ განხილული რთული ზმნები შეადგენს (**შეურაცხყოფს, უკუაგდება** ტიპისა).

რაც შეეხება მეორე სახის ზმნებს, ისინი ნაწარმოებია რთული შედგენილობის სახელებისაგან (კომპოზიტებისაგან). ამ ჯგუფის ზმნათა უმეტესობა დაირთავს **-ობ** დაბოლოებას და ე.წ. საშუალო გვარის ზმნების უღლებას მიუყვება. არა აქვს მნიშვნელობა იმას, ამოსავალი სახელები აგებულით მარტივია (**ეჭვობს, ფიქრობს, თამაშობს**), თუ – რთული (**თვითნებობს, გულიანობს**). რთულ სახელთაგან, ანუ კომპოზიტებისაგან მიღებული ზმნების მცირე ნაწილი ხმაბაძვითია (**ბაქიბუქობს, ფართიფართობს**), უმეტესობა კი ისეთი კომპოზიტებისაგან არის ნაწარმოები, რომელთა ერთ-ერთი ან ორივე შემადგენელი ნაწილი დამოუკიდებელი სიტყვაა (**ხელმძღვანელობს, თანამშრომლობს, ავადმყოფობს**). ამასთან, მეორე კომპონენტი, როგორც ნესი, თავადაა ნაზმნარი სახელი.

სწორედ ასეთ ზმნებში შეინიშნება ერთგვარი მერყეობა:

პირველი პირის ფორმებში პირის ნიშანი **ვ-** ხან ზმნის თავშია (**ვ-ხელმძღვანელობ, ვ-ავადმყოფობ, ვ-წინასწარმეტყველებ**), ხან კი – ზმნის შემადგენელ ნაწილთა მიჯნაზე (**ხელ-ვ-მძღვანელობ, ავად-ვ-მყოფობ, წინასწარ-ვ-მეტყველებ**).

მაგრამ, ვინაიდან ყველა ეს ზმნა ერთი სიტყვისაგან – კომპოზიტისაგან მომდინარეობს, კომპოზიტი კი, ფუძის რთული შედგენილობის მიუხედავად, ერთმნიშვნელობიანია და, მაშასადამე, გაუთიშავიც, პირის ნიშნის შუაში ჩასმა ყოველმხრივ გაუმართლებელია. ამიტომ პირველი პირის ნიშანიც ზმნას თავშივე უნდა დაერთოს, ისევე როგორც ყველა დანარჩენი ნასახელარი ზმნას, ასე:

ვ-შუამავლობ; ვ-სულდგმლობ;

ვ-ავადმყოფობ; ვ-თანამშრომლობ;

ვ-თვალთმაქცობ; ვ-ხელმძღვანელობ;

ვ-შუამდგომლობ; ვ-წინასწარმეტყველებ და ა.შ.

მყოფადის წრის, II და III სერიის ფორმებში პირის ნიშნები სხვა ზმნურ თავსართებთან ერთად ზმნის თავში მოექცევა, ასე:

ვ-ი-ავადმყოფობ, ვ-ი-ავადმყოფე, მ-ი-ავადმყოფია;

ვ-უ-შუამდგომლებ, ვ-უ-შუამდგომლე, მ-ი-შუამდგომლია.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ბოლოს რეცენზენტმა განაცხადა: – **შუამდგომლობა** სამეცნიერო საბჭოს წინაშე, რათა დისერტანტს მიენიჭოს საძიებელი ხარისხი. **2.** მოხუცი მშობლების თხოვნით რამდენიმე მეზობელმა **ეშუამდგომლეთ** მის შვილს პოლიციაში. **3.** ამ სამუშაოების შესრულებას მე და ჩემი მეგობარი **ვხელმძღვანელობთ**. **4.** გაპარულ წყეილს მათს მშობლებთან ჩვენ, მისი მეგობრები, **ეშუამავლობდით**. **5.** რუსეთში სწავლის პერიოდში ზამთრობით მუდამ **ვავადმყოფობდი**. **6.** იმ წელიწადს სტუდენტთა ექსპედიციას მე **ხელმძღვანელობდი**. **7.** ამ ბოლო ხანებში ხშირად **ავადმყოფობ** და ექიმს უნდა მივმართო. **8.** ეს ორი წელია, რაც **თანამშრო-**

მლობთ გერმანელ კოლეგებთან. 9. ემიგრანტები მხოლოდ იმ იმედით ვსულდგმულობდით, რომ მალე ვნახავდით სამშობლოს. 10. ჩვენ რომ უფრო მჭიდროდ ვთანამშრომლობდეთ, ერთმანეთის მუშაობაზე უფრო ნათელი წარმოდგენა გვექნებოდა. 11. მე ხომ დიდიხანია ეწინასწარმეტყველებდი, რომ ეს ამბავი უხმაუროდ არ ჩაივლიდა. ახლაც წინასწარმეტყველებ, რომ ხვალ-ზეგ რაღაც უსათუოდ მოხდება.

47. ვაბავ თუ ვაბამ? ვარტყავ თუ ვარტყამ? (-ამ დაბოლოებიანი ზმნების მერყეობის შესახებ)

ყველას კარგად მოეხსენება, რომ ენის სიტყვიერი მარაგი, ლექსიკური სიმდიდრე დიდად არის დამოკიდებული ცოცხალ კილოებზე, დიალექტებზე, და ამ მხრივ მათი როლი განუზომელია. მაგრამ, ამასთანავე, ამ კილოთა თანაბრსეობა და მათი სხვადასხვაგვარი განვითარება ხელს უწყობს გრამატიკული ფორმების სიტრელებსა და ნაირგვარობას. ამას კი სალიტერატურო ენის ერთიანობისათვის ზოგჯერ ფრიად არასასურველი, საზიანო შედეგები მოაქვს. აქ სწორედ ერთ ამგვარ შემთხვევაზე შეჩერდებით.

ერთი წყება ქართული ზმნებისა, როგორც ცნობილია, თავდება -ავ და -ამ დაბოლოებებზე. -ავ დაბოლოებიანი ზმნებია: **ვხატავ, ვკერავ, ვრგავ, ვკრავ...**; -ამ დაბოლოებიანი ზმნებია: **ვასხამ, ვაბამ, ვარტყამ, ვსვამ...** ისინი სალიტერატურო ენაში ჟღეროდ გავრცელებული ფორმებია. მაგრამ ქართული ენის დასავლურსა და აღმოსავლურ კილოებში ეს დაბოლოებები არცთუ იშვიათად ერთმანეთს ენაცვლება. ერთი მხრივ, აღმოსავლური კილოების გავლენით, შეიძლება შეგვხვდეს: **ვხატამ, ვკრამ, ვრგამ, ვკარგამ** და სხვ., ხოლო, მეორე მხრივ, დასავლური კილოების გავლენით: **ვასხავ, ვაბავ, ვარტყავ, ვსვავ...**

პირველი ჯგუფის შეცდომები (-ამ - ნაცვლად -ავ დაბოლო-

ებისა) შედარებით იშვიათია, უფრო აქტიურად იკადებს ფეხს მეორე ჯგუფის შეცდომები, ე.ი. -ავ - ნაცვლად -ამ დაბოლოებისა. მართალია, ეს პროცესი ცოცხალ სასაუბრო ენაში დაინყო, მაგრამ მან გარკვეულწილად უკვე სამწერლობო ენაშიც შეაღწია და დღეს ამგვარი ფორმები დროდადრო პრესაშიც შეიძლება ამოვიკითხოთ. დიახ, შეიძლება ამოვიკითხოთ, მაგრამ არ უნდა შევეგუოთ.

იმის შემონახვა, თუ სად რომელი დაბოლოება უნდა ვიხმაროთ, ძალზე ადვილია. ამას გავარკვევთ ზმნის უშირო ფორმის, ანუ საწყისის მეშვეობით: კერძოდ, საწყისის დაბოლოებაში ვ ბგერის არსებობა (ხატვა, კარგვა, რგვა, ხვნა) სათანადო პირიანი ფორმის -ავ დაბოლოების მიმანიშნებელი იქნება, ხოლო საწყისის დაბოლოებაში მ ბგერის არსებობა (დასხმა, დარტყმა, დაბმა, სმა) - სათანადო პირიანი ფორმაში -ამ დაბოლოებისა.

მაშასადამე, უნდა ვთქვათ და ვწეროთ: ერთი მხრივ:

ვხატავ, ვკერავ, ვკარგავ, ვრგავ, ვკრავ, ვხნავ...

მეორე მხრივ:

ვასხამ, ვაბამ, ვარტყამ, ვსვამ...

სადააჯიშო ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ახალ წყალს ნუ უსხავ ოთახის ყვავილებს: დამდგარი წყალი ჯობია. 2. თუმცა ენოს ცხენი არასდროს დაუბავს, თეთრონი სახლის ეზოს მაინც არასდროს გასცილებია. 3. რატომ ურტყამ შენზე უშცროსს? ესაა შენი ვაჟკაცობა?! 4. ცეცხლს ცოტა დაუქელი, თორემ სულ დანჯავ კარტოფილს. 5. - მარიკო! მანდ რას იკეთებ? - კატლეტსა ვნეავ, მერე ხორცს შეენვამ. 6. ამდენ ღვინოს რომ სვავ, დათერები და თეატრში ვეღარ წავალთ. 7. შენი ამბავი რომ ვიცი, ლაპარაკს ვაბამ ამხანაგთან და აღარ ვაათავებ. 8. ერთი სული მაქვს, როდის დაარტყავენ ჩვენები და ბურთს კარში გაიტანენ. 9. ეს ღვინო საიდან გაჩნდა ჩემს ჭიქაში? მე თითქოს არ დამისხამს. 10. მაგას ნუ იზავ, შეიკავე თავი!

48. ნყვიტავს თუ ნყვეტს? დრიკავს თუ დრეკს?

(ხმოვანმონაცვლე ზმნების ხმარებასთან

დაკავშირებული დარღვევები)

ქართულს ზმნებს ხშირად გარკვეული ბოლოსართები ერთვის, კერძოდ: **-ებ** (აკეთებ), **-ობ** (ათბობ), **-ავ** (ხატავ), **-ამ** (ასხამ), **-ი** (შლი). მაგრამ ამათ გარდა არის მრავალი ზმნა, რომლებიც დაბოლოების გარეშე, შიშველი ფუძით არიან წარმოდგენილი. მათს უმრავლესობას ფუძეში ერთადერთი ე ხმოვანი აქვთ, რომელიც ზოგ ზმნასთან ყველა ფორმაში შენარჩუნებულია, ზოგთან კი ი-დ გადაიქცევა. შევადაროთ: **წერს - წერა, წებს - წება**, მაგრამ: **გრებს - გრიხა, ზელს - ზილა** და ა.შ.

ენამ ზმნების ეს ორი ჯგუფი მკაფიოდ გამოიჯნა ერთმანეთისაგან და საყველწურო ქართულის მცოდნეს არასდროს შეეშლება, სად შეენაცვლება ე-ს ი ხმოვანი და სად - არა. ის სიერთულე, რომელიც ასეთ ზმნებთან დაკავშირებით წარმოიქმნება, სხვა რიგისაა. კერძოდ, ზოგმა ხმოვანუცვლელმა ზმნამ, რომელსაც ძველ ქართულში დაბოლოება არ ჰქონია, თანამედროვე ქართულში **-ავ** დაბოლოება განივითარა. მაგალითად, ადრე გვქონდა **რეცხს**, დღეს გვაქვს **რეცხავს**; ძველი ქართულის **რეკს** ფორმა (იხ. სახარებაში: „რომელი ირეკდეს, განელოს“) დღეს შეცვალა **რეკავს** ზმნამ, ხოლო ძველი ქართულის **თეხს** (იხ. ანდაზა: „რასაც დასთეს, იმას მოიმკი“) - **თეხავს** ზმნამ.

სწორედ ამ ზმნების ანალოგიით ე-ხმოვნიან ზმნურ ფუძეებს ხშირად ურთავენ **-ავ** დაბოლოებას. ეს რომ მხოლოდ სტუდენტურ ჟარგონს ეხებოდეს (მხედველობაში გვაქვს **ტიხავს** და **გლიჯავს** ტიპის ზმნები), იგი დროებითს მოვლენად ჩაითვლებოდა და მსჯელობის ღირსი არც გახდებოდა, მაგრამ ამგვარ ზმნათა რაოდენობა გაცილებით დიდია, - ისევე როგორც იმ პირთა რიცხიც, ასეთ ზმნებს შეცდომით რომ ხმარობენ. სამწუხაროდ, მათ შორის არიან ისინიც, ვისი მეტყველების კულტურაც სანიმუშო და ყველასათვის მისაბაძი უნდა იყოს. საპარლამენტო ტრიბუნიდან არაერთხელ მო-

გვისმენია, ამ საკითხს **გადავწყვიტავთ** - ნაცვლად **გადავწყვეთ** ფორმისა; ანდა: ეს ამბავი საზოგადოებას **გახლიჩავს** - ნაცვლად სწორი **გახლწს** ფორმისა.

ყველაზე ხშირად **-ავ** დაბოლოებას შეცდომით ურთავენ ხმოვანმონაცვლე ზმნების ანწყო-წყოფადის წრის ფორმებში. ისინი მდარე მეტყველების ნიშნებია და მათ უნდა ვერიდოთ. სწორი და უმართებულო ფორმების გამოიჯნა-შემონშების გასაადვილებლად პირიანი ზმნები შევცვალოთ უპირო ფორმებით, ვთქვათ, საწყისით. მაგალითად, თუ გვინდა გავიგოთ, სწორია თუ არა **კბიჩავს** ან **სრიხავს**, ავიღოთ საწყისები. გვექნება **კბერა** და **სრესა** (და არა: კბიჩვა და სრისვა). შდრ. სწორი ფორმები: **თიბავს - თიბვა, წირავს - წირვა**. შესამონშებელი საშუალებაა მიმღეობებიც: **მოკბეჩილი, გასრესილი**. ყველა ამ უპირო ფორმის ფუძეში გვაქვს ე ხმოვანი. ეს უპირო ფორმები სხვა ზმნებშიც სწორ გზაზე დაგვაყენებს და მიგვანუგებებს, რომ სწორი ფორმებია: **კბერ, სრეს, ნყვეტ, ზელ, გრეს, გლეჯ, ხვრეტ** - ე.ი. ე ხმოვნის შენარჩუნებით და **-ავ** დაბოლოების გარეშე.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ ერთი მეტად გავრცელებული უხეში შეცდომაც, რომელსაც ხშირად ვისმენთ როგორც სასაუბრო მეტყველებაში, ისე, სამწუხაროდ, რადიო- და ტელეგადამცემებში. ეს არის ფორმა **მჯერავს**, მაგალითად, ფრაზაში: **მნამს და მჯერავს**.

აქ ორმაგი შეცდომაა: ერთი - ფორმალური; სწორია **მჯერა**,

მეორეც: ორივე ეს ზმნა - **მნამს** და **მჯერა** - ერთსა და იმავეს აღნიშნავს, ე.ი. საქმე გვაქვს ტავტოლოგიურ გამოთქმასთან, რომლის ერთ-ერთი კომპონენტი ზედმეტია.

მაშასადამე, სწორი ფორმებია:

გლეჯს; მკენს;

გრებს; სრეს;

დრეკს; ჩქმეტს;

ზელს; ნყვეტს;

კბერს; ხვრეტს და ა.შ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. პარლამენტი რასაც გადაწყვეტს ამ პროექტთან დაკავშირებით, მთავრობამაც ის პროგრამა უნდა განახორციელოს. 2. როცა ცომა მოვზილავთ, ცოტა ხანს ასაფუებლად უნდა გავაჩეროთ. 3. არ მიყვარს, როცა ხოჭოებსა და სხვა მწერებს ფეხით სრისავენ. 4. რამდენ კაცსაც შეერებთ, იმდენი დავსხდებით და გადავწყვეტავთ, როგორ მოვიქცეთ. 5. კაცი რომ თავის ცოლს ან პატარა შვილს ხელებს გადაუგრიხავს, ის განა კაცია?! 6. ხალხი დრტვინავს უპასუხისმგებლო ხელისუფალთა ხელში. 7. - ირას დედა რას აკეთებს? - ფანჯრებს წმინდავს. 8. დაიცა, არ დაუკრა, ჯერ მტვერს გადავწმენდ პიანინოდან და შემდეგ დაჯექი. 9. - დედა, ტყეში რომ ნავალთ, ხომ დაჯერიფავთ ყვავილებსა და სოკოებს? 10. რთველს რომ მოვრჩებით, ყურძენს საწნახელში ჩავყრივთ და დავეჭვლიტავთ.

49. უთქვია თუ უთქვამს? უნახია თუ უნახავს?

(-ავ და -ამ თემისნიშნისანი ზმნების

პირველი თურმეობითის ფორმათა წარმოების შესახებ)

ქართულ ზმნებს ზოგ ძირითად ფორმაში (ანმყო, მყოფადი და ნამყო უსრული, ანუ უწყვეტელი) გარკვეული დაბოლოებები, ე.წ. თემის ნიშნები ერთვის: -ებ (აკეთებს, აქებს), -ობ (ლაპარაკობს, ათბობს), -ი (გზავნის, შლის) და ა.შ. ზოგი ზმნა კი დაბოლოებას არ დაირთავს (წერს). თუ დავსვამთ კითხვას: **რა უქნია?** - მივიღებთ ასეთ ფორმებს: **გაუკეთებია, გაუთბია, გაუგზავნია, გაუნერია...**

როგორც ვხედავთ, ამ ზმნებს საერთო ისაა აქვთ, რომ დასმულ კითხვაზე **რა უქნია?** პასუხის გაცემისას -**ია** დაბოლოებას დაირთავს

მაგრამ ეს ნესი ყველა ზმნაზე როდი ვრცელდება: თუ ზმნა -**ავ** ან -**ამ** დაბოლოებიანია (მაგ., **ხატავს, ასხამს**), მაშინ კითხვაზე **რა უქნია?** ისინი, ძველიდან მომდინარე ტრადიციით, ამ დაბოლოებებს ინარჩუნებენ და გვექნება: **დაუხატავს, დაუასხამს, მოუკლავს, უთქვამს...**

საილუსტრაციოდ გავიხსენოთ ცნობილი ნაწყვეტები ფოლკლორიდან ან მხატვრული ლიტერატურიდან: „ვისაც **მოუკლავს**, ის მოკლავს ნადირსა შავის ტყისასა“ (ხალხური); „გინახავთ სული, ჯერეთ უმანკო, მხურვალე ლოცვით მიქანცებული?“ (ნ. ბარათაშვილი); „რაც **გინახავს**, ველარ ნახავ“; „**არ მომიპარავს, მიპოვია**, ახლა ჩემია“ და სხვ. დავიმოწმოთ, დასასრულ, რუსთაველის ერთი სტრიქონი, რომელშიც, თითქოს ჩვენს დასახმარებლად, ყველა აღნიშნული შემთხვევაა გათვალისწინებული:

„**რა უთქვამს, რა მოუჩმახავს, რა წიგნი მოუწერია?**“

(ეს არის ავთანდილის ნათქვამი ფატმანის წერილთან დაკავშირებით).

რატომ ვეხებით ამ საკითხს? რა ქმნის სირთულეს?

როგორც ითქვა, ყველა ზმნა, რომელიც -**ავ** და -**ამ** დაბოლოებას არ დაირთავს, კითხვაზე **რა უქნია?** უპასუხებს -**ია** დაბოლოებიანი ფორმებით. ამგვარი ზმნების რაოდენობა კი ძალზე დიდია. ამიტომაც მათი ანალოგიით ზეპირ მეტყველებაში ზოგჯერ -**ია** დაბოლოებას ურთავენ **ხატავს** და **ასხამს** ტიპის ზმნებს (ასე: უნახია, დაუხატია, ნაუკითხია, უთქვია, დაუბია და სხვ.).

ასეთი ფორმები სალიტერატურო ქართულში ტრადიციულად არ იხმარებოდა, ხოლო, როდესაც სალიტერატურო ენის ტრადიციული ნორმები ირღვევა, დამახინჯებული ფორმები დიალექტიზმებად აღიქმება და მდარე მეტყველების შთაბეჭდილებას ახდენს, ჩვენმა მეტყველებამ რომ ეს შთაბეჭდილება არ დატოვოს, მივმართოთ ისევ ქართულ კლასიკურ ლიტერატურაში ტრადიციით განმტკიცებულ ნორმებს და, ნაცვლად აღნიშნული

მცდარი ფორმებისა (მინანია, მითქვია, წამიკითხია, დამიხატია, დამისხნია) ეიხმართ სწორი ფორმები:

**უნახავს, მოუკლავს, დაუხატავს, წაუკითხავს...;
უთქვამს, დაუხამს, დაუბამს...**

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1.- შენა თქვი ეს ქორი? - არა, მე არ მითქვია. 2. სად ყოფილხარ, რა ვინახავს? გვიამბე დანვრილებით ყველაფერი. 3. ეს ნიგნი ჯერ არ წამიკითხია, ხელთ ვერ მოვიგდე. 4. ბევრი ნიგნი წამიკითხავს, მაგრამ ამასთან ვერც ერთი ვერ მოვა. 5. მე გითხარი, საათი მომართე-მეთქი, ის კი არ მითქვამს, გააფუჭე-მეთქი. 6. დიდი ხანია, ასეთი გამოფენა არ მინახია. 7. - ალო, გია! შენ დარეკე? - არა, მე არ დამირეკია. 8. - დედა, დღეს ვინმეს ხომ არ დაურეკავს ჩემთვის? 9. ვის აღარ დაუხატია ამ დიდებული მსახიობის პორტრეტი! 10. მემამათის შეშოუნახია ძვირფასი ცნობები თბილისის შესახებ.

50. დავანყე თუ დავანყვე? შევიტყე თუ შევიტყვე?

(-ობ თემისნიშნისი ზმნების ნამყო წყვეტილის პირველი და მეორე პირის ფორმათა მართლწერა)

ქართულ ენაში მრავლად მოგვეპოვება ორპირიანი ან სამპირიანი ზმნები, რომელთაც ფუძე **-ობ** დაბოლოებაზე უთავდებათ, ხოლო ფუძის წინ ხმოვან (ა-, ი-, უ-) თავსართს დაირთავენ. ეს ზმნებია: **ათბობ, აქრობ, აცხობ, აშრობ, აპობ, ალბობ, ალბობ, ახმობ, ამხობ, ათრობ, ართობ, ანდობ, ადნობ, არჭობ, ასობ, აწყობ, ატყობ, ახრჩობ, აძრობ...**

ამ ზმნათა ერთ ნაწილს ნამყო სრულის, ანუ წყვეტილის I-II პირის ფორმებში (ორსავე რიცხვში) და III პირის მრავლობითში

-ობ თემის ნიშანი უკვალოდ ჩამოსცილდება: **გავათბე(თ), გაათბე(თ), გაათბეს; ჩავაქრე(თ), ჩააქრე(თ), ჩააქრეს; გავაშრე(თ), გააშრე(თ), გააშრეს; დავადნე(თ), დაადნე(თ), დაადნეს...**

აღნიშნული სახის ზმნათა მეორე წყებაში, ამავე ფორმებში, **-ობ** დაბოლოების **ო** ხმოვანი კვალს ტოვებს **ვ**-ს სახით და გვაქვს: **გამოვაცხვე(თ), გამოაცხვე(თ), გამოაცხვეს; დავანყვე(თ), დაანყვე(თ), დაანყვეს; დავაფრე(თ), დააფრე(თ), დააფრეს; შევიტყვე(თ), შეიტყვე(თ), შეიტყვეს; დავახრჩვე(თ), დაახრჩვე(თ), დაახრჩვეს...** ეს **ვ** თანხმოვანი ამ ზმნებს პირველ თურმეობითშიც გადაჰყვებათ: **გამოუცხვია, დაუნყვია, დაუფრია, შეუტყვია, დაუხრჩვია** და მისთ.

მაგრამ ხშირად ზეპირ მეტყველებაშიც და წერაშიც ამ **ვ** თანხმოვანს არ ხმარობენ, - პრესაში გვხვდება: **დაანყეს, მოანყეს, შეიტყეს, შეატყეს** და მისთ. ზოგიერთ ზმნაში **ვ**-ს დაკლება გარკვეულ გაუგებრობასაც წარმოშობს. შევადაროთ, მაგ.: **დაინყეს** (ან: **დაუნყიათ**) წინ წიგნები (უნდა იყოს: **დაინყვეს, დაუნყვიათ**) და: **დაინყეს** წიგნის კითხვა. პირველია **დანყობა**, ხოლო მეორე - **დანყება**.

რა წესი არსებობს ამ **ვ** თანხმოვნის ხმარება-უხმარებლობისა?

ამის ზუსტი წესი არ არსებობს, მაგრამ ყველაზე საიმედო გზა პარალელურ ფორმათაგან სწორი ვარიანტის შესარჩევად არის იმ ფორმების შემოწმება, რომლებიც:

1) სათანადო ერთპირიანი (ზოგჯერ ორპირიანი) ზმნებით გამოხატულ მდგომარეობას აღნიშნავენ და თითოეული მათგანი ერთადერთ, ამასთან, ვინიან ფორმას გვიჩვენებს. შევადაროთ:

დაანყობს - ანყვია;

შეატყობს - ატყვია;

დაარჭობს - არჭვია.

2) სათანადო ერთპირიანი ზმნების ან მათგან ნაწარმოები სახელების (მიმღებობის) ერთადერთ ვარიანტს წარმოადგენენ.

შევადართ:

დაათრობს - დათვრება - დამთვრალი;

გამოაცხოვრობს - გამოცხელება - გამოცხეხვარი;

ააძრობს - აძვრება - ამძვრალი;

ახრჩობს - ხრჩობა (< ხრჩევა) - დამხრჩვალნი.

მაშასადამე, ორპირიანი ან სამპირიანი -ობ დაბოლოებისა და ხმოვანი (ა-, ი-, უ-) თავსართის მქონე ზოგიერთი ზმნის ნამყოფი წყვეტილის პირველი და მეორე პირის ორივე რიცხვის, აგრეთვე მესამე პირის მრავლობითის სწორი ფორმებია ვინიანი ფორმები:

დავანყვე(თ), დაანყვე(თ), დაანყვეს (ასევე: **მოვანყვე...**);

შევიტყვე(თ), შეიტყვე(თ), შეიტყვეს (ასევე: **შევატყვე...**);

დავაცხევე(თ), დააცხევე(თ), დააცხევეს (ასევე: **გამოვაცხე...**);

ავაძვრე(თ), ააძვრე(თ), ააძვრეს (ასევე: **მოვაძვრე...**);

დავახრჩვე(თ), დაახრჩვე(თ), დაახრჩვეს (ასევე: **ჩამოვახრჩ-ჩე...**);

ჩავარჭვე(თ), ჩაარჭვე(თ), ჩაარჭვეს (ასევე: **შევარჭვე...**);

დავათვრე(თ), დაათვრე(თ), დაათვრეს;

მოვაშთვე(თ), მოაშთვე(თ), მოაშთვეს;

დავამხვე(თ), დამამხვე(თ), დამამხვეს;

მივანდვე(თ), მიანდვე(თ), მიანდვეს...

3) თანხმოვანი ამ ზმნებს გადაჰყვება I თურმეობითში - სა-
მსავე პირსა და ორსავე რიცხვში, მოგვყავს III პირის ფორმები:

დაუნყვია(თ); ჩაურჭვია(თ);

შეუტყვია(თ); დაუთვრია(თ);

გამოუცხვია(თ); მოუშთვია(თ);

აუძვრია(თ); დაუმხვია(თ);

დაუხრჩვია(თ); მიუნდვია(თ)...

საშარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში
და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. სად **დაანყვე წიგნები**, რომ ველარსად ვხედავ? დერეფანში,
კუთხეში **დავანყვე**. 2. მხოლოდ **შენ შემატყვე** სიმთვრალე, სხვებმა
კი ვერაფერი **შემატყვეს**. 3. - **შენც შეიტყვე** ლიას ამბავი? - რა

ამბავი? არაფერი **შეიტყვია**. 4. **ჯერ მე გამოვაცხევე** ხატაპური,
შემდეგ მათაც **გამოაცხეს**. 5. სხვებმა მე **მომანდეს** ამ საქმის
დამთავრება, მე კი **შენთვის მომინდვია**. 6. ქალებმა მოულო-
დნელი სტუმრებისათვის საჩქაროდ **დააცხეს** შოთი პურები. 7. -
ეს ქინძისთავი **შენ შეარჭვე** ბაღიშში? - კი, **მე შევარჭე**. 8.
ერთი უყურე, რა უადგილო ადგილას **დაუდია** ელიცას ეს წიგნი.
9. საიდან **მოიტანე**, რომ სანდრო მე **დავათრე**? ან რატომ არ
გჯერა, რომ მე არ **დამითვრია**? 10. - რატომ **ჩააქვრე** სინათლე?
მე ხომ **ჯერ** არ **დამითავრებია** კითხვა. - **მე ჩავაქრე**? როგორ
გეკადრება! თვითონ **ჩაქრა**.

51. აგებებს თუ აგებინებს?

აჭრევიებს, აჭრეინებს თუ აჭრევიანებს?

(-ებ და -ი თემისნიშნებიან ზმნათა კაუზატივის ფორმები)

ქართულ ზმნას შეუძლია ერთი ფორმით მრავალი ისეთი შინა-
არსობრივი ნიუანსის გადმოცემა, როგორსაც მოკლებულია მო-
ქმედების გამოხატველი სიტყვები ბევრ სხვა ენაში. ასეთი ფო-
რმებია: **ემღერება, მიიმღერის, ნახძინებოდა, უკეთებს, დაეკა-
რგა** და მისთ. ამ მნიშვნელობათა გადმოსაცემად სხვა ენებში
ორი ან მეტი სიტყვა დაგვჭირდებოდა. ქართული ზმნის ერთი
ასეთი თავისებურებაა იძულების ან დახმარების გამოხატვა. მაგ.:
აკეთებინებს ნიშნავს, რომ მე ვაიძულე მას რაღაც გააკეთოს,
ანდა ვეხმარები მას რისაზე გაკეთებაში; **დამანერინე!** - ამ ფო-
რმით ვთხოვთ ვინმეს, რომ გვიშველოს ნერაში; **მათქმევინე!** ნი-
შნავს: მომეცი მომეცი ნება (ან საშუალება) ვთქვა.

ძნელი არ არის შევამჩნიოთ, რომ იძულების, დახმარებისა
თუ ნებართვის მნიშვნელობის გადმოცემისას ამ ზმნებს ერთვის
საგანგებო -ინ ან -ევინ ელემენტები: **ნერს - ანერინებს,**
აქრობს - აქრობინებს; შლის - აშლევინებს, ასხამს - ასხმე-

ვინებს. ეს ფორმები ფართოდაა გავრცელებული სალიტერატურო ენაში.

მაგრამ ზეპირ მეტყველებაში ქართული დიალექტების გავლენით ხაზგასმულ ფორმებში არცთუ იშვიათად იკარგება ხან **ნ**, ხან კი **ჟ** ბგერა. დასავლურ კილოებში ისმის: **ანერებს, აგებებს, აკეთებებს** (იკარგვის **ნ**), აღმოსავლურში კი გვხვდება: **აჭრეინებს, ათქმეინებს, აკვლეინებს** (იკარგვის **ჟ**). ზოგჯერ ერთსა და იმავე ფორმებს სხვადასხვაგვარად ვამაბინჯებთ: **ათქმევიებს და ათქმეინებს, აშლევიებს და აშლეინებს** და მისთ. ეს შეცდომები მხოლოდ ზეპირი მეტყველებით რომ შემოიფარგლებოდეს, ეს კიდევ არაფერი, მაგრამ ისინი ზეპირიდან წერით მეტყველებაში გადადიან, ნაწერ-ნაბეჭდი კი შეცდომებს კიდევ უფრო განამტკიცებს.

ამიტომ უნდა მოვერიდოთ მსგავს შეცდომებს წერაშიც და საუბარშიც. უნდა ვიხმაროთ მხოლოდ და მხოლოდ ასეთი ფორმები:

ანერინებს, აგებინებს, აკეთებინებს...;

ათქმევინებს, აშლევინებს, აჭრევინებს და მისთ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი ნაზავები სწორად გადაწერეთ:

1. დეიდა მაროს ყურთ დააკლდა და ველარაფერს უაგებებდ. **2.** ვინ გა-ვაგებინა ეს ამბავი? **3.** სოფიკომ ჯერ გამოაჭრეინა, შემდეგ კი შეაკერინა კაბა მეზობელს. **4.** ჯერ ეს ოთახი დამალავებზე და საყიდლებზე მერე ნავიდეთ. **5.** სუფრას ზომ გამაშლეიებ? გაგაშლეინებ, აბა რას ვიზამ? **6.** რას იკერეინებ? ვერა ზედავ, მკლავი სულ დამილურჯე! **7.** მამა დაუჯდა ქალიშვილს, კიდევ ერთხელ აუხსნა წესი და ისე გამოაყვანინა არითმეტიკული ამოცანა. **8.** დედა! დღეს სადილი მე გამაკეთებინე, კარგი? **9.** ეჭიმმა ხანგრძლივი მკურნალობის შემდეგ მოაშლეინა ავადმყოფს მავნე ჩვევა. **10.** მოსწავლე გოგონებმა ბიჭებს საშინაო დავალება გადააწერიეს.

52. აკერინებს თუ აკერვინებს?

ანახებს თუ ანახვებს?

(-ავ თემისნიშნითაა ზმნათა კაუზატივის ფორმები)

ქართულში ბევრი ზმნა გვაქვს, რომელთაც ბოლოში **-ავ** თემის ნიშანი მოუდით: **ხატავ-ს, მალავ-ს, კერავ-ს, რეკავ-ს, რეცხავ-ს, თესავ-ს** და სხვ. ამ ზმნათაგან (და არა მარტო მათგან) იძულების ან დახმარების მნიშვნელობის, ე. ი. კაუზატივის (შუალობითი კონტაქტის) გამომხატველი ფორმების წარმოებისას გვხვდება პარალელური ვარიანტები: **დაახატვინა და დაახატინა, დაამალვინა და დაამალინა, შეაკერვინა და შეაკერინა, დაარეკვინა და დაარეკინა...**

მაშასადამე, საქმე ეხება ვინიან და უვინო ფორმებს. რომელია მათ შორის მართებული ფორმები?

ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონში ასეთ მართებულ, ვარიანტებად მიჩნეულია **ვ**-ჩართული ფორმები.

ვნახოთ, როგორ აწარმოებს ამგვარ ფორმებს **-ვბ, -ობ, -ამ** და სხვა დაბოლოებათა შემცველი ზმნები: **აკეთებს - აკეთებინებს, გააკეთებინა; ათბობს - ათბობინებს, გაათბობინა; აბამს - აბმევინებს, დააბმევინა; ხევს - ახევინებს, დაახევინა** და მისთ.

როგორც ვხედავთ, იძულება-დახმარების მნიშვნელობის გამომხატვისას სათანადო ფორმები ინარჩუნებს იმ დაბოლოებებს, რომლებიც ზმნებს აქვთ ახლანდელ დროში. გამონაკლისს არც **-ავ** დაბოლოებიანი ზმნები წარმოადგენს. მაშასადამე, **-ავ** დაბოლოების **ვ** თანხმოვნის შენარჩუნებაც ისევე აუცილებელია, როგორც **-ამ** დაბოლოების **მ** თანხმოვნისა (მაგ., **აბამს - აბმევინებს, ასხამს - ასხმევინებს...**).

წესი სულ ადვილი დასახსოვრებელია: თუ ახლანდელ ან მომავალ დროში ეს ზმნები **-ავ** დაბოლოებაზე თავდება, **ვ** თანხმოვანი გადაჰყვება დრო-კილოთა ყველა ფორმაში იძულება-დახმარების აღსანიშნავადაც, - ასე:

ხატავს - ახატვინებს, დაახატვინა;
მალავს - ამალვინებს, დაამალვინა;
კერავს - აკერვინებს, შეაკერვინა;
რეკავს - არეკვინებს, დაარეკვინა...

აგრეთვე:

ხნავს - ახვნევენებს, მოახვნევენა;
კრავს - აკერევენებს, შეაკერევენა და სხვ.

იგივე ნესი მოქმედებს **ნახავს** ზმნის სათანადო ფორმების ულღების დროსაც:

ანახვებს, დაანახვა და მისთ.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. დედამ თავის ქალიშვილს ნუცას თოჯინასათვის კაბა შეაკერინა. 2. ანომ თანაკლასელ ვანოს საშინაო დავალება გადააწერინა. 3. ნააგადმყოფარი ვარ და ძალა არ მყოფნის, მოდი და გამაბერინე ეს ზურთი. 4. მამამ აჩიკოს შორიდან ცირკის შენობა დაანახვა. 5. ირინეს აღერგია ჰქონდა სარეცხი ფხვნილის მიმართ და ლოგინის თეთრეული მეზობელმა გაარეცხვინა. 6. სადაცაა ზამთარი დადგება. შეერავს საზამთრო პალტოს აღარ აკერინებ? 7. ხელსაქმის მასწავლებელმა გოგონებს ქარგვა ასწავლა და მალე პირველი ყვავილებიც მოაქარგვინა. 8. რეზო, იცოდე, მოთმინება არ დამაკარვინო, თორემ ზოოპარკში აღარ წაგიყვან. 9. ზაზამ ტელესკოპით ვარსკვლავები თვითონაც დაინახა და უმცროს ძმასაც დაანახა. 10. თიკო, მომეხმარე, ჯერ დამარჩევინე და მერე გამარეცხინე ისპანახი.

53. ეხლა თუ ახლა?

(თავკიდური ხმოვანი დროის აღმნიშვნელ ერთ სიტყვაში)

თანამედროვე ქართულში ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ენობრივი დარღვევაა ხმოვანთა მონაცვლეობა მითითებით სიტყვებში. სიჭრელე გვაქვს და ხშირად არ ვიცით ან კარგად არა გვაქვს გააზრებული, რომელია სწორი ფორმები ისეთ სიტყვებში, როგორიცაა: **ეხლა** თუ **ახლა**, **ესე** თუ **ასე**, **ესეთი** თუ **ასეთი**, **აქით** თუ **აქეთ**, **იქეთ** თუ **იქით** და მისთ.

ამგვარ მოცილე ფორმებს შორის არის აგრეთვე დროის აღმნიშვნელი სიტყვის ვარიანტები - **ეხლა** და **ახლა**, აგრეთვე მათგან ნაწარმოები სიტყვები: **ეხლავე** და **ახლავე**, **ეხლაზან** და **ახლაზან**, **ეხლანდელი** და **ახლანდელი**.

სწორი ფორმების შერჩევა გავიადვილდება, თუ გავიხსენებთ ამ სიტყვების მონაწილეობით შედგენილ რთულ სიტყვებს, რომელთაც ერთადერთი ფორმა აქვთ. ასეთი სიტყვებია **ხელახალი** და მისგან ნაწარმოები **ხელახლა**. ყველასათვის აშკარაა, რომ მათ მოცილე ფორმები არ გააჩნიათ (არა გვაქვს **ხელეხალი** და **ხელეხლა**), ვინა-იდან ამ სიტყვების მეორე შემადგენელი ნაწილი მომდინარეობს **ახალ-** სიტყვისგან. მასთანვეა დაკავშირებული აგრეთვე **ახლოს**.

სიტყვა **ახალი** თავისი მნიშვნელობით რომ უშუალოდ და მჭიდროდ უკავშირდება **ახლა** და **ახლოს** სიტყვებს, ამას მოწმობს დროითი და სივრცითი მიმართების აღმნიშვნელი ამ ქართული სიტყვების ევროპული შესატყვისების ურთიერთკავშირი და სიახლოვე. მაგალითად, ინგლისურში სამივე ეს სიტყვა - **new (ახალი)**, **now (ახლა)** და **near (ახლოს)** - ავლენს უდავო ეტიმოლოგიურ (ფონეტიკურ და შინაარსობრივ კავშირს ერთმანეთთან. ნაწილობრივ იგივე შეიძლება ითქვას რუსული შესატყვისების შესახებაც. შევადაროთ: **новый (ახალი)** და **снова** ან **вновь (ხელახლა)**.

მაშასადამე, **ახლა** და **ეხლა** ვარიანტებიდან და მათგან ნაწა-

რმოები სიტყვების მოცილე ფორმებიდან სწორი ფორმები იქნება:

ახლა, ახლავე, ახლაბან, ახლანდელი.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. – მზია, არ გესმის? ჩქარა მოდი! – **ეხლავე**, მოვდივარ! 2. აბლა, აბალი და აბლოს ერთმანეთთან დაკავშირებული სიტყვებია მრავალ ენაში. 3. **ეხლა** არ დამინჯო: ესაო, ისაო: მაინც არ დაგიჯერებ! 4. დრო სამია: **ეხლანდელი**, წარსული და მომავალი. 5. ახლავე შინ დაბრუნდი, ისადილე და შემდეგ ნადი! 6. „აბლიდან“ სიტყვას რამდენიმე სინონიმი აქვს: თავიდან, ისევ, კვლავ, **ბელაბლა**, **ბელმეორედ**. 7. **ეხლანდელ** დროში ბავშვები ნიგნებს მაინცდამაინც არ კითხულობენ და ამიტომ უსწავლელნი რჩებიან. 8. ამ კაბას იმდენი ჩამოსაშვები აქვს, რომ ეკას **აბლაც** გამოადგება და მერმეც. 9. **ეხლა** რომ ქუჩაში დედას იგინება ზოგი ქართველი, ადრე ასეთ რამეს ვინ იკადრებდა?! 10. ასეთ უღირს საქციელს არც აბლა ჩავიდენ და არც არასდროს.

54. **ესე თუ ასე? ესეთი თუ ასეთი?**

(პირველ პირთან სიახლოვის მაჩვენებელი ზმნიზედებისა და ნაცვალსახელების მართლწერა)

ამა თუ იმ საგნისა თუ მოვლენის საჩვენებლად, მასზე მისათითებლად, თუ ნაგულისხმებია პირველ პირთან სიახლოვე, ეხმარობთ შემდეგ სიტყვებს: **ასე, ასევე, ასეთი, ასეთნაირად, ასეთნაირი**. მაგრამ ამ ფორმების ნაცვლად ბევრი ჩვენგანი ხმარობს თავიკიდური ე ხმოვნის შემცველ ვარიანტებს: **ესე, ესევე, ესეთი, ესეთნაირი, ესეთნაირად...**

როგორ გავარჩიოთ ერთმანეთისაგან სწორი და უმართებულო ვარიანტები?

მივმართოთ ტრადიციას, კერძოდ, გავიხსენოთ პოპულარული ქართული ანდაზა: „**ასე**, ჩემო მანასეო, ხან ისე და ხან **ასეო**“. აქ სიტყვა **ასე** ორჯერ იხმარება – თავსა და ბოლოში. გავიხსენოთ ასევე ქართული გამოთქმები: **ასე რომ**, შემოკლება **ა.შ.**, რომელიც იხმარება სხვა შემოკლებების – **და სხე.**, **და მისთ.**-ის – სინონიმად და რომლის გაშლილი სახეა: **ასე შემდეგ**. ამ ფონზე შეუფერებელია ენეროთ **ა.შ.** და წარმოვთქვათ, როგორც „ესე შემდეგ“ – თუნდაც მინიმალური (ერთი ხმოვნის სხვაობით).

ასე სიტყვისაგან მიღებული ფორმებიც, სახელებისა და ზმნების მსაზღვრელები – **ასეთი, ასეთნაირი, ასეთნაირად**, – ცხადია, ზემოაღნიშნულ წესს დაემორჩილება. ამ წესის გათვალისწინებით უკუსაგდება ჩვენებითი ნაცვალსახელებისა და ზმნისართების, ანუ ზმნიზედების **ენიანი** ფორმები და მართებული ვარიანტები იქნება:

ასე, ასევე; ასე შემდეგ;

ასეთი, ასეთნაირი, ასეთნაირად.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. **ასეთია** ეს ცხოვრება: ხან ტკბილი და ხან – მწარე. 2. მეორე **ესეთი** ფილმი ჩემს ცხოვრებაში არ მინახავს! 3. „შე **ასეთო** და ისეთო“ იმ კაცის უარყოფით დახასიათებას შეიცავს, რომელსაც მიმართავენ. 4. მე **ასე** მირჩენია, შენ კი – ისე. 5. ხალხი **ჭრელია**: **ასეთნაირიც** არის და ისეთნაირიც. 6. დედამ **ესე** დამაბარა, ზეგამდე 20 ლარი მასესხეო. 7. მე **ასეთი** უსამართლობა არსად გამიგონია. 8. ეს საქმე **ესეთნაირად** არ გამოვა. 9. **ესეც** ასე, სურათებიც ჩამოუკიდეთ. ახლა სხვა საქმეს მივხედოთ. 10. ჩვენმა პოლიგლოტმა იცის ქართული, რუსული, ინგლისური, გერმანული, ფრანგული და **ესე შემდეგ**.

55. აქით თუ აქეთ? იქეთ თუ იქით?

(საპირისპირო მიმართულების ზმნიზედების მართლწერა)

ამა თუ იმ ადგილის მისათითებლად, როცა პირველ პირთან (ჩემთან, ჩვენთან) სიახლოვეს ვგულისხმობთ, ვიყენებთ **აქ, აქეთ, აქედან, აქეთკენ** ზმნიზედებს; ხოლო მესამე პირთან (მასთან, მათთან) სიახლოვის საჩვენებლად – **იქ, იქით, იქიდან, იქითკენ** ზმნიზედები გამოიყენება. ამ სამ-სამი სიტყვის შემცველ ჯგუფებს შორის ერთმანეთს უპირისპირდება თავკიდური **ა** და **ი** ხმოვნები. აღრევას ქმნის შუა ხმოვნები: ერთი მხრივ, **აქეთ – აქით, აქედან – აქიდან, აქეთკენ – აქითკენ**; მეორე მხრივ, **იქით – იქეთ, იქიდან – იქედან, იქითკენ და იქეთკენ**.

როგორ გავმიჯნოთ მართებული და უმართებულო ფორმები?

სიადვილისათვის დაეიხსოვოთ, რომ, თუ სიტყვა **ი** ხმოვნით იწყება, მომდევნო (შუა) ხმოვნად **ი** ხმოვანი გვექნება: ე.ი. **იქით, იქიდან, იქითკენ**.

თუკი სიტყვა **ა** ხმოვნით იწყება, მაშინ მომდევნო (შუა) ხმოვნად **ე** ხმოვანი გვექნება: **აქეთ, აქედან, აქეთკენ**. ამ მხრივ ზუსტად ისეთივე ვითარება იქნება, როგორიც **ეს** და **ის** ნაცვალსახელთა ბრუნებისას. მაგალითად: **ის – იმან, იმას...; ის** ნიგნი – **იმ** ნიგნმა, **იმ** ნიგნს...; **ეს – ამან, ამას...; ეს** ნიგნი – **ამ** ნიგნმა, **ამ** ნიგნს...

მაშასადამე, ჩვენთვის საინტერესო სიტყვების მართებული ვარიანტებია, ერთი მხრივ:

აქეთ, აქედან, აქეთკენ;

ხოლო, მეორე მხრივ:

იქით, იქიდან, იქითკენ.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. **აქედან** ფეხსაც არ მოვიცვლი, სანამ **სამართალს** არ ვნახავ! ქართული ანდაზაა: „საითაც გავიქეცი, **იქით** ნავიქეცი“. 2. ქუ-

რდი **აქით-იქით** თვალებს აცეცებდა, არავინ დამინახოსო. 3. **აქიდან** ოპერის თეატრი კარგად ჩანს, **იქედან** კი ჩვენი სახლი ოდნავდა ჩანს. 4. **აქითობას** ჩვენი სამარშრუტო ტაქსი გაფუჭდა და ამიტომ დამაგვიანდა. 5. – ლობის რომელ მხარეს დარგავ ყვავილებს? – **აქეთაც** და **იქეთაც**. 6. **იქითობას** ეს წერილი საფოსტო ყუთში ჩააგდე! 7. „პასუხი მოსთხოვეთ დამნაშავეს!“ – გაისმა ხმები **აქით-იქედან**. 8. **აქეთკენ** მოიწიე, რაღაც უნდა გითხრა ყურში. 9. ზაფხულობით ყველას სოფლისკენ მიგვიხარია, ყველას **იქეთკენ** მიგვინევს გული.

56. რამოდენიმე თუ რამდენიმე?

ნარმოჩინდა თუ ნარმოჩნდა?

(სიტყვებში ზედმეტი ხმოვნების ხმარების შესახებ)

ქართული მართლწერის დამაზიანებელთაგან – თვით ქართულ სიტყვებში – ყველაზე ხშირია ამა თუ იმ ხმოვნის ჭარბი ხმარება ან ერთი ხმოვნის შეცვლა მეორით. ამჯერად განვიხილავთ ხმოვნის ჭარბი ხმარების შემთხვევებს. ყველაზე ხშირია ორი სახის დარღვევა.

1. როგორც ზეპირ, ისე წერითს მეტყველებაში ზოგიერთი ჩვენგანი სიტყვა **რამდენიმეს** ნაცვლად ხმარობს **რამოდენიმეს**. საიდან გაჩნდა ეს **ო**, ან რატომ არ უნდა ვიხმაროთ იგი? საკითხი მით უფრო საინტერესოა, რომ განმარტებითი ლექსიკონის რედაქტორული ამ ფორმას არ იცნობს, სათანადო ტომი კი ამ 40 წლის წინათ გამოვიდა, ე. ი. იმხანად ეს ფორმა არ დასტურდებოდა.

ძველ ქართულში **რამდენის** ნაცვლად გვექონდა **რაოდენი**. დროთა განმავლობაში ეს **ო** ხმოვანი ვ-დ გადაიქცა (როგორც ეს გვაქვს რამდენიმე სახელში: ნიგოზი – ნიგეზის, მინდორი – მინდერის, ნიორი – ნივრის და მისთ.), ე. ი. **რაოდენი > რავდენი**;

შემდეგ კი **ვ** შეცვალა **მ**-მ და მივიღეთ დღევანდელი კითხვითი რიცხვითი სახელი **რამდენი**, -**მე** ნაწილაკის დართვით კი - **რამდენიმე**.

მაშასადამე, ეინაიდან სიტყვა **რამდენში მ** თვითონ არის **ო** ხმოვნისაგან მიღებული, ამიტომ ახალი **ო**-ს დართვა ზედმეტი ხდება და ერთადერთ სწორ ფორმად გვექნება მხოლოდ და მხოლოდ **რამდენი** და ამ სიტყვის ხმარება არც არავის ეშლება. გაუგებარია, რატომ უნდა ინვედეტს ამ სიტყვის ბოლოში ნაწილაკების შექანიკური დართვა **ო** ხმოვნის გაჩენას: სიტყვა **რამდენზე** ნაწილაკების დართვის შედეგად უნდა მივიღოთ: **რამდენიმე, რამდენილაც, რამდენჯერმე** (და არა: რამოდენიმე, რამოდენილაც, რამოდენიმეჯერ).

მაგრამ თუკი რამოდენობის ნაცვლად სიდიდის მინიშნება გვნადია, მაშინ **ო**-ხმოვნიანი ფორმა - **რამოდენა** უნდა ვიხმაროთ.

2 მეორე მაგალითი ხმოვნის ქარბი ხმარებისა არის ზმნა **წარმოჩინდა**. ამ ზმნას უკანასკნელ ხანებში არცთუ იშვიათად ხმარობენ

ი ხმოვნის ჩართვით, ასე: წარმოჩინდა (ან წარმოჩინდება).

დაუშვავრდეთ **წარმოჩნდა** ზმნას. იგი შედგება ზმნისწინისაგან (**წარმო-**) და თვით ზმნური ფორმისაგან. როგორც კი შევცვლით ზმნისწინს, მივიღებთ ასეთ ფორმებს: **გაჩნდა (გაჩნდება), გამოჩნდა (გამოჩნდება), აღმოჩნდა (აღმოჩნდება)**, და სხვ. როგორც ვხედავთ, ამ ზმნის არც ერთ მოყვანილ ფორმაში არა გვაქვს **ი** ხმოვანი, ე. ი. მისი ხმარება (რომელიც **წარჩინება, წარჩინებული** ფორმების გავლენა უნდა იყოს) გაუმართლებელია ამავე ზმნის სხვა ფორმებშიც: შეუძლებელია მისი გაჩენა დაკავშირებული იყოს ერთი რომელიმე ზმნისწინის (ამ შემთხვევაში **წარმო-** ზმნისწინის) დართვასთან.

მაშასადამე, უნდა ვთქვათ და ვწეროთ მხოლოდ ასე:

1. რამდენიმე, მაგრამ: რამოდენა;

2. წარმოჩნდა, წარმოჩნდეს, წარმოჩნდება და მისთ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

- 1.** ზურციკო! **რამოდენა** გაზრდილხარ! შარშან ამსიმაღლე ნამდვილად არ ყოფილხარ.
- 2.** ილია ჭაფჭავაძემ თავისი ერთ-ერთი პოემისათვის გამოიყენა **რამოდენიმე** ეპიზოდი ყაჩაღის ცხოვრებიდან.
- 3.** **რამდენიმე** ხნის შემდეგ ეს სკანდალი დავიწყებას მიეცა.
- 4.** **რამოდენიმე** წვეთ ვალერიანს დაასხით ცოტაოდენი წყალი და ისე დალიეთ.
- 5.** **რამდენი** წელია საქართველოში არ ყოფილხარ?
- 6.** გუშინ ბიბლიოთეკიდან **რამდენიმე** წიგნი წამოვიღე.
- 7.** მასალებზე მუშაობის დროს **წარმოჩინდა** არაერთი საინტერესო საკითხი, საგანგებო შესწავლას რომ მოითხოვს.
- 8.** ფორმები **აღმოჩნდა, გამოჩნდა, გაჩნდა** და **წარმოჩნდა** ერთსა და იმავე ზმნურ ფუძეზე სხვადასხვა ზმნისწინის დართვით მივიღეთ.
- 9.** მცნირმა კარგად **წარმოაჩინა** ამ მოვლენის გამომწვევი მიზეზები.
- 10.** მზად უნდა იყო იმისათვის, რომ ხელნაწერის შესწავლისას **წარმოჩინდება** სპეციფიკური სირთულეები.

57. მომსახურეობა თუ მომსახურება? სამსახურეობრივი თუ სამსახურებრივი? (ო ხმოვნის ქარბი ხმარების შესახებ)

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შედეგად ჩვენში მრავალი ახალი საეაქრო-კულტურული ობიექტი, ფირმა-კომპანია და სხვადასხვა სამსახური შეიქმნა. ეს დანებებულება-ორგანიზაციები რეკლამების მეშვეობით ყოველდღიურად სთავაზობენ მომხმარებლებს თავიანთ სამსახურს. სწორედ ამ უკანასკნელი სიტყვის - **სამსახურის** შემცველი სიტყვების ხმარებისას მოგვდის შეცდომები ყველაზე ხშირად. ეს სიტყვებია **მომსახურება** და **სამსახურებრივი**, რომელთა პარალელურად რეკლამებში არცთუ იშვიათად გვხვდება ფორმები: **მომსახურეობა** და **სამსახუ-**

რეობრივი, რომლებშიც ზედმეტად იხმარება **ო** ხმოვანი.

ო-ჩართული ფორმები რომ უმართებულოა, ამას მონმოზს აკაკის ცნობილი ლექსის პირველი ორი სტრიქონიც:

„მე ჩანგური მისთვის მინდა,

რომ სიმართლეს **მსახურებდეს**“.

ესეც არ იყოს, თუ მოქმედების გამომხატველ **მსახურობს** სიტყვას მომავალ დროში გადავიყვანთ, მივიღებთ ფორმას **იმსახუ-რებს**. მისი საწყისური ფორმა იქნება **მსახურება** (აკი გვაქვს კიდეც რელიგიური ტერმინი **ღვთისმსახურება**), რომელიც **ო** ხმოვანს არ ირთავს – იმისდა მიუხედავად, დაირთავს თუ არა ეს სიტყვა **მო-** ზმნისნინს (**მომსახურება**).

ასევეა სიტყვა **სამსახურიც**, რომელსაც ერთვის თვისება-მსგავსების მიმანიშნებელი **-ებრივ** დაბოლოება: **სამსახურებრივი**.

ანალოგიური ვითარება გვაქვს სიტყვა **განზოგადების** შემთხვევაშიც. პირიან ფორმებად გვაქვს **აზოგადებს** (აბლანდელ დროში) და **„განაზოგადებს“** (მომავალში). ასე რომ, **ო** ხმოვანი აქაც ზედმეტია. აშკარაა, რომ მოქმედების გამომხატველ ამ სიტყვას ზოგიერთი ჩვენგანი შეცდომით ხმარობს: **განზოგადობა** – ჩანს, სიტყვა **საზოგადოების** ანალოგიით, ხოლო ამ უკანასკნელის წყაროა **საზოგადო**, რომელშიც **სა-** თავსართი და **-ო** ბოლოსართი კანონზომიერი ელემენტებია. რაც შეეხება მართებულ **განზოგადება** ფორმას, მისგან სწორად ნაწარმოები მსაზღვრელი იქნება **განზოგადებული**, რომელშიც **ო** ხმოვანი ასევე ზედმეტია.

იგივე ითქმის **მონამებრივის** შესახებ, რომელსაც არცთუ იშვიათად უმართებულო **მონამებრივი** ფორმით ხმარობენ. **ო** ხმოვანი აქაც ზედმეტია, რადგანაც სიტყვა **მონამეს** ზემოაღნიშნული **-ებრივ** ელემენტი დაერთვის.

ასევე იქნება **საფეხურებრივი** (და არა **საფეხურეობრივი**), რომლის ამოსავალია სახელი **საფეხური**.

ამასთან დაკავშირებით ყურადღებას იქცევს სიტყვა **საუკუნეობრივი**. ეს მსაზღვრელი კანონზომიერად მიიღება არსებით

სახელ **საუკუნე-ზე -ობრივ** ბოლოსართის დართვით. აქ **ო** ხმოვანი კი საჭიროა, ოღონდ თავის ადგილას – **ე-**ს შემდეგ. მაგრამ ზემოთ მეთყველებში და აქედან წერაშიც არცთუ იშვიათად ამ სიტყვაში **ო** ინაცვლებს **ე** ხმოვნის შემდეგ, რის შედეგადაც მიიღება უმართებულო ფორმა – **საუკუნეობრივი** (ალბათ, **საზოგადოებრივის** ანალოგიით!). ეინაიდან მისი ამოსავალია არა სიტყვა **საუკუნო**, არამედ **საუკუნე**, და ნაწარმოები სიტყვა თვითონ არის მსაზღვრელი, ამიტომ იგი დამატებით ნაწარმოებელს აღარ საჭიროებს.

მამასადამე, უნდა ეთქვას და ეწეროს:

მომსახურება, სამსახურებრივი;

განზოგადება, განზოგადებული;

მონამებრივი;

საფეხურებრივი.

მაგრამ:

საუკუნეობრივი.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. დაგვირეკეთ და არ წააგებთ: **მომსახურეობა** ჩვენთან იაფია და მაღალხარისხოვანი. 2. ის ბიჭი დაღუპულა **სამსახურეობრივი** მოვალეობის შესრულებისას. 3. **„მომსახურება“** უცხოური სიტყვის – „სერვისის“ ქართული სინონიმია. 4. ყველამ ზუსტად და კეთილსინდისიერად უნდა შეასრულოს თავისი **სამსახურეობრივი** მოვალეობა. 5. **განზოგადოებელი** მსჯელობა იგივე „აბსტრაქტიზება“. 6. **განზოგადება** შეიძლება მხოლოდ კონკრეტული ფაქტების სიმრავლისა მათი ანალიზის საფუძველზე. 7. **განზოგადებელი** სიტყვების რახარუხი მომხსენებელს ეფექტის მოსახდენად დასჭირდა. 8. მოდი ამ სტატისტიკურ მონაცემებს ნუ **განზოგადობთ**, ყოველი კონკრეტული ფაქტი ცალ-ცალკე განვიხილოთ. 9. **შუასაუკუნეობრივი** მიდგომა სინამდვილისადმი დღეს დამღუპველია. 10. **შუასაუკუნეობრივი** თვალსაზრისების დრო ახლა აღარ არის, რეალობას უნდა გავუსწოროთ თვალი.

58. მისსია თუ მისია? ანა თუ ანა?

(ორმაგი თანხმოვნების გადმოცემა ნასესხებ სიტყვებში)

ქართულს, გარდა საკუთარი მდიდარი სიტყვიერი მარაგისა, დიდძალი რაოდენობითა აქვს ნასესხები ლექსიკა უცხოური ენებიდან – როგორც აღმოსავლეთის, ისე დასავლეთ ევროპის ქვეყნების ენებიდან, ძველი ნასესხობები კი – ბერძნულ-ლათინურიდან. სწორედ მათგან აქვს შეთვისებული ქართულს გაორმაგებული თანხმოვნების შემცველი სიტყვები, რომლებიც გვხვდება ადრეული საუკუნეების ქართულ ორიგინალურ და თარგმნილ ლიტერატურაში (**ეკკლესია, ელლადა, ღრამმატიკა, ანა** და სხვ.).

მაგრამ იმის გამო, რომ თვით ქართულ სიტყვებს ფუძეში ორმაგი თანხმოვნები არ ახასიათებს, დროთა განმავლობაში ერთ-ერთი მათგანი დაიკარგა. მაგ.: **ეკ(კ)ლესია, ელ(ლ)ადა, გრამ(მ)ატიკა, კომ(მ)უნა, პრეს(ს)ა, მას(ს)ა** და სხვ. იგივე მოხდა გვარ-სახელებშიც: თომას **მან(ნ)ი, ბოკან(ჩ)ო, როს(ს)ინი, მოპას(ს)ანი, შილ(ლ)ერი, ბელ(ლ)ინი, მიულ(ლ)ერი, ან(ნ)ა, ჯულიეტ(ტ)ა** და სხვ.

მოუხედავად ამისა, მეოცე საუკუნის 20-30-იან წლებში ე.წ. მოდერნისტული მიმართულების მწერლები (მაგ., გრ. რობაქიძე, კ. გამსახურდია და სხვები), რომლებიც თავიანთ ნაწარმოებებში ქარბად (ერთგვარი არტისტიზმითაც) ხმარობდნენ უცხოურ სიტყვებს, ამ ორმაგ თანხმოვნებს განსაკუთრებით გულმოდგინედ იცავდნენ; მეტიც, თანხმოვანზე ფუძეგათავებულ უცხოურ სახელ-გვარებს სახელობითის ნიშანს – **ა** ხმოვანსაც კი არ უწერდნენ! მაგრამ ეს ეითარება დიდხანს არ გაგრძელდებოდა: ამგვარი სიტყვების ქართული დანერგილობა დაემორჩილა ენის შინაგანი განვითარების წესებს და ყველაფერი თავის კალაპოტში ჩადგა.

უკანასკნელ წლებში, როცა ჩვენში ღია საზოგადოების ჩამოყალიბების რთულ გზაზე აზრებისა და პოლიტიკური შეხედულებების სხვადასხვაობის ამსახველი მრავალსახოვანი პრესა გა-

ჩნდა, პროფესიონალი რედაქტორების, კორექტორებისა და სტილისტების ნაკლებობამ წერის კულტურასაც დაასვა დალი: თავი იჩინა მრავალმა ძველმა თუ ახალმა შეცდომამ და მათ შორის უცხოურ სიტყვებში ორმაგი თანხმოვნების უმართებულო ხმარება მაც. პრესის შეცდომებმა წიგნებშიც შეაღწია, შეცდომები გაჩნდა თვით წიგნის სათაურებშიც: „ქართული **ესსე**“, „საქართველოს სულიერი **მისსია**“ და სხვ. დამახასიათებელია ისიც, რომ ამ შეცდომების დაშუქებისას ხშირად თანამიმდევრულობასაც კი ვერ იცავენ ორმაგი თანხმოვნების ხმარებისას: მხოლოდ ზოგ თანხმოვანს ანიჭებენ უპირატესობას (კერძოდ, **ს** თანხმოვანს) და წერენ ასე: **მასსა, რასსა, მისსია, მესსია, ესსე**, მაგრამ **ელადას, გრამატიკას, კომუნისტს** და მისთ. სწორად – ცალი თანხმოვნით წერენ, რაც არღვევს მათსავე „პრინციპს“.

კარგად უნდა გვახსოვდეს, რომ ქართულ ენას არ ახასიათებს ორმაგი თანხმოვნების ხმარება ერთ ფუძეში, და ეს მყარი წესია არა მარტო საკუთრივ ქართულში, არამედ ჩვენს ენაში ნასესხები უცხოური სიტყვებისთვისაც. ზედიზედ ორმა ერთნაირმა თანხმოვანმა მხოლოდ მაშინ შეიძლება მოიყაროს თავი, როცა სიტყვის ფუძეს გარკვეული თავსართი ან ბოლოსართი დაერთვის ამა თუ იმ ფორმაში (მაგ.: თბილისს, ლომმა, კოვზზე, ხაშში, კახეთთან... მმართველი, გგავს, დავეარდი, დამშვიდდა, მომმართა და სხვა მრავალი). ამიტომ ქართულის მიერ სხვადასხვა დროს შეთვისებულ უცხოურ სიტყვებში – როგორც ტერმინებში, ისე საკუთარ სახელებში, რომლებშიც თანხმოვნების თავმოყრა მარტივ ფუძეებშიც არის შესაძლებელი, ორმაგი თანხმოვნები მარტივდება.

მაშასადამე, უნდა ვიზმაროთ:

პრესა, რასა (რასობრივი), მასა (მასობრივი; მასური; მასიური), მისია (მისიონერი), მესია (მესიანიზმი), ესეი (ესეისტ)...; ელადა (ელინური), კომუნა (კომუნიზმი), გრამატიკა და მისთ., აგრეთვე საკუთარი სახელები: **ანა, შილერი, მიულერი, მოპასანი, როსინი, ლისაბონი, კანის** კინოფესტივალი და მისთ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. შუა საუკუნეების იტალიელმა მისიონერებმა ძვირფასი ცნობები შემოგვინახეს საქართველოს შესახებ. 2. დიუმას „სამ მუშკეტერში“ მხატვრულად ასახულია ლუდოვიკო XIII-ის, დედოფალ ანა ავსტრიელისა და კარდინალ რიშელიეს ეპოქის საფრანგეთი. 3. „მასმედია“ შემოკლებული აღნიშვნაა ყველა საინფორმაციო საშუალებისა – პრესის, ტელევიზიისა და რადიოსი ერთად. 4. ქართული სიტყვა „წიგნის“ საერთაშორისო ეკვივალენტია „პრესი“. 5. საგანგებო მიზნით ან დავალებით ამა თუ იმ პირის სადმე გაგზავნას მისსია ეწოდება. 6. სიტყვა „მესსიანიზმის“ ამოსავალი ფუძეა „მესია“. 7. გერონტი ქიქოძე ბრწყინვალე მთარგმნელი და ესეისტი იყო. 8. წიგნში დანერჩილებითაა გაშუქებული ქართული ესეისტიკა და მისი საუკეთესო წარმომადგენლის შემოქმედება. 9. თომას მანი გერმანელი პროზაიკოსი იყო, ჰაინრიხ მანნი კი – პოეტი. 10. ქრისტეს სხვაგვარად მესსიას უწოდებენ.

59. ქლინტონი, ქლინთონი თუ კლინტონი?

სერთიფიკატი თუ სერტიფიკატი?

(ზოგი უცხოური თანხმონის გადმოცემა ქართულში)

შეიძლება ითქვას, რომ არც ერთ უცხოურ საკუთარ სახელს არ რგებია დანერჩილობის ისეთი ნაირგვარი ფორმები, როგორიც ამერიკის პრეზიდენტის გვარს – **კლინტონს**. ამ რამდენიმე წლის წინ ერთ-ერთი გაზეთის ერთსა და იმავე ნომერში სამი სხვადასხვა დანერჩილება შეგვხვდა: **კლინტონი, ქლინთონი და ქლინტონი (!)**. მოცილვე ფორმებად გამხდარა აგრეთვე „მონშობის“ აღმნიშვნელი, დღესდღეობით ფრიად აქტუალური საერთაშორისო სიტყვის ვარიანტებიც – **სერტიფიკატი** და **სერთიფიკატი**.

რა ინვეს ასეთ მრავალფეროვნებას, ან რის საფუძველზე უნდა შევარჩიოთ სწორი ფორმები?

ყველა წესს, ცხადია, აქ ვერ ჩამოვთვლით. შევეცებით მხოლოდ ზოგიერთ მათგანს, რომლებიც მიღებულია ევროპულ ენათა თანხმონების გადმოცემისას საერთაშორისო სიტყვებსა და საკუთარ სახელებში (იხ. „**ნორმები**“, 1970). ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითია სიტყვა **თეატრი**, რომელშიც გვაქვს **თ-ც** და **ტი-ც**. ევროპული ენების **t** ასოს ქართულში შესაბამება **ტი**, ხოლო **th** ჯგუფს – **თ**. ასე გადმოვიდა ქართულად საერთაშორისო სიტყვები და საკუთარი სახელები: ისტორია, სტუდენტი...; იტალია, ავსტრია...; ეპინგტონი, უოლტ უიტმენი..., ოლივერ ტვისტი, ტომ სოიერი... მაგრამ: **თომას მანი**, **თეკერეი**, **თეოდორ დრაიზერი** და **მისტ**. ამიტომ განსხვავებულად აღინიშნება შესპირის ტრავედიების პერსონაჟების სახელთა ბოლო თანხმონები – **ტი** (შამლეტი – Hamlet) და **თ** (მაკბეთი – Macbeth). ამავე წესით ფორმდება ქართულად „მონშობის“ აღმნიშვნელი **სერტიფიკატი**, ეინაიდან ევროპული ენების სათანადო სიტყვებში გვაქვს ცალი თანხმონი **t** (მაგ., ინგლისურში: certificate).

ასევე, ევროპული ენების თანხმონები ან მათი ჯგუფები – **č, k, ck, qu** – ქართულში **კ** თანხმონით გადმოდის: **კანადა**, **კუბა**, **ნიუ-იორკი**, **ჩიკაგო**... **დიკენსი**, **კონან-დოილი**, **უილკი კოლინზი** და **მისტ**.

ამიტომ, თუმცა თვით დედნისეული გამოთქმა ყველა ამ საკუთარი სახელისა **თ** და **ქ** ბგერებს უჭერს მხარს, ეინაიდან ამ ენებში მკვეთრი თანხმონები საერთოდ არ არსებობს, ეს უცხოური სახელები ქართულში დღესაც ხანგრძლივი ტრადიციით განმტკიცებულ დანერჩილობას მისდევს. აქედან გამომდინარე, ახალი უცხოური სახელების ქართულად გადმოცემისას მხოლოდ საკუთარ ყურს ვერ დავენდობით და ანგარიში უნდა გავუწიოთ საუკუნეებით განმტკიცებულ ლიტერატურულ ტრადიციებს. ეს განსაკუთრებით ითქმის უცხოური ტელესერიალების პერსონაჟთა სახელების გადმოქართულების შესახებ: **პორტერს** ვერ გა-

დმოვიტანთ **ფორთერით**, **სტოუნს** – **სთოუნით**, **კერინგტონს** – **ქერინგტონით...**, ისევე როგორც **ლინკოლნს** – **ლინქოლნით**, **უოლტ უიტმენს** – **უოლთ უითშენით** და **ვალტერ სკოტს** – **ვალთერ სქოთით**.

შესაბამისად, ამავე წესების დაცვით სწორი ვარიანტი იქნება: **ლინკოლნი**, **კლინტონი**, **სერტიფიკატი**, **ტინეიჯერი**, **სტივენ-ნსონი**, **სკოტლენდ-იარდი**, **კვინ კოსტნერი** და სხვ.

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ზაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ამერიკის პრეზიდენტი **კლინტონი** დემოკრატიული პარტიის ლიდერია. 2. ბილ **კლინტონისა** და მის მეუღლეს პილარის ერთადერთი ქალიშვილი ჰყავთ. 3. პრეზიდენტის პოსტზე **კლინტონს** სულ მალე ახალი პრეზიდენტი შეცვლის. 4. ბილ **კლინტონისა** და მონიკა ლევინსკის სასიყვარულო ინტრიგა ჟურნალისტების ყურადღების ცენტრში მოექცა. 5. **თინეიჯერები** მოზარდები და ამიტომ ძალიან ხმაურიანები არიან. 6. ეს პროდუქტი არა მარტო **სერტიფიცირებულია**, არამედ დაჯილდოებულია კიდევ სპეციალური დიპლომით. 7. **სერტიფიკატის** აღება ვისაც უნდა, აუცილებლად უნდა იცოდეს ერთი უცხო ენა მაინც და კომპიუტერზე მუშაობა. 8. თოფაძის სასმელები უკვე **სერტიფიცირებული** და რეკომენდებულია საერთაშორისო ბაზარზე გასაყიდად. 9. აშშ-ში ხმარებული სიტყვა **„ტინეიჯერი“** ყოველთვის იგივე ნიშნის ასაკამდე ახალგაზრდას გულისხმობს. 10. მზიამ უკვე მიიღო სახელმწიფო მოხელის **სერტიფიკატი**.

✓ **ნ0. რელიქია თუ რელიკვია? რექვიემი თუ რეკვიემი?**
(ლათინური **qu** ჯგუფის ქართულად გადმოცემის შესახებ)

უცხოური ენებიდან ნასესხებ სიტყვებს შორის გარკვეული რაოდენობითაა შემოსული ლათინური წარმოშობის სიტყვები.

ლათინურ ანბანში ერთ-ერთი ყველაზე იშვიათი ასო-ბგერაა **q**. გარდა იშვიათობისა, მას ის თავისებურებაც ახასიათებს, რომ სხვა დანარჩენ ასოთაგან ყველას კი არ ერწყმის, არამედ მხოლოდ **u**-ს და ისიც – მხოლოდ მაშინ, თუ **u** მას მოსდევს.

ამრიგად, ვიღებთ მყარ **qu** ჯგუფს, რომელიც გვხვდება სიტყვის თავში ან შუაში, ხოლო ბოლოში, როგორც წესი, ეს კომპლექსი, არ დასტურდება, ვინაიდან მას უსათუოდ უნდა მოსდევდეს რომელიმე ხმოვანი. ამის გამო **qu** ჯგუფის ხმოვანი **u** თანხმოვნად გადაიქცევა (როგორც თავის დროზე ძველი ქართულის **მოკუდა**, **სიკუდილი** ფორმებმა ახალ ქართულში მოგვცა **მოკვდა**, **სიკვდილი**) და მთლიანად ეს ჯგუფი ქართულში გადმოდის **kv** კომპლექსად. მაგალითად:

ა) სიტყვის თავში: კვადრატი, კვარტალი, კვალიფიკაცია, კვარტა (აქედან – კვარტეტი), კვინტა (აქედან – კვინტეტი), კვინტესენცია...

ბ) აქვარელი, აქვარიუმი, აკვალანგი, ანტიკვარი, სეკვესტრი, ეკვატორი, რეკვიზიტი, ლიკვიდაცია...

ყველა ეს სიტყვა მყარადაა დამკვიდრებული სალიტერატურო ქართულში ამ სახით. მაგრამ გარკვეულ სიტყვებში **qu**-ს შესატყვისი **kv** ჯგუფის წარმოთქმაში სიტყვლე შეინიშნება. ზოგიერთი ჩვენგანი **kv** ჯგუფის ნაცვლად **qv**-ს წარმოთქვამს, ანდა ხან **qv**-ს, ხანაც **qv**-ს წარმოთქვამს შემდეგ სიტყვებში: **ადექვატი**, **ადექვატური**, **ექვივალენტი**, **ექვივალენტური**, **რელიქია**, **რექვიემი**, **ქვანტი** (აქედან: **ქვანტური** მექანიკა), **ქვოტა**, **ქვორუმი**...

ეს სიტყვები, ზემოთ მოყვანილი სიტყვების მსგავსად, ერთსა და იმავე წესს უნდა დაემორჩილოს და აღნიშნული **qu** კომპლექსი ყველა ანალოგიურ შემთხვევაში **kv** ჯგუფით უნდა გადმოვიდეს, ასე:

ადექვატი, **ადექვატური**;
ექვივალენტი, **ექვივალენტური**;
კვანტი, **კვანტური** (მექანიკა);

რეკვიემი, რელიკვია; კვოტა, კვორუმი...

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადანერეთ:

1. ექიმის კითხვაზე ავადმყოფს არაადეკვატური რეაქცია ჰქონდა.
2. უცხოური სიტყვა „ექვივალენტური“ ქართულად შესატყვისს, „შესაბამისს“ ნიშნავს.
3. მოწინააღმდეგემ გაგვაფრთხილა, რომ ყოველ ჩვენს ნაბიჯს მისი მხრიდან ადეკვატური ზომები მოჰყვებოდა.
4. კლიენტმა მის სახელზე გადმორიცხული თანხა მიიღო 200 დოლარის ეკვივალენტური ეროვნული ვალუტით.
5. პარლამენტში წარდგენილი პროექტისათვის კენჭის საყრელად საჭირო კვორუმი გუშინაც არ იყო და კენჭისყრა კვლავ გადაიდო.
6. საქართველოს პარლამენტში ქვორუმი რომ შედგეს, 118 ხმა საკმარისია.
7. ქვანტური მექანიკის კურსი ჩვენი უნივერსიტეტის მხოლოდ ორ ფაკულტეტზე ისწავლება.
8. წინაპართაგან ნამუშევრად რამდენიმე ნივთს საოჯახო რელიქვიად ვინახავ.
9. ამ დარბაზში პირველად აჟღერდა ვერდის რეკვიემი.
10. მომდევნო თვეში თბილისში ჩატარდება სიმპოზიუმი კვანტური მექანიკის პრობლემებზე.
11. მწერლის სახლ-მუზეუმში მრავლად ნახავდით არა მარტო ძვირფას ნივთებს, არამედ არანაკლები ღირსების სხვა საგვარეულო რელიკვიებს.
12. პოეტის სიკვდილის შემდეგ გამოქვეყნებული პოემა მკითხველმა რექვიემად აღიქვა.

61. თანხმოვანთა უმართებულო ხმარებისათვის საერთაშორისო სიტყვებში

დღეს, სამწუხაროდ, საკმაოდ გახშირდა საერთაშორისო სიტყვების უმართებულო წარმოთქმა და დანერილობა. ამ სიტყვების ერთ წყებაში აღრეულია ხმოვნები, ზოგში კი – თანხმოვნები.

აქ შევეხებით სწორედ თანხმოვნების უმართებულო ხმარების შემთხვევებს, მით უფრო, რომ შეცდომები გვხვდება არა მარტო ზეპირ, არამედ, წერით მეთყველებშიც და, რაც განსაკუთრებით დასაინანია, – ბეჭდურ გამოცემებშიც, კერძოდ, პრესაში.

შეცდომების უმეტესობა ნ თანხმოვნის არასწორ ხმარებასთანაა დაკავშირებული. გამოიყოფა დარღვევის სამი შემთხვევა:

1. ნ აკლია: კონტი(ნ)გენტი; პრეტე(ნ)დენტი; ინტე(ნ)დანიტი; კომე(ნ)დანიტი, საკომე(ნ)დანიტი; ინსტი(ნ)ქტი, ინსტი(ნ)ქტურად; კორესპო(ნ)დენტი, კორესპო(ნ)დენცია; კონსე(ნ)სუსი...

2. ნ ზედმეტია: ინცი(ნ)დენტი, პრეცე(ნ)დენტი, სტიპენდი-ა(ნ)ტი, კომპრომე(ნ)ტაცია; კონსტა(ნ)ტაცია, ინვე(ნ)სტიცია...

3. ფ-ს წინ ნ თანხმოვანს მ ცვლის: კომფუდერაცია, კომფლიქტი, კომფრონტაცია, კომფორმიზმი, კომფერენცია, კომფიგურაცია, იმფორმაცია, იმფარქტი, იმფლაცია...

როგორც ვხედავთ, თანხმოვნების, მეტადრე კი – ნ თანხმოვნის კლების, სიტარბის ან გადასმის შემთხვევები არც ისე ბევრია. აქ წარმოვადგინეთ მხოლოდ ტიპობრივი შეცდომები. იმედიია, რომ სულ მოკლე ხანში ისინიც აღმოიფხვრება.

მაშასადამე, სწორი ფორმებია:

ინსტინქტი, ინსტინქტურად; კონსენსუსი;

ინტენდანიტი; კონტინგენტი; პრეტენდენტი;

კომენდანიტი, საკომენდანიტი;

რესპონდენტი, კორესპონდენტი, კორესპონდენცია;

ინციდენტი; პრეცედენტი; სტიპენდიატი;

კომპრომეტაცია, კომპრომეტირება;

ინვესტიცია, ინვესტირება;

ინფარქტი; ინფორმაცია; ინფლაცია;

კონფუდერაცია; კონფერენცია; კონფიგურაცია;

კონფორმიზმი; კონფლიქტი; კონფრონტაცია...

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადანერეთ:

1. მხარეები შორიგდნენ და ინცინდენტიც ამოიწურა. 2. უსიამოვნო ინცინდენტი მოხდა ამ დღეებში დირექციასა და რამდენიმე თანამშრომელს შორის. 3. ეს უპრეცედენტო ამბავია ჩემს პრაქტიკაში. 4. ასეთი პრეცედენტი - მსახიობის ნასვამ მდგომარეობაში გამოცხადება აღარ უნდა განმეორდეს. 5. უნდა ვეცადოთ, ეს კონფლიქტი შინაურულად მოვაგვაროთ. 6. კომპლიქტები კი არ უნდა გავამწვავოთ, არამედ უნდა ჩავაცხროთ. 7. რამდენია ამ სკოლის მოსწავლეთა კონტინენტი? 8. ჯარის სურსათით, ტანსაცმლით, იარაღითა და ა.შ. მომმარაგებელს ინტენდანტი ეწოდება. 9. საეჭვოა, რომ რამდენიმე ოფიცერი ჯარის ამ დიდ კონტინენტს გასწვდეს. 10. ფულის მიმოქცევის ასეთი გაუკუღმართება გამოიწვევს იმფლაციას. 11. ამ უსიამოვნების გამო ჩემს მეზობელს იმფარქტი დაემართა. 12. ცხოველები ინსტიტუტურად გრძნობენ სტიქიური უბედურების მოახლოებას. 13. მომიტინგე ხალხი ხშირად ბრბოს ინსტინქტებით მოქმედებს. 14. რესპოდენტმა მოკლედ უპასუხა ინტერვიუერის გრძელ შეკითხვებს. 15. დაპირისპირებულმა მხარეებმა, როგორც იქნა, მიაღწიეს კონცესუსს და შორიგდნენ. 16. შექმნილ ვითარებასთან დაკავშირებით ქალაქში საკომენდატო საათი გამოცხადდა. 17. შარშან ჩემი ბიძაშვილი პრეზიდენტის სტიპენდიანტი გახდა. 18. ახალგაზრდა ქართველი მუსიკოსი სპიგაკოვის სტიპენდიატია. 19. სტუდენტალაქის კომენდანტმა ახალდაქორწინებულ ოჯახს დროებით თავისი ოთახი დაუთმო.

62. პლიაჟი თუ პლაჟი? პლიუსი თუ პლუსი?

(ეროპული ენების la და lu კომპლექსების შემცველი სიტყვების გადმოცემა ქართულში)

XIX-XX საუკუნეებში ეროპული ენებიდან მომდინარე სიტყვები ქართულში ძირითადად რუსულის მეშვეობით შემოდიოდა. მათ შორისაა la და lu კომპლექსების შემცველი სიტყვები, რომლებიც

რუსულმა სხვადასხვაგვარად გადმოიტანა: ერთი მხრივ, la და lu, მეორე მხრივ კი - la და lu კომპლექსებით, რომლებიც შეიძლება გამოიხატოს აგრეთვე, როგორც laa და luy.

ამის შესაბამისად, ეს კომპლექსები ქართულად გადმოვიდა, ერთი მხრივ, la და lu (კლასი, ლაქი, ლამპა, ბალანსი, პროკლამაცია..., შოტლანდია, ჰოლანდია...; კლუბი, პლუსი, პლუზა, ლუპა...), მეორე მხრივ კი - la და lu, ანდა - lia და liu ჯგუფებით (პლაჟი და პლიაჟი, ტრანსლაცია და ტრანსლიაცია, სპეკულანტი და სპეკულიანტი, სიმულანტი და სიმულიანტი...; პლუსი და პლიუსი, ვალუტა და ვალიუტა, ლუკი და ლიუკი, მოლუსკი და მოლიუსკი, ალუმინი და ალიუმინი...).

იმის გათვალისწინებით, რომ ქართული ლ თანხმოვანი თავისთავად საკმაოდ რბილი ბგერაა, lia და liu ჯგუფების შუა ი ხმოვანი, რომელიც ლ-ს დამარბილებელ როლს ასრულებს, სრულიად ზედმეტი ხდება. გაცილებით მეტი სიახლოვეა la და la, lu და lu კომპლექსებს შორის, ვიდრე la და lia, lu და liu კომპლექსებს შორის. ამიტომ la და lu ჯგუფები ქართულად უფრო მარტივად - la და lu კომპლექსებით უნდა გადმოიცეს, ასე:

ლა (ნოტი), ლაფსუსი, ტრანსლაცია, კანცელარია, იზოლაცია, სპეკულანტი, სიმულანტი, აკუმულატორი...;

პლუსი, ვალუტა, ალუმინი, რეზოლუცია, მოლუსკი,

პოლუსი, რეზოლუცია, ლუფერი, ლუფერანობა...

მაგრამ რუსული წარმოშობის გვარ-სახელებსა და გეოგრაფიულ სახელებში ქართულად lia და liu კომპლექსებით გადმოიცემა: ლიადოვი, ალიაბიევი, შალიაპინი, ულიანოვი;

ლიუდმილა, დობროლიუბოვი, ლიუბიმოვი;

ლიუბლიანა, იასნაია-პოლიანა...

საპარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ქალაქში ყოველ ნაბიჯზე გვხვდება ვალუტის გასაცემელი პუნქტი. 2. საკითხის ასეთ გადანყვეტას აქვს თავისი პლიუსები

და მინუსები. **3.** მოსწავლე დაფასთან არ გაევიდა ავადმყოფობის მომიზეზებით. სინამდვილეში კი იგი *ბიმულოანტობდა*. **4.** როცა მზიამ წამალი ვერც აფთიაქში იშოვა და ვერც ბაზარში, ნაცნობ *სპეკულიანტს* მიაშურა. **5.** სამწუხაროდ, გაზეთებში არცთუ იშვიათად გვხვდება ენობრივი *ლაფსუსები*. **6.** *მარტინ ლიუთერი* დიდი რეფორმატორის სახელით შევიდა მსოფლიო კულტურის ისტორიაში. **7.** რამდენიმე წუთის შემდეგ რადიოთი და ტელევიზიით დაიწყება პარლამენტის სხდომის *ტრანსლიაცია*. **8.** აკრძალვა *სპეკულაციას* კი არ სპობს, არამედ ხელს უწყობს მის გაფურჩქვნას. **9.** ქობულეთის *პლიაჟზე* უამრავი ხალხი ირეოდა. **10.** ათი *პლუს* ხუთი იქნება თხუთმეტი. **11.** *აღიასკის ნახევარკუნძული* რუსეთმა დაკარგა ამერიკისათვის სესხის გადაუხდელობის გამო და ამჟამად იგი აშშ-ს ეკუთვნის. **12.** რამდენიმე წლის წინათ თბილისში *ლუთერანული* ეკლესია აშენდა.

63. მეტრა-ნახევარი, მეტრო-ნახევარი თუ მეტრ-ნახევარი?

(ზოგი კომპოზიტის მართლწერისათვის)

როგორც ცნობილია, ქართულ ენას აქვს ეკონომიური საშუალება, შეაერთოს მსგავსი ან დაახლოებული მნიშვნელობების მქონე სიტყვები და კავშირის გარეშე. ამ უკანასკნელის საკომპენსაციოდ შემადგენელ სიტყვებს შორის მოკლე ხაზი, დეფისი (-) იწერება, ხოლო პირველი შემადგენელი სიტყვა მიშველი ფუძის სახით გვექნება. შეეადაროთ: დედა და მამა – **დედ-მამა**, ხელი და ფეხი – **ხელ-ფეხი**, ქართლი და კახეთი – **ქართლ-კახეთი** და სხვა მრავალი.

ამავე წესით ფორმდება ზომა-წონისა თუ ოდენობის აღმნიშვნელი სიტყვები, როცა მათ სიტყვა **ნახევარი** ერთვის: **კილო-ნახევარი**, **ნელინად-ნახევარი**, **საათ-ნახევარი** და სხვ. აქ სადავო არაფერია.

სიტყვებს ქმნის საერთაშორისო ტერმინების – **მეტრისა** და **ლიტრის** ხმარება. არცთუ იშვიათად გვხვდება ვარიანტები: **მეტრ-ნახევარი**, **მეტრა-ნახევარი** და **მეტრო-ნახევარი**; **ლიტრ-ნახევარი** და **ლიტრა-ნახევარი**. მეტიც, ზოგჯერ აღნიშნულ სიტყვებს დამოუკიდებლადაც ამ ხმოვნების დართვით ხმარობენ: ორი **ლიტრა**, სამი **მეტრა** ან **მეტრო**, თუმცაღა მათი შემცველი ზოგი რთული სიტყვა სწორი ფორმით გვხვდება: **კილომეტრი**, **სანტიმეტრი**, **მილიმეტრი**, **დეკალიტრი**... ასევეა **ნახევარ-** სიტყვის დართვისას: **კილომეტრ-ნახევარი**, **სანტიმეტრ-ნახევარი** და მისთ.

ზემოაღნიშნული მცდარი ფორმების გაერცვლება რუსული ენის გავლენას უნდა მიეწეროს. რუსული ასეთ შემთხვევებში **а** ან **-ი** ულემენტებს იყენებს (**два метра, три литра, пять литров**). ალბათ არც სიტყვა **მეტროს** გავლენა გამოირიცხება და არც ისეთი რთული სიტყვებისა, როგორიცაა: **მეტრონომი**, **მეტროპოლია**, სადაც **о** ევროპული ენების შემაერთებელი ხმოვანია. მას მახვილი არ მოუდის და ამიტომ რუსულ ზეპირ მეტყველებაში იგი **ა**-დ წარმოითქმის. სწორედ ეს ორი ხმოვანი (**ა** და **о**) შეცდომით ერთვის ხოლმე ქართულ ფორმებს.

ამავე, ე. ი. უცხო წარმოშობისაა აგრეთვე **ა** და **о**- ხმოვნეზმართული მცდარი ფორმები **კუბომეტრი** და **კუბამეტრი**, რომელთაგან პირველი (**კუბომეტრი**) რუსული წერილობითი ფორმის ანარეკლია (**кубометр**), მეორე კი (**კუბამეტრი**) – ზეპირისა (**кубаметр**): შემაერთებელი **о** ხმოვნის უმახვილობის გამო ზეპირ მეტყველებაში იგი **ა**-დ წარმოითქმის. ორივე ეს ფორმა ქართლისათვის მიუღებელია, რადგანაც მას შემაერთებელი ხმოვანი არ გააჩნია: ამის საჭიროება არ გასჩენია. სწორი ვარიანტი – **კუბმეტრი** – შემოკლებაა **კუბური მეტრისა**, რაც აისახა კიდევ ორთოგრაფიული ლექსიკონში.

მაშასადამე, სწორი ფორმებია მხოლოდ:

მეტრ-ნახევარი; ლიტრ-ნახევარი; კუბმეტრი.

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. რამდენი კუბამეტრი შემა გჭირდება ერთ სეზონში? 2. ყოველწლიურად რვა კუბამეტრ შემას ვყიდულობ და ერთი კუბამეტრი თუ მრჩება მხოლოდ. 3. ქვედა კაბისათვის ერთი მეტროც რომ იყიდო, სავსებით საკმარისია. 4. ამ ნაჭერს სიგანე თითქმის მეტრანახევარი აქვს, ასე რომ, საპალტოედ სამი მეტრიც გვეყოფა. 5. ამ ბოთლში მხოლოდ ნახევარი ლიტრა ჩადის, ე.ი. იგი ნახევარლიტრიანია. 6. ერთ-ლიტრიან ქილაში კილო-ნახევარი თაფლი ჩადის. 7. სარაფნის შეკერვა თუ გინდა, ორმეტრო-ნახევარიც გეყოფა. 8. კუბამეტრი იგივეა, რაც მეტრი კუბში. 9. ეს ბოცა რამდენლიტრიანია? ამ ბოცაში 10 ლიტრა ჩადის. 10. თქვენ რომ ეძებთ, ის კორპუსი აქედან 100 მეტრაზეა.

64. ხმოვანთა უმართებულო ხმარებისათვის საერთაშორისო სიტყვებში

როგორც ცნობილია, გარდა საკუთრივ ქართული წარმოშობის სიტყვებისა, საკმაოდ ხშირად ვხვდებით უცხოურ, ნასესხებ სიტყვებსაც, განსაკუთრებით, საერთაშორისო სიტყვებს. მათი უმეტესობა ძველი ბერძნულიდან ან ლათინურიდანაა შემოსული უშუალოდ ან ამა თუ იმ ცოცხალი ევროპული ენის მეშვეობით – წერილობითი ან ზეპირი გზით. ასეთი სიტყვები იხმარება მაშინ, როცა მათ დედანაში შესატყვისები საერთოდ ან ზუსტად იმავე მნიშვნელობით არ გააჩნიათ.

საერთაშორისო სიტყვების დანიშნულებისამებრ ხმარება მათი მომხმარებლის განათლების სათანადო დონეზე შეტყვევებს. მაგრამ როცა უცხო სიტყვათა ხმარებისას შეცდომები მოგვდის – მათ სხვა მნიშვნელობით ვხვდებით ან დამახინჯებით წარმოვთქვამთ, – ეს ჩვენს განათლებას მოჩვენებით ხდის

და მდაბიური მეტყველების შთაბეჭდილებას ახდენს. აქ შეეჩერდებით ხმოვნების დამახინჯებული ხმარების ყველაზე ტიპობრივ შეცდომებზე, რომლებიც ზეპირი მეტყველების ნიაღში აღმოცენდა, მაგრამ ხშირი ხმარების გამო წერით მეტყველებაშიც შეაღწია.

1. ახლო წარსულში ტელეეკრანზე გაიღვებდა რეკლამა, რომელიც ქალებს პარფიუმერიის ნაწარმს სთავაზობდა. ამ რეკლამის ტექსტში ორჯერ იყო ნახმარი სიტყვა **აბსოლუტურად** – სამწუხაროდ, ორჯერვე შეცდომით, ასე: **აბსოლიტურად**. ასევე წარმოთქვამდა ამ სიტყვას (სხვა რეკლამაში ეს სიტყვა სწორად წარმოითქმის) ამავე პერიოდის ერთ-ერთი ტელეგადაცემის ავტორი, რომელიც ვიქტორინაში ყოველ სწორად გაცემულ პასუხს მოაყოლებდა გამამახინჯებელ შეძახილს: **აბსოლიტურად** სწორია! მართალია, ეს გადაცემა უკვე ისტორიას ჩაჰპარდა, მაგრამ მან თავისი „შავი“ საქმე მაინც გააკეთა... სიტყვა **აბსოლუტური** მომდინარეობს **აბსოლუტ**-ისაგან (სხვა თუ არაფერი, ბანკი „აბსოლუტი“ ყოველ ჩვენგანს გაუგია). **ურ** ბოლოსართის დართვით ვიღებთ ზედსართაულ ფორმას **აბსოლუტურს**, **აბსოლიტური** კი შეცდომაა.

2. ასეთივე შეცდომაა მართებული **ბიულეტენის** ნაცვლად უმართებულო **ბიულეტი**ნის ხმარება. ეს სიტყვა ქართულ ენაში ფრანგულიდან შემოვიდა რუსულის გზით. ფრანგულში **-ი** დაბოლოება გამოითქმის, როგორც **-ენ** (დიდი პოლონელი კომპოზიტორის გვარი **შოპენი** ფრანგულად იწერება, როგორც **Chopin** – **ინ** დაბოლოებით, რომელიც ისევე გამოითქმის, როგორც **-ენ**, და მსესხებელმა ენებმა – რუსულმაც, ქართულმაც – ასევე გადმოიღეს მსგავსი სიტყვები. **ბიულეტენიც** ამ წესს დაემორჩილა.

ე და ი ხმოვნების აღრევის დამახასიათებელი მაგალითებია ასევე **კომპინიზონის** ხმარება **კომპინეზონის** მაგივრად, ან **ბრილინის** ხმარება **ბრეოლინის** ნაცვლად, **გენიალოგიისა** – ნაცვლად **გენეალოგიისა**.

3. სტუდენტების (და არა მხოლოდ მათ) წრეში ფართოდაა ფეხმოკიდებული **სტიპენდია** ნაცვლად სწორი **სტიპენდიისა; ინტელიგენტისა** და **ინტელიგენციის** ნაცვლად ძალიან ხშირად ისმის **ინტილიგენტი** და **ინტილიგენცია** და, ვინც ასე მეტყველებს, მას ავიწყდება, რომ ამ სიტყვებს საფუძვლად უძევს **ინტელექტი**.

4. ასევე, **აკომპანეშენტი** მცდარი ფორმით: **აკომპანიშენტი** (ალბათ - **აკომპანიატორის** გაელენით). ანალოგიური შეცდომაა **აბონიშენტის** ხმარება ნაცვლად სწორი **აბონემენტისა**. საერთოდ, **-შენტი** დაბოლოების წინ, ჩვეულებრივ, **ჟ** ხმოვანია, იხ. ასევე **ანჟაჟემენტი**.

5. უკანასკნელი ხანების ტელერეკლამებმა დაგვიდასტურა, რომ მოსახლეობაში მყარად არ არის გამჯდარი ნორმატიული ფორმა **ლატარია**. მის ნაცვლად ხან **ლატარეა** იხმარება, ხანაც - **ლოტორეა**. ფორმა **ლატარია** კი უკვე კარგა ხანია ნორმადაა ქცეული და ამოსავალ რუსულ ფორმებს უკან ვეღარ დაუბრუნდება.

6. ასევე ყურადსაღებია ბოლო ხანებშივე ინტერვიუს პრაქტიკაში ფართოდ გავრცელებული სიტყვის - **დიქტოფონის** ხმარება. ქართულ პრესაში თავი იჩინა (რუსულში უმახვილო **ი** ხმოვნის **ა**-დ წაკითხვის გამო) სასაუბრო ფორმამ **დიქტაფონმა**. თავისი როლი უნდა ეთამაშა **მეგაფონსაც**, რომელშიც **ა** ხმოვანი თავის ადგილზეა.

7. დასასრულ, უნდა ეთქვას ი ხმოვნის ჩართვის ან დაკლების შესახებაც. სიტყვები **ამინისტია** და **შამპანიური** ზოგჯერ **ი-**ს ჩართვით იხმარება: **ამინისტია**, **შამპანიური**. მეორე მხრივ, ჩვენში ახლად გავრცელებულ სიტყვას - **ინაუგურაციას**, პრეზიდენტად კურთხევის საზეიმო ცერემონიალს რომ აღნიშნავს, ზეპირ მეტყველებაში აკლებენ ხოლმე პირველ **უ** ხმოვანს, რამაც უკვე მოასწრო პრესაში შეღწევა **ინაგურაციის** სახით. ასევეა **აუდიენციაც**, რომელსაც სწორი **აუდიენციის** ნაცვლად ხმარობენ.

შენიშვნა: აქვე უნდა ითქვას ამ სიტყვის უადგილო ხმარების შესახებ.

ბაც: **აუდიენცია** მაღალი თანამდებობის პირთან დანიშნულ შეხვედრას ნიშნავს, ეთქვას, მეფესთან, პაპთან (კარდინალთან), კათალიკოსთან, პრეზიდენტთან, პრემიერ-მინისტრთან და ა.შ. ამ ფონზე გაურკვეველია, რას უნდა ნიშნავდეს შინაგან საქმეთა სამსახურის ტელეგადამცემის სათაური **აუდიენცია**: ეისთან შეხვედრა ივარაუდება?

ზემოთ განხილული უცხოური (საერთაშორისო) სიტყვების ორთოგრაფიულად სწორი ფორმებია:

აბსოლუტური, აბსოლუტურად;

ბიულეტენი; კომბინეზონი; ბრეოლინი; გენეალოგია;

სტიპენდია, სტიპენდიატი; აუდიენცია; ინაუგურაცია;

ინტელიგენტი, ინტელიგენცია, მაგრამ: ინტელექტი;

აბონემენტი; აკომპანეშენტი, მაგრამ: აკომპანიატორი;

ლატარია; დიქტოფონი;

ამინისტია; შამპანიური...

საზარეშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადანერეთ:

1. ამ ორ ნაწერში ხელწერა **აბსოლუტურად** განსხვავებულია. 2. როცა კონკურსანტმა სწორად უპასუხა დასმულ კითხვას, ვიქტორინის წამყვანმა წამოიძახა: „**აბსოლუტურად** სწორია!“ 3. საარჩევნო ყუთში სულ ორი გამოუყენებელი **ბიულეტენი** აღმოჩნდა. 4. ბავშვები მოზარდ მაყურებელთა თეატრში **აბონემენტებით** დადიან. 5. მომღერალი რომანსს ჯერ **აკომპანიშენტის** გარეშე სწავლობდა, შემდეგ კი - **აკომპანეშენტით**. 6. **ამინისტია** გამოცხადდა ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩამდენ პირთათვის, და არა მკვლელთათვის. 7. **ბიულეტენში** შემოხაზეთ თქვენთვის სასურველი კანდიდატის გვარი. 8. **ამინისტრებულ** პირები უკვე დაუბრუნდნენ თავიანთ ოჯახებს. 9. პრეზიდენტის **ინაგურაციის** საზეიმო ცერემონია შედგება მთაწერის სასახლესთან. 10. **აბონემენტის** ფული ჩააბარეთ თეატრის წარმომადგენელს - **აბონემენტების** გამავრცელებელს. 11. დღეს **აუდიენცია** შექვს დანიშნული კათოლიკოს-პატრიარქთან. 12. **ინტელიგენცია** ერის ყვე-

ლაზე პროგრესული ნაწილია. **13.** ხვალ სტუდენტები აიღებენ ნანატრ სტიპენდიას. **14.** რომელ ლატარიას თამაშობ — „საოჯახოს“ თუ „ყველასათვის“? **15.** ჟურნალისტი ინტერვიუს შემდეგლა მიხვდა, რომ მისი დიქტაფონი გაფუჭებული იყო. **16.** საღებავებით მოთხუპნილ კომპინე ზონში გამონყობილი მუშა გულმოდგინედ ლებავდა ღობეს. **17.** ჩემს გენიალოგიურ ზეშე რამდენიმე გიორგია. **18.** ლურჯკომპინი ზონიანმა პიჭუბმა გაზის მიღების ჩაყრა რომ მოამთავრეს, ჩასხდნენ ავტობუსში და კანტორაში დაბრუნდნენ. **19.** მერი წარჩინებული სტუდენტი იყო და ბოლო სამი წლის განმავლობაში ილია ქავჭავაძის სახელობის სტიპენდიას იღებდა. **20.** დათომ პრიოლინი წაისვა თმაზე და სარკეში კიდეც ერთხელ შეათვალიერა საკუთარი თავი. **21.** როდის დაგიბარა პრეზიდენტმა აუდიენციაზე? **22.** ყველამ როდი იცის საკუთარი გვარის გენიალოგია.

65. სამედიცინო ტერმინთა მართლწერის საკითხები

უკვე შევეჩეთ საერთაშორისო სიტყვებში ხმოვანთა უმართებულო ხმარების ტიპობრივ შემთხვევებს. ნიმუშები მოვიხმეთ ენაში ფართოდ გავრცელებული სიტყვიერი მარაგიდან. არანაკლებ ხშირია დამახინჯების შემთხვევები სამედიცინო ტერმინოლოგიაში.

მედიცინაზე იმიტომ ვამახვილებთ ყურადღებას, რომ ყოველი ჩვენგანი პოტენციური პაციენტია, ავადმყოფობა და მკურნალობა ჩვენი ყოველდღიური რეალობაა და ბევრი სამედიცინო ტერმინი ყოველ ნაბიჯზე გვხვდება მათგან ზოგიერთს დაუდევრობით ყოველდღიურად ვამახინჯებთ, რითაც გზას უუკაფავთ და ვამკვიდრებთ შეცდომებს. მოგეყავს ამ შეცდომების ტიპობრივი ნიმუშები.

ყველაზე ხშირია **ე** და **ი** ხმოვანთა ურთიერთმონაცვლეობა:

კარდიოლოგიის ნაცვლად კარდოლოგია, გინეკოლოგიის ნაცვლად გენიკოლოგია ან გინიკოლოგია, პენინგიტის ნაცვლად პინინგიტი, ციროზის ნაცვლად ცეროზი, დეზინფექციის ნაცვლად დიზინფექცია, დიფთერიტის ნაცვლად დიფთირიტი, დიზენტერიის ნაცვლად დეზინტერია ან დიზინტერია, ბიულეტენის ნაცვლად ბიულეტინი.

ამას გარდა, თითო-ოროლა შემთხვევაში ხმოვანს აკლებენ ან უმატებენ. ალბათ ყოველ ჩვენგანს კარგად ახსოვს ამ ბოლო წლებში გავრცელებული პლაკატი, რომელიც საქართველოს ჯანდაცვის სამინისტროს ეგიდით დაიბეჭდა და საზოგადოებრივ ტრანსპორტზედაც კი იყო გაკრული: მოსახლეობას სთავაზობდნენ პოლიომიელიტის საწინააღმდეგო აცრას, ოღონდ დაავადების სახელი პოლიომიელიტის სახით იყო წარმოდგენილი. ეს შეცდომა რომ შემთხვევითი არ იყო, ამაზე მეტყველებს იმავე პერიოდის გაზეთებში გამოქვეყნებული სტატიები, რომლის ტექსტშიც და სათაურშიც შეცდომა (ხმოვნის დაკლება) დატინებით შეორდებოდა.

სამაგიეროდ, ზოგჯერ ხმოვანს ზედმეტად ხმარობენ. ამის ნიმუშია ტუბერკულოზი ნაცვლად ტუბერკულოზისა.

ყველა ეს შეცდომა ორთოგრაფიული ხასიათისაა. მათგან თუ ზოგი ადრე განხილული შეცდომა ეინროდარგობრივ ჩარჩოებს სცილდება და ყოველი ჩვენგანის საზრუნავია, აქ განხილული შეცდომები მხოლოდ სამედიცინო ტერმინებში გვხვდება და ამ შეცდომების გამოსწორებაში გადამწყვეტი სიტყვა, უწინარეს ყოვლისა, თვით მედიცინის მუშაკებს ეკუთვნით. განსაკუთრებული სიფხილვე გვმართებს სამეცნიერო-პოპულარულ ლიტერატურასა და მასმედიაში სამედიცინო ტერმინთა ხმარებისა.

აი, ის ტერმინები, რომელთა ხმარებისას ყველაზე ხშირად მოგვდის ორთოგრაფიული შეცდომები. მათი სწორი ფორმებია:

**პენინგიტი; გინეკოლოგია; ბიულეტენი;
დიზენტერია; დეზინფექცია; დიფთერიტი;
ციროზი; კარდიოლოგი(ა), კარდიოლოგიური;
პოლიომიელიტი; ტუბერკულოზი.**

სავარჯიშო: ნახეთ, არის თუ არა შეცდომები ხაზგასმულ სიტყვებში და შეცდომიანი წინადადებები სწორად გადაწერეთ:

1. ამ რამდენიმე წლის წინათ საქართველოში ჩატარდა პოლიო-მელიტიკის სანინაალმდეგო აცრა. 2. ცოტა ადრე პოლიომელიტი განუქურნებელი დაავადება იყო. 3. სამსახურში დათმობ სანა-რმოო ტრამვა მიიღო. 4. ტრავმირებული ფეხბურთელი იძულე-ბული გახდა, ოთხი თუ ხუთი თამაში გამოეცოვებინა. 5. თბილი-სში, ხუდადოვის ქუჩაზე, არის დისპანსერი, რომელშიც ტუბე-რკულოზით დაავადებულებს მკურნალობენ. 6. ტუბერკულოზის ქართულ სინონიმად ჩვენში ადრე სიტყვა „ჭლექი“ იხმარებოდა. 7. ზაფხულობით ჩვენში დიზენტერიისა და ქოლერის ეპიდემიის გარკვეული საშიშროება არსებობს. 8. ჩვენი თანამშრომელი მი-ნინგიტის მძიმე ფორმით დაავადდა და ძლიერ გადაარჩინეს. 9. ჯერ კიდევ რამდენიმე წლის წინათ საზღვარგარეთ წამსვლელ ქალიშვილებს შემონება უნდა გაეცლოთ გენიკოლოგთანაც. 10. ბუნკერს თუ სისტემატურად დეზინფექციას არ გავუკეთებთ, შე-იძლება იგი ათასგვარი ეპიდემიის წყარო გახდეს. 11. ტერმინ „გინიკოლოგიის“ ქართული ეკვივალენტია „მეანობა“. 12. დიზე-ნტერიის თავიდან ასაცილებლად ერთ-ერთი ეფექტური პროფი-ლაქტიკური საშუალებაა დიზინფექცია.

სავარჯიშოების სწორი პასუხები

- 1) 2. მე გახლავართ. 4. უკვე გეახელით. 5. არ მინდა. 6. - ინებეთ. 8. კეთილი ინებეთ. 10. როდის მიბრძანეთ? // როდის მითხარი? 11. ბიბლიოთეკაში ვმუშაობ. 12. გისურვებთ დიდხანს სიცოცხლეს...
- 2) 1. მაღლობა მინდა გადაგიხადოთ. 3. მაღლობა გადაუხადე. 4. ბო-დიშის მოხდა და მაღლობის გადახდა. 11. მაღლობა გადაუხადა.
- 3) 1. მოჰყავს...არგუმენტები. 5. ქვემოთ მოგვყავს... მოსაზრებები. 6. მაგალითი მოიყვანა. 7. ზემოთ მოყვანილი ილუსტრაციები.
- 4) 1. დავითის მცნებასა. 2. ორი ცნება. 5. ცნებებით აზროვნებას. 7. „დედაენისა“ და „სამშობლოს“ ცნებები.
- 5) 5. ალტმულ ქვეყანას. 6. ალტეა... აზრები. 8. აღსაქმელად. 10. დაგდავდოთ ალტემა.
- 6) 1. ვატერლოოს კამპანია. 3. ადამიანების კომპანიაში. 4. ქო-რნილს... კომპანიას უწოდებენ. 5. ფირმა და კომპანია. 8. კომპანიონი. 9. საარჩევნო კამპანია.
- 7) 1. სწორად. 6. სწორად. 7. არასწორად.
- 8) 3. სასულიერო პირი. 4. პიროვნება. 5. ხუთი პირი. 6. იმ პირთა სახელები. 10. თითოეული პირი.
- 9) 2. ნაშრომებისათვის წაყენებულ მოთხოვნებს. 4. ფიზიოლოგიური მოთხოვნილებები. 7. საარსებო მოთხოვნილებათა. 8. მოთხოვნა. 9. სა-სიცოცხლო მოთხოვნილება.
- 10) 1. პლაგიატორს. 3. პლაგიატორობა. 4. ცილისმწამებელი... აღმო-ჩნდა პლაგიატორი. 9. პლაგიატი. 10. პლაგიატორობა.
- 11) 1. რვა საუკუნის წინ //წინათ. 3. ორი საათის წინ. 9. სამი წლის წინ // წინათ.
- 12) 1. აღარ იყიდება. 2. უტევს // შეტევაზე გადავიდა. 3. ხომ არ ყი-დით? // ხომ არ იყიდება თქვენთან? 5. თემას უშუალოდ ეხება. 7. არა-ნაირად არ შეეხება. - სათქმელს. 8. შეტევაზე გადადის / გადავიდა.
- 13) 1. 1905 წელს. 4. გასულ წელს. 5. რომელ წელს დაიბადეთ. 7. გასულ, წარსულ წელს.
- 14) 1. სულ ახლახან. 2. ახლახან. 4. ახლახან. 7. სულ ახლახან. 9. ახლახან.

15) 2. ბოლოს და ბოლოს. 3. ფილმის დასასრულს. 4. დასასრულ. 5. ბოლოს და ბოლოს. 10. ბოლოს და ბოლოს.

16) 3. მეორედ // მეორეჯერ. 6. პირველად. 8. ორჯერ.

17) 1. ოთარ! 2. თამაზმა. 3. ჯემალს. 4. ნოდარ! 7. უშანგს. 8. ჯაბტანგმა და თემურმა. 9. გურამს. 12. ევგენის.

18) 2. „შადამ ბოვარიმ“. 3. დონიცეტიმ... ვივალდიმ. 4. გარიბალდის. 5. ტაქსის. 6. ჩაიკოვსკიმ. 7. ოდისეი დიმიტრიადიმ. 9. ბოტიჩელის.

19) 1. შამა გიორგიმ. 4. შამა დავითი. 7. შამა ზოსიმეს. 10. შამა ანტონთან.

20) 1. ხელს აწერენ სელაძე ჯიმშერი და იაშვილი ფატმანი (აჯობებდა: ჯიმშერ ხელაძე და ფატმანი იაშვილი). 2. გულქან, ელიზბარ დოლიძეები. 3. რამინი და ვისი. 4. არწილი, რევაზი თუ შოთა? 5. კასრაძე ქეთევანი და გადილია შერაბი (აჯობებდა: ქეთევან კასრაძე და შერაბ გადილია). 6. ასშათ რუხაძის. 7. გაგნიძე ჯემალი და მესხი თამარი (აჯობებდა: ჯემალ გაგნიძე და თამარ მესხი). 8. აბაშიძე გრიგოლ... გოგებაშვილი იაკობ, დუმბაძე ნოდარ. 9. მურმან და უშანგ სადრაძეებს. 10. დაჯილდოვდნენ... ჩხეიძე თემური, კობერიძე ოთარი... თავაძე მერაბი.

21) 1. დავით აღმაშენებელს. 3. ქეთევან ნაშებულის. 5. დიმიტრი თავდადებული. 7. ალექსანდრე ნეველი. 8. იაკობ ხუცესი. 9. გრიგოლ ხანძთელის. 10. ლეონტი მროველი.

22) 2. პრეზიდენტი შევარდნაძის. 3. ბატონმა გიორგიმ. 4. ბატონი ელულდარ შენგელაიაც. 6. ქალბატონი რუსუდანი. 7. კომპოზიტორ ზაქარია ფალიაშვილის ოპერებიდან. 8. ფურნალისტმა გრიგოლიამ. 9. ქალბატონი დარეჯანი.

23) 1. იმავე წელს. 2. მაგავე საკითხზე. 3. ერთსა და იმავე დროს. 5. ერთსა და იმავე კაცს... ერთსა და იმავე ადგილზე. 6. იმავე კაცმა. 7. ერთმა და იმავე ქალიშვილმა. 8. ერთსა და იმავეს.

24) 2. მათ თქვეს. 7. ამათ... გაიმეორეს. 11. იმათ გვითხრეს.

25) 1. აღმოსავლეთი და დასავლეთი საქართველო. 2. ჩრდილოეთ ოსეთის. 4. შორეული აღმოსავლეთის. 6. ჩრდილოეთის დვინა და დასავლეთის დვინა. 7. დასავლეთ ევროპის. 8. ჩრდილო-დასავლეთ ამერიკის. 9. აღმოსავლეთ ევროპის.

26) 1. ჯორჯიის შტატს. 2. ბარსელონის ფესტივალზე. 3. არიზონის ... ოკლაჰომისა და იუტის ამომრჩეველმა. 4. ოტობაის, სიდისა და გა-

გიდის მოსახლეობა. 5. ინდიანის უნივერსიტეტის. 6. კოზორის, გუდავის... მოსახლეობა. 7. ლალიძის... ნაპირებს შორის. 8. ლათის ხეობაში. 9. ნიკარაგუის დედაქალაქს.

27) 2. მოლდავეთის. 3. ბელორუსიაში. 4. თათრეთი. 5. სომხეთი. 7. ყაზახეთი, ყირგიზეთი. 8. ყაზარდო-ბალყარეთის. 9. ყარაჩაეთ-ჩერქეზეთში. 10. ყალმუხეთის... ოლქი.

28) 1. მიხეილის საავადმყოფოში. 4. ალექსანდრეს ბაღში. 5. რუსთაველის პროსპექტი (// გამზირი). 6. ერევნელის მოედანი. 8. გოლოვინის პროსპექტი.

29) 2. ამდენი ყვავილი. 4. უამრავი წერილი. 5. ბევრმა მოქალაქემ... იცის თავისი... 7. ზოგიერთი სტუდენტი... არ სწავლობს და ... ხელს უშლის... 8. ცოტა ბავშვი მოვიდა. 9. სხვადასხვა გვარის.

30) 3. ორივე სტუდენტი... სწავლობდა. 6. ორივეს... ეცინებოდა. 7. ოთხივე... ცხოვრობდა. 9. სამივე - გაუთხოვარი.

31) 1. მე და გოგი...ვისხედით. 2. ბავშვებო, რატომ სხედხართ? 3. ცხოველები ეყარნენ. 5. მოსწავლეები...მისცვივდნენ. 6. კენტები...კალათში ჩაყარე. 7. დაისხა შვილიშვილები. 8. მაყურებლები სიცილით დაიხოცნენ. 10. წიგნები... დაიწყეს. 11. მსხდომ მოსწავლეებს.

32) 1. შუქის გამორთვა. 3. პრაქტიკა. 4. წნევა. 5. შიში. 6. გულის შეტევა. 7. საესტრადო მუსიკა. 8. შიში. 9. წნევა. 10. მუსიკა. 11. კბილის ტკივილმა.

33) 1. დავიწყეთ, კარგი? 2. ბოდიში. 4. ბოდიში, ბატონო. 5. მოდი... ნავიდეთ. 7. თქვენი ჭირიმი. 9. ხალხო. 10. ერთად ნავიდეთ, კარგი?

34) 1. თითოეულმა თქვენგანმა. 2. ყოველ ჩვენგანს. 5. ხუთი ჩვენგანი. 7. ვერც ერთი ჩვენგანი. 9. ნურც ერთი თქვენგანი.

35) 1. დინამიკურობით. 4. რომანტიკულად აღიქვამდა. 5. პათეტიკური ფრაზები. 6. დისკიკური აშლილობა. 7. ელასტიკური წინდების. 9. სტატიკური... ფორმები.

36) 1. ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. 4. ეკონომიურად უნდა ვხარჯოთ. 8. „ყაბრათიანი“, „მომჭირნე“ და „ეკონომიური“. 9. ეკონომიკურად შეძლებული. 10. ეკონომიურად ცხოვრება. 12. „მასიური“. 14. მასობრივ არეულობას. 16. მასობრივი ტირაფით. 18. მასობრივი რეპრესიები.

37) 1. პარადოქსულად. 5. ფუნდამენტურ. 6. „ორდინარული“. 7. ელემენტარული. 10. ლეგენდარული. 11. ტერიტორიულად.

38) 1. რას ჰგავხარ. 2. გყავარ. 4. ნუ დგახარ. 5. ვდგავარ. 6. ვგავარ... ჰგავხარ. 7. ვის ჰგავხარ. 9. მიდგახარ. 10. არსად ვდგავარ.

39) 1. რას ყვირი...? 2. კარგად მღერის. 4. რას იცინი? 6. ნუ კივი. 8. რას მღერი? 9. იშვიათად ვტირი.

40) 1. მოჰკვდომოდა. 3. გასჩენოდა. 5. წამოსდგომოდა. 6. არ გასჩენოდა. 9. მოსწრებოდა.

41) 1. ყვავის. 2. ჩანს. 3. დუმს. 4. აღდგება. 5. კრება შედგა. 8. გაკიოდა. 9. დაქრისარ. 10. ხიდან ფოთოლი ცვივა.

42) 1. სთხოვა ელენეს, ისიც... დისტანხმდა ჭაბუკს. 2. სჭირდება. 3. ჰგავს. 4. მიჰყავდათ. 5. ავადმყოფს... მისცვიდნენ. 6. პქონდა. 7. მოსწონს. 8. გაჰკვირვებია. 10. შეჰყვარებია.

43) 1. გაეთავისუფლებინა. 6. გაგათავისუფლებთ. 7. ნუ აზოგადებ. 8. გეაცვიფრებდა. 10. განაცვიფრა. 11. ვერ ასხვავებენ.

44) 1. ზრდის. 2. აღგვიწერე // აგვიწერე. 5. აღვნიშნოთ. 7. აღვრიცხავთ. 8. აღვნიშნავთ. 10. აღვნიშნავთ. 11. აღვნიშნავთ.

45) 1. შეურაცხყოფით. 2. მე თქვენ შეურაცხგყავით? 3. თანაუგრძნობთ. 5. ხელეყოთ. 8. უგულებელყავი. 9. უპუვადვე.

46) 1. ვშუამდგომლობ. 6. ვხელმძღვანელობდი. 7. ვავადმყოფობ. 8. თანავშუამდგომლობ. 11. ვწინასწარმეტყველებ.

47) 1. ნუ უსხამ. 2. არასდროს დაუბაშს. 5. შეეწევა. 6. სვამ. 8. დაარტყამენ. 10. ნუ იზამ.

48) 2. მოეწელთ. 3. სრესენ. 4. გადაეწყვეტთ. 5. გადაუგრეს. 7. ნშენდს. 9. დაეკრუფთ. 10. დაეჭყლეთ.

49) 1. არ მითქვამს. 3. არ წამიკითხავს. 6. არ მინახავს. 7. არ დამირეკავს. 9. აღარ დაუხატავს. 10. შემოუნახავს.

50) 1. ნიგებინ... დაეაწყვე. 2. შენ შემატყვე. 3. შენც შეიტყვე. 4. გამოაცხვეს. 5. მომანდეეს. 6. დააცხვეს. 7. მე შევარტვე. 8. დაუღვია. 9. დავათვრე. 10. რატომ ჩააქრე?

51) 1. ვაგებინებ. 3. გამოაჭრევინა... შეაკერვინა. 4. დამალავებინე. 5. გამაშლევინებ? გაგაშლევინებ. 6. რას იკვრევინებ? 10. გადაანერინეს.

52) 1. შეაკერვინა. 3. გამაბერვინე. 6. აკერვინებ. 8. არ დამაკარგვინო. 9. დაანახვა. 10. გამარეცხვინე.

53) 1. ახლავ. 3. ახლა. 4. ახლანდელი. 7. ახლანდელ. 9. ახლა.

54) 2. ასეთი. 6. ასე. 8. ასეთნაირად. 10. ასე შემდეგ.

55) 2. აქეთ-იქით. 3. აქედან... იქიდან. 4. აქეთობას. 5. აქეთაც და იქითაც. 7. აქეთ-იქიდან. 9. იქითკენ.

56) 2. რამდენიმე. 4. რამდენიმე. 7. წარმოჩნდა. 10. წარმოჩნდება.

57) 1. მომსახურება. 2. სამსახურებრივი. 5. განმაზოგადებელი. 8. განვაზოგადებთ. 10. შუასაუკუნეობრივი.

58) 3. პრესის. 5. მისია. 6. „მესიანიზმის“... ფუძეა. 7. ესეისტი. 9. პაინრიხ მანი. 10. მესიას.

59) 1. კლინტონი. 2. ბილ კლინტონსა... 4. კლინტონისა. 5. ტინეიჯერები. 6. სერტიფიცირებულია. 7. სერტიფიკატის.

60) 2. „ეკოვალენტური“. 3. ადეკვატური. 6. ევორუმი. 7. კვანტური მექანიკის. 8. საოჯახო რელიგვიად. 12. რეკვიმად.

61) 1. ინციდენტიც. 3. უპრეცედენტო. 6. კონფლიქტები. 7. კონტინგენტი. 10. ინფლაციას. 11. ინფარქტი. 12. ინსტინქტურად. 14. რესპონდენტმა. 15. კონსენსუსს. 16. საკომუნდანტო. 17. სტიპენდიატი.

62) 2. პლუსები. 3. სიმულანტობა. 4. სპეკულანტს. 6. მარტინ ლუთერი. 7. ტრანსლაცია. 9. პლაჟზე. 11. ალასკის ნახევარკუნძული.

63) 1. კუბმეტრი. 2. კუბმეტრ შემას. 3. მეტრიც. 4. მეტრ-ნახევარი. 5. ნახევარი ლიტრი. 6. ლიტრ-ნახევარი. 7. ორმეტრნახევარიც. 8. კუბმეტრი. 9. ათი ლიტრი. 10. 100 მეტრზეა.

64) 2. აბსოლუტურად. 3. ბიულეტენი. 5. აკომპანემენტის გარეშე. 6. ამნისტია. 9. ინაუგურაციის. 10. აბონემენტის ფული. 11. აუდიენცია. 13. სტიპენდიას. 15. დიქტოფონი. 17. გენეალოგიურ ხეში. 18. ლურჯკომბინეზონიანმა ბიჭებმა. 20. ბრეოლინი. 22. გენეალოგია.

65) 1. პოლიომიელიტის. 3. ტრაუმა. 6. ტუბერკულოზის. 7. დიზენტერიისა. 8. მენინგიტის. 9. გინეკოლოგთანაც. 11. „გინეკოლოგიის“. 12. დეჰინფექცია.

ძირითადი ლიტერატურა

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, I, 1970

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, ბიულეტენი (1-2, 1985; 3, 1987)

ვ. თოფურიძე, ივ. გიგინეიშვილი, ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი (I გამოც. 1968; II გამოც. 1998)

საბჭოთა კავშირის გეოგრაფიული სახელების ორთოგრაფიული ლექსიკონი (რედ. შ. აფრიდონიძე, თ. ზურაბიშვილი), 1987

საზღვარგარეთის ქვეყნების გეოგრაფიული სახელების ორთოგრაფიული ლექსიკონი (რედ. ა. კობახიძე, მ. ჭაბაშვილი), 1989

საქართველოს სსრ გეოგრაფიული სახელების ორთოგრაფიული ლექსიკონი (რედ. ივ. გიგინეიშვილი, დ. უკლება, მ. ჭაბაშვილი), 1986

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (პროფ. არნ. ჩიქო-ბავას საერთო რედაქციით), I-VIII, 1950-1964

ქართული სიტყვის ეულტურის საკითხები (რედ. ივ. გიგინეიშვილი - I-V; შ. აფრიდონიძე - VI-XI, თბ., 1972-1998)

ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, I, თბ., 1973

მ. ჭაბაშვილი, უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, 1989

ბოლოტქმა

ამ წიგნაკს საფუძვლად დაედო ჩემი ხუთნუთიანი სატელევიზიო საუბრები, რომლებიც გადაიცა 1998-99 წლებში საქართველოს ტელევიზიის პირველი არხით და რომლთაც სათაურად წარმძღვარა **გიორგი ლეონიძის** პოპულარული ლექსის სტრიქონი „**ჩვენი ენა ქართული**“. სასიამოვნო მოგონებად დამრჩა გადაცემის თავდაპირველი დიზაინი - ქართული ასომთავრული და მისი სასიგნალო მუსიკალური ფონი - ფრაგმენტი **თემო ნაცვლიშვილის** გულში ჩამწვდომი მელოდისა ყველა ქართველის უსაყუარლესი ლექსის, **ანა კალანდაძის** „საქართველოო, ღამაზო“-ს ტექსტზე, ყოველი საუბრის ბოლოს კი - გადაცემის უცვლელი და უჩინარი მონაწილის, **გიორგი გაგუჭკორის** დამახასიათებელი ინტონაციით წარმოთქმული:

შეცდომაა... - სწორია...

* * *

მადლობით მინდა მოვიხსენიო ყველა ის პირი, რომელთაც თავისი წილი ამაგი დასდეს ამ ტელეგადაცემას, ურომლისოდაც ეს წიგნი ალბათ არ შეიქმნებოდა. პირველ ყოვლისა, მადლობა ეკუთვნის შესანიშნავ მეცნიერსა და მთარგმნელს, ქ-ნ **მანანა გიგინეიშვილს**, რომელმაც ჩაიფიქრა ეს გადაცემა და, როგორც სახელმწიფო ენის საპარლამენტო ქვეკომიტეტის თავმჯდომარემ, სათანადო ნიადაგიც მოუმზადა მას. იდეას ხორცი შეესხა ტელევიზიისა და რადიომუნიციპლობის კორპორაციის მაშინდელი თავმჯდომარის, ბ-ნი **არჩილ გოგელიას** განკარგულებით. პირველი გადაცემა ეთერში გავიდა, სიმბოლური დამთხვევით, 1998 წლის 26 მაისის წინა ღამით, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების 80 წლისთავზე. გადაცემის ტელეპრეზენტაციაზე ამ წამოწყებას გზა დაულოცეს ქ-ნმა **ანა კალანდაძემ**, ბ-ნმა **გიორგი გაგუჭკორმა** და ქ-ნმა **მანანა გიგინეიშვილმა**.

განსაკუთრებული მადლობა მინდა მოვახსენო ბ-ნ **გიორგი გაგუჭკორს**, ჭეშმარიტად სახალხო არტისტს, არა მარტო პროფესიონა-

ლიზმისა და იმ რენომესათვის, რომელიც მისმა მოწაწილეობამ მოანიჭა ამ გადაცემას, არამედ უანგარო თანამშრომლობადაც (იმხანად გადაცემა წმინდა საქველმოქმედო ხასიათისა იყო) და იმისთვისაც, რომ დამთანხმდა, გაეგრძელებინა მუშაობა ჩემს ახალგაზრდა კოლეგასთან, **ნინო ჯორბენაძესთან**, რომელიც ამჟამად უძღვება ამ საქმიანობას (საბედნიეროდ, დღეს ეს გადაცემა უკვე ფინანსდება).

თანდათან გაჩნდა მოთხოვნილება გადაცემული ტექსტის ფიქსაციისა, მაგრამ იმხანად უსახსრობის გამო ვერ მოხერხდა ჩანერილ გადაცემათა კასეტების შენარჩუნებაც კი. ეს ხარვეზი პუბლიკაციების გზით ნაწილობრივ მაინც შეავსო ზოგიერთმა ჟურნალ-გაზეთმა („ახალი ტალღა“, „ახალი განათლება“, „ავიამაცნე“...), ჩემს სასიამოვნო მოვალეობად მიმაჩნია გულითადი მადლობა გადაუხადო გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ რედაქციას ტელესაუბრების რეგულარული ბეჭდვის ინიციატივისათვის, აგრეთვე ქალთა გაზეთის „მშვიდობა ყოველთა“-ს რედაქციას, რომელმაც, გარდა იმისა, რომ არაერთი მასალა დაბეჭდა ენის სინთეზის შესახებ, წინ გაუხსნო მოვლენებს და პოპულარული ქართული იდიომების დამახინჯების ასაცდენად მათი სწორი ფორმების („მადლობის გადახდა“, „ბოდიშის მოხდა“) დანერგვის ორიგინალური ხერხი შესთავაზა მკითხველს. ეს საკითხი ჩვენი გადაცემის ერთ-ერთი პირველი თემა გახდა...

მრავალი მსმენელის თხოვნა-სურვილის გათვალისწინებით და პრესაში გაფანტული მასალის თავმოყრისა თუ გარკვეულ სისტემაში მოყვანის მიზნით, გადაწყდა ტელესაუბრების ცალკე წიგნაკად გამოქვეყნება დასაბეჭდად გამზადებულ ხელნაწერს საქართველოს განათლების სამინისტრომ დაუმხარე სახელმძღვანელოს გრიფი მიაკუთვნა.

1998-99 წლებში ჩემ მიერ გადაცემულ 60-მდე ტექსტს დაემატა რამდენიმე საუბრის მასალა, რომელიც უკვე გადაცემული მქონდა რედაქციისათვის. მათი ნაწილი ან უკვე გამოქვეყნებული იყო, ანდა გადაცემათა პარალელურად იბეჭდებოდა ჟურნალ-გაზეთებში.

ამრიგად, წიგნაკი შეიცავს სულ 65-მდე თემას. აქედან დაახლოებით ნახევარი თვით ავტორის ნაკვლევი, ხოლო დანარჩენი

წარმოადგენს „თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნოტივების“¹ კრებულსა და ბიულეტენებში, აგრეთვე კრებულ „ქართული სიტყვის კულტურის საკითხებში“ ან ზოგიერთ სხვა ავტორიტეტულ გამოცემაში გამოქვეყნებული რამდენიმე წერილის გადახედვებულ ვარიანტებს.

წიგნაკი შეიცავს ერთგვარ პრაქტიკულ სიახლესაც: გადაცემათა ტექსტებს ახლავს კომპლექსური (ორთოგრაფიული, გრამატიკული და სტილისტიკური) სავარჯიშოები – ყოველ თემატურ ჯგუფს შორის, 10-20 წინადადების შემცველი ტესტი. ხაზგასმული სიტყვები და გამოთქმები ზან მართებულ ფორმებს შეიცავს, ხანაც – უმართებულოს. მკითხველმა უნდა შეაფასოს ყოველი მათგანის აკადრგანობა და გაასწოროს შეცდომები. ნაშრომს ერთვის ტესტების „გასაღები“, ანუ *სწორი პასუხები* შესაბამისი ნუშერაციით.

იმედი მაქვს, რომ ამ სახით ეს წიგნაკი რამდენიმე მაინც დაეხმარება მკითხველს ყველაზე გავრცელებული და ტიპობრივი შეცდომა-სირთულეების დაძლევაში, თუმცა ამ შეცდომებით, რა თქმა უნდა, არ ამოიწურება ქართული სალიტერატურო ენის სირთულეები.

• • •

დასასრულ, ჩემი მადლობა ეკუთვნის მრავალ კონკრეტულ გულშემატკივარს, რომელთა რეგულარული თუ პერიოდული, სატელეფონო თუ წერილობითი შეხმინება არაერთი სასარგებლო რჩევითა თუ შენიშვნით დიდად წაადგა გადაცემას; პირველ ყოვლისა, მაღლიერებითა და გულსიტკივლით უნდა მოვიგონო ჩვენი სახელოვანი მეცნიერი და მოქალაქე, ან განსვენებული ბ-ნი **ვეგანი ხარაძე**, რომელმაც პირველმა მირჩია ამ წიგნაკის მომზადება და რომლის რეგულარული სატელეფონო ზარიც მუდამ მაგონებდა ნაკისრ მოვალეობას. საქმიანი წინადადებებისათვის მადლობით უნდა მოვიხსენიო: ცნობილი მეცნიერი-ლოგოპედი, ქ-ნი **თინა ფერაძე-აბაშიძე**, ჩემი დიდი ხნის მეგობრები – საქართველოს ერთ-ერთი უმესანიშნავესი სტილისტი, ან განსვენებული ბ-ნი **ლევან თაღორდავა** და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოცენტი, ქ-ნი **თინა ავლაძე**, შედარებით გვიან შეძენილი გულშემატკივრები, მათ შორის

- ჩინებული მოქართულე, ბ-ნი **ავთანდილ არაყიშვილი**, უნივერსიტეტის დამსახურებული ბიბლიოთეკარი, ან განსვენებული ქ-ნი **ელენე რუხაძე**, აგრეთვე ჩემი ინსტიტუტელი კოლეგები - ბ-ნი **ლევან ჩხაიძე** და ბ-ნი **ლევან ვაშაკიძე**, რომლებიც გადაცემებისათუ ნიგნაკის მომზადების პერიოდში დამეხმარნენ მასალის კომპიუტერულ გაფორმებაში.

და კიდევ მრავალ, მრავალ დაუზარულ და კეთილგანწყობილ მაყურებელსა თუ მსმენელს, ნაცნობსა თუ უცნობს ეკუთვნის ჩემი გულითადი მადლობა - ნერილები რომ მოუწერიათ, ტელეფონით რომ შემხმიათ, ან ქუჩაში რომ გავუჩერებოდა, ვისიმე შეშუებოდა რომ შემოუთვლიათ სათქმელი...

გულითად მადლობას ვუძღვნი ჩემნი საშუალო სკოლის მთავარ პერსონალებს: მასწავლებლებს, მოსწავლეებსა და მათს მშობლებს, განსაკუთრებით, ამ ტელეგადაცემის მთავარ ადრესატებს - **ბავშვებს**, რომელთაც მყისვე აუღეს ალღო გადაცემას და ახალი თამაშით გაიმდიდრეს რეპერტუარი...

და განა გაუგია ქვეყნად ვინმეს ცოდნის დაუფლების გრძელი და ძნელი გზის გასახალისებლად უკეთესი რამ, ვიდრე თამაშია?

შუშია აფრიდონიძე

P.S. ყველა საქმიანი შენიშვნა-წინადადება და სურვილი მადლობით იქნება მიღებული ამ მისამართებით: არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ქართული მეტყველების კულტურის განყოფილება, ინგოროყვას 8, 380008 თბილისი (ტელ.: 93-45-74), ან: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, დავით აღმაშენებლის 150ა, 380012 თბილისი (ტელ.: 95-19-10).